శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణ రాఘవాచార్య
ప్రణీతము

ప్రకాశకులు

శ్రీశరణ్మయి

(సారస్వత విభాగము)

టి ఆర్ టి 141, విద్యానగర్ కాలనీ,

న్యూ నల్లకుంట పోస్టు, హైదరాబాద్ - 500 044

ఫోన్ నెం : 7601212

శ్రీ

కువలాశ్వ విజయము

(హూణభాషాంధ్ర దివ్యకథా ప్రబంధము)

గ్రంథకర్త

శ్రీవాధూల మునావహార పవిత్ర శఠమర్షణ గోత్ర
బుక్కపట్టణకుల కలశాంబుధి రాకాసుధాకర
విద్యానగర సంస్థాన సముపార్జితానేకాగ్రహార బిరుదాంచిత
కర్ణాట రాజాచార్య శ్రీవేంకటాచార్య పౌత్ర
శ్రీనివాస తాతాచార్యపుత్ర స్వీయ మేధా వ్యయం సముపార్జిత
రాజకీయ హూణ భాషా పాండితీ మండిత అష్టావధాన
కరణ పణ శిష్టజనహిత వైయాకరణ పండిత

శ్రీబుక్క పట్టణ రాఘవాచార్యులు

ప్రకాశకులు

త్రిశరణ్మయి

(పాద్యుత విభాగము)
టి.ఆర్.టి. 141, విద్యానగర్ కాలనీ,
న్యూనల్లకుంట పోస్టు, హైదరాబాద్ - 500 044.
ఫోన్ నెం. : 7601212

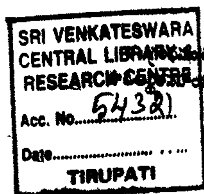
ప్రథమ ముద్రణ : 1996

కాపీలు : 1000

Composed and Designed by S.S. DATA PRODUCTS, Chikkadpally, Hyderabad Ph 663406

Printed by KARSHAK ART PRINTERS, O.U Road, Vidyanagar, Hyderabad - 44 Ph 7618261

వెల : రూ. 150/-

... తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము
... యముతో ప్రచురణ చేయబడినది.

Professor S.B Raghunathacharya
Vice-Chancellor
Central Sanskrit University
Tirupathi

ప్రస్తావన

బుక్కపట్నం పేరు వినగానే అనంతపురం జిల్లాలో పుట్టపర్తికి సమీపములో ఉన్న ఒక చిన్న ఊరు జ్ఞాపకం వస్తుంది. ఈ పట్టణం ఇప్పుడు చిన్నదిగా కనబడుతున్నా ఒకప్పుడు బుక్కభూపతి స్మారకంగా కట్టబడిన పట్టణమని తెలుస్తున్నది. బుక్కపట్టణం ఇంటిపేరుగా గల కవిపండితులెందరో సంస్కృతశాస్త్రంలోను తెలుగు సాహిత్యంలోను అద్వితీయమైన తమ ప్రతిభకు నిదర్శనలుగా ఎన్నో గ్రంథాలను రచించారు. వీరందరికీ మూలస్థానం ఈగ్రామమే అయిఉండటానికి అవకాశం కనబడుతున్నది. చారిత్రకాధారాలను పరిశీలిస్తే బుక్కపట్టణం ఇంటిపేరుగాగల వారిలో అనేక గోత్రాలవారున్నట్లు తెలుస్తున్నది. అందులో కౌండిన్యగోత్రులు, శఠమర్షణగోత్రులు సుప్రసిద్ధులు. కాలక్రమంలో బుక్కపట్టణంవారు తమ పాండిత్యప్రతిభలను గుర్తించిన ఆయారాజాస్థానాల్లో పండితులుగ, కవులుగ సన్మానములను గడించినట్లు తెలుస్తున్నది అనంతపురం జిల్లా ఆంధ్ర-కర్ణాటక రాష్ట్రాల సరిహద్దుల్లో ఉండటంచేత కర్ణాటక రాష్ట్రంలోని గుల్బర్గాజిల్లాలో కృష్ణా-భీమనదుల మధ్యలోగల 'సురపురాన్ని 18 వ శతాబ్దంలో పరిపాలించిన శ్రీరాఘవనాము నాయకుని ఆస్థానములో బుక్కపట్టణం వారు పండిత కవులుగ ప్రసిద్ధిని సంపాదించారు.

కౌండిన్యగోత్రులు మహాపండితులైన బుక్కపట్టణం శ్రీనివాస తాతాచార్యులవారికి వేంకటాచార్యులు, అన్నయాచార్యులు, శ్రీనివాసాచార్యులని ముగ్గురు కుమారులు ఆంధ్ర సంస్కృత కన్నడ మహారాష్ట్ర భాషలలో మహావిద్వాంసులుగా ప్రసిద్ధి పొంది సురపురం ఆస్థానములో ఉండటంవల్ల వారికి ' సురపురం సోదరులు ' అనే వ్యవహారం ఉండేది. న్యాయ విశిష్టాద్వైత వేదాంతాలలో వీరి రచనలు సుప్రసిద్ధాలు. వీరిలో అన్నయాచార్యులవారికి

శ్రీనివాసాచార్యులు, వేంకటాచార్యులు, బుచ్చి [illegible]
కొడుకులు. పెద్దవారైన వేంకటాచార్యులుగారికి [illegible]
గారనే ప్రసిద్ధి ఉండేది. విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతం లో [illegible]
జయించి కిరీటాన్ని ధరించడం చేత వీరిః అ[illegible]
'అచలాత్మజా పరిణయ' మనే తెలుగు ప్రబంధాన్ని రచించినట్లు తెలుస్తున్న[illegible]
' వేదాన్తకారికావళి ' అనే సుప్రసిద్ధమైన విశిష్టాద్వైత ప్రకరణ గ్రంథాన్నిరచించిన వారు బుచ్చివేంకటాచార్యులవారు. ఇప్పటికీ మదపురం పట్టణం శివార్లలోని 'సిద్ధన అగసె' అనే చోట వీరి సమాధులున్నట్లు చెబుతున్నారు.

ఇక బుక్కపట్టణంవారిలో శఠమర్షణగోత్రానికి సంబంధించిన ఒక కుటుంబం మాజీవీడు సంస్థానములో సారస్వత సేవ చేసినట్లు తెలుస్తున్నది. శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణం రాఘవాచార్యులవారు ఈకుటుంబంలో మూల పురుషులు వీరు వేదవేదాంగాలలో గొప్ప పండితులు. వీరికి అనంతాచార్యులు, చిన్నయాచార్యులని ఇద్దరు కుమారులు. పెద్దవారైన అనంతాచార్యులకు వరదాచార్యులు, వీరరాఘవాచార్యులని ఇద్దరు కుమారులు వరదాచార్యులకు వేంకటాచార్యులు, అనంతాచార్యులు, రామానుజాచార్యులు, రంగాచార్యులు అని నలుగురు కొడుకులు పెద్దవారైన వేంకటాచార్యులవారికి ఎనిమిది మంది కొడుకులు. వారిలో ఆఖరివారు శ్రీనివాస తాతాచార్యులుగారు. వీరు తెలుగు సంస్కృత భాషలలో మహా పండితులు. వీరి ధర్మపత్ని సింగమాంబ వీరికి అనంతాచార్యులు, రాఘవాచార్యులు, వేంకటాచార్యులని ముగ్గురు సంతానము రెండవవారైన శ్రీమాన్ రాఘవాచార్యులవారు సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషలలో అష్టావధానాలు చేసి పండితులను మెప్పించినారు. వీరి ధర్మపత్ని శ్రీమతి లక్ష్మినరసమ్మగారు. ఆచార్యులవారు అవధాన విద్యలో ఎంత ప్రసిద్ధులో మహాకవులుగా కూడా అంతపేరు కలవారు. శ్రీకువలాశ్వ విజయమనే ఈ ప్రబంధాన్ని ఆంధ్రదేశానికి అందించిన మహనీయులు వీరే. ఈ ప్రబంధానికి సంబంధించిన ఆశ్వాసాంత గద్యాలలోను, గ్రంథారంభ ములోను పై అంశాలు పొందుపరచబడ్డాయి.

1. ఇది శ్రీనాథ (ముని) యమునావహార పవిత్ర శఠమర్షణ గోత్ర పవిత్ర ఆపస్తంబ సూత్ర బుక్కపట్టణ కుల కలశాంబుధి రాకాసుధాకర

విజయనగర సంస్థాన సముపార్జిత దేవాగ్రహార బిరుదాంచిత కర్ణాటరాజాచార్య శ్రీ వేంకటాచార్య పౌత్ర శ్రీనివాస తాతాచార్యపుత్ర శిష్టజన హితాష్టావధాన కరణచణ కవిత్వ ప్రతిభా సముపార్జిత రాజకీయ హూణభాషా ప్రాభవ ప్రభావధుర్య వైయాకరణ పండిత రామాచార్య ప్రణీతంబైన కువలాశ్వ విజయంబున ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

ఈ ప్రబంధేతివృత్తం భాగవత మార్కండేయపురాణాలనుంచి తీసుకోబడింది ఆచార్యులవారు ప్రబంధ కవుల మార్గములో రచన సాగించి ఈ కువలాశ్వ ప్రబంధాన్ని సర్వాంగసుందరంగా తీర్చిదిద్దారు. ఈ కవిపైన కవిత్రయంవారి ప్రభావం, ప్రబంధకవుల ముద్ర ఎక్కువ ఉన్నదనడంలో సందేహములేదు. ప్రతి పద్యములోను మహాకవిత్వలక్షణం మనకు స్పష్టముగా గోచరిస్తుంది. స్వారస్యమైన కల్పనలు ఈ ప్రబంధములో కుప్పలు తెప్పలుగా కనబడుతున్నాయి. ఉదాహరణకు ఈక్రింది పద్యాలను గమనించండి:-

భావంబందున్ వివిధగతులన్నాగుగా జూచి చేయున్
రావే బాముల్ జనులకెపుడున్యప్రకారానబోవన్
'కేనామ్యః పరిభవపదం నిష్ఫలారంభయత్నాః
నానాకార్యార్థం బగునె వృథ భిన్నంబు సిద్ధంబు గాదే

సంస్కృతసాహిత్యానికి సుపరిచితమైన మందాక్రాంతవృత్తంలో కాళిదాస శ్లోకపాదాన్ని పేర్కొంటూ చేసిన కల్పన చమత్కారంగాను, ఆహ్లాదకరంగాను ఉన్నది.

సంధ్యాకాలం చీకట్లు అలుముకుంటున్నాయి. ఆకాశంలో నక్షత్రాలు విరిసాయి. ఈ భావాన్ని క్రింది పద్యాలలో కవి పేర్కొన్న పద్ధతి అనల్పకల్పనాధురీణతను తెలియజేస్తున్నది.

రమణుడు రాకమున్న చికురంబులు దువ్వియలంకరింపగాఁ
దమిఁదమి కాంతఁ పెన్నెఱులు తద్దయు విప్పి విదిర్చివోయినన్
దుమములు వర్వె రోదసిని దచ్చికురాంతరుదంచిత ప్రసూ
నములట లేచి పైకెగసె నా వినువీధిని దోచె తారకల్

''బిగిఁదమి రేమయూఖముల పెండిలిచేయఁగ రాజహోమమున్
బగులగ సాంధ్యరాగ శిఖిపై నిదిరో యని మంగళంబునన్
దగదగ కాలయాజ్ఞికుడు ధాన్యము వేయఁగఁ జిల్లపెల్లనై
కొగసెడు లాజలో యనఁగ నెల్లెడలవ్వెలసిల్లెఁదారకల్.''

ప్రభాతసమయాన్ని క్రింది పద్యంలో వర్ణించిన తీరు ఎంతో హృద్యంగా ఉంది.

''ఉరవడి సూరు తేరువ కుమారుడు గుఱ్ఱము బూని దానికిన్
వెరవగు దారి సూప నిమపీధికి వెళ్ళను వేగుఁజుక్కయి
వ్యరుసను నిద్రలేపఁగ్రుకవాకులు కొక్కొరొకోయటంచు ని
ద్దుర విడుమంచుఁ బద్మినిని దొందర సేసెను దేంట్లు ఝుంకృతిన్.''

తృతీయాశ్వాసంలో శ్రీసీతారాముల గొప్పదనాన్ని చెప్పిన పద్ధతి అద్వితీయంగా ఉన్నది. చూడండి

''సోముని వంటి శీతలుడు సూర్యునివంటి ప్రతాపశాలియున్
సామజవైరి వంటి బలశాలియుఁగాలుని బోలు ధర్ముఁడున్
గాముని వంటి సుందరుడు గల్గిన నిమ్మహిఁగల్గఁగాక శ్రీ
రాముని వంటి ధీరుడు ధరాసుతఁబోలిన సాధ్విగల్గునే.''

సంస్కృతాంధ్రభాషలకు సంబంధించిన ఎన్నో వృత్తాలను ప్రయోగించడం ఈకవికి ఆభాషలపైన ఛందస్సుపైనగల అధికారాన్ని తెలియజేస్తున్నది. తెలుగు జాతీయాలు, సామెతలు, పలుకుబళ్లు ఈయన కవిత్వంలో కోకొల్లలుగా కనిపిస్తున్నాయి. ఈ మహాకవి మునిమనుమలైన శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణం తిరుమల ఆనందరామాచార్యులు గారు 1920లో వ్రాయబడిన ఈప్రబంధాన్ని 75సం. తరువాత వెలుగులోని తీసుకు రావడానికి చేసిన ప్రయత్నం అనన్యసాధారణం. ఆంధ్రదేశం సమహారా వీరిని అభినందిస్తుందని భావిస్తున్నాను.

తిరుపతి

18 డిసెంబర్ 95 ఎస్. బి. రఘునాథాచార్య

శ్రీమతే రామానుజాయనమః
శ్రీమతే వేదాంతగురవేనమః

శ్రీలక్ష్మీనృసింహ గురవే మరియు

నమస్సుమాంజలి

శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణము రాఘవాచార్యులు గారు (1848 - 1908 AD) నాకు మాతామహులు. వీరు శఠమర్షణ గోత్రోద్భవులు. శ్రీమాన్ శ్రీనివాస తాతాచార్యులుగారు వీరిజనకులు, తల్లి సింగమాంబ. ఈ పుణ్యదంపతులకు అనంత చార్యుడు, రాఘవాచార్యులు, వెంకటా చార్యులు అనుమూవురు పుత్రులు. వీరిలో రెండవ వారగు శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణము రాఘవాచార్యులు శ్రీకువలయాశ్వ విజయము అను ప్రబంధ గ్రంధకర్త. వీరు తన పదునారవ యేట నుండియు సంస్కృతాంధ్ర భాషలను అష్టావధానమొనర్చిన సభలో మెప్పు కొనెడివారట. వీరు విశిష్టాద్వైత మతమునకు తగినటుల శ్రీలక్ష్మీనారాయణ ప్రార్థనతో తమ గ్రంధ రచనను ఆరంభించిరి. యీప్రబంధ మున భాగవత కథను, రామాయణ కథను, భారత కథను, శ్రీకృష్ణుని లీలలను సంగ్రహముగా చోటుచేసుకొనినవి. యిందు ఉపయోగించిన తెలుగు సామెత లు, లోకోక్తులు పెక్కు కలవు.

వీరు తమ యిష్ట దైవమగు శ్రీకృష్ణునకే తమ గ్రంథము అంకితమిచ్చిన ధన్య జీవి. వీరి ఏకైకపుత్రుండగు గోపయాచార్యులు భాగవతాగ్రేసరులు. వీరు గుంటూరు జిల్లా నరసరావుపేటలో పాత ఊరునందు తమ జీవితకాలము ఆదర్శ ప్రాయముగా గడపిరి. వీరికి ఏకైక పుత్రులు వీర రాఘవా చార్యులు సంతానము బడయక మునుపే పరమపదించిరి.

వీరి చతుర్థపుత్రిక మాడభూషి అమ్మాళమ్మ తండ్రిగారి వద్ద విద్యనభ్యసించిరి. సమాశ్రయణమును పొందిరి. వీరికి తండ్రిగారు రచించిన ప్రబంధము కంఠస్థమై, ఆశ్వకథను శైలి మనోహరముగ గానము చేసి వినిపించెడివారు. ఈమె కనిష్ఠ కుమారుడు శ్రీనివాసాచార్యులు అగునేను నా అష్టవర్షప్రాయమున విను భాగ్యము కలిగెను. దరిమిలా నేనడుగగా తమ తండ్రిగారు కష్టపడి వ్రాసిన గ్రంథము ఎవరితావున చేరినది తెలియలేదని వాపోయిరి.

నా 59వ యేట అనగా 1983సం.లో నా ఉద్యోగ విరమణానంతరము మా అమ్మగారు ఈ ప్రబంధ విషయమై నా చిన్నతనమున పలికిన విషయములు గుర్తు చేసుకొని, దీని ప్రాప్తికై ప్రస్తావన పలువుర ప్రశ్నించితిని. ఈ ప్రబంధ వ్రాత ప్రతి మదరాసు యూనివర్సిటీ లైబ్రరీలో R No 610 18-10-1920 న యుండినదని తెలియ వచ్చెను. అందుండి దాయవిభాగము శ్రీవేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ రిసెర్చి ఇన్స్టిట్యూట్, తిరుపతికి తరలినదని తెలిసెను వెంటనే తిరుపతి అడ్రసుకు జాబువ్రాయగా అచటి డైరెక్టరు Prof Dr S Venkatanarayanan గారు Ref OR1/38/MSS/84 తేది 10-2-84 సదరు ప్రబంధము కాపీవ్రాసి కొనుటకు నాకు అనుమతి నిచ్చిరి. యీ పురాతన గ్రంథ మెవ్వరియొ ద్దనున్నది తెలుసుకొనలేక గొట్టుమిట్టాడు నాకు ఈ ఉత్తరము కల్గించిన సంతోషమింతని చెప్పలేను దీనిని శ్రీవేంకటేశ్వరుని లీలగా భావించితిని సంతోషము పట్టలేక కంటనీరు కారనారంభించెను. వృద్ధుడను. చక్కెర వ్యాధితో బాధపడుచుంటిని శ్రియః పతిపై భారముంచి, తిరుపతి లైబ్రరీ సమీపముననే నివసించుచూ వ్రాతను పూర్తి చేయ సంకల్పించితిని. కాని తిరుపతిలో ఊరుబయట రెండుమైళ్ళదూరములో యున్న లైబ్రరీకి ప్రతిదినము వెళ్లుచూ 481 పేజీలు వ్రాయుట ఈ వయసులో సుమారు మూడువారములపై

చిలుకు అవట యుండనాకు సాధ్యమాయను చింతకలిగెను. యింతలో దైవము పంపినట్లు, నామేనకోడలు చిరంజీవి కుమారి గోమఠం విజయలక్ష్మి తిరుపతి S V యూనివర్సిటీలో RESEARCH చేయుచూ సెమ్నారు మాయింటికి వచ్చినది. తాను పనిపై Tirupathi లో అచటికి ప్రతిరోజు వెళ్ళుచుండుదునని, కాలీ సమయమందు లైబ్రరీలో ఆగ్రంథమును కాపీచేయుట తనకు సులువైనదని యనియు, వృద్ధాప్యములో నన్ను కష్టపడ వద్దని కోరి, నానుండి Authorisation Letter యొకటి తీసుకువెళ్లి, వారి అనుమతితో నాకు బదులుగా వ్రాతను పూర్తి చేసి తనమాట నెగ్గించుకొనిన సౌజన్యశీలి. ఈ ఉపకారము చేసిన చిరంజీవి జి. విజయలక్ష్మికి కృతజ్ఞత తెలుపుచున్నాను. ఈమెకు ఆయురారోగ్యములు శ్రీప్రదమే కల్యాణ సౌభాగ్యములు శ్రీవేంకటేశ్వర స్వామి సమకూర్చుగాక

నేను చిరంజీవి విజయలక్ష్మి వ్రాసిన ప్రతిని పరిశీలించి దానికి శుద్ధప్రతిని వ్రాసితిని. నామేనల్లుడు చిరంజీవి B T ఆనందరామాచార్యులు నేవ్రాసిన శుద్ధ ప్రతికి జిరాక్స్ కాపీలు సేకరించి పెట్టిరి. వీటిని సీతానగరంలో శ్రీ శ్రీ శ్రీ చిన్న శ్రీమన్నారాయణ రామానుజ జియ్యర్‌స్వామి వారికి జూప దీనిని రెండు వాల్యూములుగా విభజించిన T T D వారి ద్రవ్య సహాయముతో అచ్చువేయించ నగునని వారు దివ్యమంగళా శాసనమొనరించిరి.

నామేనల్లుడగు చిరంజీవి B T A రామాచార్యులు T T D ద్వారా కొన్ని గ్రంథములు అచ్చువేయించిన అనుభవము కలదని విని, తాతాగారు వ్రాసిన శ్రీకువలాశ్వ విజయము T T D ద్వారా అచ్చు వేయించ సంకల్పించి అతనితో యీ విషయము హెచ్చరించితిని. గ్రంథకర్త తనకును మాతా ప్రమాతామహుడును, సగోత్రీకుడగుట వలన నాకు తనపూర్తి సహాయసహకారములుండునని, తప్పక T T D ద్వారా అచ్చు వేయించ హామీగా తెలిపి, వారి సన్నిహితులును, సాహిత్య విద్యా ప్రవీణ, భాషాప్రవీణ వేదశాస్త్ర పండితులగు శ్రీ తెలికిచెర్ల రాజేశ్వరశర్మ గారికి ఈ గ్రంథమును పరిశీలన నిమిత్తము పంపిరి. వారీ గ్రంథమును పూర్తిగా పరిశీలన గావించి 102 వ పద్యము అల్లసాని సీసపద్య రచనను బోలినదని,

మరియు శ్రీవారి పద్య రచనా ప్రౌఢిమ గ్రంథకర్త దండకరచనలో గలదని, ప్రబంధ రచనా విశిష్టతను మాకు తేటతెల్లముగ తెలియ చాలునంతో చూపడితిమి.

నాప్రమాతామహులగు శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణము రాఘవాచార్యులుగారు సుమారు నూరు వత్సరములక్రింది రచించిన శ్రీకువలాశ్వ విజయము ప్రబంధమును నేను కనుగొనుటలో సహాయపడిన వారికి, ప్రత్యేకముగ దానిని ప్రతిని లైబ్రరీలో శ్రమించి కాపీవ్రాసిన కుమారి గోమతం విజయ లక్ష్మికి, గ్రంధ పరిశీలన వాత్సల్యముతో పూర్తిగావించిన శ్రీ నెలికిజెర్ల రాజేశ్వర శర్మ గారికి నేను వృద్ధుడను గావున నా తరువాత శ్రద్ధతీసుకొని TTD ఆర్థిక సహాయముతో అచ్చువేయించు టకు ముందుకు వచ్చిన నామేనల్లుడగు BT ఆనంద రామాచార్యులకు నా హృదయ పూర్వక కృతజ్ఞతలు.

గ్రందకర్త చతుర్థ కుమార్తె శ్రీమతి మాడభూషి అమ్మాళమ్మ గారు మా అమ్మగారు. ఆమె 1934లో నా అష్టవర్షప్రాయమున తెలిపిన విషయము 1984లో స్ఫురణ చేకూర్చి పలువుర సహాయసంపత్తులతో యీ గ్రంధము సూర్యావలోకనము, ప్రాప్తి కలుగ జేయుచున్న తిరుమల శ్రీవేంకటేశ్వర స్వామివారికి వారి దివ్యమహిషి అఖిల జగన్మాతయగు శ్రీమతి అలమేలు మంగ దివ్యపాదారవిందములకీ ప్రపన్నుడు తలమోడ్చి చేయు నమస్సు.

యిట్లు

మాడభూషి శ్రీనివాసదాసుడు

యెమ్. శ్రీనివాసాచార్యులు

రిటైర్డు కోపరేటివ్ డిప్యూటి రిజిస్ట్రార్

1-4-35, భావనగర్ కాలనీ,

పొన్నూరు - 522 124

గుంటూరు జిల్లా (ఆం.ప్ర)

శ్రీమేధా దక్షిణామూర్తయే నమః
శ్రీగాయత్రీ మంత్రే నమః

అభిప్రాయనివేదనము

శ్రీ కువలయాశ్వ ప్రబంధ పరిశీలనము

శ్రీ కువలయాశ్వవిజయము ఆంధ్రప్రబంధము. దీనిని రచించిన కవివరేణ్యులు శ్రీఋక్ష్మిపట్టణ రాఘవాచార్యులుగారు. శఠమర్షణగోత్రోద్భవులు. ఈప్రబంధమున కృతికర్తలు 12వ పద్యము మొదలు 24వ పద్యము పూర్తియగు వరకును వ్రాసిన వంశాభివర్ణనము పరిశీలించి వీరి వంశచరిత్రను యథాశక్తి వ్రాయుచున్నాను గమనింపుడు. ఈకవిశేఖరుడును వీరి పూర్వ్యులును నూజివీడురాజాగారి సంస్థానమున ఆస్థాన కవిపండితులుగారాజాగారిచే సుప్రతిష్ఠింపబడిరి. వీరి వంశమున గల ప్రథమ రాఘవాచార్యులుగారు వేదశాస్త్ర నిపుణులు. వాది సింహమని ప్రఖ్యాతి పొందినవారు. అందుచే రాజాగారు వీరిని మహాకవి పండితులుగా నిల్పి సంభావించిరి. వీరికి అనంతుడు, చిన్నయ అని ఇరువురు పుత్రులు గల్గిరి. వీరిలో అనన్తాచార్యులుగారు ఉరుటూరు మున్నగు అగ్రహారములను గడించిరి. వీరుసత్కవులు మెచ్చుకొనునట్లు కృతులు వ్రాసిరి వీరికి వరదాచార్యులుగారు, వీరరాఘవాచార్యులుగారు అని ఇరువురు పుత్రులు పుద్భవించిరి వీరరాఘవాచార్యులు గారు చక్కని కవీశ్వరులు. వరదాచార్యులుగారికి వేంకటాచార్యుడు, అనంతాచార్యుడు, రామానుజాచార్యుడు, రంగయాచార్యుడు అని నల్వురు పుత్రులు గల్గిరి.. వేంకటాచార్యులుగారికి అష్టపుత్ర బహుధనమస్తు అనునట్లు ఎనమండుగురు పుత్రులు గల్గిరి. వారిలో కనిష్ఠులు శ్రీనివాస తాతాచార్యులుగారు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులలో అసమానులు. అతని సతీమణి సింగమాంబ. ఆ పుణ్యదంపతులకు అనన్తవర్యుడు, రాఘవార్యుడు, వేంకటార్యుడు అని మువ్వురు పుత్రులు గల్గిరి. వీరిలో రెండవ వారైన రాఘవాచార్యులుగారే ప్రకృత కువలయాశ్వప్రబంధ కర్తలు. వీరు తమ పదునారవ యేటనుండియు సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషలు మూడింటను పదుగురు బాగున్నదని మెచ్చుకొనునట్లు అష్టావధానము నొనర్చెడివారట. వీరిలో 3వ వారగు

వేంకటాచార్యులు వారు శ్రీలత్తిమా పుటకు శిష్యులుకాని విద్వత్కవి (కవిత సింహము) ఈయన ఈ రాఘవాచార్యులుగారిని సంభావించెడివారట. ఈయన అష్టావధానమును పలుగురు సెభాష్ అని మెచ్చుకొనెడివారట. వీరి తండ్రిగారు వేంకటాచార్యులు. కవియైన రాఘవాచార్యులుగారి సతీమణి పేరు లక్ష్మనరసాంబ. ఈయన కుమారుడు వేంకటగోపాలాచార్యుడు. ఈ కవీశ్వరుడు నానావిధ దేశ్యపదని బిడముగు ఆంధ్రప్రబంధమును అతి సుందరంబుగా రచియించెను అదియే ఈ కువలయాశ్వవిజయ ప్రబంధము. దీనిని యదుదైవంబగు శ్రీకృష్ణునకు కృతిగా సమర్పించెను

"శ్రీరామానుజ సమారంభాం నాదయాముని మధ్యమాం, అస్మదాచార్య పర్యంతాం వందే గురు పరంపరాం" అను సూక్తిలో చెప్పినట్లు గురుపరంపరాభి వందన మాచరించి ప్రబంధరచనకు పదును బిగించిరి ఈయన అలంకార శాస్త్రమున చెప్పిన ప్రబంధ లక్షణములను పూర్ణముగా పాటించిరి "ఆశీర్నమస్క్రియావస్తు నిర్దేశోవా" అను నియమమును ననుసరించి హరి సద్భాగ్యంబు మాకీవుతన్, ఇందిర ప్రోవునందలన్ మొదటిరెండు పద్యములందును తమ భాగ్యములను రక్షింపవలసినదిగా ప్రార్థించుచు ఇందిరాహరులకు నమస్కారములను సమర్పించెను. మంగలాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాన్తాని శాస్త్రాణి ప్రథన్తే అను నియమమునకు అనుకూలముగా మంగళాదిగా శ్రీకారముతో పద్యమును వ్రాసిరి. ఇందలికథ, భాగవతమార్కండేయ పురాణములందు ప్రసిద్ధిగన్నది. కాన, ఇందలి ఇతివృత్తము ప్రఖ్యాతమని తెలియుచున్నది ప్రబంధము గద్యపద్యాత్మక చంపూకావ్యమైన కథ తక్కువగానుండి అష్టాదశవర్ణనలతో, అలంకార చమత్కృతితో నిండి శృంగార వీరరసములలో నొకటి చక్కగా పోషింప బడవలెను ఇట్టికావ్యలక్షణమునకు అనుకూలముగా ఇందు ఆస్తుని వర్ణన మాదిరిగా ఎన్నియో వర్ణనలుగావింప బడెను కువలాశ్వమహారాజకృత దుంధు భాసుర వధ ఇందు నిరూపింపబడెను కావున ఈ ప్రబంధము వీరరస ప్రధానమని తెలియుచున్నది కవివరులు విశిష్టాద్వైత మతస్థులు కాన లక్ష్మీనారాయణ ప్రార్థనతో గ్రంథర చనమారంభించిరి అనంతుడును, వైనతేయుడును 3,4, పద్యములందు అతి సుందరముగా వర్ణింపబడిరి గురు భక్తి ప్రపత్తులు 5,6,7,8 పద్యములందు ప్రస్ఫుటించు చున్నవి. వాల్మీకి, వ్యాసుడు, కాళిదాసు, దండి, బాణుడు మున్నగు సుప్రసిద్ధ

కృతిని మఱియు నన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రగడ అను ప్రసిద్ధ కవిత్రయమును 9,10 పద్యములందు సంస్మరింపబడిరి. కృతికర్త వంశావళి వర్ణనము 12 వ పద్యము మొదలు 24వ పద్యము పూర్తియగు వరకును ప్రస్ఫుటముగా కలదు. 25,26,27 పద్యములందు షష్ఠ్యంతములు కవితా సంప్రదాయానుకూలములై యున్నవి.

28వ పద్యమునుండి చక్కగా కథా ప్రారంభము కలదు జనమేజయ మహారాజు కోరికపైన వైశంపాయనుడు చెప్పినట్లు కవివరేణ్యులు ఈ కువలాశ్వచరిత్రమును నవ్యకథను మధుమాధురీధురిణ్ వ్రాసెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు అట్లే వ్రాసినారు. ఈయన కవితలో నగుమచ్చతెనుగు పదములును నగము సంస్కృత సమాన పదములును గలవు 61వ వచనమున బాల్యశిక్షలు అచ్చతెనుగు పదములలో నిరూపింపబడెను 62,63,64 పద్యములలో కవి తమ కాలపు ఆటలను అచ్చతెనుగు మాటలలో నిరూపించినారు గ్రంథము మొత్తము పైని ఈతని వచన రచనలు పెక్కుభంగుల గావింపబడి అహంకార పూర్ణ పండితుల గర్వ భంగకరములుగా కలవు అచ్చతెనుగు కవితవల్లుటలో కూచిమంచి తిమ్మకవి వీరికి గురువుగానున్నట్లు తోచుచున్నది. ఊఱకరారు మహాత్ములు అనునట్టి లోకోక్తులు వీరి కవితలో కోకొల్లలుగలవు. 102వ పద్యము అల్లసాని పెద్దన్న గారి సీస పద్యము బోలియున్నది. 114వ పద్యమున కవిగారి ఆత్మీయత అతి సుందరముగా గోచరించును. ఎవ్వతెయీయాపె భీతహరిణేక్షణ అనెడి పెద్దనామాత్యుని పద్యమును బోలినది ఎవ్వడవీవు అనెడి 134వ పద్యము శ్రీనాథుని పద్యరచనా ప్రౌఢిమ ఈయని దండక రచనలో గలదు. కందము, తేటగీతి, సీసము, తరువోజ మున్నగు అచ్చతెనుగు పద్యరచనలో వీరి దందె వేసిన చేయి ప్రథమాశ్వాసాంతపద్య రచనచే రాఘవాచార్యులుగారి పాండిత్య ప్రతిభలు సువ్యక్తముగా గోచరించును.

ద్వితీయాశ్వాసమున కథాగ్రంథము ఆకాశతారలనంటినది ఈయన కవితలో మల్లెవట్టినచేమ, పులికడుపునంజనించినయు, గ్రుడ్డియెద్దు చేనబడ్డట్లుగా, మున్నగుజాతీయ పదముల గూర్పులు ముచ్చట గొల్పును. తృతీయాశ్వాసమున రామాయణ కథా సంగ్రహము అద్వితీయము. మత్తకోకిల, సుగంధివృత్తము మున్నగు వృత్తపద్యరచన సందర్భాను కూలముగా గలదు. వీరు సంస్కృతాంధ్ర కర్ణాటక భాషలకు చెందిన ఛందస్సులననుసరించి రచించిన వృత్తరచనలు

అపురూపములు. సామాన్యముగా పండితులకు అందుబాటులో లేని వృత్తములను పండితుల పరీక్షకా! అన్నట్లు 1.)కరంబ్యావాత వృత్తము 2.)తన్వివృత్తము 3.)పద్మనాభవృత్తము మున్నగు నామములతో ఎన్నింటినో వ్రాసిరి. అత్యాధునికమైన సామెతలను శిష్టవ్యావహారిక భాషలో అనుసంధించిరి. అన్యదేశ్యములనెన్నింటినో గ్రంధించిరి. 192వ పేజీ లోని లయగ్రాహి పద్యము లయగ్రాహిగానున్నది. ఈయన దండక రచనలోను, వచన రచనలోను అందెవేసిన చేయి. శబ్దాలంకార ప్రయోగవైచిత్రి, పోతన్నగారి రచనను మరిపించుననుటలో అతిశయోక్తిలేదు

చతుర్థాశ్వాశమున భాగవతకథను అతి సుందరముగా గ్రథించిరి. ఇంతకుమున్ను సందర్భోచితముగా శ్రీరామాయణ కథను సంగ్రహముగా విన్నవించి, ఇపుడు జనమేజయ ప్రభువునకు భాగవత కథను కర్ణసుందరముగా వినిపించు సందర్భమున కవివరేణ్యులు ఉపయోగించిన అచ్చతెనుగు సామెతలను లోకోక్తులును తామర తంపరగా గలవు. 'ఆడినది ఆట' 'పాడినది పాట', 'కాటికి బోయినను కర్మగతి తప్పునకో' అనువట్టివి అసంఖ్యాకములు. భారతకథను కూడ ముచ్చటగా ప్రభువునకు వినిపించిరి.

పంచమాశ్వాసము శ్రీకృష్ణలీలలను, సుభద్రావర్ణనమును, ఋతు వర్ణనలను పాఠకులకు తెల్పుటలో ఈమహాకవి చూపిన వింతలు లెక్కకు మిక్కుటములు. ఉపమాకాళి దాసస్య భారవేరర్థ గౌరవం దండినఃపదలాలిత్యం, మేఘసంతిత్రయో గుణాః అన్నట్లు యీకవిశేఖరుడు రెండవకవిగా చెప్పవచ్చును. గ్రంధమును చదివితెలుసుకొనుట మంచిది నేవ్రాసితేవేని 10పేజీలకు మించి వ్రాయగలను చదువరులునన్ను మెచ్చుకొనుటకు మారుగా, ఇంత అతిగా వ్రాయరాదందురేమో అని ిభయము, పాండురంగసుకవి పదగుఫణము అన్నట్లు ఈకవీశ్వరుని పదగుం ము నిరుపమానమని తలచెదరు తప్పదు 72 సం. వయస్సు వాడనుగాన శరీర బలము తగ్గుటచే వ్రాయుటలేదు. కాని వ్రాసినచో అదియొక్క చిన్న పొత్తము అగును. చదువరులను విసిగింప రాదు. సంస్కృతాంధ్రభంధో వ్యాకరణాలంకార శాస్త్రములో తెలియని వారు సరిదిద్దలేరనుట అతిశయోక్తి. శ్రీకువలాశ్వవిజయాఖ్యమును అద్వితీయకవితా సుగంధ సంపూర్ణమగు ఈమహా ప్రబంధమును ఆంధ్రభాషాయోషకు అమూల్యా భరణముగా రచియించి యిచ్చిన మహాకవిశేఖరులు శ్రీబుక్కపట్టణాన్వయ

సుధాంబుధి చంద్రులు శ్రీరాఘవాచార్యులుగారికి చంద్రునకు నూలుపోగుగా అభిప్రాయమును వ్రాసియిచ్చినవాడు వేదశాస్త్ర పండితుడు, విశ్రాంత ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుడు, సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, భాషాప్రవీణ,

తెలికిచెర్ల రాజేశ్వర శర్మ ఆంధ్రకవి పండితులకు నమస్సుమాంజలులను సమర్పించుచు చేయుచున్నాను.

అయ్యలారా!

నాకు పుత్రప్రాయులు చిరంజీవులు బి. టి. ఆనంద రామాచార్యులుగారు, పరిశీలించుమని యొసంగిన ఈమహాప్రబంధమును యథాశక్తి పరిశీలించితిని ప్రమాదో ధీమతామపి అని పెద్దలు చెప్పిన మడి నిత్యసత్యము. తప్పులున్నచో విద్వాంసులైన పాఠకులు మన్నింతురుగాక తప్పులని తోచినవానిని సవరించి ఆస్తికులును పితృభక్తిసంపన్నులును అగు మా బి టి ఆనందరామాచార్యులుగారికి పంపగోరిక. వారి ముత్తాతగారు వ్రాసినదే ఈమహాప్రబంధము. వారు నేనొసంగిన సవరణలతో జోడించి దీనిని అచ్చొత్తించగలరు. అన్యథాభావింపకుడు నాపూర్వజన్మ పుణ్యఫలముగా దీనిని పరిశీలించు భాగ్యము నాకు కలిగినది నాకు వేదవిద్యావంశపుత్రులు ఆస్తికులు, ఆప్తులును నాగ్రంథముల ముద్రణ ద్వారా నాకు యెంతయో తోడ్పడిన వారునగు చిరంజీవి బుక్కపట్నం తిరుమల ఆనంద రామాచార్యులుగారి మూలమున నాకు ఈగ్రంథ పరిశీలన భాగ్యము కలిగినది. వారికుటుంబ సభ్యులకు శ్రీవాసుదేవుడు సవిత ఆయురారోగ్యైశ్వర్య విద్యాద్యభివృద్ధులను చేకూర్చుగావుతన్

ఇట్లు
కౌండిన్య సగోత్రోద్భవుడు
వేదశాస్త్ర పండితుడు
విశ్రాంతప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుడు
శ్రీసమమ జాతీయ, శ్రీరుద్రాభిషేక మహాత్మ్య
ఆంధ్రవిరాట పర్వ, సౌరమంత్ర రహస్యగ్రంథకర్త
తేది:23-7-93

తెలికిచేర్ల రాజేశ్వర శర్మ

త్రికరణ్మయి మృదుపలుకు

భక్తి నివేదనము

రామానుజ దయాపాత్రం జ్ఞాన వైరాగ్యభూషణం
శ్రీమత్ వేంకటనాధార్యం వందే వేదాంత దేశికం

శ్రీమాన్ వేఙ్కటనాధార్యః కవితార్కికకేసరీ
వేదాంతాచార్య వర్యోమేసన్నిధత్తాంసదాహృది

శ్లో॥ శ్రీమచ్ఛోభిత నాభిపద్మజ సురజ్యేష్ఠుండు నల్మోములన్
హేమాత్మ్యము లావఁబోయి శిశులా హీనాత్మ నేర్పేదవి
స్సేమ ప్రేమము నాల్గుచేతులిడి తత్క్షీరంబు లానించి యా
భామారత్నముల న్నగించు హరి సద్భాగ్యంబు మాకీవుతన్

త్రికరణ్మయి సారస్వత సంస్థ చరిత్రలో శ్రీమాన్ బుక్కపట్టణ రాఘవాచార్యులు గారిచే విరచితమైన శ్రీకువలయాశ్వ విజయము అను ఆంధ్ర ప్రబంధమును ముద్రించి ప్రచురించటము ఒక ప్రత్యేక స్థానమును సంతరించుకొన్నది. లోగడ యీ సంస్థ, సారస్వత విభాగము వేదశాస్త్ర పండితులు, సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, భాషాప్రవీణ (విశ్రాన్త ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు) శ్రీరా[illegible] శాస్త్ర్యులు రచించిన

1 శ్రీరుద్రాభిషేక మహాత్మ్యము
2. విరాట పర్వము (వ్యవహారికాంధ్ర భాషావచనము)
3 సూర్య నమస్కార ప్రభావము (మహాసౌరమంత్రములకు ఆంధ్ర భాష్యము)

మరియు

సంగీత విద్వాంసులు, సంగీత విశారద శ్రీమతి మహాభాష్యం పెరిందేవి గారిచే స్వరకల్పనచేయబడిన

4. శ్రీతాళ్ళపాక అన్నమాచార్య కీర్తనలు
5. స్వరకల్ప స్తోత్రరత్నావళి
6. స్వరకల్ప సంక్షేపరామాయణము

మున్నగు వేద, పురాణ, సంగీత గ్రంథములను ప్రచురించుట జరిగినది.

కానీ ప్రస్తుత కువలయాశ్వ విజయ గ్రంథకర్తలు నాకు మాతా పితా మహులేకాక, మా బుక్క పట్నం తిరుమల శతమర్షణ గోత్రీకులు. మునిమనవడి నైన నాకేగాక త్రికరణ్మయి సంస్థ ఆరంభకులమైన మాఅన్నదమ్ములు, చెల్లెండ్రు వారికి ముని మనుమలమే. మామాతా మహులలో చివరివారు, మూడవవారైన శ్రీమాన్ మాడ భూషి శ్రీని వాసా చార్యులు గారు అత్యంత ధన్య జీవులు. కాకున్న సుమారు 100 సంవత్సరముల క్రితం వ్రాసి ఈ ప్రబంధ వ్రాతప్రతి 4, తరములుగడను చున్ననూ దాని ఆచూకి ఎవరికీ పట్టకున్ననూ వారి తల్లిగారు (మాఅమ్మమ్మ గారు) వారి చిన్న ప్రాయమునయీ గ్రంథ విషయము ప్రస్తావించిన విషయమును 50 సంవత్సరాల తరువాత (వారి రిటైర్మెంట్) జ్ఞాపకము పెట్టుకొని పలువురు మా బంధువర్గముతో ప్రస్తావించి తెలుసుకొని, ముందు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ గ్రంథాలయమునకు వ్రాసి, వారు తెలుపగా తదుపరి శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ అనుసంధాన సంస్థకు వ్రాసి, పట్టువదినట్టుగా యీ ప్రబంధ ఆచూకిని తెలుసుకొని వెలువలికి తీసికొని వచ్చిరి. భగీరదుని వలె. దృఢ సంకల్పముతో ప్రబంధ వ్రాతప్రతి ఆచూకి తెలుసుకొనుట యేగాక, యింటా బైటా ఎవరు వినుకున్నా పట్టించుకోక వారి మేనకోడలు చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి గోమతం విజయలక్ష్మి గారిచేత ఆప్రతిని కాపీ చేయించుటయేగాక, దానికి తిరిగి ఆయన శుద్ధప్రతిని వ్రాసి మిగిలిన కార్యభారము మేనల్లుడనైన నాపై యుంచి నాకు, మాత్రికరణ్మయి సాహిత్య సమితికి ఎంతయో మేలు చేసిరి. కాకున్న మాకీఅదృష్టము లభించెడిది కాదు. కావుననే 'కులమునందు నొకడు గుణవంతుడుండెనా కులము వెలయువాని గుణముచేత' అనునానుడు అక్షరాల నిజము. వారు యీవిషయమును పట్టించుకొనని యెడల యీగ్రంథముకాల గర్భములో కలిసిపోయెడిది. కావుననే వారు ధన్యజీవులు.

నారాయణుడు, పరమపురుషుడు, పురుషోత్తముడు, పరంధాముడు ఇట్టివన్నియు ఆభగవంతునికి పర్యాయపదములు. సకలకళ్యాణగుణసంపన్నుడైన భగవంతుని సంకల్పముతోనే సర్వమునూ జరుగుచున్నది. కావున శ్రద్ధా భక్తులతో ప్రయత్నించువాడు తప్పక కృతకృత్యుడగును. మా అందరి సంకల్పము శ్రద్ధా భక్తులతో జరిగినది కావున యీ గ్రంథము అనుకున్న రీతిలో వెలువడినది. ఇక మా ముత్తాతగారి గ్రంథ రచన గురించి మునిమనవడిగా నేను అభిప్రాయము తెలిపిన హాస్యాస్పదమని పించును. అయినను త్రికరణ్మయి సారస్వత సంస్థ తరుపున రెండు మాటలు వ్రాయసాహసించెదను భగవానుని దశావతారములు పురాణేతిహాసములలో పేర్కొనబడినవి. నాలుగు వేదముల సంకలనము ఉపనిషత్తులను గ్రంథీకరించిన తరువాత కూడా తృప్తి చెందని వ్యాసభగవానుడు నారదముని ప్రేరణమున యితిహాసములను కూడా గ్రంథ రచన చేసి లోకమునకు మహోన్నతి చేకూర్చి పెట్టినాడు. శబ్దప్రదానములైనవి వేదములు కానీ పురాణములు అట్లుగాక మిత్రునివలె కథలద్వారా మనకు భగవద్భక్తి ప్రసాదించును కనుక హిందూసాహిత్యమున పురాణములు అతిప్రధానములైనవి భాగవతము పురాణములలో మిక్కిలి శ్రేష్ఠము ఎందుకనగా భాగవత రచన తరువాతనే వ్యాసమహర్షికి మనశ్శాంతి కలిగినది శుకుడు పరీక్షిత్తునకు జెప్పిన భగవత్తత్వమే భాగవతము. ఇందుభవంతుని గుణములు, కర్మములు, నామములు అనేక కథల ద్వారా కీర్తింపబడినవి. భగవత్ప్రాప్తికి భక్తియే ముఖ్యోపాయమని భాగవతము చెప్పుచున్నది. శ్రీకువలయాశ్వవిజయంబను సత్ప్రబంధమున వైశంపాయన ముని యుపదేశింపగా జనమేజయ మహారాజు శక్తులతో వినిన వృత్తాంతము

ఇందులో దుందుభాసుర వధ శ్రీకువలయాశ్వమహారాజుచేగావించుట, మరియు మధుకైటభాసురుల వృత్తాంతము ప్రధాన విషయములు. కానీ తృతీయాశ్వాసమున రామాయణ కథ, సుందరాకాండ అత్యంత మనోహరముగా, అతితేలికగా అర్థము చేసుకొనుటకు అనువైన శైలిలో వ్రాసిరి. సీతాన్వేషణ హనుమంతుడు ఎటుల జరిపెనో ఈక్రింది పద్యమున చిన్నతెనుగు పదంబుల చూడుడు.

సీ.మేడల నెక్కియు గోడల నెక్కియు

మడువుల్ద్రాక్షియు మచ్చులెక్కి
మాటిమ్మాటికిఁ జాటు మాటుచోటుల శేగి
బోటులగని నిద్రపాటు మీద
రంగస్థలంబులు రవ్వ పట్టులు మెట్టి
శృంగాటకమ్ములు తొంగిమాచి
బందులుండెడి చోట్లు పందలుండెడి చోట్లు
పెందలకడ సందుగొందులరసి
మూలముట్టుగఁ గనియొనాఁ పోలతండు
నిదియది యటుంచుచూగి వచియింపనేల
బట్టియనుమఁడు మెట్టని యట్టినేల
లెక్కకును బొత్తెఁడైనను లేదు నమ్మి

గీ. వెతికి వెతికి యతడు వేసారి వేసారి
అరిగినట్టి చోటికరిగి యరిగి
బలముగాఁగగాళ్ళు బలముల్లట్టగా
రాముపత్ని కానరామిఁగదలి

నాల్గవ ఆశ్వాసమున భాగవతకథలో శ్రీకృష్ణదేవుని కథ క్లుప్తముగా, భారతకథ అరణ్యపర్వ విరాటపర్వ కథ, భగవద్గీతవిషయముల సంగ్రహముగా మనసునకు హత్తుకొనువిధమున కలదు

5వ ఆశ్వాసము. కువలాశ్వుండు విజయదుందుభిమ్రోగించి కడకు కేశవ వరప్రసాదియైశౌరి చక్రముహిమచే దుందుని హతమార్చుట చక్కగా విశదీకరించిరి

పై భాగవములన్నియు ఆశుకవితాధారగద్య, పద్యంబులతో అనేక చమత్కృతాలంకార శృంగార వీరరసా స్వాదన వర్ణనలతో అనేక అద్భుతమగు నుడికార పదజాలములతో వారు సంకల్పించిన విధముచే యీ నవ్యకథను మధు మాధురీధురిన్ వ్రాసి అబ్బా! మాబుక్కపట్టణ పూర్వ వంశీయులలో యింతటిగొప్ప కవులుండుట వలన కోటికన్యప్రదాతలనగ శ్రీవైష్ణవమున పీఠాధిపతులుగ నుండిరి అని తెలియు చున్నది. ఈ మాబుక్కపట్నం తిరుమల వారి వంశాభివర్ణన చదివి తేనే గ్రంథము ఎట్లుండునో తెలియనగును.

సీ. ఏవంశమందున నావిర్భవించిరి
శ్రీనాథయామున శ్రేష్ఠమునుల
ఏవంశమున భక్త శ్రీవెంకటేశుండు
తాతగారని పిల్చిదాహమడిగె
నే వంశమున వారు ధీనిధి ప్రాయులు
నరవర సతులకాచార్యులైరి
ఏ వంశజార్యులు నింపుసింహాసనస్థ
నాచార్యులైరి కాంచ్యాది విభుల
వార్యులే వంశమున సదాచార్యపురుషు
లైనసింతుగ॰ కోటి ఖ్యా ప్రదాత
లనగ శ్రీవైష్ణవమునఁ బీఠాధిపతులు
నట్టి శఠమర్షణాన్వయం బలరుమహిని

ఈగ్రంథ ముద్రణజరుగుచున్నకాలమున జరిగిన ముఖ్య సంఘటనలు

1. త్రికరణ్మయి సారస్వత అధ్యక్షులు శ్రీబుక్కపట్నం తిరుమల మోహన రాఘవాచార్యులు గ్రంథమున చాలాభాగము ముఖ్యముగా సుందరాకాండ ప్రూఫ్ కరెక్ట్ చేసినారు. వారు అప్పటికే హృద్రోగముతో అస్వస్థులుగా నుండిరి. 8,10 నెలలక్రితం గుండె ఆపరేషన్ చేయించుకొనిరి. ఎటువంటి యిబ్బంది లేకుండా శ్రియఃపతి దయ వల్ల క్షేమముగా నుండిరి.

2. మా రెండవ అన్నగారు శ్రీమాన్ బుక్కపట్నం తిరుమల రాధా కృష్ణమాచార్యులుగారు క్రిందటి అక్టోబర్ 94లో అస్వస్థులై కాన్సర్‌తో బధపడుచుండిరి. వారు యింతటి తీవ్ర బాధనను భవించుచూ కూడా ముత్తాతగారి గ్రందమున ముఖ్యముగా సుందరాకాండము చదివిరి మిగిలినకొన్ని భాగములు ప్రూఫ్‌దిద్దిరి. వారు అంతటి బాధను భవించుచూ కూడా తనకిక ఆయుర్దాయము లేదని తెలిసి ముత్తాతగారి శైలిలో వ్రాసిన అయిదు పద్యములను క్రింద పొందుపరచు చున్నాము.

ఉ. ఎంతని సంతసొందినను చేరదుదైన కృపారసంబునన్
చెంతకుమాడలేకను అభాగ్యుని సెన్నిధి చేయిజారరా

పొంతన లేని యోచనం పోయెడికాలము ఆగదేరికిన్
సంతసమొందకన్ సతము నేడును రామునిది వ్యాపారముల్

ఉ. అంజని సూనుడాకపి వరుధ్యుడు దీనుల రోగగ్రస్తులన్
అంజలి మోడ్చినంతటను సంతసమున్ మరివారి పీడకున్
రంజనగోడుటన్ సదయ రాముని యందు ననంతలంబు భ
క్తింజనమన్యముల్ కలుగ కామున శ్రోమద యాంతరంగుడై

ఉ. అన్నిట తల్లిపోలికల నావని యందరు మెచ్చుకోలుగా
మిన్నటగాన రీయలను మానస విద్యయు సాహిత్యంబునన్
ఎన్నిట యేమియుండినను యేవిధియాగతి నాకుకల్గినో
వన్నిది యేశరణ్యము అనంతంభక్తిలో వేంకటేశ్వరా

ఉ. నారమేమియున్నది నాకుమగాగ యపూర్వరత్నముల్
వేదన కొచ్చి బోయునది యేమి నెరుంగని వాడు సీతయున్
వేదన గాకనాకటను వేగిన గుండియ తోడు పీడనన్
కాదనలేను నేను మిము కాగల కార్యము కాకపోవునే

మ. జననంబొందితి పుణ్యదంపతుల రాజ్యలక్ష్మి నృసింహాహ
ర్యునికిం ఈశ్వర నామ మార్గశిర రాకాపూర్ణిమ రాశిలో
తనియుంగా మరివారిసేవలను తత్విస్త్రీరగా చేర్యం
దన మామాత పితార్యకుంమిగిలె దేవాసేకేయా జీవితం

3. మూడవ విషయం ఈగ్రంథమును ముందు లెటర్ ప్రింటింగ్ కు యిద్దామనుకొని గూడా తెలుగులిపిలో డి.టి.పి. మీద కంప్యూటరైజ్ చేద్దామని S.S.డేటా ప్రొడక్ట్సు వారికి నమూనాగా కొంచెం పనియివ్వగా వారు రెండు వారాలలో ఒక అశ్వాసం పూర్తిచేసి యీ D.T.P కంప్యూటరైజేషన్ పని వారికే పూర్తిగా యిమ్మని వారే అంతావని ఉచితముగా చేసియిస్తామని వేడిరి. కారణము యీకువలాశ్వవిజయము ప్రారంభించిన నాటి నుండి అంతకుముందు పని దొరుకక బాధపడుచున్న వాళ్ళకు చేతినిండా ఎడతెరపు లేకుండా పనియిస్తున్నా[illegible] ఈ విధమైన సంఘటనలు తెలిపి తెలియనివి కోకొల్లలుగా నుండునవియే

చేసుకొందును.

గ్రంథప్రతులు విక్రయించిన ధనముతో మా యీ త్రికరణ్మయి పార్వ్వత సంస్థకు యిన్ని నాళ్ళు ఆర్థికముగా వెనుకబడినదానికి తగు విధి ఏర్పాటు చేయింకను అనేక ధార్మిక, అధ్యాత్మిక కార్యక్రములలో వినియోగించుట కొరకు గూడా 100సంవత్సరముల క్రితం జన్మించిన మా ముత్తాతగారి గ్రంథము పనికొచ్చునున్నదని వినమ్రతతో తెలియచేయుచున్నాను.

మరియూ సాక్షాత్ శ్రీకృష్ణభగవానునకే యాశ్రితిని అంకితము చేసుకొనిన మాతాత గారే కాకుండా ఆయన వారసుల మైన మేమందరమే కాక యీగ్రంథముద్రణ విషయమై సహాయపడిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము వారికి, తనరీసర్చి పనితోపాటు వ్రాతపనిలోనున్నయీగ్రంథమును శ్రీవేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ రిసెర్చి ఇన్స్టిట్యూట్ తిరుపతి మంచి శ్రమకోర్చి కాపీ చేసిన చిరంజీవి సౌభాగ్యవతి విజయలక్ష్మికి, గ్రంథమును పునఃపరిశీలించి అభిప్రాయములిచ్చిన శ్రీతెలికిచేర్ల రాజేశ్వరశర్మ గారికి, ప్రొ. శ్రీమాన్ S B రఘునాధాచార్యులుగారికి ఈ గ్రంథ ముద్రణ విషయమై అతి శ్రద్ధవహించి అచ్చు వేసిన కర్షక్ ఆర్ట్సు ప్రింటర్సు, న్యూనల్లకుంట, హైదరాబాదు వారికి త్రికరణ్మయి తరుపున నాకృతజ్ఞతలు తెలుపుచున్నాను ఇంతకూ చెప్పవచ్చేది ఏమంటే 100 సంవత్సరముల క్రితం జన్మించిన మా యీ ముత్తాతగారి గ్రంథరాజము వెలువడి గ్రంథ ప్రతులు విక్రయించిన ధనముతో మా త్రికరణ్మయి పార్వ్వత సంస్థకు యిన్ని నాళ్ళుగా వున్న ఆర్థిక యిబ్బంది తొలగి తగు విధి ఏర్పడి యింకనూ అనేక ధార్మిక ఆధ్యాత్మిక, పారప్పతిక కార్యక్రమములలో వినియోగపడబోవుచు న్నదని వినమ్రతతో తెలియచేయు చున్నాను.

ఇట్లు

జి.టి. ఆనంద రామానుజాచార్యులు

కార్యదర్శి 11.3.96

త్రికరణ్మయి, టి ఆర్.టి 141,

విద్యానగర్ కాలనీ, న్యూనల్లకుంట పోస్టు

హైదరాబాద్ - 500 044.

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము

ద్వితీయాశ్వాసము

తృతీయాశ్వాసము

చతుర్థాశ్వాసము

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ

కువలాశ్వ విజయము

శ్రీ బుక్క పట్టణ రాఘవాచార్య ప్రణీతము

ప్రథమాశ్వాసము

శా. శ్రీమచ్ఛోభిత నాభిపద్మజ సురజ్యేష్ఠుండు సర్గోమములన్
హేమాస్త్రవ్యము లానఁబోయి శిశుతా హీనాత్మ నేర్పెదని
ప్రేమ స్తేమము నాల్గుచేతులిడి తత్క్షీరంబు లానించి యా
భామారత్నముల న్నగించు హరి సద్భాగ్యంబు మాకీవుతన్ 1

ఉ ప్రాకట రూపు కన్నులకుఁబండువు తల్లియు రత్నగర్భ ర
త్నాకరుఁడయ్యెరాజా తనయున్న సుధాంశుడు దానుతెన్నఁడా
శ్రీకడు బుట్టుభోగియని చేయునెడంబడి రాణి వానముం
జేకొని నాఁగశారిహృది చెందిన యిందిర ప్రోవువందఱన్ 2

ఉ. మెప్పుగ గొప్పమొప్పు తన మేను ప్రసూనపు పూలపాన్పుగాఁ
ద్రిప్పణా మణుల్పుణులు దీపములట్టులు మేలి కట్లుగాఁ
జొప్పడఁ గుక్షిలోకములు జోఁకకు దూఁకు వటంపు జాగరం
బొప్పెడి నాది దంపతుల బ్రోచు ననంతుని నెంతు నెంతయున్ 3

సీ. పక్షివిశేషణోర్ధ్వ వండపవనంబు
    తోయధి స్పర్శని తోడఁ గూర్ప
బదున్ని క్షత్రసంభ్రమదవే కావోక
    హాములు బంధువి మాధ్వి నముగమించ
వల్లి వింగికి లేవ వతల వానులు శేషు
    నవికిక బ్రహ్మాణ్యమమంజీర

దిర్ధిర దిరుగుము దివికిలేచిన యుద్రు
లాటాడు గోలి గుండ్లమకరింపఁ
భీయునడి నీట ముక్కిరి బిక్కిలై యయి
పైకి విశ్రాంతి [illegible]
నమృత హరణార్థమై దివికరుగునట్టి
నైన శేషుని కొనరింతు వందనములు

సీ. శ్రీ హయగ్రీవుండు వెలిగి కాపురముండె
నే ధ్యజహ్యాస్త్ర [illegible]
యిరువది యేండ్లకే యేధన్య నరియించె
వెళ్ళికొళ్ళలుగాఁగ విద్యలెల్ల
వేదాంత దేశిక బిరుదే ఘనున కిచ్చె
గండపెండేరమ్ము కరణి శౌరి
శ్రీ విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంత హరివంద
మునకే ఘనుఁడు నందున మమ్ము
సర్వతంత్ర స్వతంత్ర తటుగా నరసు
హ ప్రకృతి కర్త విఘ్నఘంటావతారు
శ్రీమ్మ నాకవితార్కిక సింహ వేంక
టార్య దేశిక వర్య సేవధి నుతింతు 5

ఉ. మేలగు విష్ణుపాన్పగుట మేలము లాడ పణీశుఁడుండమున్
దాలిమి దూలి యాగరుడు దవ్వులఁజూచినవో నదల్పఁగా
పిలగు నంచు నెంచు గతిభేత్రము పూనెడు సైన్యనాథునిన్
జాలగ మేలు లిమ్మనుచు జాఁగిలి కేలు మొగిడ్చిమ్రొక్కెదన్ 6

క. విస్తుల విపులామృత వ
క్షస్థల లక్ష్మినివాస సౌధాగ్రమునన్
న్యస్తం నదువ్యదీపము
కౌస్తుభమును శస్త్రదమును గణుతింతుమదిన్ 7

యక్ష్యాల లక్ష్యాల లచరించుఁ గమరించు
    సర్వసురీకంఠ సూత్రములను
యద్రావ సుద్రావ మదరించు నడఁగించు
    నసురుల యమజులకు సురులకు సు
యత్పాతముత్పాత మడగించుఁదొడఁగించు
    సాధువులకును న సాధువులకు
యద్ధార యుద్ధారమై యార్చుఁ దీర్చును
    గని యసురీ సురీ కష్టలముల
యద్గుణమ్ముపణమ్ము జన్యములందు
దినుచ కసురులయసురులఁ గొసరి కొసగఁ
దత్సుదర్శన శంఖ గదా కృపాణ
శార్ఙ్గములు సత్త్వహరణములే సంస్మరింతు 8

కవిత భూమికి దిగు కాలానఁ గాలన
    వేద్యుసెవ్వఁడు తొలి విడిది యయ్యెఁ
బ్రేమబారగ నట్టి నామలూరుజాఁ గొల్చి
    సకల పురాణాలి జన్మభూమి
తొలుసల్కుతల వికృతొలఁగించు దువ్వనఁ
    బంచము శ్రుతి కర్తఁ బ్రస్తుతించి
గణనీయమతి యైన వణిన నూనుఁదలంచి
    యంజలి జేసి పతంజలికిని
దనకు భవభూతికిని గవిత్వమునఁ దగవు
పొనఁగ నెవ్వాని దానినిఁ బొగడ వాణి
యట్టి కవి కాళిదాసుని దొట్టి తలతు
దండికవి బాణముఖులను దండికవుల 9

తెనుగునకు నాదికవి నరుఁ
డని మున్నఁగొన్న మన్నపార్యుఁగవిబ్ర

హ్మాను దిక్కుయజ్వ నెళ్లనఁ
బనివడి దలచెదఁ బ్రబంధ పరమేశ్వరునిన్ 10

క. ప్రకట పర పూర్వకవులను
సకల పరాధునిక భావి సకల సుకవులన్
సుకృతుల మన్నన సేయుదు
కొలువున బాస విడుమంచుఁ సుకవుల నంచున్ 11

కృతి కర్తృ వంశాభి వర్ణన

సీ. ఏ వంశమందున నావిర్భవించిరి
శ్రీనాథ యామున శ్రేష్ఠమునులు
ఏవంశమున భక్త శ్రీవేంకటేశుండు
తాతగారని పిల్చి దాహమడిగె
నే వంశమున వారు ధీవిధిప్రాయులు
సలనరపతుల కాచార్యులైరి
ఏ వంశజార్యులు పింపుపొంపార స్థ
నాచార్యులైరి కాంచ్యాది విధుల
నార్యులేవంశమున సదాచార్యపురుషు
లై వసింతురు కోటి కన్యాప్రదాత
లనగ శ్రీవైష్ణవమునఁ బీఠాధిపతులు
నట్టి శఠమర్షణాన్వయం బలరు మహిని 12

శా. ఆ వంశమ్మున బుట్టిరార్యులు మహా హవ్యప్రవక్తల్ సుధీ
దివ్యాఖ్యుల్ సదా దాక్షిణాత్యులు మహా విఖ్యాత శాస్త్రజ్ఞులున్
ధీవిఖ్యాతుని రాజునార్య శుభబుద్ధిన్మాణి వీరాజ
భావింపించి వసింపజేసెఁ దనన ఖ్యాతంబునన్ మారిగాన్ 13

ఉ. ఆయన కీర్తిరాత్మజు లనంత సుధీమణి చిన్నయాఖ్యుడున్
ధీయుతులందుఁ జిన్నయకు ధీరుట గల్గిరి పుత్రులిర్వురం

దాయత కీర్తి శాస్త్రములయందును వేదములందు నవ్విధి
ప్రాయుడు రాఘవార్యుఁడని రార్యుడు పాండితి వాది సింహమై 14

అవల ననంత వర్యుఁడుగ తాళ్వారుటూరు ముఖాగ్రహారముల్
ఘనిని గడించె నాయనకుఁ బుత్రకులా ఎంతార్య సింహా
ఘన నముఖిఖ్యు లిర్వు రఘుస్థితి రెండవ పుత్రుడెంతయున్
జెవులకు విందుగాఁ గృతుల జెప్పెను సత్కవులెల్ల రౌనవన్ 15

పరమవర్యుండు గనియెను వరసుతుల
విపుల పాండిత్య శోభితు వేంకటార్యు
వల యనంతార్య రామానుజార్య రంగ
యార్యనైయాయి కాళ్యగ్రయాయి హాయి 16

శిష్టులగు వేంకటాచార్యులన్న పుత్ర
ఫలము గని శతవర్షము ల్పొంగి మనియె
హాయిలుగని యన్నపుత్ర బహుధనమ్ము
ఒని శతం జీవ యను నుడుల్సార్థకముగ 17

బాగు మీఱంగ వారలలోఁ గనిష్ఠ
సోదరుడు తేజరిల్లెను నాదుజనకుఁ
డార్యుడా శ్రీనివాస తాతార్య వర్యుఁ
డాంధ్ర గీర్వాణ పాండితిప సుముడగుచు 18

తనర శ్రీనివాస తాతవర్యుఁడు సింగ
మాంబయందునువ్వు రాత్మజులను
గని ననంతవర్యుఘను నమ్మరాఘవా
చార్య వేంకటార్య నార్యహితుల 19

పదుగురు తగునని మెచ్చగఁ
బరియాఱవ యేఁట నీర భాషేంద్రములన్
విదితముగా నింగ్లీషున
నొదవఁగ నష్టావధాన మొనరిచి నాఁడున్ 20

శా. విద్వాన్ వేంకటార్యుఁ బాండితిని నే బ్రేమింప శిష్యుంజేయ
విద్వత్కీ సరసైన సన్నుతుఁడు భావింపంగ మాక్ష్యేటిలో
సద్వైత ప్రతిభన్నరేశు సభయందష్టావధానంబు నే
సద్వాచాలతఁ జేసి యాతఁడును మెచ్చంగా క్షమాషోడశిన్
మృద్వీక స్థితిన నట్టివా విపులతిన్ మేమ్మేలు వర్ణింపగన్ 2

క. శ్రీమద్వర మర్షణగో
త్రామల శశివేంకటాహ్వయార్యతనూజాన్
మామ కజనకు భజింతుఁబ్ర
ధామహితున్ శ్రీనివాస తాతార్యగురున్ 2

గీ. లక్ష్మిభక్త మదర్థాంగ లక్ష్మి సరస
కొమరుఁగనియును వేంకట గోపయాఖ్య
సతఁడు దీర్ఘాయురారోగ్య సుత సుపౌత్ర
సత్పరంపర వెగడు నాచంద్ర రవిగ 2

వ. ఇట్లు నిజనామపారాయణ జనావన పరాయణుండగు శ్రీమన్నారాయణునకు
సురి వారంబుగా స్వాచార్య ప్రాచార్య పూర్వాచార్య భి వాదన పూర్వకంబుగా
బహుపారంబు కైవారంబు సేసి సూరి నాథునాతన భావికాలిక సకల సుకవుల
నికల భావంబున సంభావించి నానావిధ దేశ్యపద నీరంధ్రంబగు నాంధ్రంబున
దివ్యకథా భవ్యం బుగా నొకనవ్యకావ్యంబు సరసజన రుచికరంబుగా
రచియింపంబూని కృతిని మానవుల కొసంగుట నిహీనంబనియు నట్టి
యుభయలోక భయావకా నర్థపాదకంబగు వ్యర్థకార్యంబు కంటె సకల
కలుషదురామయ నిరామయాప నిరాకరిష్ణుఁడగు శ్రీవిష్ణునకు దాస
పోషకుఁడగు వాసుదేవునకు సర్వాభీష్ట ఫలప్రదాయకుఁడును శరణ
శరణ్యుఁడును శరణాగతి విద్యాతత గీతా శాస్త్రాభిధాయకునకు వృష్ణికుల
వర్ధిష్ణునకు శ్రీకృష్ణునకే కృతి సమర్పించి నిష్ఫలంబగు నాజన్మము సఫలంబు
సేయందలంచి

షష్ఠ్యంతములు

క. మధుమధుర సుగుణ గణునకు
మధుమథనునకు సుభద్రాకుమారునాకి
మధువునకు మాధవునకును
మధురాపుర నందగోప మాణవకునకున్ 25

క. దన దునకు కుచేలునకును
జనపాలునకున్ యశో విశాలు నకులనవ్
ఘనకనక చేలునకునవి
యామునకు సుశీలునకును యదు బాలునకున్ 26

క విష్ణునకును బరిపాలిత
జిష్ణునకును గోవ్రావిశిష్ట దధి పయో
ముష్ణునకును శుభసంప
ద్ధిష్ణునకు సహిష్ణునకును శ్రీకృష్ణునకున్ 27

వ. సమర్పితంబుగా నాయొనర్పం బూనిన కువల యాశ్వ విజయంబను
సత్ప్రబంధమునకుఁ గథా ప్రారంభం బెట్టిదన
28

కువలయాశ్వ విజయ కథా ప్రారంభము

క వైశంపాయన ముని యువ
దేశింపఁగ వివిధకథలు ధీవిధివిదే
వేశాభుఁడు జనమే జయుఁ
డాశం గువలాశ్వుఁ గూర్చి యాకర్ణింపన్ 29

వ సవినయంబుగా మునికిట్లనియె 30

ఉ. మౌనివరా!పురాణము మాదిరి మాధురి సిమ్మ్రదూక్తి మెం
తేనియఁదేనియున్నగుచు తెంపు జనింపఁగ జేయుగానవే

సీమల నానియాని యుఱసీమము తృప్తివిగానఁ గాన్కగా
వానతి వానతిమ్ముగొని నవ్యకథన్ మధుమాధురీధురిన్ 31

క. కువాలాత్వుఁడౌడు భూపతి
కువలయము న ధుంధు మారకుండెటు లయ్యెన్
చెవులార వినఁదలంచెదఁ
జవులూరఁగ నుడువుమనిన సంయమి పలికెన్ ' 32

మ. వరరత్నాంచిత భర్మ హర్మ్య శిఖర వ్యాసక్త తారాళి భా
సుర మాంగళ్యన వృష్ణ తోరణ గరిన్ శోభిల్లఁగా ధాత్రిశ్రీ
హరి ముందించు దయించు పంచఁ బురి సర్వాతీతఁగాఁ జేసె నా
సరయూ తీరము నందయోధ్య వెలయు స్సర్వామరా రాధ్యమై 33

ఉ. కాపురముండు లక్ష్మి కలకాలము గాలము వైరి గుండెకున్
గాపురమాధివారుఁడట గణ్యమగణ్య మహర్షి శంబులన్
కాపురమై సమస్త భువికా పురమెప్పుడు నొప్పులొల్కుచున్
గాపుర మంచు నవ్వు నలకాపురి గోపురి సన్నగేభ్యుడున్ 34

సీ. మహిని లింపులు నిక్కముముగఁ జతుః పంచ
షట్సహస్రాన్యల సఱకు గొనరు
దామత్రయముతంటె భహా వర్షముల కంటె
శూరతప్పు లెమ్ము మాపు వాసి
ది ణ్యాత్రనిధి యందు ధిక్కరింత్రు కుబేరు
బేరులు సంపద బేరువాడి
తెగఁబండి యెఱఁగు ముద్దిరుము ముక్కలులుగా
నన్యముల్నా లవజాతి కోడు
నవ్వరల మచ్చరించుచు వి _ విడి
మచ్చికను బచ్చవిల్తుని మరులుగొల్ప
నలఁతులలఁతులఁ గనరెంత వానినైన
వెలదియింతులు వెలయింతు రమఁగు కాంద్ర 35

ఉ. అందలి ఖేయ పాలములు పందముగా నొకఁడొంటి తోడుతన్
బందముగట్టి పన్నగ మమర్త్యుల లోకములంట వెంటనే
ముందుదిఁగమ్య భూమికివి బోయెను వెన్కటిదంటె జక్కలన్
మంద మటంచు దానినిట మాటికి ఫేన మిషంబునన్నగున్ 36

ఉ ఆనగరీతురంగముల వాడుట గెల్వఁ గురంగ వాయువుల్
పూని జయింపలేక తుదిఁ బొచ్చెము నంది యొకింతయేణముల్
కానల దూఱి గడ్డిమ గాడుపు మూల నణంగె కంటవే
కానఁగ రాకపోయె నటుగాదె మహాత్ముల కోటు గల్గినన్ 37

గురు కుంభము లురు శృంగము
లరయఁగ మదివారి ఖురము లమితోత్సేధం
బొరయుచు నుప్పర మప్పురి
కరులా ఘీంకృతుల గిరులఁగలకల నవ్వున్ 38

ఆపురిసాల రీతి యభియాతివి భీతి నొసంగి రాలవే
యాపుర శాలి సత్పరిఖయల్ల రసాతల సీమనంటుఁదా
దాపురపాల పాలములు దార సుధారసభారవాహులై
త్రాపురపాల వాలఫలతందు రసంబులఁ గోరు వారికిన్ 39

పల్లవిత ఫలిత పుష్పిత
సల్లలిత ద్రుమలతాది సకలర్తుకమై
యుల్లసిలి చైత్ర రధమును
నుల్లసముల వాడు నవటి యుద్యానములున్ 40

ఉ అక్కడి సౌధరాజినయి హత్తిన శాలల సాలి లోపలన్
జక్కగ నిచ్చలేగుటను జంద్రుఁడు వానికిఁ జంద్ర శాలలం
చొక్కట నామమేర్పడియె నొప్పదటన్న శిరోగ్రహమ్ములన్
నెక్కనఁ జంద్రశాలలవి నేఁటికి నేటికిఁబిల్తురీ భువిన్ 41

తలకొని పున్నవంతులకు దారికి వద్దము లౌట రాకపో
కలగదు పంకటంబిడు నగారము లంచును వారి కీరు పి

ధుల నమకట్టి కట్టిరి ప్రతోళులనందున నట్టియే జనుల్
మలువగు సూర్యవీథియని సోముని వీథియటంద్రు నేటికిన్

ఉ. మించెడి సౌధకుడ్యముల మీఁద నలంకరణార్థ మింపుగా
నుంచిన కెంపు కుంపటుల నొప్పుగ బెంచిన పూల చెట్టులన్
దెంచును జంద్రుఁడేఁడి యని దృష్టికి నెత్తిరి గోపురాలపై
గాంచన పంచవక్త్రములఁగాపునకై బెదురుంచి రోయనన్

చ. మరకత రత్నజాల పరిమండిత తత్పుర బాహ్యసీమలన్
మరచిర శాద్వలంబులని చూఱఁగ మేయఁగ బోయి లేళ్ళుగో
పురతవనీయ సింహముఖముల్ గని భీతిలి చౌకళించుటన్
ద్వరగతి దృష్టికాతురత వానికి నేర్పరౌవాటఁ బట్టియున్

సీ. సకలాగమమ్ముల సకలాగముములట్ల
సుమనః ప్రకాండ సంశోభితములు
సుమనః ప్రకాండంబు సుమనః ప్రకాండము
ల్లలి సమనామోద మావహిల్లుఁ
గాండప్రహారంబు కాండప్రహారము
ల్లహిత సరామితా సహారముగును
సహిభయంబడఁగి సల్లహి భయంబడగెను
జక్రి మంత్రదరోచ్చాట నమున
గోపురము రీతి విల్లసిల్లు గోపురంబు
సుచ్ఛ్య సంస్థిత కోటి వియచ్చురముగ
ధనము విలసిల్లు యుద్ధ సాధనము వోలె
నఖిల వరదాన యోగ్యమై యఖిల పదవి

క. ఆపురము తరణి వంశజ
భూపతులకు సతత ఘతుల భోగాస్పదమై
కాపురపు రాజధానిగ
దీపించును గోపలమున దివిజాలు మెచ్చన్

ఉ. మేలుగనేలు నావురము మేలు భళి నరపాలమాత్రుఁడే
కాలుఁడ్రితండు వైరులకుఁగంతుడు కాంతలకంము నెల్లరున్
లీల నుతింపఁదన్ను నవలీల జయించి సమస్త దేశముల్
హాయిగనింద్రుబోలె బృహదశ్వ నరేంద్రుడు కీర్తిసాంద్రుఁడై 47

సీ. తన భుజాదండంబు ధారుణీదేవికిఁ
ప్రియమైన సుస్థిర పీఠి గాఁగఁ
దనదు పాణి కృపాణి తనర సువర్ణి సీ
మంతినీ కజ్జల మనన యింపఁ
దనశాసనము సర్వధాత్రీపతులకు నౌ
దలను ధరించు పూదండ గాఁగఁ
తన కీర్తి నర్తకి తవరారు దేవతా
నగరాల నిత్యంబు నాట్యమాడ
తన పరాక్రమ సంపద తనరుచుండ
అఖిలదీవుల వనయంబు నానవాలు
తనదు తేజంబు దినమణి భాతివెలుగ
భూమి పాలించె బృహదశ్వభూమి జాని 48

ఉ ఆయన సోయగంబు సుజనాదరణంబు రణంబు నేరుపుల్
పాయని కాయశుద్ధియు నుపాయ మపాయలేని మంత్రముఁన్
దీయని న్యాయవృత్తి మెసుదీయని బీరము నెంచిచూడగా
నాయననెన్న నాయన యొయో నెనగా రెవరేయుగంబునన్ 49

క. ఆయన ధర బాలించెను
నాయన పలేఁబ్రజలంజాచిన యున యుగమునన్
నాయతముగ ఘన సౌఖ్యో
పాత్యముగని సుగతి జగతి నరులుమతింపన్ 50

వ. అతనికి గర్గి నందనుడనంతుడు తానలి రాజవర్తనుం
డతను కలాధురంధరుడపోయనమాన సమాన ధైర్యుడై

అతనుడు పద్మనాభునకు నట్లు జయంతుడు జంభభేదికిన్
అతులిత కీర్తిశాలి కువలాశ్వమహీపతి పుణ్యమూర్తియై॥ 51

వ. అట్లుదయించినయతండు 52

సీ. భూమీశుఁడౌట నాభూమీశులకు సాటి
యౌనటంచన్న నేమంత వింత
నరదేవపతిగాన నరదేవ పతులతో
నౌను దీటన్న నేమద్భుతమ్ము
రాజసింహముగాన రాజసింహములతోఁ
బురుఁడన్న నేమి యబ్బురపు మాట
సమవర్తి శుచిగాన సమవర్తిశుచులకు
సదృశుడౌననఁనేమి సందియంబు
పర విశ్రాంతి విభూతి నమిత భోగముకాంతి
విక్రమ క్రమలోన్న వృత్తి నవగ
కువలయంబున జొడఁగువలాశ్వుఁడభి లారి
భంజకుండును లోక రంజకుండు 53

గీ. సర్వ సర్వంసహాచక్ర సర్వ భార
వహన సహనారి గహన సందహన దహనుఁ
డసమ సమరామ రాద్రామ హార సమాన
భీముఁడన దగుఁగువలాశ్వ భూమిజాని 54

సీ. శృంగార యోవినాఁ జెప్పంటొక్కటెగాని
కంతుడనంగుండు కాఁడెచూడ
మహిసుధాంసుడనిన మాట మాత్రమె గాని
యిందుగళంకి గా నెఱుగ రొక్కొ
సురభియామని యటంచును జెప్పుటేకాని
జాతిహీనుండు వసంతుఁడరయఁ
గను శుభాంగా కలంక సుజాతి మహితుండు
నైనట్టి యీకువలాశ్వుతోడు

గీ॥ శివియుగా కంతుడుం గింతుఁడును మధాముఁ
డును గిధాంశుడును వసంతుడును గినంతుఁ
డిమ్మెయివి హస్తిమశకాంతరమ్ము సుమ్ము
తరముతెన్నఁగ నెవ్వారి తరము లన్న 55

గీ. దాబుగా తండ్రికంటె నేడాకు లెమ్ము
చదివెనిలనేడు సకలశాస్త్రంబు జాడ
ద్రొగ్గి యుతఁడె ఘనుడంచు ముల్లుమాపు
తులను బెట్టంగ జగముల తూచగలమె 56

వ. అతనికి నేకవింశతి సహస్ర కుమారులు మారు మీఱు వా
రతను తనూవిలాసముల సర్వమునంతువు లెల్ల నేకవిం
శతి శతలంబులొక్కొకటి చక్కఁగ ముక్కలు సేసి యాత్మ సం
తతి నుపయింపఁజేసెనొ యనన్ జనియించిరి మంచి నిముమున్ 57

సీ వేడుక మడిదున్ని వెదపెట్టఁ గువ్వ తె
వ్వలుగాఁగ మొలచిన పైరవంగఁ
గొమ్మ కొమ్మకు వేలకొలఁది గుజడ్నోసి
ఫలియించు సహకార ఫలము లనఁగ
జందాంశుకరవిక స్వరములైనరముల
విందఁ బూచిన పద్మషండ మనఁగ
బగలు దీఱఁగడంగి మొగులు జాఱఁగ వింగి
వొక్కటఁ బొడమిన [illegible]క్కిలనఁగ
గీ. శరధి తరళెడు తరఁగలఁ దెరలఁ దులి
వెలిశెఁ బలువడి వెలువడి తళుకు చిలుకు
కులుకు లొలికెడు రతనంపు మొలకలనఁగఁ
గొమరు మిగిలిరి కువలాశ్వకొమరులలరి 58

వ. హరి విభవావతారములు వారయుగా బదిగానఁ దామనఁ
బరముస వల్లకాదలచి బ్రహ్మయు నంతకుమున్న నాక్రొతుల్

దొరయుటఁ బూర్తి మఱొక మూర్తిగ నీకువలాశ్వు డయ్యెఁగా
కరయుఁగ నొక్క పూరుషున కందఱు పుత్రులనొంద శక్యమే 59

ఉ. వారక తారకలక మువ్వు వాలుక లెంచిన నెంచవచ్చుఁగా
కారయ వారితేజి కువలాశ్వతనూజులఁ బెంచు దాదులన్
వారల మున్ను వెఞ్జలమ వరాలమంజదివిందు నొక్కలన్
వారి విహారయాన పరివారము లెంచ దరంబె యేరికిన్ 60

వ ఆజనపతి తనయులు వినయ సంపన్నులై పన్నుఁగా దమ్ము దమంగొను జనమునకుఁ గనుల పండు వొనరించుచు ననుదినము ననువుగ విందు జనించ దినదిన ప్రవర్ధమానులై సమృద్ధిన మమానులై బాల్యకౌమార వయస్సుల సమాన వయఃప్రమాణకులగు వయస్య మాణవకులం గలసిమెలసి బుద్ధితెలిసిన కొలది నక్షరాభ్యాసంబయ్యుఁదద్వ్యాసంగంబు నందాసక్తి గదురమి మనోమ పారంబుగా వలసిన వినోదంబు లందాదరంబు ముదిరి నానాఁటికి నాటల యందు దవిలి పైఁగా బడియందు నయ్యావారుగా వించు గుంజిళ్ళు, గుంజనకాలు, ముంజేతి మురువులు, వంగుడులు, గోడసోటులు, కోదండము, దండ పట్టీలు, చెవుల పట్టీలు, బుగ్గబూరెలు, వెన్నుగారెలు, తొడపాసము, వుంతపాగలు, బొండవెయ్య, బండవోత, పెడకాలు, పెడకీలు, మొట్టికాయలు, లెంపకాయలు, సంకెలలు, విలువు కొలువు తోనగు మేనివెతలకు బెదిరి యాటవిడువు నాళు తెప్పుడెప్పుడని యెదురు సూచు చయ్యవి తటస్థపడిన బడివాకిలి గడపఁ ద్రొక్కి, నక్కి అతేదని చయ్యనఁ దొలినాఁట వింటగోజాడి తెచ్చిన యాటవిడువు డబ్బులు మునిమాపు దీపంజ్యోతి చెప్పి సిరి మక్కి దెబ్బలందుకొను పేళ నయ్యవారి కప్పనము నప్పన సేసి కప్పము సెల్లుడి బడిపెద్దకుఁబుప్పు బెల్లములకుఁ గొండొక ముట్టఁజెప్పి పోయి మఱల బడినాఁటి దమక మఱలఁబడి రాచి పాఠము లాటల నందడిని గట్టుపఱచుకొనఁ దలపెట్టక కట్టిన పొత్తములు కట్టినయట్లె పెట్టిన చోటనె పెట్టియుంచి విప్పుటయాళోలి కట్టిపెట్టి వచ్చి యున్న పాటంబులను మొదటి పాటంబు పోదుమి మొదలంట మఱచి యయ్యవారికే యొప్పగించి యాయన యేది చూత మొప్పఁజెప్పు మనిన నప్పటికెద్దిరయో నొకతప్పు చెత్తు వన్ని తప్పించు కొనవచ్చునని తోడి బాలురతో ముద్దులకుద్దులై

ముద్దుగ నాడిన యాటలెల్లవిన

61

బండియుఁ జెడుగుడు వప్పీను పులి జాదు
    మచ్చన గాయలు నమ్మనములు
నువ్వనబల్లేలునువ్వుట్లు పీగాట
    చీకటి మోదులు చిమ్ము బిళ్ళ
బొట్టనగోలిలు నెట్టుడు కాయలు
    వొగడాలు పాలియుఁ బగడసాల
గుడుగుడుగు చాలు గుండేటి దాఁటాలు
    దాఁగుడు మూఁతలు దండపట్లు
కోతికొమ్మచ్చి దొంగాట కుందికుట్లు
మేకలాటయు బులియాట రాకురాకు
బండి చదరంగము పతంగి పావురాల
యాటయు దశావతారియు నవల మఱియు 62

అలంకయాలంక కోలాటములు మఱి
    గుల్లవుఁ బందెము ల్కోడి పందె
ములు గవ్వకాయలు మొగిలి పటంబులు
    గాలి పటంబుల గవ్వలాట
నాల్గుకంబాలాట నక్కాట కొక్కాట
    వామన గుంటలు పత్తులాట
చిట్టిపొట్టకాయ చిత్తర బిళ్ళయు
    గుజ్జపెక్కిళ్ళును గోలి గుండ్లు
గంగిరెద్దాట మఱియు సింగన్న దాట్లు
గోట దొర్లుడుకాయ చెండాటవాకి
మూటపరి బేములును దోయిలాటముచ్చు
లాటకుప్పిలు జల్లీల యాటలనఁగ 63

సీ. బొంగరంబుల యాట పొదుగుచ్చు వెతుకుచ్చు
నుర తిప్పర తాండ యుప్ప చెమ్మ
నామల్లప్పలు గోనెకప్పుచ్చుము
చిమ్మన గ్రోవులు బొమ్మరాలు
తూరవడుక్కాలు దోబూచికమ్ములు
గుజగుజరేకులు కొంగులాట
గుబ్బుళ్ల గురిగింజ కుమ్మర పొరెలు
పిల్ల మెతొంబులు పిల్లిగూటు
పిసిగాజాలు గుజ్జాలు వెతకులాట
మచ్చు విద్దెలు నెఱవిద్దె మట్టిగూళ్ళు
విట్టి బాలురయాట లెన్నేనిగలవు
వాని నన్నింటి నాడిరి వరుసబెట్టి 64

వ. నాటికాలమున నాప్పపాలు బాలురు పాఠశాలకుం జదువఁ బోవు తెఱంగెట్లనిన
65

క. పలకలు వదరలు గంట
మ్ములు కవిలెలు తాటియాకు పొత్తములునున్
బలములుఁ జాఱుకత్తులు
బలు విడిగొంపోదురెలమి బాలురు బడికిన్ 66

క. ప్రకటము లిరువది యొక్కము
లకరన్నకీరీలు నెఱమలట రాశికములే
నికరముగ నన్నియొద్దులు
సకలములగు గణితవిధులు చదివిరి వారల్ 67

సీ. మునుమున్న యోనమాలను గుంటలన్ దిద్ది
యంత బల్పైదు గుణింత మెఱిఁగి
వడిగఁ బేరులు వేర్చి విడివేల యంటిట్లు
వరగఁ బుస్తకముమ బట్టి యమర

కాండత్రయమ్మును గంతపాఠము సేసి
    యటఁ బరశ్లోకావ్యయంబు సేయ
ప్రకట కావ్యమ్ములు పఠియించి నాటకా
    లంకారములను విశ్శంకముగను
జదివి యష్టాదశ పురాణ సర్వశాస్త్ర
వేదములు నేర్చి యాయుర్వేదములను
నిట్టె చూచిన వారల నట్టె చూడ
నింత నెంతటి బుధులనిపించి కొనిరి 68

ఇట్లు సిరిసంతతులు రెండు నెచ్చి నడుమఁ
బ్రజల కెల్లను గన్నుల పండువగుచు
నున్న సామ్రాజ్య మహిమ సముచ్ఛ్రయమున
నుండె బృహదశ్వ మార్తాండుఁడపుడు చూడ 69

హరితోడ వివదించి సిరియందు వచ్చెఁగా
    కున్న యీ విభవ మెట్లుండ గలదు
శర్వుతోఁ గలహించి సతి యిందు నుండెఁగా
    కీ సర్వ మాంగళ్య మెటులభించు
బ్రహ్మను విరసించి భారతి చేరెఁగా
    కున్న యీవిద్య లెట్లుండఁబోలు
నల త్రిమూర్తులు నాంద్రక్రై యావహిల్లిరి
    కాకున్న మహిమ యేకరణిఁ గల్గు
ననుచుఁ దమఁగని మనుజులు దనుజరిపులు
మనువు ననువునఁ బ్రజలను మనుచు ననుచు
వినుతి యొనరింపఁగునలాశ్వ విభుఁడు శుభుడు
జనకు ననుమతి యౌవరాజ్యంబు బూనె 70

అంత నొక్కనాడు బృహదశ్వ మహీకాంతుండు తన యనంతరంబున నిరంత రంబు నిరంతరాయంబుగ నిజ తనయుండు రాజ్యపరిపాలన సేయనేర్పరచి తద్వృత్తాంతం బంతయు రాష్ట్రజముల కెల్లఁ బేరోలగంబున వెల్లడిసేయ

నుద్దేశించి యెంతయు వింతగ వింతంతవరావి సంతసంబునఁజెంతను సంతసంబునకు నావంతయేని కొఱంత లేక శుభస్యాంతులుగ సంతసపడు నంతురులును, వారికన్న మిన్నలవిసిరము కొన్న, కన్నామలుతరంతికప్రాంత వర్తులగు సామంతులును, దండ రెండవ ధండధ రులం బోలె నఖండ భండనోద్దండ కోదండ చండ పాండి తీమండవారాలి హారిణ మండలీవి ఖండన పుండరీకాయ మానప్రచండ శూరశుండాలంబులును, దండోప తండంబుగ దండడి సందడించు దండనాయక ప్రకాండంబులును, ప్రధాన రాజ్య భార నిర్వహణ ధూర్వహోతి విశదమతి విజిత శతధృతి శతక్రతు గురుగుణ గణ నిధాన విదాన మహో యోధాను యోధులును, జిరంతన కాలప్రభృతి కులక్రమాగతా తీతా నాగతాది నానా విధ వృత్తాంత బోధనా సాధనా సాధారణ ధోరణీ విధానులగు ముఖ్య ప్రధానులును, ననవరత శుభరతా ప్రవిహిత సుకృతి నిరతమతి విహితులగు పురోహితులును, వివిధ సత్కథా సుధారస సంతత సంతర్పిత శ్రోతృ పావనావనోదన దురీణకులగు పౌరాణి కులును, సకల శాస్త్రీయ సందేహ సందోహ నిరాయాస నిరాకరణ చరణ పటు తర భారతీ పద కటకఝుళంఝుళాయమాన వాగ్గరీ సాహిత్యులగు నాటకాలంకార సాహిత్య సహితులును, వింత నిరవద్య విద్యానవద్య వాణీగణనీయ పాణినీయ, నిశ్శేష శేముషీ శేష కర్క్యశతర్క, కాణాద్యంజన కాణాద, కర్మబ్రహ్మ ప్రశంసాస్పద మీమాంసాది షడ్దర్శన విమర్శనా జ్ఞానాంధంతమః కర్మన సుదర్శనులగు దీర్ఘ దర్శులును సుశబ్దాపశబ్ద వివికిత్సాకరణ శరణులగు వైయాకరణులును, దుర్వాద దూరీకరణప్రవార దూర యాయికగులగు వైయాయికులును, ఇట్టి వివిధ విద్యా మండితులగు నఖిల పండి తులను

అనన్య సామాన్య విధి వధూ ...న్యమాన్య సుధా మధుమధుర సరస సంగీత భంగీ సంపూర్ణాకర్షణ మాత్రాతిమాత్ర విస్మృత సమస్తేతర వ్యాపార సభాస్తార విస్తార సంపాదిత శిరః కంపన పూర్వక సంస్తూయమాన శిశు పశు ఫణి ముఖి విఖిల చేత వానందనంధాయకులగు గాయకులును, భూయోభూయ శ్రేయో విధాన విదావాభయ ప్రదాన వరణ శరణప్రవణ నిటలతట ఘటితాంజలి పుట ముహుర్ముహుర్ద్వార విహారక ప్రతీహార సందర్శితసముచి వీక్షణ కర్మితులై

ప్రహిత సంతాపులై యరిగాపులై హోరాహోరి జోహారు లిడుచుఁదోర
హత్తులుగ హత్తులు లోన గుములు పొలరి యప్పనమ్ములుగఁగొని వచ్చి
బరువడిఁ బ్రఘాణ ప్రాంతముల హత్తుకొనియున్న సరస్సహ లురుము,
స్వకృత్యనిత్య భృత్యాయితా మర్త్యహారిణేక్షణాక్షణ ప్రేక్షణీయ నిజస్పత్రావ
లోకన మాత్ర సంపుల్ల లోచనాసేచనక భాజన సభాజన సభాజనా పార
పరిణత వారవనితా జనతా మంజు మంజీరకల శింజిత సంజాత
మహోల్లాసప్రతి వర్తన తత్పరమధురాలాప కలాప ధురంధర సంజరాంత
స్సంభ్రమభ్రమ త్కారశా రికావారంబును, విజస్సన విజయపర పరాజయ
సాంయుగేన శస్త్ర విద్యాదూర యాయికసాంపరాయిక విషయ వివిధ విచిత్ర
కథాను సంధాన సంకలిత లలిత చరిత భరితావికల సకల స్తుతి పారపా
రాయణ పరాయణు లగు వందారు వందిమాగధ బృందంబును. వలసిన
పనులకుఁ గలసి మెలసి కనుసన్నలమెలంగి తొలంగక యేమముందేమ
ముందమను పహమహమికఁ జుట్టుకొని చుట్టలవలె విధేయతా జ్ఞాపనా
ర్థముగ వక్త్రన్యస్తహస్తులై బుద్ధి బుద్ధియనుచు శిరః కంపన పూర్వకంబు
గాఁదర్దయు వొద్దిక సుద్దుల వొప్పుకొనుచు నెల్లపుడు నృపున కభిముఖులుగాక
యించుక యెడ గలుగ సమ్ముఖమ్మునకుఁదొలంగి యోరసిలి నిలిచి
ప్రద్వీభూతోర్ధ్వకాయులై భావుక స్వభావకులగు సేవకులును శ్లాఘనీయులగు
బ్రహ్మ క్షత్రియవిట్ఛూద్ర ప్రబర్హులును, దక్కుంగల రాజకార్యార్థ సమాగత
వాహాను గోచర ధీ చాతురీ పంచజన ప్రపంచంబును బరివేష్టింప నమరావతి
యుంబోలె విభుదేంద్ర మహావిభూష గురుముఖాధిష్ఠితంబై యలకాపురంబు
రీతి నగణ్య పుణ్యజన సన్నిధాన విరాజమాన రాజ రాజాశ్రితంబై ననేవధీడితంబై
కైలాసంబుకైవడి సతత సన్నిహిత రాజశేఖరాభంగుర సర్వమంగళావాప్తి
శృంగారవాసంబై భైరవగణాధిప శిఖివాహన వ్యాసంబై సత్యలోకంబుగతి
నప్రతిహత శ్రుతి వితతి విశ్రుతవు వార చతురాస్య యమాధిష్ఠిత భారతీసనా
దంబై, సముద్రముకరణి ననంత ముక్తామణి విద్రుమ రత్నప్రత్నంబై,
వారణాసిమాడ్కి ననేక ఘట్ట మహావిహార ప్రచారంబై కాసారంబు సేరువ
సరసకుముదపుష్కరాభిరామంబై, యారామంబు తీరున వివిధ సుమన
స్సంవాహితంబై, కిరీటంబుంబోలె నమూల్య సన్మణి స్థగిత మూర్ధాభి షిక్త
విరాజితంబై, రజితంబు వలె స్వచ్ఛంబై, మహోరజతంబు గతిందనమహాకుల

సంజాత వరప్రభా భాసమానంబై యసమానంబై, సమానసమాన సామాన మాహిత సమాధి సమాధిసమాన సమావితంబై ప్రమాణాతీత ప్రమేయం బయ్యును బ్రమేయాతీత ప్రమాణంబై, మహాధీర వీరశూర పారవిరాజితంబై, యాశ్రిత మహోదరంబయ్యు ననాశ్రిత మహోధరంబై, నారదశారదా శారదా నారద పారదహారదర తారధరహార నీహార పూర కర్పూర క్షీరపారా వారానుకార యశోవిశాలంబై యెల్లరకు నల్లారు ముద్దైన యొడ్డాలగంబున సింగంపు గద్దియపైఁదద్దయు మహేంద్ర విభవంబుట్టిపడ నధిష్ఠించి యాకొలువు చెలువు వలువు గనుంగొన వలువుములువుల గలుగదనియు వలుపవెట్టిన రెండు కన్నులు జాలవనియు జనులు తమ కన్నుల కఱవు దీరఁగన్నుల పండువుగఁగనుఁగొనఁగనుఁగొనల సాగి కొనసాగు కటాక్ష వీక్షణామృత పూరంబు ననుక్షణంబు మనవుల వారిపైఁబ్రసారింప మ వారల విన్నపంబుల నెమ్మి తెంపక యాలకించుచు లాలన మవలాలించుచు మేలము సేయక పాలించుచు నేర్పు నేర్పున తెఱంగునఁదొఱంగక మఱుంగు లెఱింగి ధర్మంబుల దీర్పుచుఁబేర్పు యోర్పు సుధర్మ నధిష్ఠించి సకల సురప్రకర పరివేష్టితుండైన మహేంద్రుండుం బోలె నమ్మహేంద్రుండే లోపంబు లేక లోకంబులతో బ్రాకట సరససల్లాపంబు సేయుచున్న సమయంబున 71

సీ. ఆపాదమస్తకవ్యాపకంబై వ్రేలు
    మండెడి జటలు నీరెండకాయ
నిసుమంతయెడ లేక బసుమంబలందిన
    బదుగురే వెన్నెల లదరికాయ
నుగ్రతపోగ్ని పైకుబికి పొంగెడురీతిఁ
    బవగల కావికువ్వుసము పాసఁగఁ
దన తపంబునకు మెచ్చిన దైవమిడు ప్రసాద
    పుఁబాత్రమాఁగుండిలి నరఁజేతఁ
దక్కుమొగములు ఫాలనేత్రమ్ము నెటుసొ
వాఁడి వచ్చిన విధియొండె స్థాణుఁడొండె

భానుఁడొండె విధుఁడొండె బలిరయమున
శంకఁబ్రజగవ, వచ్చెమదంకమౌని 72

చిత్ర శిఖండిజుఁడోయో
చిత్ర శిఖండుల నొకండొ పేరెడు సభకున్
పాత్రులనేకులు గొల్వఁగఁ
బాత్రుఁడు పూజ్యతకటంచుఁబ్రజగనవచ్చెన్ 73

సంహితాక్రమపదజటలు సంతలు సెప్పి
    కొంచును దినసరుల్వ్యించు వారు
కాలు తప్పకనువాకము లెత్తి జందెంబు
    బొట్టన వ్రేలికిఁ జుట్టువారు
కడ పల్లెకుమరాక గద్దువారిన పోల్లఁ
    దోడ వేదము సెప్పి తొలగువారు
ఘన కీతఁడందే వేసిన చేయి క్రమశిఖ
    కతఁడంత వాడంచు నవెడి వారు
రీవి షట్శాస్త్రములకుఁబెట్టినది పేరు
చెప్పు బ్రహ్మవిచారమందీతఁడనుచుఁ
వేరుకొంచు నుదంకుల వారి శిష్యు
లాయు నూఱ్వురు మునివెంట నంటి చనిరి 74

నెటి లాగిముడిఁచిన చిఱుజుట్టుకొనముడి
    దిగక ముచ్చిలిగుండ నెగిరి పడఁగ
బుడిగి చెంబొక వంక మడినంచి యొకవంక
    భుజముపైఁద్రాటమ మొనసి వ్రేలఁ
గటి సూత్ర సంబద్ధ కౌపీనముల మీఁద
    గూడకట్టుల తుండు గుడ్డలమర
గుశసమిత్తులు స్రుక్స్రువములు గురువుల
    శాటులు నరకట సందడింప

మౌంజిమొలఁ జేలరాంభము రంజిలంగ
వలిప యజ్ఞోప వీతము లలర బ్రహ్మ
వారి శతమర్కటములకు సాటివాఁగ
జనికుచ్చేల శిష్యులు చవిరితవరి 75

ఉ. కూరిమిపేరిమింగదిసి కోరక లీరిశలెత్త మౌని దా
పారికుఁడూర కీదవుల వారకు సారెకుఁజూచి పోయి యా
ధారుణి వాథు తోడ వొక తావసి తాఁబసి దిండిపర్మ మొ
ప్పార నపార నిష్ఠఁడిదెయుచ్చువడ వ్యడివచ్చెనిందమెన్ 76

ఉ. చెప్పిన మాత్రవే వృవతిచెప్పఁగరాఁదగవట్టి వేడ్కతో
దిప్పరమైన గద్దియను దిగ్గనడిగ్గి సభాస్థలీ జమల్
గుప్పున లేచి తోనరుగఁ గూరిమితో నెదురేగి మౌనికిన్
గొప్పగ దండవత్ప్రణతిఁ గూర్చిఁదదంఘ్రుల జేర్చి యాదలన్ 77

క. శౌనఃపునిక ప్రణతి వి
ధానముగా నృపుఁడు మౌని తల్లిజ మల్లం
బానఁగ నెదుటను నుదుటను
బూని నిజాంజలి సవినయముగ వినతుండై 78

ఉ. ఖమ్మెయి నమ్మహీపతి వమీహిత ధీహిత భక్తి సూక్తి యు
క్తమ్ముగ నమ్మునింగని ముదమ్మున నర్ఘ్యము నర్ఘ్యపాద్యమున్
గొమ్మని గోవునిచ్చి తగు కూరిమిపేరిమి గద్దెనుంచి యా
పిమ్మట నమ్మతింబడసి పీఠముపై వసియింప నింపుగన్ 79

వ. అటుపై నా మౌని భూనాథుంగాంచి యిట్లనియె 80

శ్లో. కమలా కమలాదిత్యః కరుణా వరుణాలయః
స్వయం వితరతాత్తేజః శ్రియంజయమయం హరిః 81

క. శ్రీరస్తు జయోస్తు లన
ద్దీర స్వారోగ్య మస్తు దీర్ఘాయుర్వా

భార్యాస్తు నంత తీర్చి
స్తారోస్త్వ చంద్రసూర తారక సుమముస్ 82

సర్వ సుభాప్రదముగ నా
శీర్వాదంబిడి ప్రసాద శీతలమతియై
శర్వ సమానుండగు ముని
పూర్వపావనకు వ్రవతి ప్రియము, దొలుకఁగ ననియెన్ 83

నిక్కము నాదుజన్మమవని స్సఫలంబివు డయ్యెఁగా మునీ
చక్కని యుత్తరాయణపు సంక్రమణమ్ములు గాది భాసురా!
పెక్కు సు పుణ్యపర్వములు పెంపు వహించిన పంచపర్వముల్
పక్కన యెల్ల పండువులు తావక సేవ ఘటించె మాకిటన్ 84

మిరాక మునినాథ పేరాఁకటం బడు
    నతనికిఁ బరమాన్న మబ్బినట్లు
మీదర్శనము మాకు మేదిని మీదను
    నిరుపేదకొక నిధిదొరకి నట్లు
మీ మేల్పుటలు ధన్య మేదినిఁదీయని
    పానీయ దీర్ఘిక బడిసినట్లు
మీదీవనలు మాకు, మేదురానుగ్రహ
    శుష్కసస్యమునకు సోనయట్లు
తమ సమాగమము నిధాన సమముగాదె
దమ సమాతీత రుచి సురోత్తమ సమాగ
మముగదా మీమహిమ మసమము గదయ్య
ధన్యమయ్యెను నాజన్మ మన్య మేల 85

మీయుట జాంగణ స్థలిని మేయుము దర్భల నెండమేఁతలన్
మేయుట మానిపెన్ దగకు మీకరకుండి జలంబు లావి మీ
మేయును, ముట్టెతో నొఱసి మేకున గోకుము నిర్భయంబుగాఁ
జాయఁబరుండి కూర్కు వృక శాబకము ల్పాకము స్వరింపనే 86

ఉ. ఎండకు మెండుగా బడలి యేగెడు వారికి సేదదీఱు న
ట్లుండగ నుండు నీడలకు నాశ్రయముల్గవదాశ్రమాగముల్
కొండల పిండు వోలె వనిఁగ్రుమ్మఁ ఱు మత్తమతంగ జాలిచేఁ
దొండపుదేటులందినక తుంగములైగములై చెలంగునే 87

చ. తలరి తపో వహానముఁదావన పారణ కొనటంయు శి
ష్యులు లవిత్రి, కయ్యలను దొప్పఁడఁబెంచినయట్టిని న్వరిన్
బలువిడి మూగి, యాగడమునంజెడుగోరలు మేయ కుండునే
నలువుగ నీవఁగాచి తుర నక్కల పాలొనరించి నట్లుగాన్ 88

ఉ మానగు మీతనంబునకు మాయలమాటి బలారిఁక్రిందుపైఁ
గానక మేన క న్వరనగానకఁగానక మిచ్చి కామకల్
గానన వింటిరంటముని గాముమ గాముని బంపి విఘ్నముల్
దానొనరింప కుండునగదా తమముల్తలనొప్పి నక్రికిన్ 89

చ. అమర మనఃప్రమోదముగ నాహుతిదోహద వేది కయ్యలో
నమరమనః ప్రమోదముగ నాజ్య నువృష్టిని బెంపు చెందగా
నమరహితవు శస్త్ర మఘ నన్యములంబడి మేయకుండునే
నమరహిత ప్రశక్తి నిరసంబగు దైత్యకడంగరీయముల్ 90

క. ఊరకరారు మహాత్ములు
కారియములు లేక మిగులఁగాఱియ నడుమున్
మీరిట నిచ్చేయఁగఁగత
మారయ నెయ్యది యొక కరమానతియిడుడీ 91

క ఈగతి వినయమ్మునఁదన
యోగక్షేమంబు నడపి యుత్తమభక్తిన్
రాగిల్లియడుగు నృపతికి
యోగీంద్రుండిట్లులనియెహో చిత ఫణితిన్ 92

చ. పొనఁగిన మిత్రవంశమునఁబుట్టిన రాజావు నీవు ప్రాభవం
బొనక మెనంగ ధర్మమున వేలమ వేలము చోలమేల వె

ద్దైన దొసఁగుల్వొసంగవని త్రెక్కొని యెక్కువ వక్కణింపనే
ల నవిత్యుఁడే ఏ తోచినఁ దొలంగక చీకటి పీటవెట్టునే 93

క ఇక్ష్వాకు వంశమునగా
భేష్వావర్త్యంమునకుఁ బెట్టినపేరే
యిక్ష్వాతిగ మధుర వృత్తియు
యిక్ష్వాలికి పోషనంబొ మోక్షం బెక్కన్ 94

క భువిపుట్టిరిందయిక్ష్వా
కువర మరుత్తునకు పృథుక కుత్సముఖేద్యుల్
దివిరిన జన్మశతములకొ
దవునే రవికుల మునెంత తపములకైనన్ 95

ఉ పుట్టిన సూర్యవంశమునఁబుట్ట నలెం బతిగాఁదలంచినన్
గట్టిగఁగోసఁ బునఁదగంగ నయోధ్యకె రాజుగావలెన్
బుట్టక లందునిందుఁగొని పోయినఁబుణ్యమె పూరుషార్థమో
యట్టివిగాని నాఁడు హరి యిందుదయించునే యేరుకోరినన్ 96

వ ఇంకంగూడ ముందింద నవతారమెత్తంగల నవతారాధిపమూడ తారధర
తారానాథ పటీర్థ పంకసిత పంకజసింహ హంసబిసరుహవాసన పటుకీర్తి
సుధాదవలిత భూవభోంతరాళ మహోమందిరులై బృందారక సదృక్షరాజర్షి
బృందంబు నొక్కింత వక్కాణించెదఁబూర్ణంబుగా జెదరని మనంబుతో
నాకర్ణింపుము 97

మ తగమాంధాతయు నంబరీష పురుకుత్సష్మే త్రిశంకు ప్రభుల్
సగరుండు న్మచికుందుఁడున్మతి హరిశ్చంద్రే ద్దిలీపాదిపుల్
సగధీరుండు భగీరథుండు రఘువున్నట్యాంగుఁడ న్నావుఁడున్
భగవంతుండగు రామభద్రుడు దయింపంబోమరిందున్జామీ 98

వ వారలెవ్వానికిఁబ్రసిద్ధి కెక్కంగల వారలో వ్రాక్రుచ్చెదవారలే వినుము 99

సీ. ఒకఁడగ్రగణ్యుఁడై మకుటాధిపతులలో
నుద యాస్తశైలముమర్వి వేలు
నొకఁడు దూర్వాసుని యుగ్ర గర్వమడంచు
నొక్కండు విహరించు నురగజగతి
నొకఁడు మూత్ను స్వర్గమునరించుఁజదలను
నొకఁడు పయోధి కభ్యుదయ మొసగు
నొకఁడు కృష్ణు నుతించి ప్రకట ముక్తిని గాంచు
నొకఁడు ప్రతిష్ఠించు నుర్వి ఋతము
మహినొకండేలు మహిమతో మహినొకండు
గంగఁదెచ్చు బొసంగ నొకండు కులముఁ
దనదు పేరిట నెగడించు ధన్యుఁడొకఁడు
త్రిదశవిముఖుని దశముఖుఁద్రెంచునొకఁడు 100

క. నీవంటి భూప సింహము
కావంగావసుధనెల్లఁగంటికి ఱెప్పై
మావంటి మౌనిజనులకు
రావు తపంబునకునంతరాయము లెపుడున్ 101

సీ. ధరణీ పాలుఁడు ప్రజాతతికిఁ బెట్టనికోట
యాపన్నకోటికి నండదండ
క్షామపిశాచికుచ్చాటన మంత్రంబు
పాసఁగ బీదలపాలి పుడుకు దొడుగు
లలి వ్యాళ చోరాదులకుఁ బ్రాణ గొడ్డంబు
వాఁకొన్నవానికిఁబాక గృహము
కొసరు యాచకులకుఁగొంగు బంగారమ్ము
జెవలేని మనదకు జీవగఱ్ఱ
జగతికి నిగతి ముక్తియు జగతిపతియ
నృపతిలేకున్న రాజ్యము నృపతిహీన

సుందరియుఁ బోలె నావంత సుఖముఁగోవదు
గావ నృపతికి సాటి యెందేవిగాన 102

వ అని మఱియు 103

సీ భువుడుపవర్త నోద్భవ వంచజనకోటి
భవుకంబులో నున్న నవకముగను
నఘనాశనార్థమై యరనాగతా భ్యాగ
తఘనార్చి వలుచేయు విఘనమునకు
నైష్టిక భౌరికాంతర్వంశిక స్థాయి
కాదులఁగాదన కాదరింతె
శ్రుతిధిక్కృతులకు నిష్కృతిగని కృతిగని
ప్రతికృతి యొనరింతె బహుకృతిగను
ప్రకృత జనపతి మతిఁగని ప్రకృతమప్ర
కృతము పరికించి మఱువక కృతముమతిని
బరగన వకృతి పరులగు నరుల నరసి
తిరుగఁబడునారినొంతె యత్తెఱఁగెఱంగి 104

దారకదేశదేశముల వారస సాయముగా నుపాయనా
తారక సారకుంగొనుచు, నూరికిఁజేరక చేరిక న్నినున్
జేరికనం దలంచికొని నేరిమి నోరిమి సేయుమంచు రా
వారకుచేతఁజావఁబడు వారిని వారని ప్రేమ జాతువే 105

పాలనసేవె భూమిఁబని బాలుర బాలుఱకెల్ల ప్రొద్దుప్రొ
ల్మాలక వేళ కిచ్చు తలినూదిరి మేదుర కీర్తి నెవ్వరే
యాలముసెప్పికొన్న నడియాలముసేయక కూరిమిందగన్
లాలన నాలకించి యువలాలన మేలొనఁగూర్చి వంపుదే 106

ప్రకటానూత్యులమలివి గ
నికరము నికరము గనదతినికృతి నికృతి సే

యక మది మర్మ జ్ఞం ప
ప్రకోపయేత్తనెడి మడిని బట్టి యనువుగన్ 107

క గణికుల విద్వేషింపక
గణన యొనర్చెదవె యొప్పుగాఁగ గతశ్రీ
ర్గణకంద్వేష్టి యనంబడు
పణితిని గణుతించి మదిని పరిణత త సీతోన్ 108

ఉ బ్రాతిగ నీదుకొల్పు పనిపాటల వాంద్రకుండీఁడ పెప్పఁగా
జీతము లిచ్చి పుచ్చెదవె సీదర మూదర బీద కాదరం
బీతతిఁ గెల్పునేతతి నేతరి సేయును లాతిసేఁతగా
పే తన చేతిమీఁదగను పేతవ మిప్పుట సీతినేతకున్ 109

ఉ పాలికు లేలికన్నినును పాలిని బాలిని జేరి చేరికన్
జాలఁగఁ జేలకత్తలను సారెకు వారక విన్నవింపఁబోఁ
దోలక యాలకించి మదిఁదుష్టి నవగ్రహ వృష్టినన్నముల్
యేలుగ పీలుసేసి సరలించగు పన్నులు సున్నసేయుదే 110

ఉ సేనల గూర్చి తీర్చెదవె విక్కని మున్నెము లంగడీలలో
గోనల జుట్టు పట్టులను గొండల యండలఁజెండు బెండుగాఁ
గానల దట్టమైన పాదకట్టులనుందెగఁగొట్టి వట్టిమై
దానము సేయిదే మరుగుతావులు దోవలుగావె సేగికిన్ 111

సీ ధరభ్రూణహత్యయు నరహత్య రోపిడి
    పశుహత్య కన్నంబు బందిపోటు
ఘాతయు విశ్వాస ఘాతుకత్వము సృష్టి
    దొమ్మీలు కమ్మీలు దుర్జనతయు
మగనాలిఁగూడుట తగునాలి వీడుట
    తప్పు సాక్ష్యమ్ము నిందయును జె ఱువు
గరదాయితము నల్ల గారదాహితయును
    మోసంబు వేసంబు బాసతము

భూపు మీఁదికి దండెత్తఁబూనుటయును
నాస్తికద్వేషమును మఱి నాస్తికతయు
మొదలుగాఁగల నేరము ల్వొదలకుండ
మొదలఁదుదముట్ట జేతయే మెదలకుండ 112

మెలఁగు నేరములకుఁజాలుఁగా నులుకంగ
గిలుకైన ఎరికాయ మెలుక వాఁడు
కానల కాఁగాచి కాని చెయ్యులేదు
మాదిరి తిటుగు నేనాది వాడు
రేయింబ వస్ళుస వాయుచు కానల
మాయ్యద్దిమ్మరు వాడు కోయవాడు
క్రింద తనువ్మన నింపుక కొంపక
మించి వెళ్ళ ఏసిందుఁజెంపువాడు
ముడ ముడప్పుఁ బొమ్మరి మొండివెండ
మండి పిండారి లోదాలు బండిగాండ్లు
మైదులంపాడి పిండారి కోడు లిట్టి
కష్టమష్టఁ నొక కించుఁగాంపియుండె
గీ. బాలురకు వారికంసుసు వారనాఁ
తేర్పరిచి వేయువేయుఁగా నెంమివిద్య
పార్థిఁగొనఁజేయుదువె నీదుబుద్ధినంచి
యువని విద్యావిహీన. పశువను సుద్ధి 113

ఉ. నీదగు సత్యవర్తనము నీదగుశౌర్యవిచారశక్తియున్
నీదగు విక్రమక్రమము నీదగుదైవ విచారభక్తియున్
నీదగు రాజ రీతియును నీదగు సర్వ సమత్వబుద్ధియున్
నీదగు వత్సలత్వమును నీయెడఁగాక మఱెందుఁగంటిమే 114

ఇటు లాశీర్వాద పూర్వకముగా శర్వాతీత సర్వజ్ఞతా విశిష్టుండును శిష్టజనబంధుండునగు మతంగమహాముని తనయోగక్షేమంబు బాగుగ విచారించి యున్న ప్రచారంబునకుఁజోటుక యూరక కూర్చుండి యున్న సర్వర

నాథుండిట్లనియె

115

క మీయాశీర్వచనము చే
నాయురా్రోగ్యములు సంతతారోగ్యంబుల్
పాయక తామరతంపర
యాయెను నాయవని తాపసామరనాథా 116

క ఇటుకుశల ప్రశ్నదములకు
నెట మందల పెందలకడ యారలు రాఁగా
నిటకేమి కతమొ యాకత
దటుకువ నానతి నిడుండు దయదైవాఱన్ 117

వ అని తనరాకకు నిదానమ్ము సావధానమ్ముగా వినఁ గోరిన జననాథునకు ముని
నాథుండిట్లనియె

118

క తడయక తినఁబోవుచు రుచు
లడుగంగానేల నేలకధిపతి వఁట నీ
వడవులఁగడునిడుములఁబడు
ఎడుగుల మఁట మాకు నిచట పనివడుటరుదే 119

క అన్నిట ధన్యుఁడ వగు నిను
గన్నను బని తీఱు ననుచు గంపెండాసన్
గ్రన్నన వచ్చితి నిటనీ
కన్న నెవండిట్టి పనుల కహమస్మియునున్ 120

మత్తకోకిల.

మెచ్చుమెచ్చులుగావు నేనిట వచ్చితింకను కారణం
బచ్చునొత్తినయట్ల సెప్పుమటంచునన్నును మన్ననం
గ్రుచ్చిగ్రుచ్చియు నీవుకోరఁగ గొంకనింకను జల్లకున్
వచ్చిమున్తను దాఁచనేటికి వాసిదెల్పెద విన్మికన్ 121

జనాధా మధుకైటభ
దనుజులు మునుగలరు వారితనయుఁడు ధుంధుం
డను వాఁడు వారి తనయుఁడు
ఘనమాయల వారికంటె ఘనతరుఁడధిపా 122

విను మావిక్పుఁగాలము వోర
వినుమాయను మానమీఁగి వీర్యంబున రీ
వి నుమాపతి సముఁడాతఁడు
వినుమాదిరి గానరాఁడు వింగద మెసగన్ 123

అర్ధరాత్రమ్మండష్టప రేయి విద్యురప్రాద్యన నెప్పుడునుండియో వచ్చి విశ్రమించుటకై మదాశ్రమంబునకు ననతి దూరంబున నేరికి గావరాకుండ నొక సైకత ప్రదేశంబునఁబ్రవేశించి కొండొక బొంది సుకస్ కొండ విలువవలె బండి యుండేడకుఁబోక యేకడకున్ గదలక మెదలక వెదరింపక లేక నిదురించుచు మము వెదరించుచు వారమ్ము నకొకసారి యాహారమునకై యాహారమెత్తి యాహారతారలుగా నూపిరి బుచ్చు గడుఁదత్తల వాలు కౌజాలకంబుజాలగాఁబడ మినుండి వియత్తలంబున కెగసి వ్యోమయానంబు లొద్ద గెడవుగా నొద్ద గిలంజేసి యుద్ధుగుడిపించి స్వర్గ వీధులనిండకొని మార్గంబునఁజను, నిలింపులకుఁ బులకలు పొడమ నూపిరిసలుప స్వల్పావకాశమ్మునీయకుండఁదనమేవి నుండి విచ్చుతెగయించుచుఁ బంచక్రోశ మధ్యమ్మున నెద్దియేనిఁగాన్పించినఁ బంచత్వంబున కగ్గపటవి మాద్బి మంబరంబు సేయుచు నంతట నంబరంబు పొడవున లేవి కంటఁబడిన జంతువు విసువంతయు వీడక తోడన మ్రింగి మిసిమింతుండుగాక హొంతకారి తనంబున నెంతవారినైన గొంతకారయుటు డివిందుమను గాని యాహారక పోవీడు మఱియు మాకును మాయాశ్రమంబునకును మాయాశ్రయుం డగు నద్దానవుండింతంతవరాని రంతల నిడి యలంత సేయుచు నెత్తికి బోటువెళ్ళు మ్రత్తిల్లి క్రొత్తపములకు జాలి పాటి మాగాలిసోఁకిన వానొకు జోరు పసిగట్టి పాటివచ్చి పసిఁబట్ట వచ్చు వాలాము వోలె నల్లల్లన నల్లికల్లోలము గావించుచు మాకు విశ్రమింప నువ్వుగాకుండఁ గడు పిన్నమువుగ మున్నవాఁడు పిన్నకన్న వాఁడు మూఁడు వారముల దమకఁదమకుదొనకి

విద్యురలోఁగలవఁ బదుముఁ గలహించుచు మేలుకొని వాఁడు మందుపకమ్మెనఁ గానరాడు సుమీ వానిదోలింప శ్రీహరి యెయుండె నట్టేఁడన దగిన నీనందుముండొండె గాక లోకంబున నొండొక రెవ్వరున్ జాలరుగాన నిన్ను నపుత్ర పౌత్రకంబుగా నందులకుఁదొందరగఁ దోడ్కొని పోయి యాకారియ దీరిచి కొను కారి యముమ్మై నీకడకు వచ్చివాఁడ నన్నివ్వకములాడి తో ప్పుప్పక నాపది విప్పుపుప్పక నామునపిని విని ఘనంబగు మీమనంబున యెడసేయుక యప్పాపాత్ము రూపుమాపి మాపాలి పెనుబ్రాపులై యోపదరుముగాని యాపద పరముల నాపి యాదరమున నాదరమున నాదరము పొఁదరిమి పమ్మెర రావే యని యాపురుమని యావరవినట్లరవి నకరుణంబుగ నొప్పి యొండేవి యునక మిన్నుకుండిన యుపంకముని తల్లజాంగని బ్రహదశ్వ ధరణీ వల్లభుండల్ల సిల్లనియె

124

ఉ. గోమలి నొక్క పామరుని గూరిచి మీరిటు కుండవేల యా
షామ బలుండు సోమకుఁడొ శత్రుభయంకర వృత్రుఁడో మహో
ద్దామ విధామ వహ్ని నమలారక నేత్రుడు తారకుండొ సు
త్రామహిత ప్రథమహిత రక్షసికై యిటులేల స్రుక్కగన్ 125

క. చేపో మాపో కానకుఁ
దాపసు షష్టినిఁజనంగఁపిలచి యునుతుపై
మోపితిని రాజ్యభారము
జే పద నస్త్రముల న్యసించితి నెల్లన్ 126

గీ. తపమునకుఁగానఁగానబోదలఁచి వృద్ధ
చెప్పులంగాళ్లొ విడి యుంటచే నుదంకు
మాటయును గీయు వుచ్చిపో మనుమరాని
నర్పివతి మతి యుఱ్ఱాఁత లూఁగసాగె 127

వ. అంత భూకాంతుడెంతయు నిజప్వాంతంబునఁ గొంతవడిఁజింతించి తలి లేపులకు వెలిమెప్పులకది యదను గాదని మది ననువుపరచికొని తలఁచు తలిచి ముందు వెనుకలు పొలఁజూచి కొంత సేపు తలయూఁచి యెన్ని

మెన్నియున్నను దగు మున్నవ గొన్న పై బాగుగ నేసుఁగాని కానివోఁగొనమున
సొని రూపమెత్తి శాసమున విగ్రహాముగ్రహములకు నడుమున్న యీ విరాటాకి
మిన్న మిన్నక చమనోటు నోట లేదంట కంటెఁజేత లేదంట దంట తనమున
నునవగు పనియెని యెంచి శక్తివంచన సేయక కొంచక తనవేళ్లైనంత వఱకు
మెల్లఁగఁజేయుదునని యీయువనీ నేత కాగి చల్లారిన పాలుగాన నద్దనుజా
జనకు లోగడ వృత్తాంత మంతయు విని మునంటై యాతపోధనున కిట్లనియె

128

ఎవగనేమయ్యెఁగానిందు నేను నిందు
పైన మయ్యెడి లోన నాపైని దైన
వాని పిత్రుకధ యెట్టిదో వీనులార
వాని వినిగాని చెప్ప నెద్దాని గావి 129

మధుకైటభులను వారలు
విధిపై దండెత్తి పోయి విఖ్యాతి గుఁడొ
మధుమధను చేతఁబొలిసిన
కధయంతయుఁజెప్పఁగదవె కరుణాకరుడవై 130

అని జనవరుఁడడిగిన మునివరుండు మధు కైటభుల వృత్తాంతమామూ
లాగ్రంబుగా నిట్లని చెప్పందొడంగె

131

తూగుటుయ్యెలలుగాఁదూగు సంద్రపుటలల్
    విజకుక్షికాండంబు నిద్ర గూర్ప
శీతల క్షీరాబ్ధి శీకర ప్రకరంబు
    సర్వ స్పర్శ్య సవజ శ్రమముఁదీర్ప
వట పత్రశాయి యై బొటన వ్రేల్ చీకెడు
    తనకు వాఁడోడుగా ధాతయొప్ప .
వర్తనము మాని జగము సంవర్తనటన
విపుల జలమయముగ నుండ విపుల జలము
శయనమున హరిశయనింప శయనముఘ్నకై
దనుజాలట కేగిరజావిహైఁదమకమునను 132

వ. ఇట్లు మధుకైటభు లిరువురు నెవరులై యయ్యుద్ధ మునతిర వొప్పు వరిగి
విరించి నవలోకించి నవలోకము గాంచితిమని సంతసించి యతనిం గురించి
యుఱంగం దలంచి యిట్లని పలుకరించిరి

133

ఉ ఎవ్వడ వీవు వీట మహియింపగ నేటికి నోట లేక నీ
కెవ్వరు తల్లిదండ్రు లిట నేలకొ బాలక యుంటినీటి పై
పువ్వునఁడాగి నావలల పుర్వుగ నేలకొ మేలుకొంటియున్
విన్వెఱగయ్యెడి నైలువు నీస్థితి యువ్వది యున్నయట్లుగాన్ 134

చ అనుటయు ధాత యిట్లనియె నద్దిర యిద్దఱు మీరలెవ్వరో
దనుజవరేణ్యులట్లు విశదంబుగఁజెప్పక చెప్పు మీముఖా
లనఘులు మీరలిప్పటికి నాగతులైన కతంబు ఏనులన్
విన మనమయ్యెఁజెప్పుఁడన విప్పిరి వారి కథాప్రసంగమున్ 135

చ ఖరభుజ దర్పచండ మధుకై టభనామములన్ త్రిలోచమున్
వరుఁజిరకాలము గొలిచి వారు వరానుతయున్ బరానుభుఁ
స్మరతయవధ్యతన్ బడసి మాతెడ లేక చరింతు మీవరా
వరమరగంటలో మెసనజాలుదు మేలుదు మెల్ల దైత్యులన్ 136

ఉ మాకుల దామేర్పుగతి మాధవుడే కడతేర్పఁజాలఁగా
మాకుల మెల్లగాన హరిమార్గ్యాని బందు ఋణంబు దీర్పమే
మాకులవృత్తి నుంట వడియుంబుగ మ్రింగెద మీవెఱింగివన్
మాకులవంబు దాఁడకను మానము మానక చూపుమాతనిన్ 137

ఉ. అట్టుల చూపక స్ననిను సర్షని మేనములోనఁబట్టి మా
బొట్టన వ్రేళ్ళ క్రిందనిడి బుగ్గి మొనర్చెదమొండెఁ జెండమే
తట్టునమైన మాఱుకొని త్రావెద మొండె మఱంతకాని వి
న్నిట్టులు నట్టులం గదలనీయ మజేయుల మంచెఱుంగు మీ 138

ఉ. నోరల మిట్టు కోటులను వార్మెడిగ్రుడ్డులు భైరవాకృతుల్
వారి వరాష్టహారములు వారక పేనెడి నట్టహాసముల్

వారి కరాళ వక్త్రములు వారల జాంజారువెంద్రుకల్ కరం
బారయు గుండె గూడు బురదయ్యె విరించికి వింము కేవియున్ 139

అప్పుడు చప్పుడు సేయ వెఱచి యఱచినంగఱచెదరని చెదరిన మనంబు
తోఁదమ్మిమాలి తనలో విల్లుమకొనియె
140

ఎందులకేగువాడ నెటులే మఱలింపగ నేర్తు నేమఱన్
గ్రిందుమ మీదు నింతవరికింపరు శూలి వరప్రభావులై
యందినవల్లజాట్టు చెయికందని వట్లను గాళ్ళుగాఁగ పి
రుందురు క్రాఁచు ముందుఁబడు నుందురు చందము లయ్యె నాకిటన్ 141

హరియిటమున్న వాడమము వందుము బోఫలమేమి యాశిధుల్
వెరవరు లట్టులట్వైదకి విష్ణుని గన్గొనలేక నావయిన్
వరలుదురే యెఱుంగమని తార్మది నమ్మరు రెంట మూడె నే
వెరవున నీఁగువాఁడ నెటన్న్యాను గొయ్యియు ముందు మయ్యెగాన్ 142

ఏది యుపాయమైనగాని పరమేశు రమేశుని మేలు కొల్పి నా
బాధమ నీఁగువాడ నగుటాటగు పాటగు వేఱుబాట చోన్
గాదిలి పుత్రుమన్ను హరి గారమునాతను వాడు వీరలన్
బూది యొనర్పుగాని హరిముందఱ వీరల యాట సాగునే 143

మించ నిటుల్లటాలువ సమీపములో నికఁజేరినార్త న
న్మించి యుటైన వీరిచెయి మించకయున్న యుపాయయుక్తి నా
ప్రెంచక యిప్ప తప్పుకొని పిమ్మట నేర్పరి వెక్కిరించు వ
ల్లించుక కావకుండ మఱియుంచెద వాదగు తండ్రి మాధవున్ 144

ఇట్లు తనమనంబునకొను దమదాఠ కిమకను మనమునంద లమకొనుము దమకుఁదల ముముక్షి వెల్లి వోడమ నా మనజ గర్భుండు నీగొడునఁగడునంబెట్టఁగన్న తండ్రి కంటెఁదెమ్మా నే తొండు లేదని మనసిజ జనకుందన మనమున నమ్ము వలచికొని దమఁజుఱచ వాయితవడు నాచెదుగులకుమ దిలఁగొను నెదఁబదిల ముగఁగొదురు వలచికొని మఱల వారు తనసైకిఁదెరలకయున్న విఘ్నని

వినుతించె నదియెట్లన

145

దండకము

శ్రీమాలినీ మానసాంభోజినీ ఖేలనా మానమానైకహంసైక సన్మాన సన్మాన పాశః ఖగేంద్రా, సమారూఢధావ ద్విగేంద్రా యహేంద్రా హితభుక్త్యవాధారి నిత్యుల్ గిరీశాది భృత్యుల్ సనందాది ముక్తుల్ వశిష్ఠాది భక్తుల్ విశిష్టాది మాసల్ వివస్వాదిమాసల్ విరించ్యాద్యనేక ప్రపంచాధి కారుల్ స్వరోచి స్వరోచి ర్భృగ్వాదిప్రజాపాలవైకాలి ధీరుల్

సదాముక్తకవ్యప్రశస్తాత్తపాదద్వయీ వంస్తుతిధ్వస్త విస్తార విస్తార దుస్తార సంసార హింసా రతిన్ పట్టుశంపా మతిన్ సన్నుతింపన్ వతింపన్ ప్రయంత త్రయీమాకుంత వైకుంఠధామున్ సమస్త ప్రతీత ప్రభా తీత భవ్యాతి దివ్యోప్ప సింహాసనంబందు రేదివ్య మానాతి మాత్ర ప్రభాధిక్య తాధః కృతా స్పేట కృత్కోటి సూర్య ప్రభాభాసమానసమానాసమాసుందవై యుందవై భుర్భువస్స్వర్మహస్సజ్జనస్సత్యముఖ్యాది సర్వోర్ధ్వలోకా లకుం జాల వాతీల పాతాళ లోకా తలా త్యాద్యధోలోక లోకాలకున్ బ్రహ్మ విష్ణ్వీశ రూపంబులం బూనుచుం గర్తవై భర్తవై హర్త వైరాగ నిర్వ్యాప్యమై సర్వధా వాఙ్మనో నోచ రవ్య స్వరూపంబు వన్నిన్ని యామ్యన్నగో త్రాయి తాద్యంత శూన్యప్రధానాత్మలన్నింటి నాం డొంటితో జేర్చి యారెంటిలో సత్త్వముఖ్య త్రిగుణాతి గణ్య ప్రధానంబున వ్యక్తమున్ దమ్మహత్తత్త్వ మమరిల్లే యహంకార మాకా శవాతాగ్ని వార్భూమి రూప ప్రపంచాది భూతంబులా పంచభూతమ్ములన్ భూతతన్మాత్రలం జేర్చి యిల్లే జగంబంతయుంగూర్చి తద్ధర్మ కర్మాను గుణ్యంబు గణ్యంబు గా జీవులం జేర్చి తజ్జన్మ నాశాదులం బుట్టగా గిట్టగా నొక్క కాలంబునన్ నిక్షిపవ్యాప్తిచే భక్తులై ముక్తులై తృప్తదాంభోజ సేవాప్తవ్యే గేవలానంద పాథోధి వీచిల వద్దోలి కాశాల మందోల లాడంగ నీవందులోఁజూ చ్చిలోభైల విందారగాముండియు యోగమాయా విశి ష్టుండవై యుండి యున్నట్టు లెవ్వారికేనిలియుం జూపసం దోవరాకుండ బల్విద్దకుంబెద్దవై చిన్నకుంచిన్నవై యాది మధ్యాంత శూన్యుండవై వాసుదేవాది నానావతూప్యూహాది మధ్యాంత శూన్యుండవై వాసుదేవాది నానావవ్యూహ సద్వైభవ వార్యాంత రాత్మ

విభేదంబుల స్వేదవిచ్ఛేద నమ్మోదనపార వాత్యంత లోకోత్తరావార్య నవ్వార్య గాంభీర్య సౌందర్య సౌశీల్య కౌసల్య వాత్సల్య సర్వాతి శాయి ప్రకృష్టాతి శక్తిప్రయుక్తి ప్రశస్త్రార్య సంఖ్యేయ కల్యాణ సాధ్గుణ్య గణ్యుండవై నీవ గణ్యుండవై యుందు వంచిట్లుమంగొందఱున్

దేవుడిట్లంతయువ్యుత్యుడొ వ్యావహారిక్య లీస్థున్ గనంగా నుదివ్యద్గుణబ్రహ్మ బుద్ధి వ్విచారింపగా నావరబ్రహ్మ సత్యంబ సత్యంబు శిష్టంబు వృష్టంబు దృష్టంబు నష్టంబవిద్యా విశిష్టంబహంభావ వృష్టిం గదా జీవులెల్లం బరబహ్మలో నైక్యముంబొందుఁ దారెందును విష్క్రియం విష్కలం శుద్ధ మత్యంత శాంతం ప్రబుద్ధంబనం జెల్లియున్నట్టి యానమ్మహాధ్యమ్మునే సిద్ధ మంచిట్లు మంగొంద ఱున్

జాడగాఁజాడగామాయ సర్వంబు సర్వేశ్వరుండాది మధ్యాంత శూమ్యుం డు మాన్యుండు దేహాత్మలుందత్కృత్యంబు న్మించు న్మరీరంబు జీవుం డనం తుండు తద్వైవ తుల్యుండుగా నుండు దైవాత్మకుందారకుంగొల్చి తద్బ్రహ్మ సాన్నిధ్యముంగాంచి యానంద ముంజెందు నెన్నండిఁకన్ముందు విందుధ్ర వంబొందఁ బోడంచుమం గొందఱున్

గొందరీదృశ్యమాన ప్రపంచంబు నొక్కండెవండేని గావించలేదింతదానంత తానై జనించెన్ జగంబీ గతిన్నిజ మీ యోజనే యుటం సిద్ధంబ బద్ధంబు వృష్టిప్రయోగ ప్రయోగ్యంబు మృగ్యంబటంచున్ బ్రకారప్రచారా విచార స్వభావుల్తదీయ ప్రభావంబు నింతేనియుంగానలేకట్లు భావించి యువ్వాని కివ్వారు నీశ్రీ మదిందోచు నట్లే ప్రకృష్టేహ విశ్వాస సంధుసారంబుగా నిమ్న మన్నని భావం బులన్ దేవభావించుచున్నారు. నన్నేరుము న్నేరరి ట్లుండు నీలాగువాటిట్టి లీలావిశేషంబటంచెన్న నెన్నంచ నేనెంత వాఁడన్ వరేణ్యా శరణ్యాయ గణ్యాతిగణ్యా మహేశా మహేశావ్యథక్కార్తి నిర్యా నదైత్యేక దీక్షా విమక్షా ప్రశిక్షా పరంధామ సద్ధామ ధామా నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః 146

వ. అని సంస్తుతించి మఱియును 147

శా. ఈలాగేల యుపేక్ష సేసెదవు తండ్రీ! నాకు దిక్కెవ్వరే
కాలంగేలులఁగేలు గొల్చుచు నమస్కారంబు గావించెదన్
బాలన్మంచెదొ నీటముంచెదొ నను౦ బాపాత్ములీ దైత్యులన్
నేలన్నేలను బెట్టి కాలఁజమురన్ నీపాటునం జేరితిన్ 148

శా. నీవేకావను దల్లిదండ్రి గురువున్ నెయ్యంపు వియ్యంబువున్
నీవే దాతవు నేత వేడుగడయున్ నిక్కంపు దిక్కేయెడన్
నీవే నావ విపత్సముద్రము తరింపన్ నీవు నాకిందు మా
యావర్గ్లేలకు నేలకుందివిరితేధైరావతాద్యస్తివిన్ 149

వ మనమున నిట్లుజాండు ననుమానము మానియు మానమూనితి
మ్మనమున సంస్తుతింప హరి మానసమానసమాధి నిండు ప్రే
మను మునుగంగఁజేసి ననుమంచును నింపున గార్మి దుష్టతా
మనమున కీడు కీడుడువు మన్నవగ్రన్నవ నంచు నెంచుచున్ 150

క. భక్తిని బలుతెఱఁగుల నిటు
ప్రాక్తన సూక్తముల ధాతప్రస్తుతి సేయన్
భక్తపరాధీనుండను
రక్తిన్ బొడసూపి శౌరి స్రష్టకు ననియెన్ 151

క ఏవిదె వచ్చితి నీకున్
దీవత మానంగనేల ధీనిధి నెతతో
దీనన్ దానంబోయెద్దు
దీముల దానవులఁగాంచి దిటముడుఁగుదురే 152

ఉ ఓ చతురాస్య నీచతగ వోడకు మేనిదె చూడు నీరజున్
నీ చతురత్వ మెంచితగ నీతొనరించెద మించి నీదు పం
కోచముఁబాపి పాపితము గూర్చెద నీకిక పాడు కోటికిన్
గీచక రోటిగా నణచి కేళి చంపెద కీలిపోలికన్ 153

చ. ఇటునటు శౌరి తోచుటకు నెక్కుడు నెక్కసమంది యక్కసుల్
పెటపెట దంతము ల్గొటికి పిండిగఁ బెండిలికేగునట్లుగాఁ

బటు కటు రోషభాషలగు భాలునఁజెందొలంగి యొ
క్కట నటనప్రశాయి వయిఁగయ్యముకై యొగిఁగాలుఁదువ్వగన్ 154

వ అట్టియెడ నాఇగజెట్టియగు వారిజాక్షుండు మిట్టి మిట్టి పడువారి జాల్మతకుఁదగిన మతకరితన ముట్టివడ నెట్టన నెటైన వారల వుట్టి ముంచ సంకల్పంబు వుట్టి ముంచికొనినప్పు మిత్తిని గాంచ నేరక వారక క్రింమ దమ్ముమన వెదిరి తమ్మెఱుంగక కొంచెపు బుద్ధి నెఱయును బుద్ధిగాలము మ్రింగదమకింమ శాలముల గతిఁదమకుఁగాలము చేరువగుట గతిలేని యహాపుతివహా లిన దానవులు దురభిమానవమునకుఁగల కల నగి నగధరుండిట్లనియె

155

ఉ ఓయసురారులార యిటకోహరి సాహరి మీరురాగతం
బేయది మీ యొదంగలుగు నీతిని నీతినిదెల్పు డంత నా
కాయది కాయొసండొనిని యావల నావల్లనైనదిత్తు నే
దాయె వరమ్ముదాయ శరణన్న దయంగనువాడ దాయనున్ 156

క అని శ్రీహరి యనుడుం దల
మునుకలుగా గినుకదొలుక ముకుద్రాడుండు
ప్సిన యొనబోతులవలెఁదో
కమద్రొక్కిన పాములట్ల కడగి యిరువురున్ 157

మ అకటా మాకు వరములిచ్చుటకు నీవాబాగు బాగెన్క పెం
ట్లకి నెఁటింతల రాయభారముగు నాలేదంచు చేసావినన్
గికురింపంగల వారమే యొదియుమంగిడొండె మేలొండేరాఁ
వక మేమిత్తుము కోరుమేదయిన . ప్రాణంబులుంగూడగన్ 158

ఉ మోసము దోసమౌ ననక మోఁఅకులై మధుకైటభాసురుల్
భామరథీనరున్ హరిని బ్రాణము లేనియుఁగోరు మంటకున్
బాసములో ఘృతంబొలికె బోసములందుల కాలిమండి యం
చోపరింగ మండి విధియుత్సుకియై సుఖియై కుమంగొనన్ 159

మ. అసురశ్రేణిందును మీరు గావకను నట్లావంత చింతింపకిం
కింపెవగందమ్మును గట్టిత్రాడులను దామే తెచ్చికొన్నట్లు గా
బొవగమ్మాధవుదాడి తప్పని మహాపుణ్యుల్గదా మీరు మీ
యసువుల్దాపక వాకు నిండమును సయ్యాటంబుగా బల్కినన్ 160

క. అదివిని నడుము లొటుక్కని
న దనుజులకు వచ్చె నెమరున కపుడు సహసా
విది ధీతన క్రియామును
సదుదిత మేలగును భువిన సత్యంబనుచున్ 161

క. ఆహా యెటులాయెను మన
సాహస కృత్యంబు ఫలము సాధ్యంబనుచున్
బాహిర పడి దనుజులు సం
దేహము వదలుకొని రాత్మ దేహముల యెడన్ 162

వ వారలొండురు లిట్లు వితర్కించుకొనిరి 163

మ మధువా! యేమిరకైటభా!మన మిటుల్ మత్తిల్లిరాఁజెల్లునా
వ్యధయయ్యె స్వకృతాపరాధమున నాహాపోహతే లేక యీ
వధ చేజేతులఁదెచ్చుకొంటి మిటు కువ్వాళంపు గోవాళ్ళమై
విధిరేగంబొదలడ్డ మా మనము పిర్వికల్పడం బోవునా 164

ఉ కర్బురసంతతిన్ బడసి గాసినవారము భీకరారిచే
కర్బుర సం ~ ౕచసికామపితన్ తగనాజిగెల్వగన్
దోర్బలహీనతన్ మతిమదుర్జయ వైరి విచారధీవ్యధా
దోర్బల మర్దనార్దితులు దుర్జయవైరులపైచలంగరే 165

సీ. తాహరివలె లేచి తాహరీయని హరి
బాహర పోవంగ మోహరించి
యాసురంబగు మాయ వాసురంబుగఁబూని
మీసరంబుగ జమమీసలూచి

నీరాధి వాధుని బారాది యబ్దము
    కారాధి వాసుగాఁగారియ లిడి
వాసవా వెడలక బాసవాల్లను గొనఁ
    గాసిల్ల ధనదుని మోసవుచ్చి
కంట బడినట్టి వారిని మంట గలిపి
భూమెదీముల విడి సర్వభూతములను
గాములను గీములకుఁబాపి గోములఁగాఁచి
యెంతోసేయ మెయట్టు లోరంతఁప్రొద్దు 166

గీ అప్పుడేమయ్యె హరియు గిరియు
నిప్పుడొప్పమి గల్గిన దెప్పుకొనఁగ
నేటికి మనంతటను మనమిట్టు లుఱక
నేటి కొక తప్పు చెత్తున్న నెగ్గగలము 167

సీ ఎడప కెయ్యెడనైనఁబడి యుండ కిట నీటఁ
    దిగి హుటాహుటి నేగుదెంచవేల
నేతెంచినాము పానెక్కువల్ గప్పులు
    వాగి విరించిపై కేగడేలఁ
బోయితి మట్లెపో భోగీశ శాయిఁజూ
    పుమని కారాకూరములనవేల
నంటిమిపో తావెహరి వరమ్మీఁబూన
    వలదంచు బింకముల్వదరవేల
బదరితిమి పో మనంబున బెదరులేక
ప్రాణమే విత్తుమని తట్టివగ్గిలట్లు
ప్రేలనేలిష్టు చేతులు పిసికొన్న
దీరువే చల్ది గట్టించి తినగవలదె 168

క. వెంబర విత్తుల మైతిమి
తంబలి యనుమానమొద్దు తలతిక్కయుఁదీ

రెం బలుమాట లిచ్చేటికి
వంబలి ద్రావుమను హరికి నమలిడుటొప్పున్ 169

గీ. అష్టకష్టమ్ములంబడి యష్టమూర్తి
వలవ వలనుగఁబడసిన వరములెల్లఁ
గూడఁగుమ్మర కీడునుగుడికి నొక్క
పెట్టవెడు రీతి హరిపాట్ల బెట్టఁబడియె 170

మందాక్రాంతవృత్తము:
భావంబందు న్వివిధగతులన్బాగుగాజూచి చేయన్
రావే బాముల్ జనులకెపుడన్యప్రకారానఁబోవన్
కేవాదిమ్యః పరిభవ పదం నిష్పలాం భావయత్నా
నా వాక్యార్థంబగునె వృథ భిన్నంబు సిద్ధంబుగాదే 171

క దెప్పరమగు నీ ముప్పుం
దప్పక తప్పింపఁగల్గు ధన్యులు గలరే
యిప్పగిది జనిన శుభముల్
జొప్పడునని చెప్పిదారి సూపనెవఁడిఁకన్ 172

చ. అనియెనలేని నెవ్వగకు నగ్గముగా బలమేది రక్కసుల్
మనములు పెల్లఁజేయిడి కలంచిన యట్లులుగాఁగ నెంతయున్
బని మధుకొంత దిట్ట బవరంబున పోదరు కైటభాసురున్
గని మనమొట్టకేని మనగంటిమి గట్టియుపాయ మీ యెడన్ 173

వ. అది యెయ్యది యంటివేని నడిపైద వినుమని యర్థముజాఁడనుజాన కిట్లనియె 174

క. దెట్టు మీదనిదెట్టైనను మా
మీద నెదం గూర్చి మముదమింపుము పొడిచో
మీఁదనునెదనట నొంవదో
కోదరి యుటు నుండి కొట్టుకొని రమ్మనరే 175

క. వరములు వడసిన వెడుగా
వరమున, మధుకైటభాఖ్య వరతిమి లాల్ఁధీ
వర వరజాలములో స్థే
వరముగఁబడియడఁగ జడధి వ్రాసిలివె విధీ 176

వ. అని యిట్లనేక విధంబుల మధుకైటభూలు తలపోసి తలపోసియున్న తటి
నన్నియగు మధువు మధుర వచన రచన బేరుగాంచె నరితోఁ శ్రీహరితో నిట్లని
విన్నపించె

177

చ. వినుమనుమాల మేల హరి వింతగ సంతసమందు మాదులా
వినుమడిగాఁగ మాపలుకులించుక యేనితిదమ్మఁ దప్పఁబో
వినుమయిన స్సువర్ణగిరి విందు రవుల్లతు లింత తప్పినన్
వినుమనుగంగ ప్రచ్యులయి ప్రీలినఁగూలిన శైలజాలముల్ 178

ఆ. కాని యొకటి కలదు కానిమాటయు కాదు
కాని చేయుదన్నఁగాని చెప్ప
గాని తమ్ముకాదు కాని జంబట నుంట
గాని పోకగాని కలుగు మాకు 179

వ అను నర్థావవుల దీనవాక్కులకు దయదవుల దవుల నున్న వారిఁజేరువకుఁదివిచి
భక్త పరాయణుండగు నారాయణుండు వారికోరిక ప్రకారంబ కావింపగల
వాఁడవని ముమ్మారు సమ్మతించి వల్లెయవిన నాసురారులు నాముకొని
తామిక మనిన వార్థయకా నమ్మి యమ్మిడిపి పాటు కొయ్యలు మిడిమానుసుల
వలె నిట్లనిరి.

180

ఆ.వె. నీరు లేని చోట దొరింపుమని వారు
కోర శౌరి తనదు కురువు మీఁద
హరిఁజుండ బెట్టి వరుసగా దొరించె
విద్దర సురవరుల విద్దమగును 181

ఆ. వారిపుణ్య మహిమ వర్ణింపఁదరమౌనె
యెట్టు లాయవేమి యూఁకు చేతఁ
గవిరి మృతిని వట్లు గల్గనెట్టుడునైన
ధన్యుఁడగును గాక యన్యుఁడగునె 182

క. ఎల్లిదము సేసి ధాతను
వల్లవ చెవులు వట్టి యాడఁచిన యా
యుల్లఅవు బిరుదు లడఁగిరి
చెల్లరె యెట్టుఁడును నవధి చెల్లిన తోడన్ 183

క అట్టి మధుకైటభులకుం
బుట్టిన దుందుండునదె భువి విఖ్యాతటం
బెట్టునఁబుట్టునె వేఱొక
పెట్టేటికి సందియంబు శిష్టోక్తిపయిన్ 184

క ప్రతిగావ యద్దురాత్మన
కతఁడతి మాయలకుఁబెట్టు నది పేరత్యు
న్నతిని నభుతో నభవి
ష్యతి యనఁదగి యుండు వేయి చదువులికేలా 185

మ తొడరంజాలరు బ్రహ్మరుద్రులని యందు న్వావితో నెందునుం
గడకుంజీమ చిటుక్కుమన్న మలుకుంగాలీఁచ బోఁబారియ
క్కడకు న్వ్వన విదానముందెలియుదాఁక న్నిద్రమో కార్యమున్
వడి మన్నుం బోడి మన్నుగాఁదిరిగి మీఁదంబట్టి త్రుంచున్రివున్ 186

వ. ఇట్లు దానవు వృత్తాంతంబు వక్కాణించు తరి దరణి బింబస్తగిరి మస్తకంబునకు మకుటాయ మానంబగుటయు పాయంతన సంధ్యాది కృత్యంబులు నిర్వహించువారై యుదంకుండు రేపకడఁదక్కుంగల వచనీయంబు తెలుంగుగుంగాక యనినవిని బృహదశ్వుండును వాటుకోలగము పాలించి నిజప్రాసాదతలంబధిరోహించి తానునవించినమధుకైటభాసురుల యుదంత

మంతయు స్వాంతమునకొక వింతగా జింతింపు చుండె నట్టియెడ 187

సంధ్యాది కాల వర్ణన

గీ. పూర్వ దిక్కామధేనువు పాడువు తిప్ప
పైని దూర్పు మొగమ్ముగాఁబండి సమయ
గోపకుఁడు సంజ బాల్పిండువేవు తఱిని
వెలికి గప్పట్టు పొదుగు నాఁదెలుపు దోచె 188

చ. రమణుడు రాకమున్న చికురంబులు దువ్వియలంకరింపగాఁ
దమిఁదమి కాంత పెన్నెఱులు తద్దయువిప్పి విదిర్పనోయనన్
దమములు పర్విరోదసిని దప్పి కురాంతరు దంచితప్రసూ
నములటలేచి పైకెగసె నా వినువీధిని దోచె దారకల్ 189

ఉ. యామిని భామినీమణి సమంచిత గౌరవయుక్తమై నిజ
స్వామి నెదుర్కొనంగడఁగఁజయ్యనఁదత్సఖులైన యన్నది
క్కామినులు స్వభావహముగాఁగుసుమాక్షత యుక్తియుక్తతన్
బ్రేమనుజల్లు పేసల నరిక్కలు వొక్కటఁజిక్కటిల్లెడిన్ 190

చ. బిగిఁదమి సోమయామినుల పెండిలిఁజేయఁగ లాజహోమమున్
బగటగ సంధ్యరాగ శిఖిపై విడిరోదసి మంగలంబునన్
దగదగకాల యాజ్ఞికుడు ధాన్యము వేయఁగఁబెట్లపెట్ల పై
కెగసెడు లాజలో యనఁగ వెల్లెడల వ్రేలపిల్లెఁదారకల్ 191

చ. సమయ కలాదుఁడాదట నిశాపతి శీర్షవిభూషణార్థ మం
దమగు కడావిగుల్లఁగొని తారిచి తూరుపుకొండ దిమ్మపైఁ
దిమిరపు లక్కలోఁబొదిగి తోరపు మధ్యమువందు నీలముల్
రమణఘటించి పైకిఁగొను రాగిడి నాళిదోఁచె దూర్పునన్ 192

శా. పాతాళంబునఁబట్ట రాహువు పగన్ బైకివ్వడిన్ విద్వా
ప్రీతుండై శశి దోఁచెఁదూర్పునఁదమం బీడించి పాశ్చాత్తమ

న్నంచు ద్రోదసి నిండి పండుకొనుగా స్వర్భానుతోడ్తోవని
ఖ్యాతిం జంద్రుఁడు గ్రుంగెవాఁజనియరుల్లాసో పటాపంచలై 193

సీ. కాలగోపాలుండు కడపంజఁబాల్పిందఁ
    జంద్రోర్భి బూర్వదిక్సౌర భేయిఁ
లొడువు గుబ్బలి దూడఁగుడి పిరుమ్మల దాయఁ
    గట్టి రోదో భాండకమువఁబిండు
క్షీరపూరమునంగఁజెన్నొందు వెన్నెల
    లీవల కావల కెగసి పడిన
పాలమక్కలవంగ భాసిల్లె రిక్కలు
    జక్కవక వవిచ్చె వెక్కసముగఁ
గలకలోత్కంఠ పిక కంఠ కలవరములఁ
గలరవంబుల రవములఁగలఁకదేలి
మెలకువను జెంది కుముదిని గులుకసాఁగె
గోరికలు కొనసాగెఁజకోరి కపుడు 194

వ. తరణి నభంబు పాఁగు నిఁక దాఁటుము చోటులతోడనంచు ముం
జొలనను వేగు జుక్క తన చుట్టరికంబుల వేగఁదెల్పగా
వరుణుని వీట రాజ పరివారముతో దిగ మిట్ట లెక్కగో
పురమును జూచునోయనగ పోయె నిశాపతి పశ్చిమాద్రిపైన్ 195

చ. ఉరవడి నూరు తేరువ కమూరుడు గుఱ్ఱముబూన్చె దానికిన్
వెరవగు దారి నూవ వినువీధికి వెక్కను వేగుఁజుక్కయి
ల్వరుసను నిద్రలేపఁగ్రక వాకులు కొక్కొరొకోయటంచు ని
ద్దుర విడుమంచుఁబద్మినిని దొందర సేసెను రెంట్ల ఝుంకృతిన్ 196

చ. వరిగమపాప తేవియలు చాలఁగగ్రోలి మిళిందము ల్విశన్
వరిగమ యంచు వేకువను పాడుమందుచె మేలగించి వే
వరిగమనించి వట్టు వరసంబుగఁబాడెను మేలు కొల్పులన్
సరి గమలంబులన్ మధుప ఝుంకృతి మేల్కొనె మెల్ల బద్మినుల్ 197

ఉ. వెలవెల బాఱె దీపములు వెన్నెలప్రాయము జాఱె బయ్యెదల్
సొలయుచుఁదూఱె సారెకును సోరణ గండ్లను నిద్ర తాలికిన్
మెలఁకువసేరి మెల్లగను మేతకుఁబాఱెను జక్రవాకముల్
కలువలు నిద్ర గూడె విహగంబులు జేరెను జెల్లవట్టులన్ 198

సీ. కాల విజ్ఞానార్థకామియై ప్రాగ్గిరి
యందిడ్డ పొన్నడియార మనగఁ
జెండాడుచును జయంతుడు చేతఁదుఱుముచు
బరపిన హోంబట్టు బంతి యనగ
సముయానవిప్రుండు సంధ్యవార్ఘ్యగఁజేతఁ
బట్టిన పొన్నరి వాణమనగ
ప్రాగ్దిశాంగన ఫాలభాగంబు నందున
దిద్దిన సిందూర తిలక మనగ
సతతమున్మత ధృతి ఘన శ్రుతి వితతులఁ
బెట్టి దాచిన రతనాల పెట్టె చక్ర
వాక గార్హస్థ్య ధర్మ నిర్వాహకుండు
లోక బాంధవుఁడుదయాద్రి పైకి ప్రాకె 199

సీ చక్రవాక బ్రహ్మ చర్య వ్రతోత్సర్గ
హోరా ప్రధర్మమౌ హూర్తికుండు
మధు చౌరి కాంబుజాంతర్బద్ధ మధుకర
పుంజదుష్కార్య విమోచకుండు
సంవేశ నష్ట దృగ్జాతికిఁజైతన్య
సిద్ధాంజన ప్రదాక్షి భిషజుండు
రోదసీ కుహర సరోజ గుచ్ఛవికాసి
ధ్వాంత నక్రహార సుదర్శనుండు
కాలబాలుండు చదలను కాగితమున
వ్రాతవరువడికై వరువ్రాతలేచి
పొడుపు గుబ్బలి గూర్చుండి పొన్ను పీట

సారెదిర్థిన నున్న వానవిత్పుడోదవె 200

వ. అవి చెప్పిన విని జనమేజయుండు తదుపరి వృత్తాంత మెట్టిదయ్యె నానతీయు
మని యడుగుటయు

201

మాలిని:

అకలుష జనవంద్యా యచ్చ యోగాబినంద్యా
వికట దితిజ భేదీ వీత రాగాను మోదీ
ప్రకట యదుకులేశా పాండవాను ప్రవేశా
సకల దురిత దూరాస్వామి కృష్ణావతారా 202

శ్రీ రుక్మిణీశ నృహరీ
కారుణ్య పయః పయోధి కంస విదారీ
ఘోరి దురితావ హారీ
చారు ఘనాభాంగ విజయ సారధి శౌరి 203

వ దేవా దివ్య చిత్తంబున నవధరింపు మట్లు జనమేజయుడడిగిన, వైశంపాయనుడు
తదుపర్యుదంతమంతయు నాకర్ణింపుమని యిట్లనియె అట్లుదంకుండరిగి
మఱునాఁడు రేపకడఁ గాల్య కరణీయంబులెల్లఁగల్పకాలంబున (దీర్చికొని
తన రాకవార్చి యెడ్డోలగంబునఁగూర్చుండిన బృహ దశ్వ మహీశ్వరుఁడగు
తెలుఁగునఁగాంచి యో పంచానన విక్రమా ప్రపంచమునకెల్ల వంచనసేయు
నప్పునదానవు దుశ్చర్యలింకంగలవు విన నాశ్చర్యకరంబులు గావె యవి కొన్నిటి
నుగ్గడించెద వినుమవి మునినాథుండజ్జన నాథున కిట్లనియె

204

సీ. ఏఁడాది కొకసారి యేచి లేచి యతండు
ఖనుని మ్రింగుదువని పోవ వినుని పైకి
బెగడొంది రవి దుక్కి బెడగొండ మఱువున
మరువున కేతెంచు మఱకువగను
దారి తప్పునఁదప్పదారి యద్దారివి
జను వారి మురికొని చాఁగఱకొను

గాన నొండేమియుగాన రాకుండిన
　　ముసలి తాళము పట్టి మూరిబోవ
నుబుసుపోకున్న గిటికొని తడిసి యత్ర
మమునఁదెల చెడి తలి నేమమున నుండు
మమున గెంటసమాడుచు మల్లరమున
బిలిచి యల్లాఁకలం బెట్టు బెలువములువ 205

ఉ ఏరి తరమ్ము వాని నిదమిత్థమటంచని యెంచ విల్వని
స్తైరము బూటకమ్ము గ్రహచారము చాలక యెవ్వరేనిన
ద్దారిని దారి తప్పి చనఁదప్పక వారల పుట్టిముంచు గ
న్నారఁగఁదేలి పాటి కనినంతకు గుండియ తాళదింతయున్ 206

వ అది యటులుండ విందు వని నాఁకలి కాకునలమ్ము దించు వేఁ
గు మటె యెల్లకాలమును గూర్ధయునారయి యట్టిముమ్ములన్
వెదరగ పుప్పులిప్పలను బెట్టెడు మాదురవస్థ సెప్పఁదీ
రదు నృప యుండరాములిటురా విడనాడితి జీవితాశలన్ 207

శా ఏనాఁడేరికి నేమొనర్చితినొ కీడీనాఁడు వెన్నాడి యా
హానా చెయ్య సురాకృతిన్ వెలసి యీయుందాన సంధానమై
నానా బాధలఁబెట్టి కట్టి కుడుపంగా నోర్వలేకిప్పుడ
య్యోనానేమగుఁగాళ్ళఁబడ్డ ఫణి పోనో పూని దష్టింపదే 208

సీ కన్నెత్త్ర సేసెనా కట్టెదుటికి బాసి
　　మరి యముండును దోకముదల బెట్టు
మదిపుట్టి లేచెనా పదునాల్గు భువనమ్ము
　　లర నిముసము లోనఁదిరిగి వచ్చు
నాఁకొని మెసవెనా చేకొన్నమును మెల్ల
　　మల్లె పట్టిన చేని మాడ్కిఁదీర్చు
నాము సూపించెనా భూమి యాకాశంబు
　　వంచి తాళమ్ము వాయించి విడుమఁ

జాని మూడశ యసిమిరి దాఁటి కొన్న
యేటు మాటికి నొక్కడు కోట కొకఁడు
నుండునో యుండఁడో కాక యొనరఁగంటఁ
బడిన వాఁడెంత వాఁడైన బ్రతికి చనునె 209

మ. అలకా దానవుపేరు సెప్పఁగవె యత్యంతంబు పాఱుంజామీ
యలకాధీశుండు శంభునంతటేఁడు నండై యుండియున్ వాని మా
యలకా గండలకాముమాకు వినుమయ్యా గాలికిందూలి వా
యలకా పల్లులు కొట్టుకొంచుఁజనఁబొల్లా కెట్లు విల్వంబడున్ 210

చ. మునులము సంగవర్జి తులముంబవనాంబు దళాహృతిన్నటిం
చు వరుల మమ్ము నొక్క చెయి మూడఁగడంగెడు నిద్దురాత్ముఁడీ
తవికరి యేవు యోజన మొదయ్యవుఁగంటికిఁబేంగింజ పె
ద్దవియెడు రీతి సీతనికి నద్దిర యుద్ది యెవండు లేడకన్ 211

గీ. ఇంకనొక్కటిగలదు మీకిందు నుడువ
వాఁడు పగఁబట్టెనేని యెవ్వానినైనఁ
బంతగించి యుసుల్గొను నంతవరకు
నన్నపానాదులను వీడు నంతోవు వహిని 212

క. మాట్లాడినఁబోట్లాడును
దట్లాటకు సిద్ధపడును దయ్యము వలెనా
యాట్లడు వేట్లాడును వగ
వాట్లం బెట్టును మునులను వాటుగ వధిపా 213

క. వలవ యిటుల్కా నే చఁగఁ
జల పట్టెను మునులపాలి శని దేవతయై
యిలఁబిల్లికి చెంగాటము
పెలుకకుఁగడుఁబ్రాణ గొడ్డమిది యనుకరణిన్ 214

సీ. మంపిర్షి గాంధారి మాందారి ప్రాద్దేగి
వస్సు వస్పుఁగఁగూల్చుఁ గుప్పములను

వరువాతనేయు పవడముమై బిట్టార్చుఁ
    దోడనాకస మెల్లఁదూటు గట్ట
మును మాపులను బోయి ముని మూఁపు లందెక్కి
    తత్తడి యనికశందత్తఱించు
మిట్టమధ్యాహ్నంబు మిడిగ్రుడ్ల ద్రిప్పుచు
    వెక్కురు కాతాళమెక్కి తిరుగు
వేళపాళలు లేకుండ వేదురెత్తి
నములఁగును పడ్డజను వెతారములు వెట్టి
కుఱు చవాయలగడ తేర్చి గోడెములను
బట్టి మాకీడుమగతికే తెట్టు దొలఁగు 215

వట్టిదికాదు నాకఅదవానిది యాలుడి విప్పి సెప్పఁగాఁ
పట్టువె యేండ్ల పూండ్లతని వంటి దుర్మాత్ముఁడు పుట్టలేదికం
బుట్టుగఁ బోఁడు సూడఁ బెనుభూతము నాతని పేరు సెప్పినన్
బిట్టలున నీరు ద్రావవిలవేయు ప్రలాపము లింక నేటికిన్ 216

ఆవలనేది యెట్లయిన నాన సుమీ తెగటార్చకున్ననా
కావలుఁగేవ లాంతకుని గాదఁ నానసుమీ వధింపగన్
మావగ వోవఁగా నడచు మార్గము భార్గవరామశౌర్యమో
నీవిఁక లావు కార్యమని నీఁగను పాయముఁజూడు పోఁడిమిన్ 217

మెల్లగఁ జెప్పినాఁడనని మేలము సేయక నాదు విన్నపం
బుల్లము నందు నుంచి ప్రజ కొవ్వమిసేయుచు విఱ్ఱవీగుఁనా
కల్లరి మల్లరం బఱపగా నిఁక నెంచక మీన మేషముల్
తెల్లమినీదు నందను మదీయ వశంబునఁ బెట్టు మిల్లడన్ 218

వినుమొక బ్రహ్మ రహస్యము
వనజాక్షుఁడు మొన్ననాకు వాక్రుచ్చినదా
విని దూచా తప్పక యె
ల్లను విన్నది విన్న యట్టులన్ వినిపింతున్ 219

సీ. ఒకనాడు సవమ్ము నొనరింప నేఁబూని
మునులతో బతము మై మొనసియుండ
నొక్కిదమ్మునఁజొక్కి యూఁడి పడినయట్లు
లీ రక్కసుడట కేగుదెంచి
తన పరివారమ్ము దైత్యుల నూల్కొల్పి
బిరబిర యూపము ల్పెఱికి వైచి
కాషీనములు సించి కలశమ్ములుఁదెంచి
దండకమండలు ల్త్రుండిసేసి
కుశ సమిత్తతిపై నూఁచి కుండలముల
నిండ మూత్రించి త్రెంచి జందెముల నాదు
గడ్డమును మీఁః గుదుచ్చగదలఁబెఱికి
వాఁడిమిని జూపి యూడని బాదె వాఁడు 220

వ ఆముష్కుఁడి రక్షపితో పెక్కనవడి నాప్రక్క నొక్కింతయేని లోపంబు లేదు గదా యీవగిది నన్నేల వేఁ పెదు బాలునిఁ కనా జోలికి రాకు మేకాంతమునవే కతము మేకత లెఱుంగక యదవుల నిడుమలఁగుడుచుచుఁబడి యుండు వెడగులమగు మమునేచిన నేమి ఫలంబు లభించు నీనోచిన నోముఫలంబు లెల్ల విఫలంబులై మేటి పాపంబు మూటగట్టికొని దాఁచి కొనియెద వింతె కొదవగాక నీకొదవఁబోవునది వేతేమియు లేదు సుమా, కాన నీకానవెట్టి గట్టిగఁ జెప్పెదనీ కావనిఁ కన నెన్నండు వేఁచకుమని చాలఁగ వాని చాలిపుట్టగ వేడికొని మఱియును

221

క. ఇచ్చం గలనైనముం వే
నెచ్చెడుగుందలవ నీకు నే..కి వత్సా
పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము
విచ్చలవిడి విడిచినట్లు వేఁడిమి నాపై 222

గీ. సతత మేము వనివి సన్న్యాసులము గాఁగ
నొరుల తెరువు వొరక మొదిగి యుందు

యేలనయ్య విడువు మేలమంచనఁగ న
నేమిరా యటంచుఁ జెవి విడండు 223

గీ. సారెకును జెప్పి చెప్పి నానోరుకాయ
గాసెఁగాకతఁడొక యింత కరగఁడయ్యె
వీనిపని సుతిమించి రాగానఁబడియెఁ
గాన నీ సూనుఁడౌ సుమీ వీని మిత్తి 224

వ. అవివరమువశ్యముదేవ రహస్యమైనను నీకు దాఁప నేరఁగానఁ జెప్పెద వినుము
225

గీ. ఎపుడు నన్నును దలపెట్టు నిదియ గతిగ
మట్టిపడు వాఁడు పిల్చి నట్టులికి వచ్చి
ఒకట యాకుమ్మ రావమ్మ నార్చు తెలుపు
కలదొలేదో యటంచు నేఁగాంచ దివిరి 226

క. కరచరణ క్షాళనము న
మరఁగాఁ గావించి యాచమన మొనరిచి శ్రీ
హరి పదకములము తెడద గు
రురు పలిచి తదేకనిష్ఠఁ దొలగక యుండన్ 227

క. ప్రత్యక్షంబై శ్రీహరి
కృత్యంబి టనాన తిచ్చెఁ గృపదైవాలున్
సత్యముగా దుందున కస
మృత్యువు కువలాశ్వుఁడనుచు మృధుమధురోక్తిన్ 228

క. ఆ కువలాశ్వుని యందే
ప్రాకటముగ వావహించి ప్రథనములో నీ
రాకాసిం దోరించెద
భూకంపము సేయ కతని బుచ్చుమిటకున్ 229

వ. అవిన విని యమన మిత గాత్రుండై పునఃపునఃకృతస్తోత్రుండై తదభివాదన
సమయ పిహిత శ్రోత్రుం డవై యప్రకాశాంత స్సముచ్చారిత విజనామ

గోత్రుండై దూరీకృతచ్ఛాత్రుండై తత్పర ధ్యాన విస్మృత గాత్రుండై, విమీలిత నేత్రుండై, నిర్హేతుక జాయమాన కటాక్ష మధుమథన మధుర సంభాషణామృత పాన మధుపాయ మాన శ్రోత్రుండై విస్తార విస్తారిత దుస్తార సంసార మాత్రుండై తద్దయా పాత్రుండై, యంజలి సేసి నెంజెలి ద్రోసి భయంబు దెగఁగోసి వినయంబెగఁబోసి యనయంబు నయంబున వాని యానతి నతి పూర్వకంబుగా నౌదల మోసి కొనదలచి తెలచిన భక్తితో మొలచిన యుక్తితో గొలచిన సూక్తితో ముక్తికి దానకంబై విరక్తికి సంధానకంబై యనురక్తికి నిదానకంబై యఘార్ణవ మంథాన కంబై భక్త జనానంద దాయకంబై శుభవిధాయకంబై విభవ ప్రదాయ కంబై వెలయు శ్రీహరి చరణకమలము నమలిన హృదయంబునఁ బాయక సదయ హృదయుండు గాన విన్నపించ దలఁచినది వెనుదీయక యభయప్రదుడుగాన విప్పదలచినది కప్పివేయక త్రిప్పివేయక దప్పదీరనొప్పిజాల నొప్పిదమగు తీరున గాయకుని వలె గంతులిడక పాయకము వలె గుటిసెడక మాయికుని వలె మనికితము సేయక లేనిది తీయక కానిది కనుగొనక లేని పోనిది వినుమనక మనవిని వినుమని మనమునఁబెనగొను ననురక్తి కొలంది యాచింపక మాసక్తి కొలంది యోజించక ఘన సన్మాన మొదవెనని యెదఁద్రుళ్లక యపుడ ఫలింప లేదని మళ్ళ పట్టిన పట్టు సడలక దను సంతతి నన్యసంతతానుగ్రహంబగు తదీయ దివ్య మంగళ విగ్రహంబు గన్నుల కలువు దీఱ గనుంగొనుచుఁ గాల్లబెనఁగొనుచు సంతసంబు నగుమొగంబున కొక వింతయగు కాంతి నీనుచు గండపాలి చెంతను మంతనంబు లాడ నుదర నిమిత్తము గాదు గావని దురయు నాహారంబు వర్జించి కర్ణము పార్జించు వాడనై యాడంబోవి వేడుక వేఁడుకొను వాడనై యిన్నేలపై నన్నేలగ దలంచి మేలుగ నామ్రోలఁగించి దంకురిత సిరాననంబున శ్రీవరా నను లక్షించి పక్షంబునునుప లాలించుచు నన్నుగడ తేర్పఁబూవిన పూనిక వెలికిఁ దొలుకాడ వెల్లిగొల్పుచుఁదన భక్తి మార్గము నకు దిన్నగ నన్ను బురికొల్పి గిరికొల్పుచుఁ బొల్పుగ గటాక్షంబు నాపై మెలపుచు సకల మనోబాధలను సందర్శన మాత్రంబున దూరంబుగ బాఱద్రోలు తనప్రశస్తంబగు హస్తంబున వీను లీను నిమురుచు రుచుల యోజించక యాశనూచించుచు వాత్సల్యంబు దెల్పు చూడ్కుల వెదచల్లుచు పీడ్కొన నొల్లక యల్లనల్లనఁ దమవెన్నాడిన సనకసనంద నాదులు చుట్టుం జుట్టంబుల

వలెఁ బట్టుకొని తన మెట్టు దమ్ములకుఁ దలలు సోఁకఁ జాగిలి యొక్కుమ్మడి మ్రొక్కి, దక్కువగాని భక్తి విశ్వాసముల నొడలెరుంగక యెడనెడ భావించి సేవింపగ మంద సుఖానందాబ్ధి తరంగాలకు రాజహంసలైన పరమ హంస సింధురు లాసక్తి బంధురంబుగా సంతోష సింధు స్నానము సేసి మోహదాహంబులు దీరి భాసిల్లందొల్లి గ్రాహగ్రస్త హస్తిఁగావఁబూనిన నాఁటి వాత్సల్యంబును దత్పరతయుఁ దత్తర పాటు మూఁడు మూర్తంబులా ముహూర్తంబున మూర్తీభవించి నట్టు కేవలముగ సుష్టి వడ మదీయాతమ తమ మనస్తాపంబు పాపంబు తోడన పాపం బూని కొండిక పాపనికి గొండుక లోపమాపాదించి లోపలిని డాఁగి కొండొక సేవున కప్పావని కోమెడబాపి యోచింప జేయ నేయంబు దీయంబుగ జూపుచు మరలఁ బొడమూరిన జనకునికైవడి వడిగను వడిన యా శ్రీహరి నాకు దాహరి ననియు దహరింపుము దాహరినగు నాయొడలెల్లఁ గుప్ప తెప్పలుగ నుప్పరిల్లు మొలక పులకల దనుప్రదుతరకరతల స్పర్శమున శమింప జేయుచు వన్నటాక్షించు నీరజాక్షుం బెన్నిధి గన్న పేదవలె గన్న తల్లిఁగన్న పిన్న బాలుంబోలె జంటి తెరగంట బడసరగ బరుగిడు సరము కైవడి నతి శీతల పానీయము వఁగ న్కొన్న పిపాసి తథవ్యాధ్యన్యగతి నాప్యాయమాన వర్షంబుం గొన్న సస్యంబురీతి షడ్రసోపేతన్న మృష్టాన్న సంపన్న భోజన భాజనం బొదవిన క్షుధిత పథికుని గతిఁ దనివి గొని నామనమునగల చింత యంతయు మంతనమునఁ దన మనమున కొక్కి మనవి సేసి మేలొడ గూర్పింపు కొను నాడనై యున్నవాని మున్నుఁ దిన్నగ విట్లని విన్నవించితి 230

మహాస్రగ్ధర:

కువలాక్ష్యుండే జముండో కువలయమునవే కోణముందుండు వాడో
యెవడో యేజాడవాడో యెవని కొమరుఁడో యెట్టిడో తెల్పవల్పే
లవలేశంబే నెఱుంగన్ లరి బొలుకువ యుండాక యొందాక బోనా
ఖువి కెట్టులొప్పేయి వానిన్ బొనఁగ నొసగని భూమికిందోడి తెత్తున్ 231

౫. వెంగలివి గావ వాకున్

ముంగలహరి పీపు నడివి ముదమొదవఁగ ను

ప్పొంగుచు వే బట్టిన యది
బంగారౌ వటులుగా శుభం బొనరుచు మీ 232

క అన విని మునివివి నునుగని
తనయా నీ వినయమునకుఁదనివి ననియె నా
మనమును మన మునులందఱు
మనమున నేఁగనిన యనువు మది వినుమొదవన్ 233

క. అతడిన వంశ మహీపతి
శతముఖసముఁడిప్పుడేలు సాకేతపురిన్
మతి మంతుడు బృహదశ్వుని
సుతుడాతని బోలుసృష్టి సొబగులు కలరే 234

ఉ అతడు తొల్లి నృగతిచి యాతత భక్తి దపంబు సేసె బ్ర
ద్యోతము మీద జూడ్కినిడి యుగ్రపుదాల్పను మండువేసవిన్
శీతవ లోతునీట నతిశీతల భూతలమందు వానలన్
ఖ్యాతిగ నుండి మెండు దిట నన్నిట నన్నిటఁ బ్రీతి జేయుచున్ 235

క తొలి బాముస నతడీగతి
బలు బాముల కోర్చి పేర్చి బహువత్సరముల్
సలుపగఁదపము కృపారస
మొలుకఁగ మొలకనగ మెలయ నొంటిగ నంటిన్ 236

క ఇనకులమున బృహదశ్వున
కును దనయుడుఁ వగుచుఁబుట్టి కువలాశ్వుడనన్
దనరఁగ నాతేజము నీ
తనువున నెనయింతు దుందుదైత్యునణంపన్ 237

ఉ వాని నణంపనీహిమ వన్నాకు వానికి నెక్కు ధర్మ సం
ధానముగాఁగ భూప్రజలఁదల్లివలెం జిరకాలమేలి స
న్మానముతోన న్యాయమును నాలుగు పాళ్ళు సెలంగి పొంగిపో
మానక యెల్లరౌననగ మామక లోకము జెందు మానవ్ 238

అని యానతిచ్చితి గావున 239

ప్రాతిగ నతదేకద సా
కేత పురింబుట్టి యిపుడు కృతయుగమున వి
ఖ్యాతౌక్ష్వాకు కులంబున
భీతారి సుతుండు గాఁగ బృహదశ్వనకున్ 240

కావున నిన్నయోధ్యకును కావగ భూపతి జేయగాను స
ద్భావనధామనం జని కృపానిధి నాన్నపునిందు దోడి తె
మ్మావల గాఁగలట్టిపని నాయది నాయదిగాఁగనమ్మి మ
త్సేవక నీవిఁకం దడవు సేయక రోయక కాని త్రోవలన్ 241

నీవలన విన్నమాత్రన
నీవల నీవలన వంన నెలమి నతఁడు రా
నీవల ఎలము ం బలమున
నీ పలసిన వలసినట్టులిడి యేతెంచున్ 242

శ్రీహరి యానతిచ్చిన విశేషమశేషము సెప్పినాఁడ సం
దేహము గట్టిపెట్టుమిక దీన నిహమ్ము పరమ్ము గల్గఁగా
నూహలు వేయునేమిటికి నొక్కటఁ రక్కసు నుక్కణంపఁగా
నోహరి సాహరి న్వెడల నొప్పుచుఁ దప్పక పంపునీసుతున్ 243

నీ తనయుం గువలాశ్వుని
నీతనయుం బంపు దుందునిందునుమంగా
నీ తనయునికి కిఫలము పు
నీ తనయున తగని తాన నిన్నుతు జయమున్ 244

తాపస వృత్తిమైఁ జనగఁ దల్పరుఁ డై బృహదశ్వుఁ డున్నచోఁ
దాపసి భూపు రమ్మనక తానును సూనుని బంపు మంటకున్
బాపురె కాకిప్రాలుటయుఁ బండిల ప్రాలుట యొక్క టైనటుల్
దోఁచగ వెజ్జు రోగికిని దుగ్ధమె పథ్యము గోరుటాయెగా 245

క. తలఁవని తలంపుగామథ
యుల తలఁపిటు లొకటియగుచు నొనరుటకు సభం
గలవారలు ముదమందిరి
బలియుర పని యిట్టుకలసి వచ్చునటంచున్ 246

వ. అప్పుడ ప్పుడమి తేడ్పని దెప్పర మనియుఁబర మునికేమి కోపం బొదవు
నోయనియు నెప్పగిది బాలుపోక తనమునంబున నిట్లని వితర్కించె
247

సీ. అరుదుగా రాకరాకరుదెంచి యున్నాడు
పోరాని చుట్టమీ పుణ్యమూర్తి
తలవని తలవుగాఁ దలపెట్టుకున్న
యత్యాశ్రమంబున నతులకీర్తి
కానక కన్న నాకడు పేదుగదయుఁ బు
త్త్రుండునొక యెత్తు రెండొకెత్తు
రహస్వయంతీర్ణః పరాంస్తార యతి యను
వడువునఁ దప్ప నేననతి జొత్తు
నే నిపుడు పంపలేను వానూము ననిన
మున్నె కోపి తపసి ముక్కున్ను దెలిచియు
యెంచి నంచన బడశపియించఁడొక్కొ
కత్తివాఁగటి సందయ్యె గదరనాకు 248

ఉ. అనగఁ బూనఁ గర్త కువలాశ్వుడు వెల్వడ వాని తోడి నా
రై నగరాజ ధీరులు తదాత్మజులందఱు సైనికాళితోఁ
బో నగరాధి వానులును బోనఁగ నొంటిగ నింట నుందువే
కానకుఁబోరు నన్న ముని కాలికి నంకిలియయ్యె నాకిటన్ 249

ఉ. నేనును గూడ వెన్దవిలి నెమ్మదిఁ బుత్రుని వెంట ఁబోదునో
కావకుఁ బోదునో తెలివుకానఁగరాదిఁగ నాకు యుద్ధమా
హినము మూడుకాళ్ళ మునలివ్వను నేడుట కట్టివారికిన్
జావలు వృద్ధులుమ్మనులు నంగడుమందురు యోధులాడికిన్ 250

ఉ. కానదెట్లులైననిఁకఁ గానకు నేగి తపంబొనర్చెదన్
మానెదనన్య చింతఁదనుమాలిన ధర్మము గల్గునొక్కొ నా
సూనునిఁ బిల్వఁ బంచి ముని సాముడు దెల్పిన దుందు వృత్తమున్
ానికి జెప్పి యెంతయు నవశ్యముదంకున కొప్పగించెదన్ 251

ఉ ఏనిక లావు మార్తుపయి నేగఁగ నాతరమౌనె యీపనిన్
నేనికఁ బూనుకొంట కెటునేరుతు నార్పను దీర్పనే నొకో
కానకు దారి బత్తెమును గట్టిగ నిప్పుడుగట్టి కొన్న నెఁ
బూనిన నేమి సార్ధకము భూమి జనుల్నగ రొక్కొపక్కనన్ 252

చ నిడుఁద శరీరమేల తవనీడగనుంగొని తా నలంకుచున్
ఁడిపొడి లేని నాలుకయు దండిగ నెండిన రెండు మోవులున్
ఎడబడు మాట యే పొఁ ౯దాగిన బీరము వెళ్ళి చూపులున్
గడగడఁ గంప మొంఁ మియికల్గిన వాఁడరిపైకిఁ జాలునే 253

ప ఇటులు తనప్రార్థన కర్థాంగీకార భావంబూహించుచున్న బృహదశ్వజన
నాధునకుఁ దపోధనుండిట్లనియె

254

సీ నీవాడ ననినేను నీనీడ నేఁడ
నమవీడ నమవేడ నమఁగ ఱేడ
యాఁకొన్న నాకున్న మీకున్న మీకున్న
యే కన్నెమో వున్నెమో కనుండు
ఘోరమ్ము ఘోయమ్మ పారమ్ము భారమ్ము
వేరమ్ము వేరమ్ము ధీఱఁ గడఁగు
నీ చెంత నాచింత నేనింతగా వింతఁ
గా దెల్పితిని దీని కత్తె నెట్టు
లనుఱు గొనవంతవేసి మాకొనరు దెచ్చి
వినవినగఁ గసి మనఁగెదు నమర మనటి
కొలి పనరముఁగోల గ్గరము బెట్టు
కటిక వలె గొంత గోయు మక్కటిక మెదలి 255

ఉ మాగిన పుంటనుప్పు తలమాటున మాటిన నిప్పు దారిలో
దాఁగిన రొప్పు మొండిదిగఁబడిన దీపము కంటినల్లు జో
లీగ పెవన్బడెప్ పడిగ తేగముగ్రాముసుదిన్న యున్నమం
దీగ యుఁగాలి ముల్లగుచు, వెందును నేవెడు దుందు డందఱున్ 256

చ పనిని సదోపవాసముల వాడివటించెడి మౌని నన్ను నీ
దనుజుఁడు పట్టి వేఁచెడిని దయ్యపు గంటికిఁబేలగింజ పె
ద్దనుగతి యయ్యె నాబ్రతుకు దాస్యపు జేతల కగ్గమైతిఁ జె
ప్పనఁగడు సిగ్గు బాటుగను పెంచెగదా యిటు నిన్ను జేరితిన్ 257

వ అవిన విని బృహదశ్వుండమ్మౌని వరున కిట్లనియె 258

ఉ వావిరి లక్షవచ్చినను వచ్చును గాకొక కోటి పోయినం
బోవును గాక నాదియగు ప్రాణిక విన్నాక యింత జిహ్వతో
రాపిడి నంటిబో హరిహరాదులు నట్టిట్టులైన దాని నే
నేవిధినైనఁజేసి వెలయింపనె యూపిరి యున్న గొంతులోన్ 259

చ. ఒక మడి విమ్మ నాతనయు నొక్కని నిమ్మని నొక్కకోర నే
టికి నిదె నాదురాజ్యమును రీవిగ నీచతురంగ సేనయున్
త్రికరణ శుద్ధిగా భవదధీనము సేసితిఁ దాపసోత్తమా
యిఁక నను బాదసేవకుని నేలుము మేలుగ నిచ్చి దీవెనన్ 260

ఉ నావుడు మౌని కోర్కె కరదంబుగ నిచ్చితి వన్న రాజు నీ
సేవకుగాఁగ నాసుతుని జేకొని తోడ్కొని పోయి తజ్జయ
శ్రీవిలసిల్లఁగా నసురఁజెక్కు చెమర్పక త్రుంచునట్లు సం
భావిత కీర్తి జేసి మునవానిని దోడ్కొని రండు వెండియున్ 261

వ అనియంత 262

క. బృహదశ్వుఁడు కువలాశ్వుని
రహిఁగారవమొనఁగ నటకు రాఁబనుపంగా

విహితగతి వచ్చి వప్రుత
బహువారము తండ్రి కతఁడు ప్రణతి యొనర్చెన్ 263

చ ప్రణతి యొనర్చి కన్గెదుటఁబాపి యొకింతక యోరసిల్లి కా
రణము వినంగఁగోరి తగఁబ్రహ్వగతి స్తుటించి యంజలిన్
గుణనిధి పుత్రుడుండ జనకుండు ముదంబున జూచి సూను స
త్ప్రణతుల నిచ్చి దీవీనను దారిచి కౌగిట చేర్చి యిట్లనున్ 264

క సారెకు వనిజనమును
వారక కాటియను బెట్టు పావుని దుందున్
ఘోరునఁజని దోరింపుము
వీరికిఁగొన కరిని జెక్కుచెదరకరమ్మా 265

క పనివేళ వచ్చె నిపుడీ
ముని గుమ్మడి కాయయంత ముత్తెమ్ము సుమ్మీ
వినయమున నయము ననయము
మనశక్తి కొలందిఁజూపి మనుమట యొప్పున్ 266

శా నాతండ్రీ నినుబుత్రుగాఁ బడయుట న్ధన్యుండనైనాఁడ ప
త్స్వాతంత్ర్యంబును మోపి నీపయిఁదవశ్వర్యాగతింబోవుచో
ఖ్యాతిన్ శ్రీహరి మెచ్చి నీకుఁదన సాక్షాత్ప్రాభవం బిచ్చె నం
వేత త్కర్ణ రసాయనోక్తి విని నేనెంతో ముదంబందితిన్ 267

క. కావున మాధవు దయచేఁ
గావు నరాశార్థితాత్మఘను మునినెవియుం
గావు నలునంతయును సరి
గోవులయు ధరామరులయు గుప్తికి పత్మా 268

దానవ విధన మొనర్చిన
దా నవని ధనమ్ము సుఖమొదక్కును మునికిన్
దా ననిఁదనరు నీకరు
దాన నిహపరములు కరతలామలకంబై 269

చ. అమటయు దండ్రి కిట్లనియె నాత్మజదాస్యమువృత్తిఁబూని యో
జనక భవత్ప్రసన్నతర శాసన మాదలఁదాల్చి నేనిదే
చనియెద మౌని వెంటమ విశావరు నెట్టనవట్టి కాలువ
త్తనమున కంపి వచ్చెద సుధా భుజులందరు మేలు మేలనన్ 270

చ ఇది యొకవేల తారుసెలవిచ్చినఁజాలునుగాక పేయనే
వదలక యెట్టికార్యమును నాసుకి కోఁలల నున్న ... కన్
గదల నెలార్చనే నొసటఁగన్ను గలంతటివాని యొదల ...
బొదవెడి పువ్వునైన నొక పూనిగాగ దెమల్చి తేనొకో 271

ఉ నా వడి నేను జెప్పుకొన నానయుగా కది తల్లి పుట్టినిల్
చేవగ మేనమామ కడజెప్పుట కాదె నిమేష మాత్రమే
దీవన పెంపుమై వెనుక దీయక యెల్లరు నౌననం జిరం
జీవుడు రాఁడె మళ్లియుటఁజెక్కు చెమర్చక త్రుంచి రక్కసున్ 272

క పులికడువునఁజలి చీమయుఁ
గలుగునె బృహదశ్వరాజు కనునే బేలన్
బలుమాట లేల మునివని
నలయన నెరవేర్చి వత్తు నరవిముసమునన్ 273

వ. అనుటయు 274

క. ఆలించి కొడుకు నుడువ వ
లాలించి జయమ్ము గొను హలాహలి ధరణిం
బాలించు పోయిరమ్మని
వాలువు దీవెనల నిచ్చి జనకుండనుమన్ 275

చ. మునిగని తేడు నేఁడు తుదముట్టగ మీకెలనమ్ము దీర్పగా
నెనయుచు మీవశంబునను నిల్లడవెట్టితి నాతనూజునిన్
గొని వనిగొంచు నాకు విటకొంకక యాన నిడంగ భక్తితో
విని జనులార! యామునిని వేగమె గొంటి నెఱుంగ గాన్ 276

అట్లు జనకుండు మునివృత్తి వనమ్మునకుం జనుడుఁ దత్తనయుండు
వినయంబున నుదంకమహాముని దోకొని నిజభవనమునకు జని యమ్ముని
కేలు తన కెంగేలం బట్టుకొని గట్టిగ నతని మనికి పట్టున గల మనికితము
ముఖాముఖి వాలించి గాలించ వైరిందోరింపహోలిందేవింప జాలి నిర్మ్యాలింప
నుద్దేశించి యా వేదైశికుండు పదేశించిన విశేషం బశేషంబు ప్రకార్య
నిర్విశేషంబుగ గ్రహించి యయ్యతి పతి ననుగ్రహించి మేలిమి యగు తాలిమి
వీడక నాలి తనంబును గూడక మాలిమి నప్పని వల్ల ప్రాల్మాలక యే
పట్టునను తేలికగఁ జూడక నూడుకొని యొట్టులేని జట్టు ముట్టి యారక్కసి
దిట్టను మట్టగించక మానని యొట్టు బెట్టుకొనుచు మౌనికి మఱియు
నిట్లనియె

277

తెలియం బల్కెద నున్న వాస్తవము లాతింబోలె నెన్నెన్నకుం
డిలలోనే నతలంబు నందు నను నెందేడాగినన్ దుందు మా
యలతో బట్టి వధింపు వాడ వినవయ్యా నీపనిన్ దల్లియా
దల కెక్కించెను గొంచ కందుమక విప్రాభుక్తుల న్మానెదన్ 278

సెనగలు దిని చెయి గడిగె కొ
విన వడువునఁ బని యొనర్ప నేఁదలఁచితి మీ
మనమున ననుమానము విడి
నను మానము నెగడఁజాచి నమ్ముఁడు నెమ్మిన్ 279

ఇటులాడిన కువలాశ్వుని
పటు తరమగు బరవమునఁ బరితుష్టుండై
పుట పుటనై కైటభముతు
మటు మాయలణంగెనంచు మదియతి దలచెన్ 280

మఱి యాము నీశ్వరుఁడు మహేశ్వరునకిట్లనియె 281

భూజములందరు వ్వినగఁ బూర్తిగఁ జెప్పెద నిమ్మకీర్తి వి
భ్రాజిత మౌ నటు బ్లనుజుఁ బట్టి వధించెద నూఁచ ముట్టుగా

నో జమూద నాడు తలయోడె దుఃఫలమొండె దీనికిన్
యోజన సేయ కేను గిరవుంచితి సర్వజగంబు సాక్షిగాన్ 282

క ఇమ్మ హి సర్వోత్తముడవు
నెమ్మది నెట్టువనికైన నేతువు కర్త
వ్యమ్మహదాశ్రయము మను నవ
నెమ్మద నమ్మెదను గావున న్నిను గంటెన్ 283

చ మలముల మాడియుంబెలల మాటునకుం బొర పాటునైన నా
నా విలువు ధనంబు పోయినను నీవత దేహియటంచుఁ బొడ
నిలయము నాశపాశముల నీగుచుదెంచి వసించు యోగినై
వలవుఁ బాల్యలం జనుదునా యొక మాత్రవు మర్త్య లోకెన్ 284

క అలదుందుండూడిన నాఁ
డిలకుం గన్నార నిద్ర యేర్పడు నేమన్
దల తడవి మూమకొని యెదఁ
గలుగును నీ కానుషంగిక ఫలము దీనన్ 285

మ ఇది యేనాటి పురాకృతాఘము సుమా యేనిప్పుట న్వచ్చి నా
మది గోడంతయు నీకుఁదెల్పితిని నామాయావి కెట్లైఁట్టులో
వెదరం గ్గల పిశాచి తెల్పినటు తెల్పొందానఁదాఁదొంటి కం
టె దురంతార్తి మదాశ్ర మంయునకు దాడింబెట్టు చున్నాడనే 286

వ అనవిని జనపతి ఇత్తఱి యసురాపై కెత్తి పొదగునె వారపర్జముల యోరపారము
లేరు పఱివి తలచి యొరసితగు ముహూర్తంబు తెల్పుమనిన ముని ఇట్లనియె
287

క ఏతలఁ యూచెను వినుమీ
యోతరిఁబరిమార్పఁబో నిదేతగు మర్విన్
నేత చెప్పం జంపుము శకు
నే తరుడు మనోజయమ్మునే గైకొనుఁగా 288

పిడుగునకు వారశూలయు
సుడివడఁగా దురకలడుఁ జొక్కి కెదురొకో
యెదరడ మీనమేషము
లడుగం బనిలేదు దైవమున్నిటి కుండన్ 289

గ్రుడ్డి యెద్దు చేఁబడ్డట్టుగా దారి
తెన్ను గానకరుగఁ దెరపి యగువె
కాని వాని గెడవఁ గావలసిన త్రోవ
కాంచి వెడలుమయ్య కాశ్యపీశ 290

అనవిని జనవరుఁడ సురయవుగాములు స్థిరమ్ముగాఁ దెలిసి కోఁదలంచి యతి
కిట్లనియె
291

ఇదిగో పులి యనగానే
యదిగో తోకయని లోకులన్నట్లులు మీ
రెదఁ గలుష పడుచు బడుచక
బిఱుదుల్ వినిరారు గాచి బోనన నాకై 292

సిద్ధము గని వచ్చితి రెవు
బుద్ధుని మీయాశ్రమంబు పొంతన దెందున్
బుద్ధిని విప్రాః వశ్చిమ
బుద్ధయ యను లోకవాకు భువినందరకున్ 293

ఇంతయేల యనిన నిందుఁదంద్రికిఁగాక
యంత దూరమేగి యసురలేక
పోవ రెంట వెడిన రేవడు రాయన
పరులకెల్ల హాస్యపదము గాఁగ 294

మీరిట కింతగా వెడలి మేలగుఁ గార్యమటంచు నెంచినన్
జేరివ దానికేను విదెచేసెదఁ జేసెద మండుఁడంచనన్

సూరలఁ జూచు వారహహ సున్నకు సున్నయు హెళ్ళి కళ్ళిగా
భారము పెఱు కార్యము నృపాలుడు దీర్చె నటంచు నవ్వరే 295

వ. కావునఁగావకుఁ దవంబు పొంటెఁ జనియెడు జనకుని విడినను సుజనులరగు
మీవని నమ్ము వఱమట యయినంగలిగినం జాలుఁబ్రతము చెడిన సుఖంబైన
వలదేయని చాలుగ నీపవి తలవట్టి పాధింప సముకట్టితింగాన నాదవావుండాడ
మండె నేని మన యుభయుల మనోరథంబుసఫలంబగు లేనినాడు మది
యూపర వోవుగదా యడియాస వ్యయప్రయాస లాయసముపకుం
బాత్రముగునని తలంచియ కాదె యారక్షిసి నక్కడనుండఁజూచి వచ్చితిరా
యని యంటివనిన నమ్ముని యతని కిట్లనియె

296

గీ. నీవు రెండవ హరియని నేను దెలిసి
వచ్చి నిన్నును జేరితి నచ్చిమదిని
నేఱ తలఁపేల చదువులు వేయు నేల
కట్టి పెట్టుము పెఱమతి గట్టివట్టు 297

వ అందుకు బృహదశ్వ నందనుండిట్లనియె 298

గీ నన్ను రెండవ హరి యంచు నన్న మాత్ర
నగుదునా నేను నట్టేడ నగుదు రొరులు
అక్కటా యిలఁబులిఁ జూచి నక్క వాఁతఁ
బెట్టుకొన్నట్లు లాపేరు పెట్టుకొనుట 299

వ అని యిట్లు లామునివర జనవరులు పరస్పరసల్లాపంబుల నన్యోన్య మనమ్ములు
ఘనమ్ముగ రంజిల్ల జేసి కొనుచు దుందుగోలయంత యామూలాగ్రంబుగ
మదంకుని వలన వలనుగవిని యద్ధనుజ వధోపాయ మిదమిత్థమని యెదఁ
గుదిర్చికొని యమ్మహీవల్లభుండెల్లి యుద్ధమునుమఁ జల్లగ మల్లంబు నమ్ము
పఱచి కొని యంత

300

క. అప్పుడమి ఱేడు వేడుక
నప్పుడ పడ వాల్గఁ బిల్వనంపి మువ్వురిన్

దప్పట వేయింపుఁడొరే
యిప్పాటుకి నృపతి యాజి కేఁగెడు ననుచున్ 301

వ ఇట్లు నియమించి మించినతమినంచిన గతి సంచిత పుణ్యుడు కారుణ్యమతి
నయ్యతిపితి నొకచో నుంచి క్షితిపతి యుదంచి తాపచితి సేయదగు వారిఁబంచి
తానును చిత వర్తనంబున నంతి పురమ్మున కరిగి సుఖంబుండె నంత
302

గీ అల యుదంకాశ్రమము చెంతమలయు దుండుఁ
బట్టి వధియింప బృహదశ్వపట్టి యెల్లి
తర్లి వెళ్లను సైనికుల్లర్లుఁ డనుచు
నరగఁ దిరుగుచుఁ దప్పటఁ జఱచె నొకడు 303

క వినరా వినరా లేదని
యనరా యన రాజువండు నలరెడు వారల్
మనరా మనరాయని యా
కనరాకన రాకపోక కనరాకనరా 304

గీ ఇట్లు వీధివీధికేగి చేగారులు
పరఁగ నొకని పెట్టె పదుగురు ఉకె
వినిచి యొక్కసారికిని ఎదిసారులు
సాటి రెల్ల వారికోట లేక 305

తే ఎల్లి మనరాజు నాజికి నేగుఁదాన
నెక్క డెక్కడి నరదారు లొక్క పెట్ట
హోయలుగా బైలు దేఱుఁడో హో యటంచు
సందుగొందుల ద్రిమ్మరి సాటె నొకడు 306

వ మిఁడిదె జైత్ర యాత్రయని వేగముగా బరిసాటు తర్లుడున్
వెనుకొని యాయుదంతమునె వీరలు వారికి వారు వీరికిన్
బునరుదితంబు జేయఁ బురి ఘోరుకలంగెను బూర్ణిమావిశన్
వనరుగపాటు పొట్లాదవు వారవిదించిన హాస్యమాడుచున్ 307

వ. ఇట్లు పురంబు మాడఁగరంబు భరంబై దురంబునకునరంబగు తురంగాది
చతురంగ బలంబు బలంబగునలబలంబున వెడలు మార్గంబెట్లనిన
308

సీ. నవన మనోలిగ భాసి జవాంచిత
భాసిత భూషిత భాండల స
క్షవన సమాజము శైల సమోన్న తి
సంతమపాక్రలి సామజములు
శ్రవణ సుఖప్రద ఝుంకృతి కింకిణి
జంగమ శాఖులు స్యందనములు
జవన సముల్లిత శత్రు భయం కృతి
సత్త్వపదాతి వెసన్వెడలె ను 309

ఉ మండన రత్నకాంతు లసమాన లసత్సుసమాస మావమే
దండపు తండముల్తన విదాఘము నందె రవళ్ళుఁగాలు పె
న్గొండల పిండు వోలె బెడగొండలు వీనులగాలి
దూలఁగాఁదొండము లూఁచుచుంగదిలెఁదుంగ పునింగిబెనంగి రాయుచున్
310

చ సకల సువర్ణ భూషలును జాలఁగఁదాలిచి యొక్కి యుమ్మడిన్
బ్రకట విజస్యదంబు నను వర్ణకురంగ జవంబుడంబుగన్
బకబక నవ్వి యింద్రుహరి భాస్కరు సప్తినియేల మాడి చి
వ్వకువడిఁ జీరు నావెడలె వారువముల్ల్ప్రత పంచధారలన్ 311

క. ద్విరదముల కంటెఁబొడవై
యరదంబులు వెడలె వఁజ-ాతి యొఱుఁగకమున్
గరు దన్వితంబులగు కుల
ధరణీ ధరములను బోలి ధ్వజపటములతోన్ 312

సీ. వాఁడెంత వీఁడెంత వాఁడి పోఁడిమి నని
తీవిఁబల్పొ కిచ్చు పోవువారు

వాఁడేని నేఁడేని నాతోడ సరిదూఁగు
    మగవాఁడు లేఁడని మలయువారు
పరశురాముఁడు ఖండ పరశునాముఁడు నాకు
    నెవరారు నిలువిద్య నానెడివారు
కొనగోటమీఁట నా కనకాద్రి నొక చెండు
    వలెనంచుఁ బగ్గెలు వలుకువారు.
వనధి నొక పుక్కిటను బీల్తు నానెడివారు
నాకసముఁదని యొరగింతు నానెడివారు
గాఁగ వడివడి బీరముల్గడవ వెడలెఁ
గ్రాలు కలుకలి మఱి కరికాలుబలము 313

సీ. పెడపెడ వరకుల పెట్టిన పెటికాట
    కవు చెద్ద లోకలక్ష కదలి నడచె
సవరణ సవురుగా సవరించి కట్టిన
    వేసడంబులు మూఁడువేలు గదిలెఁ
బలు దెలుంగులఁ దిమ బండారముల మొన
    కోల్లారు బండ్లక్షకోటి గదిలె
మంకెన దొంతరల్ దొంకెన తణఁగముల్
    లంకె గిబ్బలు నొక లక్ష గదిలె
తోవ మేవాలు గదిలెఁ గోటాను గోట్లు
లాట పాటల వాండ్రును వేట కాండ్రు
పలుదెలుంగుల పనివాండ్రు బావిసీండ్రు
భూమి యూనిన రీతి నుప్పొంగి వెడలె 314

క. ఈనిక మల్లెరులును లో
ష్టేమఁగులును గమిడి యెమును లేడికలేవుల్
తోవంగొలును చుమంగుట
దోనలు దీమములు వలలు పాటిఁబోటి గదలెన్ 315

క. వెచ్చమునకు గావలసిన
హెచ్చు పదార్థములవెల్ల నేరిచి యిడిపెన్
గచ్చదములతో వెడలిరి
బచ్చులు హెచ్చుటికల్లైడి బానము తోడన్ 316

సీ. పడవాళ్ళు గమికాండ్రు బండర్లు నిమితగాం
డ్రెగడులావుతు లును ప్రగ్గడలును
మాసటేండ్రొటర్లు మస్నీలు వేగర్లు
పారివాండ్రును హొంతకారు లేజు
లారెకులును ఫణిహారులు ధీరులు
మందులు దనువందులందముగను
దణులు లేకరులు గవణకాండ్రుకు వాండ్రు
గులకలు చొప్పర్లు కోలుకాండ్రు
గోదరులు సూసరులు మంగికొమ్ముకాండ్రు
బెస్త పంచాణములు మడివేలు లనఁగ
చదరలము నకు వలయు వారు సర్వజనులు
తాము తమ ఘనాయుధములతోఁ దరలి రనికి 317

చ. బరియలు నారెగోలలును బంకెల లంకుసాలు జో
ళ్లురిజెలు కట్టుకంబములు నొప్పుగుగంటలు జంట సేవురుల్
ధరయిదరాని భూషలు మొదళ్లల సామజ వస్తు సంచయం
బరిదిగ నెత్తి రత్తఱని హత్తులు మీదికి దోరహత్తుగన్ 318

గీ. అంత వక్కార జీనంబు లంకమన్నె
లును దలాటంబులును వాగెలునదరఁటులు
కొఱమములు దోపరాలును గొలది మీఱఁ
దట్ల కెత్తిరి సాలాసత్రాళ్ల తోడ 319

సీ. కైజారు సింగోటి గండ్రగొడ్డలి బాకు
సరదున రాబుజజాయి గుదియ

పార వాతమ్మును బాగు దారి కటారి
    తోటమ్ము మోహ దాద్రోణములును
చిల్లోటి డెంకెన చిల్లకోల తుపాకి
    గొఅక నేజా యీటె తరకసమ్ము
వాయిదారును జారి వసి దంచె మముసరుఁ
    గోవి ఁదిక్కటియుఁగొంగోలు కత్తి
బరిసి దోదుమ్మి యెడిసెల బల్లె మరిగె
గుటక్రోది క్షురపురము గురుజా మొదలు
గాఁగులుగు నట్టి యుద్ధయోగ్యవు సుసాధ
నములు నెత్తిరిగాన రథములపైని 320

పూని దశ్రధువులాయా
స్థానములను దప్పకుండఁ దగిపెక్కు సుడుల్
బూనక కంఠాభరణము
మానుగ దేవమణి రోచమావము లమరన్ 321

ఎడమ హయాలుగా జడలల్లి విడిచిన
    మెడజాలు కందాన మెఱసి వ్రేల
నిరుమూఁడు జడలుగా నెనసిన పాల్లెములే
    చెవుల సందుగ మోరఁజిందులాడఁ
గడు మోహనమ్ముగాఁగల్కి తురాయియు
    లోనగు భూషలు మేన నమరఁ
బనివాని తమమెల్లఁగవఁదాన కంబయి
    పైని జీవవంబును బక్కెర తగ
లవిణి విక్కించి వీనులు లవిటి యూఁచి
నిల్లు వీలిగి విలుచుండి హూళ్ళు సుసుసు
వేడ్కఁ దురౌరుగనఁబ్రజలే విఱిగి పడఁగ
బెమ్మ పెరిగెడి తేజిని దెచ్చిరటకు 322

సీ. మహనీయ తపనీయ మణికిరీట ద్యుతి
    మెవెల్గు రుచులతో వియ్యమంద
ససమాన లసమాన సుషమాన విషమాస్త్రు
    మిసమిస సొబగుతో మేల మాడ
నొదలిపైఁ దొడివిన తొడవులు కడుమేలు
    కడితముల్కన్నుల కలవుఁదీర్ప
మనవుల వారిపైఁజనవుల వారిపైఁ
    గ్రీగంటి చూపులు క్రీళ్ళుదాఁట
విరెలతో గట్టికలు బరామరి యొనర్ప
సకలజనులును జయజయ శబ్దమిడఁగ
జదురునకు వచ్చి కువలాశ్వచక్రవర్తి
మించి హయమెక్కి నది కిలారించి చూడ 323

చ. చిదిపినఁబాలుగాఱు మెయి చెన్నగు కాంతిని జంద్రు తోడఁ బ
న్నిదమిడు మోము నద్దముల నిద్దము బద్దానరాజు చెక్కిళుల్
చదురునఁజెంపఁ గొట్టుచు హలంబును సంపగి నవ్వు నాసయున్
మృదుతర పల్లవంబులను మేలము లాడును వాని పాదముల్ 324

సీ. ఆతని వక్రముంబవలగ్న మెన్న వే
    దండ విరోధి నటుండు మనుమ
తత్త్రాణ యానముల్ దలప గావయుత వే
    దండ రాజముల నటుండు మనుమ
దత్కీర్తి హాసముల్తలపించి చూచిన
    డిండీరముల నటుండు మనుమ
నతని పాణి కృపాణులరసి చూచిన వల
    కుండలి శ్రేష్ఠ నటుండు మనుమ
పేరుకొన ధీరతయును గంభీరతయు న
ఖండ మేరూదధుల నటుండమనుమ

నతని ధర్మ ప్రతిఘలు నప్రతిహతముగ
దండధరు ఖండపరశు నటుండమనును 325

గీ. అతని సొబగు సతుల కతి మోహనంబని
వేఱచెప్పనేల వినుఁడు నిర్మ
మములు మునులు గూడ మునుజూచి యొకసారి
తివిరి యతని జూడఁదివురు చుండ 326

గీ జనకు చెనుకొని మునికొని తనయు లెల్లఁ
గరులఁగొందఱు గొందఱు హరుల గొంద
అరిది యరదము లెక్కి యెవ్వరికి నిష్ట
మొదవె నట్లాని గొయెక్కి యుఱికి రనికి 327

సీ తురగముల్ల‌అగ... గరులెన్నఁగా గిరుల్
    కరవా... ులు జాలు గండు మీలు
డాళ్ళు లాబేళ్ల జండాల తేరులు తెర
    చాపలెత్తిన యోడ లేపు సూపు
వికటపు శకటము ల్వివుల కర్కటములు
    చక్రము ల్నక్రము ల్బారు ధవళ
చమర వాలంబులు విమల డిండీరముల్
    ముక్తాతి పత్రము ల్మక్తి తతులు
గడిమి దంతలు నిండైన గండ శిలలు
కాల్బలము కాలి రవధూళి కదలి యెగయ
బలము కదలి యటంచును బొమ్మరిల్లు
జనములో హరి సాహరి సైన్యమరిగె 328

క ఈ తీరున బారంతయు
బ్రాతిగ సముకూడి దారిపట్టి నడమ చోఁ
జేతము లలరన్ ధరణీ
నేత యమ్ముఱయిడ భేరినినదము సేయన్ 329

క. పణవానక దుందుభిముఖ
గణనీయ ప్రబల వాద్య గణముల తోడన్
గణనాతీత మహోర్భటిఁ
గణకణ రణభేరిమ్రోగె గాఢ ధ్వనితోన్ 330

వ ఇట్టు లొక్కి పెట్టిన భేరిగేరీ కాహళార్య హార్య తూర్యములు పెక్కులు
దిక్కులు పిక్కటిల్ల మ్రోగ నప్పుడా చప్పుడు పురంబంట నెగసిన

331

సీ పటుభేరి భాంకృతిఁబగిలె నెండకు విచ్చు
పచ్చి గోడల వ్రూలె దచ్చి కడలు
ప్రతి కక్షివార్ధి యవ్రుమ సేనడీకొనఁ
బోవునల్లంబుధుల్పొర్లి పాతె
స్వపుజైత్ర యాత్ర నింగికి భూమి తెల్పి నా
నోరెత్తి రోదసి బూరటిల్లె
నెంతమాటనసేన జంతమాటని గిరుల్
మఱి వెక్కిరించె నా మారుమ్రోగె
నోరుగాలికి భోరున నురువడించి
లాగు తెరచాపగల యోడలాగు వేగ
మెండుకొని కేక లార్పులు మిన్నుముట్ట
గాలుబలమెచ్చి నడచెను గాలుబలము 332

వ అప్పుడపి ఊని తోడ వెంటఁబడి వీడి పోఁజాలకవీడు వెడలి వీటంగల
వారెల్ల నాఁడి పోతలకు దిగి రందుఁగ గొందరిట్లనిరి

333

క. మనప్రావగు నృపుఁదోడ్కొని
చవియొడు గనుగొంటిరే పిశాచిత బిసి సీ
మనకెవట దాపరించెను
మునుకొని మఱలింత మొక్కెముని పిండిడుచున్ 334

రక్కసి సామాన్యుండే
మ్రుక్కిడి నరులేమి లెక్క మోహరమందున్
ద్రెక్కొనఁడె జముని నైనను
బుక్కిటఁగొని మ్రింగు నొక్కపూట మనమునన్ 335

తలిసి గన మూడుదూడల ధరణ మొక్కొ
పరులకై ప్రాణములను గోల్పడుట తగవె
తివుర బ్రాణమ్ము లేరికిఁ దీపి కావు
ప్రాణముండినఁదినబలుసాకు లేదె 336

అందుఁ బందలగు మఱికొంద ఱిట్లనిరి 337

తనదేమి పోయెఁదలిసికి
నెవరున్నదె యుల్లం ...దు న్నపుడెటులగునో
యని మనము ... దలపోసెవె
తన పాల్తానాటఁ బోయు తగవరికెనయ్యె 338

బోడి తలిసి కేమి పోవు న్నపతినొప్ప
నేలువాని యొక్క యెద్దటైనఁ
గాయువాని యొక్క కన్నెట్టువైన నే
మాయె నెవడి వార్తలాయెనివట 339

మత్తకోకిల

తల్లిగండము పిల్లగండము తప్ప మంతరసాని కెం
దిల్ల గండముగానఁ దాపసి కేమి బాముగు నిందునన్
ముల్లు గుట్టిన మాత్రమున్నెత ముప్పు కిందరుదెంచి తా
బెల్లగించెను గోటిలో నొక పిల్ల నెవ్విడ కందఅన్ 340

వ ముందు వెనుకలు విచారించి మఱి కొందరిట్లనిరి 341

మ అటులాడం బనియేమి మీరెఱుగరే యస్మత్ప్రభు శాత్రమున్
దిటయ్యె దుందుఁడు నేమి లెక్కవఱికి న్నష్టింబడున్ దైత్యులన్

దృటిమాత్రవ్వడిఁబట్టి త్స్రద్రుతులన్ దున్మాడఁడే వేవురన్
నిటలాక్షుండును గావశక్తుఁడగునే విక్రాంటు తద్వద్యువిన్ 342

ఉ కాదనకట్టి మాటలనఁగారణమేమి నృపుడలంతియే
పాదుకొనంగ దృష్టిఁబడి పాఱక నిల్చినఁబోర దుందు బ్ర
హ్మాదులు వద్ద వద్దఁ బరిమార్పక చాపము నెక్కుడించునే
యేదునుగానవచ్చు వనికేటికి గట్టులనెక్కి చూడగన్ 343

చ. అదియటులుండనీ హరిహరాదులు నట్టిటులైన బిద్దులన్
వదరునె యీ యుదంకముని వారక తాఁబనివేళ వచ్చి నె
మ్మది యొదవింపఁగాశ్యపికి మాధవుఁడే కువలాశ్వరూపియై
కదనములోన దుందు నతికష్టుని ద్రుంచునటంచుఁ జెప్పునే 344

క అందునకును దార్క్యాణము
తొందఱ దుందు వయికేగఁ దొడఁగిన మాత్రన్
బందుగుల యిండ్లఁ బెండ్లికిఁ
బొందుగ బోవు గతి నృపుడు పోవుట గనరే 345

క కేవల నరునకు వశమే
భావింపఁగఁ గైట భాత్మ భవదావవుపైఁ
బోవఁగ గువలాశ్వుండిదె
ధావన మొనరించె నటకుఁ దా హరియగుటన్ 346

సీ యుద్ధ వివాహమహోద్ధవ వేళ కీ
తని తోడరుంధతీ దర్శనంబు
పరవాహినీ కృతభయ నభోనదికి నీ
మేదినీ ఖుండ గన్త్యోదయంబు
శాత్రవ భూపాల పాల పావలికినీ
యవనీశ మౌళి యుగ్రాగమంబు
నావ ధంధంతమో వ్యాపన కీనన్మ
హోదారుఁడు మహోర్య మోదయంబు

వేద శాస్త్ర పురాణాది విద్యలతకు
నిరుప మానాల వాలమీ నృపతి యితని
బొగడు నోటను బెరలను బొగడనగునె
యంచు నాలాల గోపాల మెంచ వినమె 347

ఏటి కిటు తరకటింపులు
మాటికి మనలోన బేలమాటలతో ము
మ్మాటికి నమ్ముఁడు మనపతి
కోటమి రాఁబోదు జయము కోయలుగ గలుగున్ 348

ఇట్లు పలుగురు పలుతెఱంగుల నెవ్వరికెత్తెఱంగున దోఁచె నత్తెఱంగున నముననుము తమి విడువక కుడి యెడమలం బలసిబలంబు నడువఁ గువలాశ్వం దధిరోహిత హిత ధవళాశ్వుండై సమత సైన్యుండై యుద్వృత్తుగ దండెత్తి యుదంకముని ప్రదర్శిత మార్గుండై దుందుని పైకిఁబోవు చందంబు పంక్తి స్యందన నందనుండు కపిబల సమన్వితుండై పంక్తి కంఠు పైకిఁ జన బోవు చందంబు ననుకరించెను అవనిని జనమేజయుండు దాశరథికైలసనగంబు కేలనెత్తిన మహాబలశాలి యగు రావణు పైకేలయెత్తి చనియె నెత్తెఱంగునఁ బ్రథనంబు విస్తృతంబయ్యె నయ్యది యామూలాగ్రంబుగ నామదికి రుచియింప వచియింపవే యని వినయంబున ప్రార్థించుటయు

349

ఆశ్వాసాంతము

చరాచర జగద్భరో ద్వహన జన్మ సంహరణా
సురాసుర సుఖాసుఖ ప్రద వసుంధరా ధారణాధరాధర
ధరా దురాప భవాప నిర్వాపణా మురాసుర హరా
హరా జ మూర్ష ముఖ్య భీవారణా

గద్య:

ఇది శ్రీనాథ యామునావతార పవిత్ర శర మర్షణ గోత్ర పవిత్ర ఆపస్తంబ సూత్ర ముక్త్యపట్టణ కులకలశాంబుధి రాకాసుధాకర విజయ నగర సంస్థాన సముపార్జితానేకాగ్రహార బిరుదాంచిత కర్ణాటరాజా చార్య

శ్రీ వేంకటా చార్య పౌత్ర శ్రీనివాస తాతా చార్య

పుత్ర శిష్ట జనహితా ప్తావధాన కరణ చణ స్వీయ మేధాస్వం సముపార్జిత రాజకీయ హూణ భాషా పాండితీమండిత వైయాకరణ పండిత రాఘవాచార్య ప్రణీతంబైన కువలాశ్వ విజయంబున

ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము

శ్రీ

కువలాశ్వ విజయము

బుక్కపట్టణ రాఘవా చార్య ప్రణీతము

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ రామాయణ కథ

శ్రీ నందనందనా గం
గానందన వినుత చరణ కంజాత ధరి
శ్రీనందన నరకహరా
దానవకుల జాల సాల దవ శ్రీకృష్ణ 1

వ దేహాదివ్య చిత్తంబున నవధరింపు మట్లుజనమే జయుండు శ్రీరామాయణ
కథా శ్రవణ కుతూహ లంబున నడిగినఁ దత్కథ సంగ్రహంబుగా వైశంపాయ
నుండు వినిపింప దలంచి యిట్లనియె

2

మ దశరథ రాజయోధ్య ధనధాన్య సమృద్ధిగ నేలె సన్మతిన్
దశరథ రాజు వాజి భట దంతి మాయావృత సైన్య వంతుడై
దశరథ చాపఖజ ముఖ దారుణ శాస్త్ర సహాయుడై మహా
దశరథ రాతి మాత్ర మథితాఖిల శత్రు దవానలుండునై 3

వ అతడొక నాడు వేట తమినందునకైన జనంబుగొంచు నా
యతమయి పోయి హోయి మృగయన్మృగ పంక్తులనొంచి పొంచి యా
నతమతి మాటు వెట్టి నిశివక్కడ నొక్కడు నీరు ముంచఁగా
నతను మతంగ జంబనుచు నాశుగమే యఁగఁగూలె నాతడున్ 4

ఉ ఆశుగ ఘాతి తుండొక మహాముని పుత్రుడుగా నెఱింగి యా
యాశుగ మీగి రాజా చని యాతని తల్లిని దండ్రిఁగాంచి తా

నాశుగతి న్నిజస్థితి భయంబునఁదెల్పిన తిట్టిరాతనిన్
హాసుగ వార్య కోపులయి యాత్మజులొద్దనులేక వావగన్ 5

క. అది తిట్టైను నరపతి
మదిఁదీవనఁగాఁగఁగొనియె మఱి యెటులనగా
వదివలు దను కనపత్యం
బొదవిమి దనకీఁకఁదనూజు లొద చెర దనుచున్ 6

వ. ఇటులు వేఁట నుండి మరలి పురంబునకు జని నిజ మహిషులగు కౌసల్యా
కైకేయీ సుమిత్రల గూడి వేడుకలు పొంపిరి వోవఁదెంపు లేని భోగంబులను
భవింపుచుఁ జిరకాలంబు రాజ్యంబు ప్రాజ్యంబుగఁ బరిపాలించుచు
7

చ. అతడనపత్యుడై గురుని యానతి నౌదల దాల్చితుష్టుడై
కౌతుకక ఋష్యశృంగుకడకుంజని యాతని దెచ్చి యాశతో
క్రతువొనరింప నగ్ని కనకాభుడు భూపతికింద మంచున
ప్రతిమ సుపుత్ర లాభదము పాయస మీయన మీహితాత్ముడై 8

ఉ. ఆపరమాన్న మంది పతి యాపద మాపద మాన్ప నాకు సం
తాన రమా సహాయకుడు తానును నాతని యింట బుట్టినా
నాపర మాతలాయులను నాశనమాశ నొనర్చు నంచుఁదా
నాపరమార్థముం దెలిసి యాంధ్రకుఁ దీంద్ర లొసంగ నిచ్చినన్ 9

చ. సవతులు పుత్రకామ ఘన సంజ్ఞ మహేష్టినిఁగొన్న పాసెమున్
సవతుల పుత్ర పాపకృత సంకట వారకమంచు మెక్కి యే
సవతుల వంబు లేని తను జాతుల నల్వుర గాంచి రోజనా
నవతరగాంగగాంగ ఝుర శారద నారద శుద్ధ కీర్తులన్ 10

గీ. కోసలేశతనయ కోచవేశము గాని
తనయురాము నాద్యతనయురాము
భరతుఁగైక ఘన శుభరతుని శత్రుఘ్నుల
క్ష్మణుల సుగుణ మణులఁగనె సుమిత్ర 11

స్వామిల లాను పంక్తి రథుబట్టపురాణి మహత్త్వ
మెట్టిదో యేమితపంబొనర్చెను మ తెంతటి నోములు
నోచెనో వరం ధాను నివాస వాసి తనధామము తానటు
వచ్చి వొచ్చెగా వామెపి వండ మట్టు తన రారుని యెంతటి యింతి కేనియున్
12

పెద్దగు భక్తిని లమున
పెద్ద యటంచనుసరించెఁ బెద్దన్న నటుల్
తద్దయు శత్రుఘ్నుండున్
తద్దయుడు భజియించె భరుతు ధర్మాభిరతున్ 13

ఇట్లు సర్వజన శ్లాఘా పాత్రంబగు సౌభ్రాతంబున నెల్ల వారల కల్లారు ముద్దగు చెల్వంబున నల్వురు బాలురు బుద్ధి శాలురై బద్ధ సఖ్యంబున నభివృద్ధి సౌఖ్యంబున ధమరాది విశిష్ట విద్యా బుద్ధుల వసిష్ఠు శిక్ష వర్ధిల్లు చుండఁ గౌండొకడు చండాంశు తేజః పుంజంబునధః కరించి సంజ తెంజాయను ధిక్కరించి రంజిల్లు జటామండలంబు తోడ దండన నేకాంతే వాసితండంబు వేదంబు తోడ వేదంబుగ వంత పెప్ప కొనుచు సంతసంబు తోడఁదోడరాఁగ రాగద్వేషాదుల దూషించి విశ్వామిత్రుండయ్యును విశ్వామిత్రుండను నామంబు సేమంబుగ వహించి యుత్తమ తపోమహిమ నీ మహా బ్రహ్మర్షి సత్తముఁడని ప్రసిద్ధిగనిన ముని సార్వ భౌముండత్తఱిఁ దానొనరించు జన్నమున కెన్నరాని యంతరాయమ్ము నిరంతరమ్ము గావించు దేవాదుల వారింప రామ చంద్రుని వలన గాక యే వలనున నితరుల తరము గాదని తన మనమున నమువు పఱిచికొని పఱచికొని పోయి యమ్మహా మహుని నమ్మతి నరని హుటాహుటి దన కొలమున రామ రూపమున నవతరించిన శ్రీరమాధి నాథుగన్నులఁగని తన జని తరింపదలచి భూమికి దిగివచ్చు భాస్కరుండని తను బొడగను జనుల బొమ్మ రిల్ల చేయుచు నయోధ్య కరుదెంచి పంక్తి రథు ప్రసాదార్థము తాత్ప్రసాదతోరణ సతోరణ ప్రఘాణం బునకుఁ దోతెంచి దవు దవులకని భక్తి మదిఁ దవుల దనకెఱుగు దౌవారికు లోనికనిపి తన యాగమున్నాకై తనయాగము నకై తన నీయొక్క తనయా నయనార్థము తన యాగమున మని

జనవరునకు వినిపించి రమ్మని పంచికొని

14

క పర్తిల్లు దశరథేశ్వర
పర్తిల్లు మఁటంచు రాఘవప్రభు సభకున్
మూర్ధాభిషిక్తుఁడెదురై
మూర్ధము తన యంఘ్రికాన్ప ముని తగవచ్చెన్ 15

వ ఇట్లువచ్చిన కుశికనందనున కజనందను డ్వర్గతి పర్యాప్తంబుగ సపర్యలొనర్చి నూతన రుచుల దనరు చున్న పెను గద్దియపై సుఖాసీనుంజేసి తానుచి తాసనంబునఁ దన్మని శాసనంబున గూర్చుండి వారి తారాతి కుండా రాజ సేఖ పాత్రకుండును సౌఖశాయిని కుండుమనై కుశిక సుతు గుశలప్రశ్న పూర్వకంబుగా నెద్దియడిగిన నుడుగక యిత్తు గాన స్వాగమున కారణము వారణ గలి స్వాగత యుతముగ దమకత యంతయు నుడువుడని యడిగిన నయ్యలిపతియు గతి కదలికంబుగా స్వాగతి కుండనైన నగుదుంగాని స్వార్థ్యరికుండ గాకున్న నాఁడ నది నీదయం బడయు మతి విటకేతంచి నాడ నెఱవాదివి గాన సత్యవాదివి గమ్మని యమ్మని యిట్లనియె

16

క నునా పనమునకు నృపా
సవనావనమునకు రామచంద్రుననుపవే
యువనీ పకుల సురక్షక
యువనరము నీశరక్షయునవినవె యినన్ 17

వ బెదరుగదరి ధరాధిపతి యదరి పడియు దిలగొన్న తనుమదిం గొండెక తఱికి బదిలపరచి కొని ముని పకకు వెఱచి తల్లడిల్లుచు నుల్లంబున నిట్లని కొనియె

18

ఎ. మరపున కైన గాధి సుతు మాటను గేటునఁబుచ్చ బ్రహ్మకుం
దరమె వరింపుడెద్దియును దప్పక యిత్తునటంచు నోటమున్
దిరమున బల్కి మున్నెనుకఁదీసిన నిప్పుడు కోపధారి దు
ర్భరమగు శాపమీకితడు వచ్చిన దారిని మారకేగునే 19

జక్కుల మూకలేడ తలిచాటుకుమారుడు రాముడేడ నే
నిక్కము పంప నన్ను గరుణించుమనె కాంచుమనె వారు బాధలే
గ్రక్కి డెయింగలంబులను గాకికి ముద్దొకొ యొద్దు పుండు నీ
మ్రుక్కిడి జన్న మెందెదవె ముక్కున గోముద్రేలు మానికిన్ 20

అని పడవడ వడఁకుచుఁదన
తనయుని శ్రీరాము నాదృతనయునొసఁగె వ
మ్మని తిలకున కినకులపతి
ఘనులెన్నఁడు నాడి తప్పగా లేరుసుమీ 21

రామునితో లక్ష్మణుడును
రామునితో దధ్యహిశ్చర ప్రాణముగా
రామునితోధికముగ జవి
రాముని వారించి యరులనణఁప నిరువురున్ 22

మునిపతి జనపతి సుతులను
మునుకొని తోడ్కొనుచు మధురములగు కథలలో
మును కలిడ నుడివి యతిబల
యును బలయును మను లినతనయులకునొసంగెన్ 23

ఆమనువంశరత్నములు నానును రత్నములంది యేగుచో
నామని నామునిందమను నాఁకొని మ్రింగెద నంచు వచ్చి పే
రాముని ఁబైకి దేకొనెను రక్కసిఁదాటకఁ గూల్చె వ్రేటునన్
రాముడు వృక్షదాటిగటు రాతిరి పేటిక వేకధాటిగన్ 24

తాటక మరణము చెందగ
తాట కటంకులగు దాని తనయులనయు లెం
తోట పలి సేయఁదాపి
తోడకునింతోట లేక దూకిరి వింగిన్ 25

తదనంతరము విశ్వామిత్రుడు తన యాత్రయాంబురాఘువులు తన

యాశ్రమంబున శ్రమంబున బ్రవేశించి వింతగా రాము నమమతి చితము గైకొనువాఁడై యోరామా యాగారామమును గాపాడుట ముఖ్యము ఇప్పవి దప్పనిసరిగా పరిగాఁగాపాడు మప్పాయని యొప్పించి దయరప్పించి జయమప్పగించి చేయందగినది తగిన తెలుంగున ఒప్పిదముగ జేయుమన నతండు వినతుండై యొప్పుగఁ జేయ నెప్పుగ సంతసము నంది స్వాంతమునఁ జింత దొలంగి కుశికనందనుండు కుశ నమిచ్ఛయంబు చేతనందికొని పవిత్రపాణియై పవిత్రంబులోఁబ్రాగ్వంశము నుండి యాహవ నీయాగ్ని గారంబు సొచ్చి యచ్చట

26

శా శ్రీరామాజ్ఞను బారి కాంక్షి సమముంజేయం దొడంగ గడున్
హోరాహోరిని దాటకేయు మెసఁగ ష్టుంకార ఝుంకారముల్
చేరంబారిన యజ్ఞ భూమికి రఘుశ్రేష్ఠుండొనర్చె న్వడిన్
మారీచుండు దధింబడన్ శరహతిన్మ్రందె న్సు బాహున్మహిన్ 27

వ అంత నిరాబారి మిన్న జన్నంబు నిరాఘాటంబుగా నవి ఘ్నిన్నంబుగా సంపూర్ణంబుగావించి రామలక్ష్మణులసలక్షణంబుగా సంభావించి దానవ మృధము తోడఁదానవ బృధము తోడను సుకరము గా నొనరించి కుశిక సూనుండ శంక సుఖమానసుండై దశరథ నందనులందనుకఁ దనకు నెనరుంచి యొనరించిన యుపకృతికి మించిన ప్రత్యుపకృతిఁగృతిగఁజేయ నజేయమగు తెరువరయుచుమ దార దార పరిగ్రహము దారపరిగ్రహమనియు నది కూర్చుటకంటె మించిన మంచి కలదా యనియు నెంచి లోనంగల దాయల నెల్ల వణంచిన వాఁడగుట వాఁడని పోఁడిమి నేఁడి వెలుంగులో డ ద్రదొర కొమరులకొమరు లు గొలువఁజాలి నగరగరికకలవెరవరి తెరువల మ్వెరవునైన నరవు పఠిచి య య్యిరుపురకు సముకూర్చెదనని యొదఁగుదురు పఠిచికొని యా చిఱుత రాచకొమరులతో నెడలు గడలు కొని శుభ సూచకములగు సువశ్రుతి వాచములు మ శకునగవిరుతులు లోనగు శుభశకునముల నెడ నెడఁ గనుఁగొనుచుఁబదిలముగ మిథిల దారి పట్టి యేగుతఱి నాపురి దరిసి తప్పరిసర మందరపు యాశ్చర్యకరంబగు నొక రమణీయ వనంబుఁగని తప్పరితంబు విని యానందభరితులై వడనుచు జిరంతన ప్రభృతి విరంతరాను

భూత జాయా వియోగ దుర్గంతి చింతా కృశీ భూతు గౌతముఁ బ్రీత
చేతస్కుఁ జేయుదు నని కౌశిక సంగమ కుపిత పతి కోపంబున ఆతి రీతి బడి
యున్న యహల్య చరితము రామునకు మాట సొమ్మెతగఁ దగ నొడివిన విని
యినకుల తిలకంబు

28

చెడు నని సేసి యామెవతి సృష్టి భయానక కోపభూతముల్
వయిబడి నావహిల్ల నని బండగఁబండిన యాయహల్య కూ
రడిగల గాలి ధూళి విడి రక్షగ నాపెను శాపభూతమున్
గడువడిఁబాఱఁదోలి రఘు కాయజ దాడెను గౌతమస్తుతిన్ 29

అంతఁ దాపంతమందిన తనకాంతం గైకొని రఘు పుంగవ పునః ప్రతిష్ఠాపిత
గృహస్థాశ్రమంబునఁ బ్రహ్మర్షి యైన గౌతమ మహర్షి స్వదార కృతార్థి యైన ఋ
నంది పరమానంద భరితుండగు భరతాగ్రజుని ద్వరితంబ దారపరిగ్రహుండవగు
మని పాదరాశీర్వాద పూర్వకంబుగా దయాశరధి దాశరధిన విరంకుశ తపోవిధి
విధేయుని త్రిశంకు స్వర్గమాన్య పాధేయుని గాధేయు విద్యావి యధ్వేపృదవ
దారిం దాఁ జనుటయు నంత విశ్వామిత్రుండు

30

జనక జనేశు పీట శివు చాపము రోపణ సేసి యెక్కిడన్
జనకజ నాని కిత్తురను చక్కటి నొక్కటి నాలకించి న
జ్జన కథి తాధ్యముంగొని మెసంజన బాలుర తోడ లోకరం
వృష్పుండు నని చప్పుడు సేయక చక్కనెక్కిడెన్ 32

అట్లు రాఘవుండ ఖండ కరలాఘవంబున ఖండ పరశు కోదండం బవలీల
నెక్కిడ భగుంభై నాదండి రావంబునకు దిగ్వేదండంబులు బెండు పడి దిగన
మొగ్గ తిల్లె బ్రహ్మాండ భాండమును నృల్లయ్యె బ్రహ్మ క్షక్షహారంబులు విండి
కొండొక కాలము చెవులు బీఁదలు గొలిపె నతల కులాంబుల తలకుతల
ముగు మండె నప్పుడుప్పొంగి జనకుండు ఘనకోపిదుండుగాన సౌందర్యారాము
రాము గారవమునఁ గౌగిలించుకొని గాముకగా జానకిం గైకొనుమని యామెను
రామునకుం దన కూర్మి పుత్రి మార్మిళయున్ రెండన భారతీ రత మూర్తుల
మాండవి శ్రుత కీర్తుల లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నులకు నిత్తును దమ్మని

సాకేతంబునకు సాకూతంబుగఁ గమ్మవ్రాసి పంపిన దశరథుండు మానుగ నేనుగ నెక్కి నంత సంతసమంది సభార్యుండై సభార్యుండైన వశిష్ఠుండ వశిష్ట కార్యములకు దానయ్యె యరుంధతీ సహితుండై పవివడిఁ జతురంగ బలము తోడ వెడలి కదలి వలె నిరుగడల నడవఁబ్రిదుల కడిమి మిథిలకు నందిపుచ్చుకొన్నట్లు కొమరులకుఁగన్నెల నంది పుచ్చు కొను వాడైవచ్చి వేరి శతానంద సమానుడగుఁగు శతానంద మౌని వెనుకొని జనకుండెదుర్కొని యొసంగిన విడిది బ్రవేశించి జగన్మోహనంబుగాఁబుత్రుల వివాహం బులు గావించిన వారితీయంబగు వియ్యంబునకు దివిసురలును భువినరులును వలువ యీనలువగు దాంపత్యమిట్లు గూర్చునే యని కన్నుల పండువుగాఁ జూచి యగ్గింప నగ్నిసాక్షికంబుగ నానలువురు రాచ కొమరు నచ్చెలువల నచ్చెరు మెప్పఁగైకుని రెట్లవిన

32

ఉ రాముఁడు సీతఁ జేకొనియె నాగతి లక్ష్మడూర్మిళానతిన్
మాండవి భరతుఁడ శత్రుఘ్నుదుత కీర్తిఁగీర్తి తో
భామిని లక్ష్మణానుజాఁడు, భార్గవ రాముఁడు పైకి రాగ శ్రీ
రాముడు వాని విల్గొని శరంబున నాతని ఛేదించెను పుణ్యలోకముల్ 33

క కొమరులఁ గోడలులను దన
కొమరుల బందుగుల నేలు కోటి పదాతిన్
గొమరువఁగొని దశరథుఁడుం
గొమరొప్పగఁదోడఁదోడుకొని పురికరిగెన్ 34

వ. అంతనొక్క నాఁడరుంధతీ జానితో వసుంధరా జాని మంతనంబుండి 35

చ. తనయునికిం గుణార్ణముగఁ దన్నతి వృద్ధుఁగఁగాంచి దేవనా
తనయుని కింత వ్యర్థముగు ధారుణి భారము పూవఁగానగం
తనయుని రామభద్రుని ప్రశస్తుని జేయుఁడు సీతతోడఁ వా
తన యువతీమణుల్ బొరువఁ తదక్షయు బట్టముగట్టగా వలెన్ 36

ఉ. రాజని నట్లు రాముని విరామము సేయక యేగి రామునిన్
రాజనిభాస్యా జానకిని రాణప్రశస్తుం జేసి వాసిఁగా

రాజని సార్థకంబనుచు రాష్ట్రియు లెంచిరి తెల్పెఁ దూర్యముల్
రాజ నివాసముప్పురిని రాగిలి రాఘవు యౌవరాజ్యమున్ 37

అట్టి యెడ నబ్జయోని వరంబున ధరంగుబ్జగా పుట్టిన మంథర దుర్వ్యవసాయ బంధురమై యందఱకు శ్రవణానంద కరముగా రాము పట్టాభిషేకము వార్త ఘన విశ్రుతి పుట చేదనంబునఁగీర్తనగాఁ బడవిని తనశ్రుతి పుట ఖేదనంబుగా గొని యాదాది రాముచేదావిన్న చిన్ననాటి గాథ చెండాటఁపేటునాఁటికొక పాటి నెపంబుగా దొరకించుకొని యామెర కించుకే నెఱుంగ రానీక తనరాణి కడకు సరగున నొక గంతున నరిగి సంతోష భరిత స్వాంతయగు భరతమాతం గని యోతల్లీ యెల్లి మనపట్టమహిషి కౌసల్య పట్టికి బట్టముఁగట్టెదరు సుమా యని సుమాళంబుగా జెప్పిన నామడి నామెతనగొనిశ్రుతి శుభ వార్త చెప్పిన యామెప్పునకు గొప్ప పసదన మొసఁగెదనని తనయెద నున్న పచ్చల పతకము దాని మెడనిడిన నానంగ నాచి తలయూచి నారనూనుచు నంగనామణి యెంత వెఱ్ఱి వమ్మా యిట్టు లోతు వట్టు వచ్చుచున్న విట్టి పీగు కుట్టువానికి దీటై మీఁది చేటు పాటెఱుంగని దానవయి తివి సవతికొడుకు పుడమి కొడయఁడైన నీవునుం బుత్రుండు నేమిటి వారయ్యెదరు. పెఱవారి పడిపంచల బడి యూరటలేని యూడిగము సేయవలసినదిగా విధిచేత నీతలవ్రాయబడిన దప్పింపనేరి తరమగు నింత బ్రతుకు బ్రతికి యంతమున కంతులేని యంతలవంతలఁజే కుదువన్న నెన్నరాని వగ నానుది జేఁకు నీకాడఁదొడం గెడు దఱిదప్పిన నీవు చేయబోవు నుపాయములన్ని యు గతజల సేతుబంధన ప్రాయములగు గాన దూర మాసరి తగు తెన్ను నిప్పుడు సూచికొని యగడు పడక నుగడు తొల్లి నీకిచ్చిన యిరువరములను బెగడక యుగడించి గడించికొన వలచిన యెడల రాము వనవాసిగా వెడలి భరతురాజుంజేసి పుచ్చుమనిన నఁజనవునవేని బలిమిన నేని నీవు పతిన్బ్రతిమాలిన వ్రాలి నతమినట్లనె యతడొనరించునని యిట్లు దాసి యుదాసీనమతి మతులు విఱిచి చేసిన దుర్బోధలు కైక తలకెక్కి తలవాసిన గట్టికొని గట్టి భూతలమునఁబండి కట్టకడకు దవ కడకు నెద్దిగోరిన నిత్తునెమ్మని చనల చిత్తుండై యాప్తమై యాప్తవిర వృపతి ధాగ వాఱాగ యదియ మందిడమంచి సమయంబని సందుగొని 39

ఉ. కైకయి గట్టి యిచ్చినటుగాఁ బతి రాజ్యము రామునందిడన్
గైకయి మంథరాకులిత కన్గొని భర్తవరాలు దెల్పి దాఁ
గై కయిమంచి యెట్టెదుమఁగానకుఁబంపుమురామచంద్రు నా
కైకయి పట్టి పట్టికిని గట్టుము పట్టముటంచు గోరుడున్ 40

శా. ఆమాట ల్వినినాటి రాజవ్రత మెట్లాడంగఁబోవంచు నున్
మోమోటంగొని రామునెట్లు వనికింబుత్తెంతునం బెట్టులున్
దామాటాడఁగ లేక మిన్నెఱిఁగి మీఁదంగూలి పట్టుండె ద
్రామెన్ రాముని గాంచుమం జెఱువు మీదం జేసెపైఁ గాంచగాన్ 41

క. అంతట రఘువీరుండును
నంతట నటకేగి కేకయాత్మజచే వృ
త్తాంతం బంతయు వినియుని
తాంతము తన తండ్రిమాటఁదానెగ్గింపగన్ 42

క. ముని వేషము దాల్చిన రా
మునిగని పురజనులు వార్తి మునిగిరి కుములన్
వనిగా బాష్పము కార్చిరి
వనిలో సీతారాములు వడిలను మునుడున్ 43

వ. నయనమయిరి అంత రామచంద్రుడు నతిమ తల్లికిఁదనతల్లికిఁజెప్పి పోవువాడై
కోసల రాజనందిని మందిరము సోపల దేరు డిగ్గి యుడుఁగని బత్తి లోనికింజని
జనని చరణంబులకు వందనము చేసి
44

చ. జననికిఁజెప్పె తండ్రిమడి సత్యము సేయఁగ కావలెనటన్
జనని కిటుల్ల పొంచితని సత్యము చెప్పగ రామ మాతయున్
జన నిను నేమగన్న సెను సంతస మింతటి దయ్యెఁగాని రా
జని నిను పెళ్లవారు వినునంతటి భాగ్యము గాంచనైతిరా 45

వ. అనిని వనికేఁజన సెముదీననిడి సెలవిడి నను విడు మమ్మా నుమ్మాటకెది
వీడ్కొనియొదనని రాముఁడామె పద యుగళికి మఱియు వొఱగిన

నయనయుగన గన దశ్రులు ధారయై

46

చ. వినత సుతుంగ్వుంగిటను వేగము చేరిచి తిల్లి తొల్లియా
వినత సుదార్థియై యరుగు విష్ణు రథమ్మున కెట్టి రక్ష నీ
వినత సురక్ష నక్షిడె వీడక నీకగునట్టి రక్షలా
వినత సుఖమ్ము కొందు వీక వేగము ప్రోవుత దేవతల్ వినుమ్ 47

వ అవియిట్లు కౌసల్య యిడిన దీవనలందుకొని తమ్ముంగూడ నందుగొని పొమ్మనిన నలికి బ్రతికి యున్న నలుకు బలియ గలిగాన నతనివిడి సుతుని వెంట నుంట తగవు గాదని రాముఁడామెను నూరడించి యల్లన వీడ్కొని సీత నగరు సొచ్చి జనకుని మనువున మనమునకుఁ దన పయనము కలను వాక్రుచ్చిన నచ్చెలువ యచ్చెరు వంది తమ్ముంగూడ దోడ దోడుకొని పొమ్మనేఁడిన నాతఁడొప్పుమి నప్పుడప్పుడమి కొనంరితచనువున మనువుగఁదెల్పుచు నిప్పుడిట విడిచినిన నిప్పుడమివారు నగరి వార్లెల్ల నగరా నగరాజ ధీరుండవగు నీకిది తగునా తగు వాలి వేలికొనక వాలితమ్మున జాలివిడనాడి పెఱింపాల ద్రోపి చనిన దోసంబెగాక యేవిధము గాదె. యేవిధమ్ము గాదనక కూడఁదోడుకొని చనుటను చనుఁగాదంటేని దుంట వింటి దంట బారికి నగ్గ నటించి నటించెడు వాఁడ నగుదు నదియుంగాక నాజనకుండగు నా జనకుండు నన్ను నీకిచ్చువాడు నగరూపున నున్న యాఁడుదిగా నెన్నెఱుంగక మఱిచి తప్పున నిచ్చెగాక యిట్టి నీనద ఁగని యాడంబోవ మలికి నడు నట్టేఁడని తెలిసిన నింతటి యల్లుండు దొరకె నని త్రుళ్ళునే యెల్ల రెఱుంగం బలికెద నన్నింటకేమిగాని నన్నింట విడిచెల్లి జల రక్ష్ణ నిషిగ్నుల యందున్యతమొన కరణమ్ము మరణము బ్రాపించి కొనక మాననని యమ్మానిని తాయి గ్రుద్దినట్టు లాడి మిన్నకున్న నాయమ్మం మిన్నం దోకొని యేకొని సౌమిత్రి మైత్రి విడకొల్లక యాతని రాకకు గూడ నీకొని యనంతరంబు

48

ఉ. కావకు వేగి రాముడు గాదలి మైథిలి లక్ష్మణుండు రాఁ
గా వకు తో భటుండరిగి గాటముగాఁగని చిత్రకూటముమ్

గానకు పత్యకణ్వపతి గాంచి యధిత్యక మున్నవారివిన్
గానకుడీ భయంబని దగన్ ఋషులొద్దమసించె నగ్గిరిన్ 49

వ అంత నిక్కడ సాకేత పురమునందు అజసుతుడు నంతటను నిజసుతులు కోడలును గజగతి జన న్వనికి నిజనతులు వాపో వజనపతి దా దివికిని జన గురునాజ్ఞ సచి వజనములు కేకయ ధవ జన పద మందే వృజినము లెఱుంగక యనుజ సమనతుండయి మ నుజన భరితు న్వరతు నిజనగరికిం దే నజసుతుఁడు పెప్పినటుల జనకుమ కుంగ్రియలు స్వజన సహితుండొవరించె జనములు మెచ్చన్

50

లయవిభాతి.

భరతుడు సమర్థ పరిభరితుడయి తల్లిఁగని
దురితమతివని నిన్ను నిరత మిల దూఱన్
వరము లివియేల నరవరునిఁబతి గోరితివి?
వరునివలెఁ బంపి రఘువరుని వని కీవ
వ్వరికి నని రాజ్యమిటు వరున గడియించితివి
పారిజలచి సీతలనె చెరివికొను నే నీ
తరుణమున రాముగని చరణముల పైని బడి
శరణమని వేఁడికొని మరల గొని తెత్తున్ 51

వ అనియిట్లు భరతుండు తల్లింగుత్సిత మతిన్ భర్త్సన చేసి యచటు వాసి కౌసల్య పాలికి భక్తి భరితుండై త్వరితంబుగ నరిగి తత్పదంబులపై నొఱగి యెఱిగిన నామె రామప్రవాస మైత్రి ప్రదీప్తరుషా పరుష వాక్కుల నెత్తిపొడిచి తన్మాత్రి పల్కిన నతండు వినతుండై యో తల్లీ సతీమతల్లీ నన్నన్న ననియేమి మాయన్న ననవాస మరుగు నన్న మది కలనైన నెన్నడెఱుంగ నట్లెఱింగితినేని గతిలేని మహాపాతకుండరుగు నారక మున కూరకరుగు వాఁడనని శపథంబుగ శపథంబిడి యామె మారడంచి వసిష్ఠాది విశిష్ట శిష్ట జనులనవశిష్ట పరిజనులను పరిజనులంబరిజనులంగూడి రాముఁదోద్దేర వెడలి చనుచో దమఁజోరుంగా మార్గమధ్యమున రామసఖుండగు గుహుండు మార్గనిరోధకుండై నిలిచి

యడుగ దనరాక రాముపునరాగమనమున కని చెప్పి విషాదాధి పతి విషాదాది రహితునిగా నొనరించి నెన రుంచి యతఁడతిథి సత్కారంబు సబలంబుగా జేసి విడిచిన గంగఁగడచి నడచి భరద్వాజు నాశ్రమంబున నారేయి సుఖమ్ముగ నాతిథ్యంబంది వసించి యాముని వీడ్కొని రాముని దోడ్కొనిరా ముని కోటిని శాంతమ్ముగు చిత్రకూట ప్రాంతమ్ము దరిసి రామ శాల కనతి దూర మ్మున విడిసిన నాటలంబు కలకలంబు విని సౌమిత్రి సామీప్య భూమిజ మెక్కి చూచి కోప మాపజాలక చాపంబు సారించి తూపు మోప నాయితమగుడుఁ దమ్మునిగని రాఘవుడన్నా యింతలో నేమి వింత యొదవె ఎన్నండురాని కల్లలుక నీకిట్లు రాగతంబేమి ఎవ్వనిపై నివ్వని విల్లు మోపెట్టి త్రెవ్వ జూచెద వది యంతయు నాకెరింగించి మఱి యట్లె యరి మార్కొను మన్న నన్నకు మన్నన తో లక్ష్మణుండు మనద్వైమాత్రుండు కైకయీ పుత్రుఁడ మిత్రుఁడై మనల వనముఁ ... మననీయక అన్యాయ వృత్తి రాజ్యంబు చేకొనుటయె కాక వీఁక ప ... ఎండెత్తి వచ్చుచున్నవాడు వీఁడె కాన నీ భ్రాతృద్రోహి తలదీసి పెండల కడ నీవనస్థలికి బలివేసి కృతకృత్యుండ నయ్యెద నన్నాపక ముదల యిడుమన్న , నన్నకలకలనగి లక్ష్మణా వీనంటి విలక్షణ బుద్ధిగల విచక్షణున కిట్టి విలక్షత వేగిరపాటుఁగూడునేవాడు నేఁడు నెఱుంగని యట్టికూ డనివని నెవ్వఁడేని తలపెట్టుకొనునా? తలపెట్టెది యైన దెఱుగక కొండికవు గాన గెంటొక త్వరపడితివి. కైకయీ సుతుడు నీకంటె నెక్కువ నాకుం గూర్పు కాన నెక్కిడిన శరంబుడించి యించుక విదాసించుమన్న, అతండట్లసేయ నింతలో భరతుండు లోభ విరతుండు సేనను గానుంచి యెంచె పాటున సానుజుండై వచ్చి సీతారా ముల చరణంబుల కెఱగి లక్ష్మణు కౌగలించుకొని తండ్రిపోకయు తన రాకయు నెఱింగించినఁ బితృశోక తప్తుండై రాఘవుడు భూమిపై కొఱగి తమ్ముల హితవాక్యముల దేలి తండ్రి కౌర్ధ్వ దైహిక క్రియలు నడిపి తన కడకు భరతుని రాక కారణంబడిగిన నతండు వినతుండై యిట్లనియె

52

అధము కొంత బుద్ధిభువి వందలకు వ్యదితంబు వట్టినో
విధము దొలంగి కైక తను వేఁడిన గీటున బుచ్చకయ్య లా

విధికృతమట్టి లొప్పె నతి వృద్ధగుట స్మృతి మారి దీని మీ
రధికముగాఁగ బట్టికొని యగ్రజ! రాఁదగునయ్య కావకున్ 53

చ. ముదిత యన్ దొసంగునకు మూలము గావున నామె కోరెఁబో
ముది మది తప్పి యెువ్వుకొనె మున్నుగ భువతి మూఁడుకాళ్ల యా
ముదుకని తోడ నేమునక మోటకు మాటొకపాటి సేసి మె
ప్పిదముగ పెద్ద గోపురము పెట్టెగ మీరలు వట్టవేటికిన్ 54

ఉ. ఏటికి నాకు రాజ్యమది యేమిటికిన్ బ్రతుకేటి సౌఖ్య మిం
కేటికి నాలు బిడ్డ లిటు లీరు ప్రజావళి తో గ్రసింపగా
నేటికి నేయి యిందు వసియుంచుము మీ ప్రభమే నొనర్చెదన్
నేటి కయోధ్య కేగి యువనిందగ నేలుఁడు మేలనం బ్రజల్ 55

ఉ. దండక దాఁటువందనదు తమ్ముఁడయోధ్య జనమ్ము వత్తు రం
దండ కదాయటంచు గిరియందు వసింపఁగ రాదటంచు వే
దండ కరంబు కేసరి యుదండు మృగాదన ఖడ్గ కాసరో
ద్దండకదండకాట వివరాఁడు దారుఁడు సేరెదమ్మతోన్ 56

ఉ. అవ్వనమందు నత్రిముని యాతనియాలినమాయ గాంచగా యా
యవ్వనమ్ముకొరించిన ధరాత్మజకు వ్రతియంగరాగ మీ
నవ్వన మాలి రాణి నతి నామెధరించి వసించి యుండగా
నవ్వన జాక్షిఁజూచి దివిజారి హరించె విరాధుఁడాదిగాన్ 57

చ. పొగరున సీతనెత్తుకొనిపోవు విరాధ నరాదు రాఘవుల్
పొగలొగయుంగ ముండు శరము ల్గొని నారటనేసి యీసున్
దగనిడి సీతనాఁడిముం తానమునెత్తికొన్నపలాలు బ్రాఁ
తిగ దెగనేసి దిద్దురలంటింటెడ దూసి తమ్ము కొంచెలన్ 58

మాలిని.

సాధు విరోధి విరాధుడు శ్రీదుని శాపము డంబరఁదుంబురుఁడై
సాధువిరోధముతివ్విడి రాఘవు సంస్తుతి సేయఁగల లక్ష్మణుడున్

సాధు విధేయుడు రక్షసి కాయము శ్వభ్రములోనికి పూన్చి మునుల్
సాధువు లందరకులోభయులై మునసామి వచించెను రాముఁడంతటన్ 59

కానన మందు రాజా చిరకాలము కాల్వరు సంచరింప మున్
ఆవని మానసీయమునులాశ్రమముల్పని చూచి మౌనులన్
గాన నమస్కరింపజని కానను పేళ్లు మసించి యుంచిటుల్
గా ననుమాన మీఁగుచు సుఖంబునఁ బుచ్చె మ ద్వాదశాబ్ద ముల్ 60

మత్తకోకిల

అట్లు గాదనిరేని తేనిని నంపుఁడీ మన లక్ష్మణున్
గట్టి రాజ్యమయోధ్యకు న్మునిఁగుత నన్నును సన్నిధిం
బెట్టి కొండిట మీకు దాస్యము ప్రీతి సేసెద నెప్పుడే
నొట్టు పెట్టెదఁబోన నింటికి నొల్లనింకను రాఘవా 61

ననిని రఘువరుఁడనుజానిఁగని నీ
జననికి వరములు జనకుడొసగంగ నే
మన నదియెనరువ మనకిరువురకున్
జనఁబొలునరణిని జన దనియనియెన్ 62

ఆమాట విని రామానుజుఁడు నేమాటు విన్నపించి నేసారి యీసారి
మేమునుపోయని మాటమని యుట్లనియె

63

రామా నామొఱ యాలకింప దయారం బేమి నేఁజేసితిన్
రామున్సోదరుఁగాన కుందతిమి సామ్రాజ్యంబు దాల్చెక యీ
భామా మాట హరింపెనంచు భువిదెప్పన్ నవ్వరున్ మున్పటో
స్వామీ నన్ను కృతార్థు జేయుఁడిక రప్పింగొంచు మీరాజ్యమున్ 64

అనుటయు భరతాగ్రజుండు భరతునితో నిట్లనియె 65

అంబురుహవృత్తము

తల్లియు దండ్రియు దైవసమానులు దన్మ నోరధార్థమ్ములన్
దల్లిఖితంబులును స్వైరవేర్పక తప్పదొప్పఁదల్పోలికిన్
దల్లికి దండ్రికి సాటిగ నగ్రజుదార నగ్రజుంజూచి ధీ
తిర్లిన చిత్తముతో గొని లోఁగొని యున్నపంపు సేయందగున్ 66

కానను నీవుంగాదవ కేమంగనుగొని మడివెడి కరణిని జేయం
గా ననువే నాపొదు కలిన్వేగను గొని పురికినిఁకనుజిని యేలం
గా ననుగెల్వంగానగు యేలే కనియెదవేని దయగదురుగఁబంపన్
గా ననుగానం బాదు కలందాఁగనిమెఁగొని ఒలగము ధరతుండున్ 67

వ అంచు పీద నంచలి వుని బృందవు పర.. సంచిపుందిరావు
నభినందించుచు నిల్లనిరి

68

ఉ రాముని వంటి పుత్రుడు ధరాస్థలి బుట్టుట యెంతవారికో
యామహనీయు నెంచి యటులన్యుల నెంచుట కెట్లు చేకులున్
జీమ తలంత యేని చమిసేయక రాజ్యము వాసివాసికై
రాముడరణ్యమందుఁబడరాని విపత్తువడెన్సభార్యుడై 69

ఉ సోముని వంటి శీతలుడు సూర్యునివంటి ప్రతాపశాలియున్
సామజవైరి వంటి బలశాలియుఁగాలుని బోలు ధర్మ్ముఁడున్
గాముని వంటి సుందరుఁడు గల్గిన నిమ్మహిఁగల్గుగాక శ్రీ
రాముని వంటి ధీరుఁడు ధరాసుతఁబోలిన సాధ్వి గల్గునే 70

వ అని యిట్లు మునులు వినుతించి తమతమ యుుట జమ్ముంకు బటు
జనమ్ముఁజనిన పిమ్మట రాముఁడున ఘగుణశాలిరాముఁడు గానఁ దామ
చిత్రకూటమున మంట యుచిత ప్రకూటమిగాదు వాటముగ విరతము
భర.. సున మగువని తపో విభ్రాజి భర ద్వాజ ననుమతి వడసి ను మతి
మంచు మంచవి యాయున పిడ్కొల్ప నందలి మునుల నందఱ నభినందన
పూర్వకంబుగా పిడ్కొని రఘునందనుండు

71

సీ. ఇల్వల వాతాపు లెవని కోపిన నా
దర పావకునకు నింధనము లైరి
యంభోధి యెవ్వాని కలువేలి గంటెడు
నాపోశనమ్మయ్యె నాచమింప
వింధ్య యెవ్వనిఁగని వినువీధి విడి నేల
కడఁగి నాటంగోలె నట్లయుండె
నహుషుడు నేఁడిల నొకంబు నందుండి
సాహసిఁబడద్రోసె వాహనముగ
దక్షిణాపథ మేవనిచో ధన్యమయ్యె
నెవని దర్శన మాత్రాన నవని గల్గు
సకల నదులౌను నిష్కల్మషమ్ము లట్టి
ఘన మహర్షిని గాంచి రగస్త్యమునిని 72

క. ఆముని యొక ధను విషుధులు
రాముని కక్షయ శరములు రాణింపంగా
రామునిజమెనగ మది దయ
రాముని తమ్ముల వచించి రహివెమనొసగెన్ 73

క. ఆయతి పరివృఢువీడ్కొని
యాయతి పంచవటి మండ వాయుత పడిపే
యాయతి పాముఁడుటఁజని
యాయతి పటు పర్ణశాల యందు వసించెన్. 74

వ. ఇట్లు రఘునందనుండు జనస్థానమ్మున జనక నందినీ సహి తుండై సౌమిమానసహితుండై గోదావరీ నదికి నేదిష్ఠంబు గా సలక్షణంబుగా లక్ష్మణ నిర్మితముగు విశాల పర్ణశాల సులక్షణ శుభముహూర్తమ్మునఁబ్రవేశించి బుధజన కథిత వివిధ క్షేత్ర రసాయన కథ లాకర్ణింపుచు మునుల భయంబులుడిపి యభయంబిచ్చుచు హెచ్చుగు సుఖమ్మున నాశ్రితవత్సలుండు ఒక సంవత్సరం బహాయాసం బుగఁగడపఁగడుఁ బగగొని దనుజా లచ్చటి మనుజాలపైఁ దమయాటలు సాగనీయక యందరి మునికులము కొడ దండగ మున్న

యున్నరోత్తములకెత్తెఱంగునైన నుత్తలపాటొదవింప నదుమవేచి యుద్ధము జాలు కాచి తిరుగుచుండిరి. అట్టితఱి ఖర దూషణాదుల గాదిలి సోదరి చుప్పనాతి యను నాతి దండకారణ్యము తన కరణమ్ముగాఁ బరి ణాయదశ దశకంఠుని చేఁబనుపు కుంకుమములకై యొదఁగబడి యుంట నాయడవులందడవులఁబట్టి పోదుకొని క్రిందుమీదు గానక భయానకముగా నేత మూని మేదఃస్రా పోదిత రక్త సంగ్రంథిత వదనయగుచు మదనపరవశయై యొగిచి కిమ్మరుచు రామ పర్ణశాలాభ్యర్ణమునఁ జనుచు నందు నారాయమున రామలక్ష్మణుల యతిమానుష రూప లావణ్యము లుపలక్షించి కుటజ కుసుమాసనయ వ్యాజంబున నయ్యుటజ సమ భూజ రాజ రాజిఁదొప్పి వారల సొబగుఁగని మెచ్చికొని యచ్చెరువు పడి యచ్చరలదచ్చున వాడు జానకింజూచి దాని యేని సొబగుం జూచి మూచి యచ్చెరువడి యచ్చేడియ పతి యగు రామభూపతిని పతిగా గోరిన పతి వ్రహసనము నకుఁ దానకంజగుదుఁగానఁ దంగేటి జంట నఠిగంటి కింపయిన తత్సోదరు సౌమిత్రి మైత్రిని లోఁగొన నమ్మనని యెంచి యూతవింజేరి వానివరునలం జేరుమఁ జిరకాలపరిచితునలెనంఱమేత వైకుంఠంబు జూపుతఱి తీపు మాటలాడుచు నమ్మాటకారి చేటగోటి నిశాటి లకుమని దాపున కేతెంచి లేనిపోని చెలిమి బలిమి నతని చెవులకు దరికొల్పుచు చెలియమ్ములు హెచ్చుగ వాక్రుమ్ముచు జెవులకుఁ జవి కొల్పుచు చెలివపులకు ఋరి కొల్పుచు నాతని పూత మనో భావం బెరుంగక తనమనో భవవికార చేష్టల నల్లనల్లనగా గానిపింప దలంచి మనంబు కలంచ నెంచి టక్కు పొచికల నొద్ద మూచి కట్టకడకు చెఱవారి సహోదరుండగు లక్ష్మణ కుమారు తనకు మారుగా భావించితి మన నాతండు గంధ పలికేవగించు భృంగమ్ము భంగి మహ్యించుచు వల్ల నీవన్నట్లు నన్ను నీకుమారుగా భావింపుమనిన వది తన మనమునకుఁ బ్రతికూలమని యెంచ కుమకూల మగుచు తమి నా తపచేరి

75

మాలిని

దాన పికేశని లక్ష్మణుఁ గామకి ధ్వ్యమ శేయుచు చేకొని నన్
దాన పికేశత దేవర నాయము దారగ విగ్రహాత క్రుతిగన్

దాన వివేకత నావిని యాతఁడు తథ్యము సేయుదు నంచునుచున్
దానవి, ముక్కు చెవుల్దెగ గోసియు దానినొనర్చెవి కారుముగన్ 76

ఇట్లు శూర్పణఖీ హఠ దర్పమునుయై దర్పణ కపోలుండును బవిత్ర వీతి హోత్రమిత్రుండు నగు సౌమిత్రి మైత్రింగోరి వాని వంచింపఁ బోయి తాన వంచితయై మిట్టి పడి యెట్టయుతినని దవలోఁ దాసిగ్గుఁ గఱచికొని యిట్లని వితర్కించుకొనియె

77

ఉ వేరి నమాజా చేయఁగ మసీదు తలంబడె ప్రీతి యున్నటుల్
కోరి వరింప నీయదట కోసెను ముక్కు చెవుల్తటాలునన్
వేరము దీఱ వీరికిఁక వేరమ పావిత మట్టె కూర్చిక
న్నారగ జాతు వీరి బమమూఱడి వోయి కృశించు చుండగన్ 78

ఉ ముది మది తప్పె నాకునొక ప్రముఖ్యుఁడి మానిపి గోర జెల్లునే
మది మదిబోతిఁబో బయిమమూలిప నొల్లనటున్నఁజాలదే
మద మొదవంగ సీతఁడమానము నన్నిటుసేసె నన్నిటన్
గొదగద నంతఁదా నతివకోరినఁ జాల్మన గాదె మేదినిన్ 79

వ అని యిట్లు దానవిధాన వివేకమ్మున నిట్లయితివని తలపోయుచుఁ దలపోయిన నింతకంటె మేలుగ నుండు నని మదిఁ దలపోసి వలపోసి వలపోసే యెంతకు దెచ్చితి వే యయ్య యో దయ్య మాయని తమ దాఁదూఱు కొనుచు గొంత ప్రొద్దారకుండి యందుండి లేచి తన యన్నయగు ఖరుని పాలికంజని

80

క తనయన్న యునికి కిందో
డన మున్నికొన్ని లేనియని కొన్నియునున్
దన యన్న కంటఁగాలిచి
పెనఁకువ చుప్పనక రాఁజబెట్టె కనుగొనన్ 81

క.వి.రా.

ఖరదుముజాండును గాదిలి సోదరి
కాయముగా యుముఁగన్గొని వా

పిరిఁబడు నాలుగువేల పదాతుల
వేరముతోఁగాని వేరముతో
ఖరకరవంశ జగత్పతి పిడికిఁ
గ్రమ్ముమఁదమ్ములు గార్చ్కొని రా
దరమిడి రాముఁడు దానరి సేనను
దా నవలీల వధన్ దునిమెన్ 82

పొసగ రక్కసి మూకలట్టులు పోక యర్థ నిమేష మా
త్ర సుగ మూజి వధించి మౌనులు రంజిలం బతి మళ్ళిరా
వసుమతీ సుత పర్ణశాలకు వచ్చు భర్తను జూచి యు
ద్దైన నెదుర్కొని రామువేసటఁ జేరిచె కౌగిటన్ 83

ఇట్టు లా నరాధిపుచే ఖరాది సోదరులుం వెరసరాడులు నొక్కపెట్టున నెక్కుండైన మందునకునైన మిగులక చచ్చగా హతు లగుడు మిగుల నగడువడి చుప్పనాక చెప్పరాని పగ దట్టి యెగదట్టిన దగ దొట్టి మీట్టాడఁ దోడు లేని యా విట్టడ విలోఁచనవారలఁ బేరు పేరు వరుసలఁదడవి వారలగూర్చి యారాకాసి యాసము వగుల నార్చి యుడలుము ఒడల్పడి గడలుకొను నాతగులము చేతఁగులమెల్ల మెల్లన గానం గార్చిచ్చు వలెఁదగులంబెట్టి కడతేర్చితి చేర్చి దగుదు నమ్మాయని నేమాయ నింకనే మొగము వెట్టుకొని లంక మెట్టురాన నాసన విడి చెడితిని బడితినని వేగనంత దవ్వోగదను బో ఫలమేమి నామొగమును గని మును గనిన శూర్పణఖవు గావని మావదిన మండోదరి నన్నెక్కడి దానవు పొమ్మని యెక్క నక్కము లాడ నాడ నేనేమి యుత్తరమిత్తు నామెఁలత నేమితెలంగున నమ్మింప గలదాన నాకుఁగల దానవుల నడుమ నతిహీనవైతివ్ గతి మాలిన నాకీ బ్రతుకేల యని యుల్లంబునఁగుప్ప తెప్పలుగ నుప్పతిల్లు పలువెతల దెప్పఁదోగి యప్పాప దానవి యెప్పగిది నైన నిప్పగ సాధింప నొక చెప్పరసి యావనధి లంఘించి రావణుంగని వానికి చెప్పవలసినవి చెవిఁ జొప్పించి యొప్పువెల్లఁ దప్పులుగఁ జెప్పి మెప్పు పుట్టగదరు రప్పించి దాశరథుల కొరకు దెప్పించకున్న నాపేడు చుప్పనాక గాదని అమ్మ వరచి కొనుము బఱచికొని తఱమగ నఱమఁ బోయి లావ వంచి ట్టై మిట్టిపడి యెట్టయితివని తనలో దాపిగ్గు వడుము విట్లని 84

అని ఘనశోక వహ్నిఁబడి యాసురి యా ఘరికొల్పి తాంగముం
గొని చని లంకకు న్దనుజ కుంజరు నంజలవ్రాలి గోలుగోల్
వని విఖరాది బంధుమృతి స్థితి చెప్పి రవంత నేరముల్
గొనకొని కొండయంత దిగఁగూరిచి పేరిచి యంటఁగాలిచేన్ 85

ఆదానవి దాన వివేకంబున దానవేంద్రునకు మఱిమఱి యిట్లని యనియె
86

అన్నిటి కంటెను నీఁక నొక
యున్నది యొక యన్నమిన్న యున్నది యడవిన్
వెన్నాడి తిరుగుఁబతి యతఁ
డున్నంత నామెనెవడు నోపడు దరియన్ 87

అన్నా పిడియు భిన్న బుద్ధి వడి నేమన్నానెదో నాకవి
న్మాన్నాతి వ్నగభిన్న కాయులలవే రావంతయుం బోలవే
రన్నా తిన్నగభీరవాభి చెలువే యాకాంక్షణేయాంశ మా
యన్నాతిన్నగ నీకుఁజేకుఱిన నన్యంచేల నీవుట్టుకన్ 88

మన్ననాతి యిట్లు చొప్పింపగా జెవి
నాటుమాట నాటునాట పాట
కట్టిపెట్టి పంక్తి కంఠుడు దాఁగడ
గండ్ల గాంచు చూడ గండ్లనెల్ల 89

ఇల్లడ చెల్లెలా మనలనెల్లిద మిందొవరించె నెవ్వఁడో
యల్లదవుల్ కడ న్నెమకి యల్లియె విశ్రియఘేది వేసకున్
గొల్లగ వాని తెచ్చి యిటకున్ బలిరీపెద లంక కుందలం
గొల్లగ వాని రక్తమును గ్రోలుడు వ్రాలుడు మీరలందఱున్ 90

అవి యిట్లు దశాననుండు కళా ఘూర్ణిత శూక లాశ్యంబు రీతి నేతంప్రీతుడై
వెలుంగు పీత హోత్రుగతి నతిమా త్రోష్ణ నిశ్వాస నిర్ఘ నిజప్రాంత సమర
సముదాయుండై సముదాయత మదాయత్తుండై మద మత్త మదావళా యుత
సత్త్వుండై ప్రశామిత సత్త్వగుణుండై యొదియుంగణుతింపక పకపక నగి

మానిసి దిండినగు నా కొక్క ముక్కిడి మానిషి లెక్కయే విక్కువంబున నొండెనుక్కి పంపున నెండె వాసి దండింప గొండొక దండి యుపాయంబు వన్ని యాతని యండ నుండు నక్కన్నియ నపహరించి కాని యాహరింప నిద్రింప నసి పన్నిదంబు పలికి యలవేత నేల జఱచి క్రోధ ఘూర్ణిత సంభ్రమ నలిన కుసుమాంతర్భ్ర మరభ్ర మకర చక్షుర్భంభ్రయ్య మాణ వింశతి తారకా గుళికుండై

91

పెటపెట దంతముల్కొఱికి పిండిగఁ జెండెద రామునంచుఁద
ప్పట పెటవించి పీట వెను బీటలు వాఱఁగ గోలు దాఁటి మా
పెటఁపెటకంబు వెట్టె నట పెద్దగ రావణుడొర మిత్తి నం
పెట పెటుకెక్కి జీవులకు వ్రేటువడం బెడబుద్ధి పుట్టగా 92

ఇత్తెఱంగున దశవదనుండు తటాలున వెడలి యుప్పు కడలి దాఁటి చాటుగఁజని మరీచి మాలి తేజండగు మారీచు కడకు వేగవేగ వాని కాళ్లంబడి యోయీ మారిచా చరాచరంబున నీ చోఁటి మాయావి లేడు గదాఁ నేఁటితో మన గొప్ప చప్పగ నడుగంటెఁ గంటివా? మాయప్ప చుప్పనాతి ప్రీతిఁదన స్థానం బగు జన్మస్థానంబున నుండగ నిర్నిమిత్తంబుగ నొక నాఁడ చ్ఛోటికిఁ గొండొక కొండిక మానిసి లిరువు రరుదెంచి పరుసంబుగా బల్కి విరసంబుగాఁ జదురులు బదరి యదిరి పాటు ముదిరి మదికి గసరు గదిరి నావిదుర మొగ పూగరితను బెదరించి యప్పాటున జాటునఁ బట్టి కణ్య నొసలు గోసి నా వాసి తీసివేసి మూతులు పాడిచి పామ్మనుచు నెఱుంగ నట్లు మరింగిరంతఁ బోక యారాకాసి యాకాశ మెత్తెగసి కుండల కొలందిగఁగాఱు కుత్తిక బంటి నెత్తుటఁ బొతిల్లి మతిల్లి తిరుగు ఖరుకడ కరిగి చెప్పి మొత్తు కొనుటయు నతండు రౌద్రంబెత్తి వారిపైకి పోయిన జేయి నెత్తురు గాకుండ రాముఁడు డీకొని ఖరాసురుఁ బదునాలుగు వేల రథికుల పరితో గూడఁబరిమార్చి పేర్చి యున్న వాఁడేమ వాని వెట్లోర్చిద నేర్చి తాలని నాతి సీత వేలీరున నైన నెత్తుకొని పోవఁదీరు మానము. పేసితి ననువేఁజెప్పు కొనుట గాదు గాని ఘన మానమున నను మానము చేసి వాసి వన్నె కెక్కి జేసి పాపాము మాపి నాకు దోడు పడఁలేడిపై యాచేదెకు వేడుకఁబుట్టి బంగ్గ శాలారామాళ్వర్ణమున కరిగి

యారామకు దూరంబు గా రామలక్ష్మణుల నెలయించి కొని పోయితివేని నేనామె నగ నామీఁద నేమైన నగుంగాక సురాళి నగుంగాక నామాయ నామెం గొంపోయెద నిదియనా తుదియని రావణుండు వలికి నఁబలు పోకల మారి యామారీచుండతనింజూచి నీకీ బుద్ధి తగదు తర్కింపనిది కర్జ్యటే గర్వంబు హోలెవాత్మ హానికరముగు మతి విడువు మారాము నెవనిగాఁ దలం చెదవనినఁగా దలంచి యవతరించిన పరంధాముఁడు సుమీ మీచెరుంగక యతని మీఁదికిఁబోఁదలచితివేని నీ తలలు చిదిపి నీపుట మార్చుఁగాన నింకఁగొంత కాలము బ్రతుక నిచ్చ గలదేని యీ పిచ్చిపనిమాని యింతటు వచ్చిన దారి బట్టి లంకకు జని నిశ్శంక నుండుము మునునే గౌశిక ముని జన్నమున నీతని చేతఁదివ్వఁవేటునుకు నాకాయమున బడిన గాయ యుపాయకరమై బాణమూఁడినాడ బాణమూ డక నాటఁగోలె వేఁటకిఁగూడ బ్రాణాంతకముగ సెలవేసి వలుగాసి చేసెడి వాసిబ్రాసి మొండిఘటముగాన నెండి నగమై యాయువు మూడమి. పాదెడలు విడజాలక జీవచ్ఛవము నా నటించెదఁ గాన నెఱిగి యెఱిగి యెరగలి పైకి శలభంబును శరభముపైకి హరిణంబును ధరణీధరము పైకి దగరునుబోలెనా ధరణీ నేతపైకీ తీరునఁ బోవ వాడఁనసిన నమరేశు డట్టి హోమము సేసి చండహోమము గెలపెఱకి చేత నమర్చి సీతలపగుల నేయుదునని బెదరించిన నదరి వడి కుదురుకొని యెదిరించి యీ తీరున మారు మనలి నీచే నీవు చావు నమ్ముటకంటె నార్తజన వనప్రియా రాముఁడగు నారాముచేఁదెగి భవ విమోచ నంబుగనియెద నని తాటకేయుండు హాటక కాయ మాయా హరిణంబై యానరవరు శరణంబున కత్తరుణంబునఁజని జనకజ మనోహరణంబుగా వింవ చేరణి గావించుచుఁ జరణంబులు ప్పరంబునకుఁ గుప్పించి చౌకళించుచుఁగన్నుల పండువుగ మండ నాయండ నాయండ జయాన యాళేడిఁదెమ్మని వేడుకపడి వేఁడుకొనుటయు రాముడుల్లంబు వల్లవింప విల్లంబులు కరపల్లవంబున జేకొన లక్ష్మణుడున్నం గని యీవన్నియు నెఱుంగుదు వీవన్నియులేడి నెన్నండైన జూచితిమే నీవ మారీచువంటి తుంటరి రక్కసిమాయగా వోపుగాన నీకాని కావలో నాముకొని వచ్చు వి మెకముకై తమకపడి పోనేల యున్నాయున్న న్న తమ్ముఁనిమాట గీటువంబుచ్చి పోయివచ్చెద లక్ష్మణా పలక్షణంబుగ వదినంగాచుకొని వదిలమ్మగ గడి గదలకుండుమని చెప్పి కదువడి వెడలి యా మాయా

మృగమ్ము వెనుదవిలి కడుదవ్వు చని తన తమ్ముని తమ్ముఁ గైకొనమికి వగచి
యది యసుర మాయగా వగచి ఖర శరమరి వోసి తెగ రాఁగి యేసి యా
మోసగానిఁదెగ టార్చినట్లు

93

ఉ. రామ మృగమ్ము వెన్దవిలి రామ మహీశుడు దూరమేగి వే
రామడ మాయలేడి యధరంబడి లక్ష్మణయంచు జీర గా
రా మదరంగ సీత యదిరాము రవంబని యెంచి భీతయై
రామ మృగమ్ముఁదెమ్మనుచు రానువరింపగ బాణపాణియై 94

మ. మరదీ లక్ష్మణ యూరకుండెదవు పొమ్మా యన్న కేమాయెనో
మరదీవార్తిని నిన్ను బిల్చెనన నమ్మా యన్నకు న్యేమమే
మరదీభీతి విడుండటంచు మమతన్ మత్తిల్లినామిదనే
మఱఁదీయంబులు సూపె దిట్లు దగమా యన్నాలిపై బ్రామికల్ 95

వ అనుటయు 96

చ. వదెనయుయాడి నట్టి నుడి వాడిమి వేఁడిమి లక్ష్మణుండునా
వ్వఁదినియలందు రంది తడవందగదేనిట నీమెడించి పో
వఁదివియ సాధ్యజంతువులు వాలు సురారులు బ్రుచ్చిలింతురే
వది నియతిందరింపఁగల వారెవరేమిఁకగాఁగ నున్నరో 97

చ. అనవినరాని మాటలవి యన్నియునున్న మదుల్ హరీ హరీ
యని వినఁజాలనంచు ఁజెవులాత ఁడుసేతులమూసి కొంచునేఁ
బని వినవేమి మూడువా విపత్తు వధూనికి నిల్వ వాకిటుల్
మనువిటఁగత్తి వాగతుల నందునకున్ మనఁదెచ్చి తేవిధీ 98

సుగంధి వృత్తము

అడ వాని డించి పో వన్న యాజ్ఞ మీఱుదున్
గూడమందు నున్న సీత వనిగూలు నేట రెంటనున్
మూడె వాకుఁబాడు బ్రహ్మ మూడు బంతు లెట్టి మున్
గోడపెట్టు చెంపపెట్టు గూడ వ్రాసె వాతలన్ 99

అన్ననుగాంచఁబోదునని యాతఁడు వేతెఁడు దూరమేగునా
గు న్ననుఁగన్న నన్నయలుగు న్గలఁగు న్సతి పోకయున్నఁగా
కన్నఁబోఁడి వీడిమనఁగాళులు రావని పోకమానుఁడాఁ
గ్రన్ననసాఁగు నాఁగు వెనుకంజను ముందునకేగు వెల్తిగన్ 100

ఇట్లు సౌమిత్రి మునుఁరియాడు చిత్తంబున నరియాడు చిత్తంబు సని
పలుపఁబూనుట యసి ధారావతేహము గావున పోరుగాన నాయన్నం గానం
బోయెదనని యెద ఱాయి చేసికొని

101

వలగొని యన్నభార్యకును వందనముల్తగ నాచరించి యా
వలగొని యొక్కబాట నడువన్వడి లక్ష్మణుఁడొక్కచోట గ్ర
వలగొని యాడ నర్షుఁడగు భ్రాతను గాంచిన నన్నవల్కె నీ
వలగొన మేది యొంటివిడనాయము నాయమె కానఁగానవే 102

అని తనువ న్నయన్న నతఁడాతనికిన్ ధరఁజాఁగి మ్రొక్కి మీ
రనినను నేమిసేయుదు నటంచును మోమును జిన్నపుచ్చుకొం
చనియెను రాము నామనవి నంతయు దేవర దివ్య చిత్త మం
దున మును జిత్తగించి యటఁదోఁచిన యట్టుగ నానవెట్టుఁడీ 103

అన్న వరాని విష్మరము లన్నెమువన్నెమెఱుంగ నట్టి న
న్నన్న నలంకి చెప్పఁగల యట్టిని జానకి కేమఁజెప్పియే
మన్నను మన్ననే గలుగ కామెను వచ్చితిడించి మీరలే
మన్న నముందు నన్నుమడు నన్నుపమింపఁగ మించి రిర్వురున్ 104

అంత నిక్కడఁ బర్ణశాల కడ నింతలోన 105

రక్షో భీకరుఁడైన లక్ష్మణుఁడు నోరామం గనుఁబోవి యా
రక్షోనాథుఁడు కుండి చేఁజెవుల రుద్రాక్ష ల్మెడం దూలఁగా
భిక్షాందేహి యటంచు నా యుటజము న్వేఁజేరె మాయవి తా
భిక్షుండై మెయిఁగావిఁ గాల జడలు న్వ్రేలంగ న్రేష్ఠించుచున్ 106

చ. అతనిని రామపత్నిగని యచ్చపు మౌనిగ వెంచి యంచి తా
యతనియతా ర్ఘ్యపాద్యముల నర్చిలొనర్చినగొంచు నీవు మా
యతనియుఁజూపి స్వాకృతి భయంపడి యాసతి మూర్ఛిలంగ ను
న్నత నిజబాహుపీఠి నిడి నాచికొనె న్పడి సీత నాతడున్ 107

ఉ సీతను రావణుండిటులు చేకొనిపోవజటాయు వడ్డమై
సీతనుమధ్యఁ బెట్టి చను చేయకటుల్ చవితేని ద్రుంతు దా
నీ తను జాత విన్నముచుఁజేఱుచుఁ జంచుల జీర దైత్యుఁడీ
సీతను బద్ధయట్లడరసేసె ఖగాధ్యుని దూసి ఖడ్గమున్ 108

చ గొనకొని రావణుండటులు గూలిచి గ్రద్దను గ్రద్దనెడ్డి వా
కొన కొనరంగ సీత మఱిఁగొంచును లంకకుఁజేరి యందు మా
కొనగొన మేది రక్కసుల కోటులు నామెనుడించి వారి తోఁ
గొనకొనఁ గూర్చుఁడామె తనుఁగూడు విధంబని చెప్పి కాపిడెన్ 109

చ అటవిని తమ్ముఁడే నతని యాగమునస్థితి యెల్ల రాఘవుం
డటవిని తమ్ము చేపడునొ యాలెటు లౌను యటంచు వేగియా
దటవిని కృత్తవైరిగని దారనిహీనవుఁ బర్ణశాల ముం
దట విని కుంజ నిర్ఝరము లారసి కానక కాన జానకిన్ 110

ఉ. ఆలిని గోలుపోయి నృపుఁడారయ నొండెడ నీదు తండ్రికే
వాలిని గూల్చఁబోకు నను నాదశకంఠుఁడు పోవమందు ప్రో
యాలిని గొంచు పోవుటని నాఁగి నరాముని జేయబోవ
న్నాలిని గూల్చిపోయెఁదని నాఁతిని గొంచనియెన్ జటాయువున్ 111

మ. తమలోలాక్షి తెఱంగు చెప్పియటు గృధ్రంబిల్లగా రాఘవుల్
తమలో వచ్చిరు వంది వంది యతనిం దంద్రిం బలెం జూచియు
త్తమలోకమ్ముల కేగుమంచుఁ జితి సత్కారంబు గావించి వ
త్తమ లోకస్తవనీయు శేగిరిల లవత్క్యాం బాటవిం జూడగన్ 112

తన్వీవృత్తము

నందులు గొందుల్వెదకి వెదకి వే
సారి మతంగ వనికిఁ జన వారా
నందులు పై లక్ష్మణుఁగవధుడు రో
షానన యోముఖ శ్రుతికుచముల్ నా
నందులు వంగానసి నతఁడపహో
స్యంబుగ నానురి సురిఁగి పడింగో
నందులు కందం దీన విక్షతపు దే
హమ్మున కేదుఁచుఁజనియె యథేచ్ఛన్ 113

తరువోజ

మనముందు వెతగూరి మనువంశ నిధులు
మహిజను గానకమఱఁగు పవ్వనిని
మనముందు వెదకిన మంచి దౌనుమ
మసలఁగబంధుఁడన్నము జాశి తాశతో
మన మంధులను బోని మదట రాఘవుల
మైఁబట్టి కేల నములఁబోవఁగాఁగ
మనముందురై వారుమూప బాహువుల
మరరూప మొదని విమానస్థుఁడగుచు 114

క తనపూర్వోత్తరమును సీ
త నమర గొంపోక వామె తరణిసుత సుహృ
త్తవ చేకుఱుట శబరికథ
తనరఁగదమ సుతుఁడు సెప్పె తనదారింజనెన్ 11'

ఉత్సాహం

ఆకబంధుఁడెట్లు పెప్పెనట్ల వారలేగి యా
యాక బంధులట్లు శబరి యర్చింంది పంప యం
దొక బంధురార్తి వరిగి తత్తరంగిణింగముల్

దాక బంధు జీవకాది తటము జేరెనప్పుడే 116

శా ఆపంపా నది యోజఁజేరి కపి సాహాయ్యార్థ మీక్షించుచున్
బాపం బావఁగఁరాము నావఁదగు శోభల్సొపు నాభూపులన్
బ్రాపై దాపున ఋశ్యమూకమునఁదోఁచందాఁ జతుర్మంత్రులన్
జూపుం జోపియసాపులం గనుచు నా సుగ్రీవుడు భ్రీవుడై 117

క ఎందలి వారెందుండియి
చెందుల కేతెంచి రోయి టేమిటో హితులే
ముందెటో నావనియని కపి
తొందరపడి కాళ్లువిఱుఁగఁద్రొక్కు కొనుచనెన్ 118

ఉత్సాహం

వాలి పంప నవ్వధింప వచ్చినారో వీరిటుల్
వాలిపంప నద్వలములఁ బట్టనేల వీరకి
వేల వీరులనుంగు లైన విడువ రాదు నాకులా
వేలవేరసింహులిటకు నేల నన్ను వచ్చిరో 119

క అని యినసుతుఁడిటులను మన
మున నాఋనెలలకుఁబొసఁగఁ బోవున్‌పనిగన్
దినకయ రుమలెన్నం గల
ఘనమంత్రి నమీర సుతుఁడు కర్జము పెప్పెన్ 120

ఉ. వారిగనంగ మిత్రజుడు వాయుజుఁబంపిన నాతఁడేగి య
వ్వారి గనంగ రాముఁగని భానుజు దుర్దశఁదెల్పి వానికె
వ్వారిగనంగ డుంగెడు భారము మీయది మైత్రి విచ్చిదే
వారిగనమ్ము గూర్చినవి వావి కృతమ్ముగఁ జెందుఁడంచనన్ 121

చ. దశరధ సూతి వల్లెయనఁదావవిఁ బావని యేగి తెల్ప సూఁ
దశరధరాజమూర్తి కపిదంతికి వాతఁడు పోయి రాము పా
దశరజమందు వ్రాలి యులఁతందిన యాలివి వాలిగొంట దు
ర్దశ రహిఁజెప్ప రాజ కపిరాజ్యము నిత్తును వాలిఁగూల్చినన్ 122

ఆపలుకులు తన చెవులకుఁ బులకండ పలుకులుగా నుండి యింపు
జనింపఁజేయ సుగ్రీవుండు ధన్యుండ నైతినని యుల్లనియే.

123

రామా యేమన రావణాసురుఁడు మీరామన్ దివింగొంచు బో
రామా లక్ష్మణ యంచు నామె తన పీరన్భూషలం గట్టి యీ
రామాపైఁ బడవేసి పోయె నవి నాప్రాణంబు రే కెత్తుగా
రామార్థమ్మని దాఁచి నాఁడనని వేరప్పించి యిప్పించినన్ 124

ఆసొమ్ములుగని రాముఁడు
దాసొమ్ములు గాంచి తేలి తమ్ముని కరముం
దాన మ్మన్నిడి కనుమన
దాపోహమ్మనుచు నుడివితగ నతడనియెన్ 125

ఇక్కేయూరంబులనే
నిక్కుండల యుగళమేని యెఱుఁగను దినమున్
మ్రొక్కుదుఁగాళ్లకుఁగావున
నక్కోమలి నూపురంబులవి గుఱుతిడితిన్ 126

అనుటయుఁ దదనంతరంబు 127

వాలి బలశాలి గావున వానిఁగూల్పఁ
గలఁడొ లేఁడొ నృపుండని కలఁగ నినజుఁ
డతని తృప్తికి రాముఁడు నంగుట మునఁ
ద్రోపఁ బడి యామడం బడ ద్రోసి జూడుమనగన్ 128

అగవర రాజు వొంగ నతఁడాశుగ మొండరి పోసి వాసివే
యుఁగఁజవి యేడు తాళ్ళ జరియుంబడఁగూలిచి యంతఁబోకవే
యగభయయుక్త భూధరము వాటఁగఁదూటు రసా తలంబు దా
యుఁగఁజవి వచ్చి తూణగతమ్మైనఁ గనేంద్రుడు మెచ్చెరాఘవున్ 129

ఉత్సాహం

అంతమందిటంచె నాకు నార్తి రోగ మీఁగఁబ్రా
ణాంతమంది నుల్లభించి రక్షిసే సుతాభులై
యంతమంది నావిపత్తు లాఁగ దైవయోగ మం
వంత మందిలోన బాస్కరాత్మజుండు రామునోన్ 130

ఉత్సాహ వృత్తము

అంత నాలికూలి రాజ్యమందినంత సంతసం
బంత గాంచినాఁడ ధన్యుఁడైతి నాదు చేతనై
నంత వఱకుఁబోరలి చేయనయ్య వీదు కార్యమా
నంత పీడ నీదు పాదమాన యానఁ బూనికన్ 131

శా కన్నారంగని నాఁడ రావణుని వేగం బోవ నేనేడ కిం
కన్నారంగని నాద యాతని చెవుల్ గాడించి పీడించి లో
గన్నారింగనయమ్ము గూర్చి తమరుంగాండంబులంద్రుంప వే
గన్నారింగని తెత్తు నంచు నృపుపత్న్యాంజంబు లంటెం జెయిన్ 132

వ. అంతట సీతాకాంతుండు సంతుష్టాంత రంగుండై కపి పుంగవుంగని యింక నీవు నాలివయి తెంతే చను మతండు నీమీఁదికి రాగ వానిందెగవ్రేయుదు నవుడు నాచెయి బలిమి కలిమి కన్నులార జూచెదవు గాకయని కెండొక బోనసీయమేయ మెయి పరవశమై మార్తాండ నందనుండు కొండంత సత్తువ నంది యప్పుడు

134

లయగ్రాహివృత్తము

తామరస బంధు సుతుఁడాముకొని రాము పెల
వోమి వని వాలి వయినామమునఁబిల్వవ
హామికను వాఁడు తనదీయమును వెడలి కడు
దీమసముతో నముజాపై రెగడి మొత్తి తన
గా మటి యితండతని గామిడి యతండతని
మేమఱును గొట్టుకొన గోము లడఁగంగా

రాముఁడెటుసేయక నిరామయుఁడుగాఁగనుమఁ
దా మెదలకుండెఁగపి సామదఁగి రాగన్ 135

వ. వచ్చి పతంగ సుతుండు రఘు పుంగవునితో నిట్లని యంగలార్చి 136

క. అయ్యయొ పొమ్మని యరిపై
కయ్యము సమవైరి తోడనటునేఁబెనఁగన్
గయ్యమున మారకుండితి
కుయ్యిడ నమ్మించి గొంతు గోసిన మాడ్కిన్ 137

వ అనుటయు నొప్పివెందకతఁడాతని కిట్లను నాదు చేత కీ
మనుటకు నొప్పికొంటి వీను మాకృతులా కృతులయ్యలంకృతుల్
కనుగొన మీరలిర్వురు చెలంగ నొకమ్మున నొత్తినట్టుగాఁ
గనుఁగొని నాయమోఘ కటుకాండము వీడ మిన్నకుండితిన్ 138

గీ కాన నాకానవాలుగాఁగానొ వెద్ది
యేనియును బూని దాయపై కేగుమంచుఁ
దమ్మునింగన గజపుష్పదామ మతఁడు
నమ్ముఁడగు కపివరు మెడ నప్పఁబెట్టె 139

ఉ. అయ్యది పూని వాలిపయి కర్కొ జాఁడేగి యటం దటాలునన్
దయ్యపుఁగేక వెట్ట విని తార నివారణ సేసి వల్లనన్
దొయ్యలి మాట నేటనక త్రోచి రుచింపక కాలపక్వమై
కయ్యము సేయఁదమ్ముపయిఁగాచులు దువ్వుచు నాలి ప్రాలినన్ 140

లయహారి వృత్తము

ననచరులు విరువురిటులను చరులుగను కవిసి
ననరుల నొకరి నొకరిజ జఱచి కొనుమనగ
దనువులను నఖ ముఖ రదనములను గఱచికొని
కీముక తలమును కలుగఁ బెనకువఁ భనగుని 141

దనర దశరథుని పెదతనయుఁ డరిసిడి శరము
నవచరుని యురము గుఱిగని సరిగ విడవగను
జని శరము సురపరుని తనయు నిలఁబడ వడినిఁ
దునిమి యట మఱలి తనదొనకమరి వడిగవన 142

క అట్టులు దమ్ముం జాటుగఁ
గొట్టిన శ్రీరాము వాలిక్రూరోక్తులతోఁ
బొట్టు పొరలగుచు దూరినఁ
బట్టఁగనతఁడిచ్చె నిట్లు ప్రత్యుత్తరమున్ 143

శా జీరీ కాఱులు మానురా ప్లవగ నీయుగ్రాఘ వృత్తింగనన్
నేరంబంచును వేఱు చెప్పవలెనా నీతమ్మునాలింగనన్
జేరందీసి రమించె దీవతని గాసిం బాఱఁగా ద్రోలితే
దూరంబారసి నీకు బ్రాచితముగా ద్రోహినిమంద్రుంచితిన్
మారాజ్యంబున నిట్టి పాపిని మనంగా మానురా దుర్మతీ 144

ఉ ఇట్టని వాని తమ్మునకు నిచ్చి కపీశ్వర రాజ్య మంగదున్
రట్టున వాలికోర్కె యువరాజ్యము నందిడి యేగి రాఘవుల్
గట్టుపయిన్వసించి పదిలంబుగఁ గానద వానకాలమున్
గట్టడి సీతను న్వెదకు కార్యము జోలిఁగపీంద్రుఁడూనమిన్ 145

క. రాముఁడలిగి సుగ్రీవుం
డేమాయెనొ సీతవెతకు టేమాయె నాకో
సౌమిత్రి మిత్రు గనిరా
కామాంధత విడఁగఁ దగిన కాటుక యిడుమా 146

వ. అనుటయు 147

చ. అతఁడతి వేగమేగి ప్లవగాధిపుఁగాంచి యిదేమి భానుజా
మతిసెడి నీవు మైమఱచి మాలిమి మానని జోలిమాలి నీ
సతుల రతిన్మతిన్మఱగి స్వామినిఁగన్నులఁగావ వైతి దు
ర్మతి వతివాలిఁజంపిన శరంబొక ప్రక్కనెఱింగి యుండుమీ 148

క వినుమీ సంతత గమనా
దనాదరో భవతి యను మహాజన వాక్యం
బు నిజంబుగాఁగఁదలఱుగ
ననుఁగని వినుఁగవఁగఁ జేసి నాతలవమ్మున్ 149

ఉ కామినిఁగోలుపోయి గతిఁగానక చింతిలఁజేకు నీకు శ్రీ
రాముడు కొండయంత రిపురాలిచి రాజ్యము గట్టపెట్టి తా
వేమఱు నన్వటిం గిరిని పీట సుఖమ్ముల విఱ్ఱవీఁగి నీ
వేమరు టొప్పునే మముల నేమిగ నెంచితా రాము నీ మదిన్ 150

చ అతఁడిటులన్న సన్నగ చరాధిపుఁడిట్లను నన్నరాఘవున్
మతి మఱవంగ నౌనె యతి మానుష మాతని శక్తిగానమే
యితఁడొక యించుకంత కనులెఱ్ఱన జేసిన యంతమాత్రనే
గతిచెడి కూలదే జగము గావున నాయెడలే వెఱుంగనే 151

ఉ ధీ రహితుండ వానరుఁడ దీనుఁడ హీనుఁడ నన్ క్షమింపుఁడీ
ధీరహితుండ వానరతి తేరుగడైనఁ బరాకు జెంది తెం
తే రహితుండ కుంకుడురఁ దీయునటుల్ కపికోటి నంపి ముం
ధీ రహితున్నబంధు నని ఁదీయుడు నేగమె సీత జాడలన్ 152

ఉ సీతను దెచ్చి రాఘవుని చెంతను డించెదు నంతదాక నే
నాతుని మెక్కగూర్చి ధరనాత్రజ నట్టికృతఘ్నుడంచ నన్
ఖ్యాఁతిగ నాకు రాజ్యమిడి కాంతను గూర్చిన స్వామి రాముకై
నాతలనైన నీనె తరుణంబున నట్టి పనుల్తుటించివన్ 153

క మీకీ బ్రత్యుత్తరముల
సాకల్యముగాఁగఁజెప్పఁ జాలను దండ్రీ
వాకొన నేటికి నేను క్రి
యా కేవలముత్త రమ్మటంచు నెఱుఁగవే 154

అవియిట్లు సుగ్రీవుండు సౌమిత్రికిఁ గోపోప శమనంబు గాఁబలికి తన మంత్రి

ముఖ్యుండగు హనుమంతుఁ బిలిచి దాశరథి మ్రోల నిల్లనియె 155

చ మనదగు రాజ్యమందుగల మర్కట భల్లుక కోట్ల నెల్ల రం
డన దగు దూతలంబిలిచి యందర బిల్వఁగ నంపుమిందులన్
మనఁదగు వాఁడు రాక యిఁకమూనఁడికం ఎది నాళ్లలోననే
మనరగు నాక్షిపాణి నదురంటఁగఁ ద్రుంతు మదాజ్ఞ మీరినన్ 156

శా వ్యగ్రో దగ్రత వానరాధిపుఁ డిటుల్పల్కన్ సమూమంతుఁడ
త్యుగ్ర ప్రాగ్ర హరుండు చారుల నహో యుకంఋగాఁబంపినన్
జాగ్రత్త్రాగ్రియు లేగి వేగరులు నాజ్ఞన్నైక కీశాలికిన్
సుగ్రీవాజ్ఞ యటంచుఁదెల్పి, పరమౌత్సుక్యంబునన్ రమ్మనన్ 157

చ. పిలిచెను భానుజుండని చెవింబడినంతనె కీశరాశి రం
పిలి చెలరేగి యేగెను గపి ప్రభువీటికి నూర్లువేలు ల
క్షలు నట కోటు లర్బుదము ఖర్వము శంఖముభూరి సంఖ్యలన్
గిలకిలలాడికొంచుఁ దమకేకలు నాకమునుం బగుల్పఁగాన్ 158

వ. ఇట్లు ప్లవగములగములు గచ్చువిచ్చుగ పెచ్చుపెరిగి విచ్చలవిడి విడివడి వడిఁదీరుగుచుఁ జొచ్చెరఁ జొచ్చి పొచ్చెము లేని మచ్చి కల హెచ్చి యుచ్చకములకై యొండొరుల గిచ్చికొని తచ్చవ లాడికొనుచు బిఱానఱాలు పెగలించి యెగఱువ్వి యువ్వలనొవ్వ నవ్వి పగలఁబండి పండ్లిగిలించుచు గోరమేను బిరబిర గీరి పేను నేరి నోర నిడికొనుచుఁ గొటారు కొమ్మలకుఁ దటాలున నెగిరి గిరిచరియలకు బడుచుమికి నెమకి యట నెద్దియేని చోద్యంబగు ఖాద్యంబును దొరకించికొని క్రించు తనమున నింముక పెఱకుపే కెఱుక పఱచి కకాపికపఱచి యది వచ్చి తను నెబ్బుకొని యొడిసి కొవిపోవ జడియకయు జడిసినట్లెడసి తానుఱికి దానికి దొరకనీక తోక మడించికొని పడుచుఁ గఱచి పట్టిన ఖాద్యమును విడక నెఱచినట్లు వెడవెడ నడల నొండెడలకుఁ బాఱి గుట్టుకున్న మ్రింగి నింగి నంగులిచేఁజూపి యుడికించుచు ప్రేలు వాలు గొమ్మల బట్టి చాలఁగ నుయ్యల లూఁగుచు వాలు గొమ్మలతో నయ్యాట లాడుచుఁగూడుచు పీడుచుఁ బాడుచు నాటకురవ్మని వేడుచుఁ

గనుబొమ్మలెత్తి కన్నులల్లార్చి మొగమెంగయించి విట్లించుచుఁ గికురించి
వెక్కిరించుచు నొక్కరొక్కరిని ధిక్కరించుచు నిమేషమాత్రము సేకరించుచు
కేకరించుచు మోకరించి నడువఁగడువు బెట్టి కొంత తడవు హెచ్చునడచి
వచ్చువడిన దాని నడచుచుఁ బొడుచుచుఁ దమకంబునఁ దమకంబువు
దొరకక దగ చేదిగ జేరులు పడిపడి యలకై గడియగడియకు గబ్బులు వెబ్బులు
మిట్టలు విట్టలు పుట్టలు గుట్టలు నెక్కి నిక్కినిక్కి జూచుచు బారులు తీరి
హోరాహోరిం బోరుచుఁ బాఱుచుఁ దాఱుచు నీరాకరంబెదరు నూచెదునని
యొక్కరొక్కరి తోపని నీరాకరమునకుఁజేరి ప్రథశ్రమము దీర నీరమాని
విశ్రమించి మించి యశ్రమమున నాశ్రమ తరులెక్కి వానితేనె తెరలంబట్టి
తుట్టె తెరలంగొట్టి మూలముట్టుగ మధువంతయుఁద్రావుచు సీక్షకముల
సత్తుగ బావుచు ఫలరసంబుల గ్రోలుచు వలయుఁ గ్రేలుచు మధ్య పానంబున
దూలుచు సోలుచు నేలకు వ్రాలుచుఁ దోక లెత్తి కొని కేకలిడుచు మూకలుగట్టి
మాకుల కెగఁబ్రాకి యాకనక యలమనక ఫలమనక దలమనక కాయయనక
పిందెయనక కంటఁబడిన దాని నెల్ల నంటఁబెఱికి యుఱక మంటఁ గలువుచుఁ
వెంటఁ బఱచి యొండొరుల గఱచి కొనుచుఁ దఱచు తరుశాఖల విఱుచుచు
గాఁపరులను దాఁపునకు రానీక శిలల నూఁకి వారు తమను మొత్తలగు దంటు
లెత్త నత్తఱిఁ దత్తర పాటున దాఁటిప్రేటు దప్పించి కొని వెక్కిరించి వేఱు
దారింబట్టి పోయి వారలేమఱిన మఱల చేరఁబాఱి తాఱి తాఱి పొడసూపి
తలసూప రాకుండ గుండురాలతో బడమొత్తియు మెత్తనై వెఱచినవారి
నోరు తెఱచి పండ్లఁ జూపి వెఱపించుచు విట్లనేక విధ స్వాభావిక పరిహాసైక
చపల చేష్టలుఁగాఁ పరులకు ఁజూపరులకుఁగరము వినోదకరముగా నెక్కడ
జూచిన లెక్కకెక్కువగఁ బ్లవగములగములు తండోప తండములుగఁ గిష్కింధా
పుర పరిసరము దఱివి యుష్ట్రగతిఁ గపి ప్రబర్హు దర్శించి కపి గోలాంగూలాచ్ఛ
భల్లవల్ల భుకెల్లరులము వచ్చితిమని తమివిఁదమరాక నెఱింగించిన సుగ్రీవుండు
హనుమ దంగదులతోఁ దోన కపి బలంబులు కూడిరా లక్ష్మణ సహితుండై
వానర సహస్రో హ్యమానమగు చతురంత యాన మారోహించి మాల్యవద్గిరి
గుహా ద్వారంబున కనతిదూరంబున శిబికావరోహణంబు గావించి రాము
సేవించి దాశరథి కాశదీరఁ జేరువ జుట్టుము ట్టుకొని యున్న యున్నగవర
బలంబు గానుపించి దగు కామక లొప్పించిన రాముడతని గారాముప సౌమిత్రి

నిర్విశేషంబుగ గాఢాలింగనంబు సేసి యాసీనుంగావించి సేవ చేతి కచ్చిన
యంతగా సంతరంగంబున నుబ్బి యామె జాడ జూడదగు ప్రయత్నంబు
గావింపుమని సెలవిడుటయు సుగ్రీవుండు వల్లెయని వానరాచ్ఛభల్ల వల్లభులలో
వెలుకులవంటి గఅకరి శూరులనేరి వారితోన మీరలింతట వేవేగనేగి
నాయాదేశమున నాయాదేశములంతట నన్వేషించి మనద్వేషియగు దోషాచరేశు
వాసంబు యోషిద్రత్నంబున్న తావునున్నత మతి వరసి యెందెందుఁదిరిగియుఁ
దిరిగి యిందున్నట్టు వీర లిటకు నెలమించఁగను నెలమించకయు రావలయునని
నలు దిక్కులకయ్యె వారల నయ్యె దిక్కున కేర్పఱచి తదనంతరంబు

159

జనకజను వెదక మీకున్
జనని యుఁకం దప్పదనుచు శతవలిని సుషే
ణుని నుత్తర పశ్చిమముల
కును వినతుని దూరుపు దిశకును బంపి యటన్ 160

ఉన్నకుమారునందగు మహారజతాంగద ముఖ్యభూషుడౌ
నన్న కుమారు నంగదు మహాబలశాలి హనూమదాది ధీ
మన్నగ వారి యూథపుల మంతిరి తారును దార బుద్ధి స
మ్పన్నగజారి యోధపులఁ బంపెను దక్షుల దక్షిణాశకున్ 161

ఇట్లానర్పి యాదిశలకుఁ గుశలులైన కేశయోధనాథులనేర్పఱిచి నేర్పరసిధరులగు
వారలకు గారియము బోధింప దరుచర వీరులారాయని సంబోధించి యా
నేర్పరి చిరపరిచయమున నయమును జెందు తత్తద్దేశస్థ నదీనదము నదీనదములై
కని మహాగహనగుహా మహీధ్రములగీనుంగెనుమవి సవిస్తరముగాఁ బ్రస్తావశం
భ్యశంబుగా బ్రస్తావించి వారంబ్రస్తావించిన నప్పుడు దాశరథి యుప్పొంగి
నలుదెసలకుఁ బఱఁ జూచిన కీశరాశిని ముందుగఁదా దారఁ జూచి తక్కిన
ముఖ్యడలు ముఖ్యడులుగ నెంచి వారిని విడి దక్షిణపు దిక్కునకు బయలు
వెడలిన యందఱిలోఁ బవననందనుఁ దన ముందఱికిఁ బిలిచి సాదరవాక్యంబుల
ఆదరించి బోధించి

162

అప్పావనమతి రాఘవుఁ
డప్పావని చేతికిచ్చె నడియాలంబో
యప్పా వనరుగ నాసతి
యప్పావని కిడుమటంచు నంగుళి ముద్రన్ 163

ఆగతి రాముముద్రికను హస్తముచేఁగొని వాయునందనుం
డాగతుడైన నంగదుఁడు నాతని దక్షిణవారి గూడి యం
దాగక యేగి కాననము లద్రులు నేలలు సూచి సీతకై
యాగతమేమి చిక్కక యహార్యము వింధ్యము చేరి యుండలన్ 164

విసుపకింపు సందు వెదకి వేసరియును
ఋక్షబిలము నాస వృక్షగుహను
దారిసొచ్చి యందు దారి తెన్నెఱుఁగలే
కదలి వెడలలేక ఎడలి యుండ 165

హనుమంతుఁడు తారాంగదు
లను మంతురులును గుఁమిగొని యట సరసి తటం
బున మంతనమునను దపం
బొనరించు స్వయంప్రభాఖ్య నొక శ్రమణిఁగనెన్ 166

కని యతండతి వినీత వేష భాషల నామెకడకరిగి తత్పదంబుల కెఱఁగి
167

అకుటిలుఁడామెతో ననియె నమ్మ నృపాజ్ఞను మేము రాముదే
వికినయి వచ్చివచ్చి యిట వింధ్య గుహంబడి తేరుఁడెన్నుగా
నక వినుఁగంటి మీ వెలిఁగివందెరువొక్కటి చూపు మన్నఁగం
దక సతి కండ్లుమూయగవి దాఁటిరి దాఁగుడు మూతగాఁగపుల్ 168

ఇట్లు బహుతిమిర సంవృత గుహాంతరాళంబు నుండి నిమేష మాత్రంబు
వెడలి స్వయంప్రభ యొంటి ప్రభకు నామె తపోమహిమకు మిగుల నచ్చెరు
వందుచు నంగదా[illegible]గములు చెలంగి యచ్చట నుండి కొండొక
దూరమారసి యెచ్చటను జానకింగానక ఋక్షబిలంబునన తమకు గడువు

నెలగడచి చనుటకును వనచరపతి సుగ్రీవుని దగ్గరదండనకు వెఱచి యువరాజగు నంగదుండం గదగొని ప్రాయో పవేశంబు నందభి నివేశముగా వింప దారుండుదారుండు గానఁదారేయు తోడి పాటు వాడై యాపనికేయాపని కేమని సమ్మతించుటయు

169

ఉ పావని రోసి మాస మెడఁబాసియు నీసరికెందుఁగాన మ
ప్పావని సీతఁగాననిక బ్రాయమె శ్రేయమటంచటు ల్లలం
పావని నిశ్చయింపఁ గపులందరు నొప్పి ముమూర్షనుంట త
ప్పావని తార్క్ష మాజిని దశాస్యుని చేత జటాయు వుండునాన్ 170

వ భాను భానుదగ్ధ పక్షుండై పక్షీంద్రాగ్రజాగ్రతనూజ సుపార్శ్వన్ సంపాదిత మితాహారంబు దేహధారకంబుగాఁ గుక్షి భరింపుచు బక్షీంద్రాగ్రతనూజుండగు సంపాతి పక్షసంపాత వంధ్యశక్తుండై వింధ్య గుహనుండి చిరకాలమునుండి పడియున్న జటాయువగ్రజుండు నయ్యెండఁదలచు గొలగొల లాడుచున్న గోలాంగూల తరుచరవరుల గని యొక్కనినైన విడువక యొక్కొక్కనిదిని దినము దన కడుపు చిచ్చు చల్లార్చెదనని వారి కడకు నొయ్యనొయ్యన వచ్చుచుఁ దన తమ్ముని పేరు వారు పేరుకొనుట యు ఁగనికరమొదవి విపక్షపక్ష బుద్ధి మాని యా విపక్ష పక్షిపతి యప్పుడు

171

ఉ. పాతిత నర్మశర్ముఁడయి భ్రాతృవధన్విని యార్తిఁగూరి సం
పాతి తనంత తానటకువచ్చి జటాయువు వున్నవేమఁదా
పాతి తమున్ను దీవెనని యాత్మకథ వ్వినిపించ యంతతోఁ
బాతిత పక్షము ల్మొలువ వారికిఁజెప్పెను సీత జాడలన్ 172

చ. అవనిజ రావణాసురుని యాలయమందున మున్నయట్లుగాఁ
బవనజుఁడంగదాదులును బక్షిపువెల్ల నెఱింగి సంద్రమున్
బవన జవంబు తోనెవర వారము చేరదరన్న బుద్ధి గొ
వ్వనజగర్భు సూతి మున పావని కన్నను మిన్నలేదనెన్ 173

కవిరాజ విరాజిత వృత్తము

అదరక నేఁ బదియామడ దూఁకెద
నంచు గజుండు గవాక్షుఁడు వి
ర్వది గవయుండని వాలుగ ముప్పది
దాశరభుండని తారక న
ల్వది పదిహెచ్చని బంటొకఁడర్వది
వాకొనె మైందుడు బలే ద్వి విదుం
డిడె హెచ్చని నెంచె సుషేణుఁడు
నెన్పది తొంబది ఋక్షపుఁడున్ 174

కవిరాజ విరాజిత వృత్తము

అదివివి యంతయు నంగదుఁడిట్లనె
హోలిగ వాలికి వాత్మజుడన్
బదిబదులామడ వారిది నాకొక
భారమె పో మఱి వచ్చుటకున్
జదురుమగా వన జాంబవదాఖ్యుఁడు
వాలుదు వెంతకు స్వర్గమునన్
బదిలిడు మైనము భార్యగ రాజును
బొఁజా గనందగుఁ బాల్యుఁడు గాన్ 175

గీ కావఁబవిగొను యువరాజుగాను బనుల
కిందఱును భృత్యులుండ నీకిందముగఁ
జనుని తెద్దుండఁ జెయిఁగాల్చి కొనఁగ నేల
లంక కిపుడంపుమొక యకలంక బలుని 176

క అవవివి యంగదుఁడంగద
మన వినయముతోడ నెవ్వఁడానతికిం జా
లిన వాఁడున వెలుగుల ఁజే
డని మనవివి వినుమటంచు నాతని తోడన్ 177

గీ. కొండ తలక్రింద విడికొని గుండు ఱాల
కొఱకు వెదుకంగ నేల నీ కొఱకు రంటఁ
దవిలి యుండఁగ మదిఁజింత దవులనేల
మంతునకు నెక్కు ఘను హనుమంతు ననుపు 178

వ అతఁడిట్లనుటయు నీనీకార్యంబు సక్కపఱచి కాపాడుమని యమమని
నుఱిమఱి గొనియాడి యనుమతి పఱిచిన నీయంత వాఁడు లేఁడని
నేఁడుటయును

179

ఉ. అందఱు నాంజనేయుఁగొని యాడఁగ వేఁడగ నాతఁడొప్పి మీ
రిందఱు వంది చూడను దధీంద్రుని దాఁటెద గొప్పదంబుగాఁ
గందఱుమైన నాబలిమిఁగన్గొనుఁడంచును దూఁకె వింగి కే
గం దరువాణ మందముచుఁగాళులు సేతులు యేఁగు దించుమన్ 180

సుందర కాండము

సీ. అప్పుడాతఁడు పైకిఁగుప్పించి యెగసి
యువ్వు సంద్రము మీఁదమునుఱుకు తఱివి
నాక మానన్న నుగుటనక్కనకకూట
మైనాకముంగని మానముంది
మరసమర్పిత భార సురసదర్పిత ఘోర
విరస వక్త్రము సొచ్చి వెడలి వచ్చి
సింహకోటి కరాళ జిహ్వా కామగ్రాహి
సింహిక ప్రేవులు చీల్చి కూల్చి
సకల వికలావదల విట్లు వరవి ఁ గడవి
కడలి శతయోజనము విఱుకయ్యకరణి
దాఁటి యలవోకగా వద్రి కూట మవలి
నేలపై రామబాణమ్ము పోలె వ్రాలె. 181

వ. ఇట్లు వాయుసూనుండు వాయువేగంబునఁద్రికూటాచలంబున డిగి పగలు

లంకలోనికిఁజనిన రజనీచరులు పగఁగొని తమ్ము దలపడిన నింతిని వేవకుటకు నంతరాయము వాటిల్లు నని సూర్యాస్తమయము వేచి లంకదేవతపాలఁజూచి యద్దాని కోటలు తోటలు పేఁటలు బాటలు మేడలు వాడలు కూడలి రచ్చలు బచ్చులు మచ్చులు ఫౌజులౌజులు తురంగమాది చతురంగబలములు లోనగువాని రీవిఁగన్నులారఁగని లోనగుచు నౌర దీనిసోరు దీనికిగాక మఱియేవ్వటికైనఁగలదే ఇవ్వటికివ్వననిధి దాఁటిరా నెవ్వనికి వశమగు? నగుఁదాక కట్టఁడి తనమున నా బోఁటి వాఁడొకానొకండు వచ్చినను నగుబాటగుఁగాక తగువాట నబోటియగు జానకి యగబాటెట్లు వాటిల్లు సీటుగ నిల్చి యనర్గళ దుర్గమ పురవరంబుఁజొఅ నెవరి తరంబగుఁబగఁగొన్న యీ యసుర నెదిరింపఁగరంబు దుర్భరము గాక యీనిబ్బరపు బూటకముల మాట వాఁడేయని లంక హెచ్చుగని మెచ్చుకొనుమనచ్చేరుప నచ్చెరువువడుమ సీతనొనఁగూర్తునని రఘువరునకు బొమ్మఁజెఅచి వన్నిదము నఅచి బరుపడి బరవనపిడి నయిన తనయు కేటిమాట తక్కునని యెంతయుఁజింతించి హనుమంతుండు మఱియు 183

క. దాశరధి శరధి, శరరధిఁ
ధాశరధి శరధి మహోగ్రతఁదలమొలచి పె
ద్దా శరధినీశ కుముం
దా శరధుర్యుండడంగు నీని మదినలరెన్ 184

క. సంజమ బురిఁగవఁదలఁచి వె
సంజనశందాఁగి చాఁటునఁగొని యీ
సంజనిడియొడమయడుమ ర
సంజనఁగాఁదొడఁగె బఁలుషం బిల్లి వలెన్ 185

క. అవికల వ్రవతి పతిఁగవ
నవికలమతి సమతనయుఁడరుగుటకు విశన్
రవి కల్పింపఁగ నస్తము
న వికటకము మఱుఁగునకు రయంబున నేగెన్ 186

వ అంతఁధరణియస్త ధరణీధరావతరణంబు సేసిన యనంతరంబ హను
మంతుండు

187

క. మును మాపగుటయు వెల్వడి
మును మాపనిఁజూతు నన్నుమొఱకు లెదిరినన్
మును మాపవె రాకాసుల
మును మాపగ తీరసాలములఁగ్రోతులిటుల్ 188

వ. ఇట్లుంచు యేగుదించి వనచరవల్ల భుండు నల్ల నల్లనంబిల్లివలె నడుగు లిడుచు

189

మత్తకోకిల .

లంక యుత్తర గోపురంబును లంఘనమ్మునరించుచో
లంక యత్తఱి నాత్మరూపము లావు చేకొని యార్చి ని
శ్శంక వానరయేల వచ్చితి చంపుదున్నిను నిల్వునాన్
వంక పెట్టుచు పీఁడు సూడఁగ వచ్చితిని యనె నాతఁడున్ 190

వ అనుటయు లంకాశక్తి కాలనియుక్తమై కాలాగ్ని రౌద్రాకారంబున నిల్చిన
మీరజాతో నిట్లనియె

191

ఉ ఆఁడది యంచు జూడకుమనా ధృతి నన్ను జయించి కాని యీ
పీడుసారంగ నీకగునె వీరిడి యంచును జేతనాతనిన్
గాఁడగ నాయమేయఁగపి కామినియంచును జంపలేక ము
న్నాడిగ వామముష్టి వదనంబున మొత్తెను రక్తముర్లఁగన్ 192

ఉత్సాహము

దెబ్బఁదినియుళంకు లంక తిమురడంగ నాకిఁకన్
జబ్బుకాల మచ్చె బ్రహ్మ శాపదగ్ధ మీపురిన్
నిబ్బరముగఁజొచ్చి పేయు సీమనుల్పమస్తమా
యబ్బ సీత చేత దైత్యుఁగారు డారుమూడుగాన్ 193

గవము

ఇటులనఁగపివతి హేలగ లంక జ
యించి చివాలున నెగిరి యొగిన్
జిటికెన గోటను జెండువ వెంబడఁ
జెచ్చెర దుమికి నిశింగనియెన్
రటనము సేయక రాజ గృహమ్ములు
రాణువు లొక్కెడ రావణునిన్
దటుకున మండోదరిఁగని సీతఁగ
దగఁగొని కాంతని తలఁగియటన్. 194

మేడల నెక్కియు గోడల నక్కియు
మడువుల్ద్రొక్కియు మచ్చులెక్కి
మాటిమాటికిఁజాటుమాటు చోటులకేగి
బోటులగని నిద్రపాటు మీఁద
రంగస్థలంబులు రచ్చ పట్టులు మెట్టి
శృంగాట కమ్ములు తొంగి చూచి
బందు లుండెడి చోట్లు పందలుండెడి చోట్లు
పెందలకడ సందుగొందులరసి
మూలముట్టుగఁగనియె నాఁప్రోలతండు
విదియది యటంచునొగి వచియింపనేల
బట్టి యనుమఁడు మెట్టని యట్టినేల
లేక్కకును బెత్తెఁడైనను లేదు నమ్ము 195

వెతకి వెతకి యతడు వేసారి వేసారు
అరిగి పట్టి చోటి కరిగి యరిగి
బలముగాఁగ గాడ్పు బలపముల్గట్టగా
రామువల్లి కానరామిఁగదలి 196

హనుమంతుడు తనమనంబున నిట్లని చింతించె నెట్లనిన
197

క ఆలించి గృధ్రవాక్కుల
నాలించి హితాళి శరధి లంఘించి పురిన్
దూలించి గ్రామదేవత
గాలించితిలంక దేవి కన్పడదెందున్ 198

ఉ ఏకడగండ్ల వడ్డ సతియించిన యెచ్చెదరేని నేనయిల్
వాకొని పెట్టిపుట్టని యభాగ్యుఁడ నాకెటుమాట దక్కనే
నే కరణిన్ గమింతును గపీశుని పాలికి సీత సేమమున్
శోకము దీర రాజడుగు పోరెటులాడును నాకు, నేమనన్ 199

ఉ. నేనొక పోటు బంటునని నిండు దయన్నను నంతమందిలో
బూనికఁబిల్చి రాముఁడిడి పుణ్యపు ముద్రిక నానవాలుగా
మానిని కిమ్ము నమ్ము సతిమాఱు వచింపను నోటినిండ నీ
తో నన నానలేక తగుదున్మతి తెమ్మనుకొంటినాదుచేన్. 200

ఉ. జానకి జాడ భాగ్యమెటజాలియు జాలని కోతి నేనటన్
దీనమ్మగమ్ము నక్కయెట దేవతలోకమెటన్నయట్లుగా
నానఁగబూనఁగర్తలగు నంగద ముఖ్యులు నందఱుండగన్
నే సహమస్మియంటి నడి నెత్తికి నెత్తికొనంగ నెట్లనై 201

వ. జానకి జాడగాన కిటపాగి వేగిరము వానరేంద్ర నరేంద్రుల పాలకేగ, నోయీ
వాయుపుత్ర సీతంగంటివే యని వారలు నన్నడిగిన నందున కేమందు
202

చ. అగుపడలేదు సీతయన నంతటి తోడనె రామలక్ష్మణుల్
వగను ముగింపుకొంద్రు కపివర్యుడడంగును వారితోడి పా
టగుదురు వాలిజుండు కపులందఱుచావటకు నేను నమ్ము వె
మ్మగఁజిరజీవిఁజేసె విధి జూడక సాధక బాధకంబులన్ 203

క. ఏమని కొని చని తెల్పుదు
రామునకీయప్రియము చిరంజీవి వలెన్

నేమని చిరజీవిగఁగొలు
గాములఁగన నేల మూలఘాతని గాఁగన్ 204

గీ ఓపనిఁక నాకు జానకిఁజూపకున్న
పీకఁబెకలించికొని నాడుతోకఁజుట్టి
యొక్కవంక నమరపురి నొక్కవంక
రక్కసుల లంకఁగొంపోదు రాముకడకు 205

క అని పగచి నగ వరేశుడు
కనరున నందునకఁదానుగానని సుమనో
వనమునకువాదిగొని భూ
తనయను నట గాంతు నన్నధైర్యంబొదవన్ 206

ఉ రాముని లక్ష్మణుందలచి రాముని దేవి భజించి సీతఁబే
రామనిగాముద్విజరి హరాజుల నింద్రుని జంద్రు సూర్యుఁగా
రాముని మారుతాగ్నులకు రాణవెఅంగుమ సిద్ధినిచ్చి యా
రామమునందు వీరు రఘురాముని భామను నాకుఁజూపుతన్ 207

వ అని యిట్లు హనుమంతుండత్యంత భక్తియుక్తుండై తన యిష్టదేవతను
తలచి మ్రొక్కి రావణుని విష్కుటపుష్టారావనా వరణ వరణంబువను
దటాలునఁగుప్పించి యెగసి యావట తోట గోడపైవ్రాలి
208

ఉ. తటుకున దూకి గోడను శతప్రాదవోలె వమీరసూతి య
చ్చట నొక శింశుపాతరువు శాఖపయి న్వెసనెక్కి దానిక్రిం
దటఁగవె రామరామాయని యార్తిని గూరి యహర్నిశంబును
ధృటగతి భర్తఁగూరిచి తపంబొనరించెడు నొక్కయంగనన్ 209

మ. కని తాపిన్న సమస్త లక్షణము లక్కాంతాలలామంబునం
దుమ దార్కాణగఁగ వృదందొలగె వాదుష్కర్మములోడు తో
డవ వాక్యము తెల్లఁదీరే దుదముట్టవ్ సీతవామాత నున్
గనుఁగొన్నాఁడను నాదుభాగ్యమునఁబాగా నేసలింగోటలొ 210

క. అని యానతి సీతయ కా
విను హనుమటు శత, సహస్ర, విధములను సప
త్రింగనియు నిశ్చయించుచు
ననువుగ నెటుపలకరింతువని యెంచు తటిన్ 211

ఉ. వేకువజాము రావణుఁడు వేగమె నిద్దురలేచి మన్మథో
ద్రేకము పట్టజాలక మదించి సురాసుర భోగ కామినుల్
చేకొనికాలదీవియలు లీలఁగ లోలత వెంటనంటి రాఁ
వేకువ లేచి వేగ యరుదెంచెను జానకియున్న చోటికిన్ 212

ఉ. వచ్చి యితా పతివ్రతను వాకొనరాని కఠోర వాక్యలన్
హెచ్చి సురారి సీతనతి హేయముగాఁదనుగూడు మంచనం
బొచ్చెము సేసి సీతయొక పాఁదము జేకొని దానిఁజూచి యో
కుచ్చితుఁడైనదానవుఁడ కూడదురాయిటులాడఁదల్లితోన్ 213

చ వినుమిటు కండకావరపు వెళ్ళిని నోటికి వచ్చినట్లు గూ
సిన నిహముంబరమ్ముఁజెడు సీయసరే పరదార గామినిన్
ఘనతరపాపకాల ఫణికంఠమునంటెన మేసి చుట్టు కొం
చును రెగఁగ్రోలి సీయసులు చూఱఁగ నాయువు శ్రీ గ్ర సించురా 214

ఉ. దీకొనలేక రాముఁబతిదేవత నన్నిట దొంగిలించితే
సీకెటు లొప్పెరా మనసు నిన్నని నందుము మండె యన్నలో
కైకవిభుండు నారుపతి నేరిగజూచి తొమ్మన్నఁజూచి నన్
జేకొని నారు బుద్ధి నను శీఘ్రము రాముని కిచ్చి పుచ్చు మీ 215

చ. అటులొనరింపవేని విను మాజిని నోజన పుత్రపౌత్రకున్
దటుకున విన్నుగూల్చి రఘునాథుడు నారగ భాగధేయము
క్కట నను జెందు నెందెవరి కాచుల సైబడి కావుమన్న నే
మిటునయిన న్నినుందవిలి మ్రింగు గుటుక్కున రామబాణముల్ 216

చ. అదియటులుండనిమ్ము దుమజాధమ యేటికి నంతరాంత వి
న్నదర శపించి యుమ్మితరియారేదు లోపం బూది సేయునే

మదిఁబతి యాజ్ఞ లేదనుచు, మానితి, నారఘువీరు, చేతఁగొ
న్నిదినములందుఁద్రుంగు నినునేఁడునుమంజెయిసేసి కొందునే 217

ఉ ఇంతకు మున్నతివ్రతలు నెందరొ నిన్ను శపించి పీడి రా
చింతల జేఁకు నీకకట జీవితకాలము హ్రాస్వమయ్యెగా
వింతగ జావు దెబ్బఁదిని నేకొన యూపిరితోఁగ్రుశింపు ము
ద్దంతువుఁబాము గబ్బఁగొని చంపఁగనేలని నిన్ను వీడితిన్ 218

మ అవి తన్నామె తృణీకరించి తలవాయన్రోతలంబెట్టఁజ
చ్చిన బొమ్మై యమరారి కాతఁడలుకం జేబూని ఖడ్గంబు నా
మెను ద్రుంపంజన భార్య యడ్డపడి కామింపంగ మేమున్న బో
మను జాబ్జాక్షిని బ్రాణనాయకయ కామంగోర నీకేటికిన్ 219

గీ అలియన్న మాటలాలించి లాలించి
వాలుఁబూని నట్టి కేలు వ్రాల్చి
పొంగు కోపమెల్ల మ్రింగికొంచెద లోన
లెస్స నాతఁడనియె నున్నురుము 220

శా పోనీ పాపము మర్త్యకాంత కెటులబ్బు న్దైత్యలోకేశులో
నానా భోగములంచు సీతకదియందంజేయ నేఁబూన న
ట్లౌనా కుక్కకు నేయి యిందువె యవశ్యం దీని హింసించి
దానావ్యాళులు తిండి రెండు నెలలన్నా నొప్పకున్నన్ననున్ 221

క ఇటులని యనురవరుండం
తట నంతిపురమ్మునకుఁజనన్ జానకి క
న్పటి రాకాసులు నుడివిరి
కిటికిడి కటువులను నోటికివి వచ్చినటుల్ 222

పంచచామరము

కరమ్ము దుష్కరమ్ము పంక్తి కంఠు చేయిపట్ట
శిరము మొమ్ము వ్రాయ మీవు సేరు రావణున్ శిరున్

దొరం దొరంగు రాము మర్త్య తోడ గార్య మేమిఁకన్
దిరమ్ము నందరాని పండు నీదు చేతి కబ్బుటన్ 223

ఉ. లలనరో! హస్తలబ్ధమగు లప్పనుమీ యసురేంద్రుఁడేసిఁగా
దలఁచితి వాని నీకతఁడు దక్కిన జన్మము ధన్యమౌను నీ
కిలపడఁడట్టి వాఁడిఁకను నట్టులు రావణుఁగూడవేని పెం
దలకడ నిను జంపి తొల్తంగబలింతుము చల్లికి కూడుకాగనన్ 224

ఉ. రక్కసులిట్లు జానకిని గ్రందుగ గ్రక్షకరోరవాక్కులన్
వెక్కులు నొక్కి చెప్ప మది భీతిల కిట్లనె సీత వారితో
నెక్కువ తక్కువల్పలుక నేటికి లోఁబడ నిట్టి కూఁటికిన్
గక్కుఱుతుల్విడుండెడమకాలను గూడ స్పృశింప రావణున్ 225

ఉత్సాహ
ఏల కంఠశోష మీకు హ్యాగ్రతంబు దెల్పెదన్
బాలలార వినుడు నాతపః ఫలమ్మ నుమ్మ నా
పాలి దైవమమ్మ నాకు బతియు గతియు రాముఁడే
కాల మతని దక్క నన్యుఁగంట జూడ నేర్వనిన్ 226

క. అని యిటు జనకజ నిక్కము
తన హృదయగతమ్ము ఖండితముగాఁదెలుపన్
దనుజసతు లామెకడకున్
జని వెనుకటి చదువె మఱలఁజదివిరి పెలుచన్ 227

క. అటరక్కసులన్ త్రిజటయు
పటువాణియు వృద్ధలేచి పక్కనుకలలో
పటుమతి రాముని విజయము
నట రావణునవజయమ్ము కంటిని వినుడీ 228

చ. అనవిని రక్కసుల్ త్రిజట యాకల యెట్టిదొ విప్పి చెప్పవే
యన నది చెప్పె రావణుఁడు సోమజ మంత్రి తమూజ హైన్యుడై

మడిసెను రాము చేత నని తూద్చెను లంకను రామదూత మ
న్నన బ్రతికగూడె సీత స్వజనంబు విభీషణుఁడేలె లంకనున్ 229

ఇట్లు కలగంటినని కావరులగు రక్కసులకుఁ జెప్పి జానకి నూరార్చి త్రిజట మఱియు నిట్లనియె

230

: ఇక్కల నిక్కల మయ్యెడు
మ్రొక్కుడు మన సీతపాదముల కింతట మీ
రెక్కువ తక్కువ లాడినఁ
రక్కఁగు రాఘవుడు గావఁరాఁడిక మిమ్మున్ 231

: అపుడారక్కసులుంజడి
చప్పుడుగాకుండ మ్రొక్కి జానకితో మా
తప్పులనెన్నకు చెప్పకు
మక్కామాబావరాగ మాటలు మాపెన్ 232

: కని యిటురాకాసులు వా
కొని యెవ్వరిదారి వారు గుజగుజ పడుమున్
జని వేకువతఱి గావునఁ
గొని జానకి మల్లెఁజాల్లు కొని కూర్చుటయున్ 233

: దానవ వరు దుర్భాషలు
దానవ వనిత లమపల్కు దారుణవాక్కుల్
వీనులకు సూదివట్లులు
గా నమువులు వీడ సీతగమకించి మదిన్ 234

: తన జటమ జెట్టుకొమ్మకు
నొవరంగా చేసి మెడకు మరిపెట్టుకొనన్
జనకజ వయినించెడు తఱి
వనవర పుంగవుఁడు మర్త్య వాక్యంబనియెన్ 235

సీ. మహితుండు సురసత్త్ర మాప్తుండు దశరథ
మహిపుఁడ యోధ్య తామహిమ నేలు
నతనికి నల్వు రున్నత భుజాల్పుత్త్రు లందుఁ
బ్రథముండు రాముండు ప్రథనఘనుఁడు
జనకు నానతి నేగవనికి వాలగు సీత
యనుజుండు సౌమిత్రి యనుగమింపఁ
బతి దేవతను సీత దితిజేశుఁడు హరింపఁ
బతియుదేవరు డామె, వెదకి కొంచు
మొనసి వచ్చి ఋశ్య మూకమ్ము చెంతను
గ్రీవుతోడను మిత్ర భావమంది
వానియన్నయైన వాలిని దెగటార్చి
యతని రాజ్యమెల్ల నితని కొసగె 236

సీ కపిపుంగవుండు నయ్యుపకారమునకుఁ బ్ర
త్యుపకార మొనరింప నుత్సహించి
యుర్విలో నెందెందు నున్నట్టి వానర
కోటుల నొక్కటఁగూర్చి తెచ్చి
యొక్క మాసంబున నుర్వీ జతావును
గనుగొని రాకున్న గావనముచు
ముందుగాఁ గొందఱు మొనగాండ్రఁ బంపెను
మూఁడు దిక్కులకును యొనసి పిదప
గట్టిగాఁజెప్పి యొకనెల గడువు పెట్టి
యస్మదాదులఁగొందఱ నరసి కార్య
దక్షులను దక్షిణాశకు లక్ష కపులఁ
బంప నిట సీతఁగంటి నాభాగ్యవశత 237

క. అమ్మారుత తనయుఁడ నే
నమ్మా హనుమంతుఁడందు రందఱు నన్నున్

నమ్మఁడు ముమ్మాటికి నను
నమ్మానవనాథు దూతనని వివరింపన్ 238

అమాటన్విని సీత రాము కథయం తాలించి చాలించి వే
ఱేమో దైత్యుల మాయ నమ్మ వశమా యేరైన నిట్లాడిరో
సామాన్యంబని నమ్మలేము యడియానందధ్యాన్మై యుండు నా
ధీమంతుండగు వాయుసూతి యనె సందేహింప వల్దంచటన్ 239

అమ్మా నను నిటు పంపుచు
నమ్మానవవరుఁడు తన కరాంగుళి ముద్రన్
నమ్మకమున కిడెనాచేఁ
గొమ్మా యిదెయిదెయంచతండు కొమ్మకొసంగెన్ 240

క్షితిసుత రామముద్రికను జేతను సీత పరిగ్రహించి ప
మ్మతిఁదలపైని నుంచికొని మక్కువ నక్కునఁజేర్చి కండ్ల నం
చితగతిఁగప్పికొంచుఁబతిసేమము వేమఱుగ్రుచ్చి గ్రుచ్చి మా
నితమతి దెల్పి కొంచడిగి నెమ్మిని నమ్మెను రాము బంటుగాన్ 241

అమ్మహిజాత సీత ప్లవగాధిపుఁగన్గొని పల్కె నెవ్వగల్
గ్రమ్మెడు మోముతో నెవరు గన్నది విన్నది కాదు కాని రే
శమ్మది లంక యిందునముఁజాలఁగ రక్కసు లాడుమాటలన్
దమ్ముఁడ వీనులార వినరాని వితేటికి విప్పిచెప్పగన్ 242

ఏది యెటైనను న్వరియ వేటికి రావణు దీనదానవున్
మేదిని గూల్చి నన్గొనుట మేలగు కార్యమటంచు రాముతో
నాదు మఱుందితో నుడివి నన్గొని పొమ్మని వాక్రుహోయతన్
మోదము గూర్చు మంచుఁబలి ముద్రకు మాఱొసగెన్ శిరోమణిన్ 243

ఆ మాణిక్యము చేతనంది కపి రాజామాత్యుఁడా మాతతో నేమం బొప్పగ
నేమ జెప్పగం దాపింజెప్ప పామిత్రితో రాముందెచ్చెర విందుఁగూర్చెర
మిముఁ రంతిల్లి యుండమ్మికన్ వాపీదందయయుంచి నన్ను నడిగాఁబంపమ్మ
నత్తున్ నెమన్ 244

ఉ. ఇంకొక విన్నపంబు వినుఁడేను దశద్విశత యోజనాఢ్యమున్
గొంకక యొక్క యూఁకునను గొబ్బున దాటితి నద్దఱుండని
శ్శంకను రేయి యెల్ల నిముసంబయినం గనుమాయ కంతటన్
లంకను రోసి యాక్రొత్తిని లావుగఁ గాంచితి దక్షి నాకటన్ 245

గీ. రిః యిూక వనిక నెంతయు ఫలములు
ముంగిఁబాల ఎండి ముగ్గియుండు
గానఁదినఁగ నాకు నాసతిండొకటున్న
నష్టసేయుమంచు నామె యనుడు 246

ఉ. సీతకు మ్రొక్కి వాయుజుడు చెప్పెర నప్పుల వాసి వాసిగా
నాతత దేహుడై నిలిచి యాసురపర్యుని పూల తోఁట సం
జాతయిన్నస్తమస్త తరుజాతము కూకటివ్రేళ్ళతో వెసన్
పీత భయుండుగాఁవెలికి వేసితి గాసిల నూఁచముట్టగాన్ 247

ఉ. ఎంతట నూలుకుండకితఁడప్పటి సాధముఁగూలఁ దప్పియున్
ఎంతము రాడునప్టి వనపాలుర మొత్తగ మొత్తి చంపి మీ
రంతుబు మానుడింక రఘు రాముని దాసుఁడ నాంజనేయుఁడన్
మింతనమేల భానుసుతు మంత్రిని సీతఁగనంగ వచ్చితిన్ 248

ఉ. మిక్కిలి రావణాసురుని మించిన దైత్యులు వేవురేనియుం
జక్కగ నాజి న్నెదుర జాలరనంగ నదేమి లెక్కి యా
క్కుముక్కిడి రావణుండొకడు మోలకు వీరత నుండ బోరికిన్
పిక్కుడు, మీకు లంక యనుదండన దప్పదు రాజదండమున్ 249

వ. అని హనుమంతుఁడంతఁదన యాగమన స్థితి దెల్పి తోరణం
బున కెగఁబ్రాకి యుండఁగని పూవికఁగొందఱు పోయిచేవితో
దనుజవరేణ్య పేరడఁగెఁదావక పుష్పవనంబు నేఁటి తో
మెముకొని వానరం బొకటి పీఁక హుజాడొవరించె బ్రాకులన్ 250

చ. వనవు లదల్పఁబోయినను వాఁడెలమింబడ మొత్తు టాలతో
దనుజాల వెక్కిరింపఁదన దావునకేరివి జేరసీయదే

మన మిది యేరి పంపకము యిక్కట యెక్కడ దాపరించెనో
యొనరగ సీతయున్న తరువొక్కటిదక్క మథించె నన్నిటిన్ 251.

కనికపిఁబట్టఁగల్గు మొనగాండ్రను నేవురి పంపి పట్టుడన్
ఇటఁగడు మీఁదు మిక్కిలి ఘటించుట సిద్ధమటన్న రావణుం
డనుపను కింకరాహ్వయుల నంపుడు నేన్బది వేల దైత్యులన్
వనచరు బట్టబోయి యనువారలె కూలిరి యాంజనేయుచేన్ 252

పోయిన కింకరాహ్వయులు పోయిన వారదె పోకమైనటుల్
మాయముగాఁగ వేగ హనుమంతుని చేఁదిని చావుదెబ్బలన్
రాయుచుఁగోతిఁబట్టు మని రావణుఁడంపె మహోగ్ర మూర్తియై
యాయత శస్త్ర జాలుని ప్రహస్తుని పుత్రుని జంబు మాలినిన్ 253

జంబుమాలి యంతడంబు మీఱఁగనేగి
సైన్యయుతుఁడు గాఁగ జన్యమందుఁ
గారు చిచ్చుపైకిఁగదిసిన మిడుతల
బారు తీరుగాగ బాటె తీతె 254

ఆవార్తన్విని పంక్తి కంధరుడు దానత్యంతముంగుంది స
ద్భావు నావకరూపు నక్షుని మహోదక్షున్సుతుంబంపఁగా
రీవిన్వాడని కేగి పావనికి నోడెంద్రెళ్ళి యుద్ధావనిన్
లావౌదుఃఖముఁబెట్టి తండ్రికిని జాలంధల్లికి న్నార్యకున్ 255

అక్షుండూఁడిన తోడనె
రక్షోనాయకుఁడు తనయు రావణి నంతన్
వీక్షించి హృదయగతమును
బక్షా పక్షములు మాని పలికెం గఁటకున్ 256

అన్నాపుత్రక మేఘనాథ వినుమీ యున్మత్తుమారామమున్
ఛిన్నాభిన్నము సేసి యొక్క కపి తాఁజెల్లన్ని పీఁకాకుగాఁ
దున్నుంబట్టగ బోవు దైత్య భటులం ద్రుండించెఁగా నందఱన్
సన్నాహంబున జంబుమాలినవిలోయించెన్ బ్రహస్తాత్మజన్ 257

శా. నీ తమ్ముండతిదక్షుఁ డక్షుఁడడఁగె న్ఫీశాలి కీశాధ్యచే
భీతింజెందఁడొకింతుకేని కపికంపింపండు నాబోట్లకున్
ఖ్యాతింగోతిగ నెంచఁబోక తదవధ్య శ్రేష్ఠుడై తోఁచెడిన్
భ్రాతిస్నీతరమౌనె వానిని జయింపంగా నెటులబ్బెదో 258

ఉ ఆకృతి జూడ వాడుకపియౌ వనిలో లయకాలరుద్రుఁడే
నీకెద తాలినం జనుము నిక్కము జంకిన వానిపైకిఁబో
బోకు మహేంద్రుఁడాదిగను బోరనినున్గని పాఱిపోవ నీ
దాక జయంబెకాని వితథత్వ మెఱుంగవు యెన్నఁడేనియున్ 259

ఉ అనుటయు మేఘనాథుఁడనె వబ్బకు నాయనవిమ్ము నాకు నీ
పనవరమేమి లెక్క మును వాసవముఖ్యుల గెల్చినట్టి నా
కునుమల భ్రింగు మారికిని గుల్పగ దల్పక యుప్పుడంబొకో
యనుగతి కోతి యెంతటిది యచ్చెరు వొప్పగ బట్టితెచ్చెదన్ 260

చ. అని తనతండ్రితో నటుల నాడి ససైన్యుఁడు మేఘనాదుఁడ
త్యనుపమ శూరుడై కదలి యంతటరా సభయుక్త మానముం
గొనకొని యెక్కిపోయి యలకోతిని బట్టెదనంచు నెంచి నా
నిని గఱకంఠుకంటి కరణిం బురుణించెడు తూపులేయగన్ 261

క వానరునకాశరములు
నూనములట్లింపకేని జాఱకయిడమి వా
దానవుఁడెద లోఁదుమని
నానాఁటికిఁదీసికట్టునకు వచ్చెననెన్ 262

వ. అని మఱియు నా మర్కట వీరుని గుఱించి తర్కించి తన పౌరుషంబు
వాలమికి మిగుల వెగులుమ రావణి యిక కీర్తిప్రతిష్ఠలు రావని యిట్లని
వితర్కించె

263

చ. కపిని జయింప నాతరము గాఁదిక దొల్లి టివారులావు నేఁ
డపహతమయ్యె శస్త్రములు మారడి వోయడిఁగాల్పైవరీ

త్ర్యవుగధగాగఁదోచు నరయంగతకాలమెమేలు, నమ్ము కా
లవు గతికంటె నాశరబలం బిఁకనేల తెలంగు మున్నెలెన్ 264

అనిదనుజేంద్ర నందనుఁడ జాస్త్రము తానరివోసి యేసినన్
ననవరవర్య మేనికది నంత యొనర్పమి మేఘనాదు డీ
నవజ భవాస్త్రమే యిటులు నమ్మయిపోయిన నస్త్రశస్త్రముల్
గొనకొని నేతెయేమి పొనగున్నర వానర కోటిపైకిఁకన్ 265

మారుతి కీబ్రహ్మాస్త్రంబునఁజేమకుట్టిన పాటియుగాకుంటకు గతంబు
వినుము 266

హనుమయ చిన్ననాడొకట నాడును దూర్పునభాను బింబమున్
గనుఁగొనిపండటంచుఁదమకంపడి బింబము మ్రింగ బోనుధా
శనపతి యడ్డమేగి వెలుచన్ బెదరించిన వానరుండు భా
మవినిడి యింద్రుమ్రింగను గనుంగొన వానపుడాగ్రహంబునన్ 267

కని విదలింపనంత శతకోటిని కోరడగన్ శివాలునన్
బనువడివేలపై నతడు బాలుఁడు గూలుడు పొమ్మపిల్లమున్
గవియనిటందు నచ్చటికిగ్రక్కున జేరి మనోవ్యథం బడెన్
దనయుని నమ్యలట్లు డవ దండ్రి జగంబున నూరకుండునే 268

హనుమఁడలుంచు బిల్వఁబడె నాకపు చంద్రుడు నాటినుండి తా
నవిలుడు కోపయుక్తుఁడయి యాత్మజుఁగొంచు గుహ ప్రవిష్టుడా
టును విధిముఖ్యులందఱొకటంజని వాయువుగాంచి యోయిపీ
తనయుఁడవధ్యుఁడయ్యెడు వృథా కృధయేటికి నస్త్ర శస్త్రముల్
మెకవు నాపనేమిట గ్రహించగ లేనతివిప్పమీరణా 269

అవి యిట్లు వరంబు లిచ్చి బ్రహ్మాదులు వచ్చినదారిఁ బట్టి చెచ్చిర
నరిగిరంత. 270

ఉ దానవజాస్త్ర మింముక పెతందగఁజేయమి మేఘనాధుఁడ
వ్వానర ధుర్యుఁగొంచు వతివాదము పేయక తండ్రిపాలిక

చ్చే సురేంద్ర పుత్త్రుని మూలి యొనర్చిన వానరాధమున్
ధీవిధి పట్టి తెచ్చితివిదే తగుబుద్ధులు చెప్పఁ బంపుడీ 271

వ. అనుటయు రావణాసురుడునావనాత్మజుఁ గోఱ చూపునన్
గనుగొని దీఁటి నీసముజగంబున నెట్టేఁడు వాడు నామముం
గొని వినినంతనే యవియు గుండెలు బ్రద్దలుగాఁగ నట్టివో
వననిధి యెట్లు దాటి యెటు వచ్చితి నీపురికోరి నావరా 272

ఉ వచ్చిన వాఁడవీవిటకు వచ్చిన దారిని బట్టిపోక బల్
ముచ్చట వచ్చు వావనము మూర్ఖుఁడవై పెకలింప నేటికిన్
దచ్చెవలాడు కొంచపటి దానవవీరుల జంపనేటికిన్
జెచ్చెర మున్న వాస్తవము జెప్పుము వీడుదు జంపకుండ నిన్ 273

ఉ. ప్రాణము నీకుఁ దీపయిన బల్కుము సత్యము సత్కులైనచో
రాణను వీడువాఁడ విను బ్రాణముతోడ నిజంబు వల్కితిన్
రోణవులందు రావణుఁడు శూరతముండని నీవెఱుంగవే
పోణిమి భీతిఁ జెందకిటు బొంకక తెల్పుము వానరాధమా 274

క. అనవిని హనుమంతుఁడు తన
మనమున రావణుని నొక్క మశకము గాఁగన్
గొని కన్నొను తెగియించుచు
ననియెను జిఱునగవు పెలవులందున వెడలన్ 275

వ. దనుజాట యొక్కమాట వినుతథ్యము పథ్యము నీకుచెప్పెదన్
వననిధి దాటి వచ్చితిని వాలిని జంపిన రాముభార్యకై
వినుగవ వేడ్కపుట్ట యటు నీవనమెల్లను బెల్లగించితిన్
దనుజులు మున్నుడీకొనినందాకి వధించితి దేహరక్షకై 276

ఉ. చౌర్యగతిన్ దురాత్ముఁడవు జానకిఁ దెచ్చితి నీవు లంకకున్
శౌర్యము లేమి రామునకు జానకి నిచ్చిన నీకు మేలగున్
గార్యమెఱుంగు మింక నటుగా నొనరింపక తక్కితేని దు
ష్కార్యము పొంటెంద్రుంగెదవు రాఘవుచేత సబాంధవుండవై 277

ఉ నీ వశమందు నున్న ధరణీసుత నీకు నకాల మృత్యువే
రావణ యేరిఁగాగను ధరాసుత నెంచెదొ చేతులారగా
నీవిట దెచ్చికొన్న యశముంగతి నెంచుము కాలపాశ మా
దేవియె నీకు నమ్ముమిది తెల్పెద దథ్యము సేయునేటికిన్ 278

చ అనవిని రావణుండు కడు నాగ్రహమెత్తి కృశాన్వితంపగా
ననువరకోటి కాజ్ఞయిడ నవ్వ విభీషణుఁడన్న దూతనిన్
జనునె వధింప నిట్టిదని శాస్త్ర విరుద్ధము దూతకెందునుం
బనుపడఁగా విరూపకరణం బటు సేయగఁబంపు నాపుడున్ 279

చ వికటదశాననుండనియె వేగమె యీకపి తోఁక గాల్చి వా
రక విడువుండటం చనఁగ రాత్రి చరుల్విని యాంజనేయు తో
కకు వడిఁజుట్టి బట్టలను గట్టిగ నూనెను ముంచి యగ్గిమో
అకులు రగిల్చి కోతి గడుఁజాగ తనంబున లంకలో విడన్ 280

మత్తకోకిల
వీధివీధికి దూకి వానర వీరుఁడింటికి నింటికిన్
వేధసేయ రగిల్చి నిప్పును వేగగాలిచె నాతఁడా
సౌధరాజము లెల్ల మాఁడిచెజప్పగాఁబురినంతటన్
బాధనొందుచు మొత్తువెట్టిరి బాల వృద్ధులు లోనుగన్ 281

వ హనుమంతుండు తనవాలమ్మున జ్వాలాళిలమ్ముగ మండి మండు కీలికీలాలికిని
నాఁకలిదీఱ నాహుతియిడ నిదియె యదనుకొని లంకయెల్ల గ్రుమ్మరి మేడలు
మాడిచిన తెలుంగెట్లనిన 282

సీ దశకంధరుని మేడ దగ్ధంబు గావించె
గుంభకర్ణుని కొంపగుముల గాల్చె
మేఘనాథుని యొక్క మేడ పాడొనరించె
మకరాక్ష సదనంబు మంట గల్పెఁ
గుంభుని టిల్లును నికుంభుని యిల్లును
వజ్రదంష్ట్రుని యిల్లు వహ్నికిచ్చె

వింకపేరు గలట్టి యెల్ల దైత్యుల యిండ్లు
రగిలింపగగ్ని మర్కట వరునకు
నెపగి రక్కసు లిరుచేతు లెత్తి మ్రొక్కి
రంత నాబాలగోపాల మసురు లడలి
యింట వస్తువులను దీయ వెడము లేక
యాల గొల్లాల గోలయ్యె నపుడు లంక 283

క. ఎఱుగలి తఱుగక పరఁగుచు
దరిగొకి యెరియంగఁగొనఁదప్పించికొనన్
వెఱవించుకయును గానక
యెరసెడి మృగపక్షులట్లు మొరసిరి యసురల్ 284

ఉ. అట్టులు లంకఁగాల్చివడి నాత్మనుజింతిలెనాంజనేయుఁడే
పట్టున నామెసేమము నభాగ్యుఁడనై పరికింపనైతి నే
నెట్టులు పోయి రామునకు నేమని చెపుదు సీత పోకడన్
గట్టిఁడి బ్రహ్మనాతలను గట్టిగ వ్రాసి వితుల్పడింబడన్ 285

చ. అటులతఁడాత్మలో వగపునందెడు వేళను వింగిఁజారణుల్
బటుమతి నాడిపోయిరటు పావని లంకను గాల్చువేళ నెం
తటి ఘనుఁడో ధరాసుతకుఁదాసెగ వింతుక దాఁక వీయకా
దటఁబురివెల్లఁగాల్చెనిట ధన్యులమైతిమి సీతఁద్రుండమిన్ 286

మ. అని సిద్ధుల్ శ్రుతి సౌఖ్యవార్తలవగా నాలించి మేలంచు నా
వన చార్యగ్రణి కన్నులార సతిదేవింగాంచి మేనాదన్
జనాథాగ్రణి రాముఁడేమడిగినన్ జక్కంగ వక్కాణమే
నొనరింపంగల సంతోషమనికి న్యోషమణిం జూడగన్ 287

మ. హనుమంతుండొక యూకువంజనితో నాహా మేమొప్పారగన్
జని యాసీతకు మ్రొక్కి యంజలిని శీర్షంబందుఁగీలించి యా

జననీ నేనిపుడేగి కాల్చితిని బుష్పారామమాక్రీడ మున్
దనుజానీకము దాఁకన్నునరుల న్ధాత్రిబడం గూల్చితిన్ 288

మ. దనుజేంద్రుంగని బుద్ధిసెప్పి పురము న్దగ్ధంబు గావించితిన్
మనువంశాగ్రణి రాములక్ష్మణుని సేమంబొప్పఁదేఁబోయెదన్
దనుజేంద్రువ్వసుతాప్త గూల్చి యనిలోఁదథ్యంబుగా మిమ్ముఁగై
కొనురాముండిఁక నూరడిల్లుఁడిట బాగుగోరుచు నెమ్మదిన్
నను మున్మాటికి నమ్ముఁడమ్మ మదిలోనం బోయినే వచ్చెదన్ 289

వ. అని యనంతరంబు 290

ఉ. పావని యామె వీడుకొని పక్కన వారిధిఁజొక్కలించి తా
నావలి తీరముందరియ నంగద జాంబవదాది యోధుల్
శీవిని నాంజనేయుని వడింగని కౌఁగిట జేర్చి యాతనిన్
దేవికి సేమమేయన విదేహజ సేమముజెప్పె నాతఁడున్ 291

ఉ. వీరలు చూచుచుండగనె వీరయ వారిధి దాటి లంకకున్
జేరి నిశీదినింబురముఁజొచ్చిరఁజొచ్చితి రోసి తెల్లడన్
వీరములో నశోకవని వేగమున్‌జని సీతగాంచి నే
నారసి రామముద్రికను నామెకొసంగి నమ్మునట్లుగన్ 292

ఉ. ఆమె యొసంగు చూడుమణి నంది సతీమణి వీడి దైత్యు నా
రాముని గూల్చి నావయికి రాత్రి చరుల్బహు సంఖ్య రాగదే
వోముచు వామరూపముల నెంచక త్రుంచితి లంకఁగాల్చితిన్
వామము పాటి దైత్యుఁగొని నాతిని గూరిచి బుద్ధి సెప్పితిన్ 293

చ. ఇటకరుదెంచు వేళ జనయిత్రిని సీతను జూచి కన్నులన్
దటుకున నువ్వు చంద్రముని దర్దయుఁదర్దయ దాటి ధాటిగాఁ
బటుగతి వేగ మీకడకు వచ్చితి వీరలు సాఁఅంజూచి యి
వ్వటికిత నేమిట్టైన దిగఁబడ్డది యుండిన జెప్పుడీయనన్ 294

వ. అనుటయు నంగదుండిట్లనియె 295

చ సరవి న్వచ్చిన కార్యమెల్ల మనకుం జక్కం బడెన్ జానకీ
చరణాంభోజము గంటి మింతటియు నాన్నేని కిష్కింధకున్
సరగం బోదము రాముపాలికిఁ జనగా సంజాత సమ్మోదు లై
హొరువొప్పం ఖగలోక పాతగతి రీవిన్వార లొకుమ్మడిన్ 296

చ వలీముఖ వీరు లిట్టులని వార్య గతింబడఁ దూఁకి వింగికిన్
గిలకిల లాడి కొంచు దివిఁ గ్రిక్కిరియంగడుఁ గమ్మి పోవుచో
బలముగ క్షుత్త్వ షావలను భాదితులై యట మార్గ మధ్యమం
దలవడ భానుసూనుని మహావని గాంచిరి సంతసంబునన్ 297

చ వృధుతరసాల శోభి యలిపేశల ఝుంకృతిగాన మానమున్
మధురస సంభృతంబు ఫలమండల మండితమర్కి సూతి వ
న్మధువన మెట్టిగాంచి దిగి మ్రాకులకున్వడిఁ బ్రాకి రందఱున్
బృధులరసాల పక్వములు పండ్లను గండ్లను గాంచి కాంక్షలన్ 298

ఉ. అంగదు నావతింబడసి యాకపులెల్లరు గొల్ల గొల్లగా
ముంగలఁదేవ ద్రావి యతిమోహితులై కడుమత్తులై వడిన్
వెంగళు లట్టు లాడఁగని వీరిని మాను వనాధిపాలుఁడీ
సంగతి మీకనర్థమని సారెకుఁగీశుల మందలించుడున్ 299

వ రాజగు సుగ్రీవునితోఁ జెప్పెదవన్న యువరాజైన యంగదుండంగదగాని
యదలించి వనపాలాగ్రణి యగు దధిముఖున కిట్లనియె
300

ఉ. విబ్బర మొప్పఁదేనియల నేపెలివిచ్చినఁ గ్రోలిరీ కపుల్
సిబ్బితి లేక నాకెదురు పెప్పఁగ లాఁడవే యందుఁ జూడఁగా
దెబ్బకు నొక్క నొక్కనిగఁ దెంచెద నాకెదురాడువారి పి
యబ్బకుఁ జెప్పు కొమ్మనుచు నంగదుఁ డా దధి వక్త్రు మొత్తుడున్ 301

క. దవ్వున నా దధి వక్త్రుం
డవ్వనిఁ దివి చావు దెబ్బ లంగదు చేతన్

రివ్వున జని సుగ్రీవున
కవ్విధి యంతయును దెల్పి యతడిట్లనియెన్ 302

మ. ప్రకటంబైన భవద్వనంబనఘ నాప్రాణంబు లొక్కెత్తు వా
డికఁగన్గొంచును గద్గదమును బుట్టెందాని నీరంబులన్
దక పేరామని కల్లగంటు పడకుండన్ బెంచియుండాక మా
డక మీయంగదు డాగడంబుగను వీటంబుచ్చెనేదవ్యసిన్ 303

మ. హనుమ జ్జాంబవదాదులైన ప్లవగాధ్యక్షుల్ వడిన్ వచ్చిమీ
వనముం జొచ్చి యథేచ్ఛగా మధువు ద్రావన్ బొలునే వల్లనన్
వినగా మాటల మ్రాకులం బేటికి నన్వేధించి తారీయుఁడున్
జన నీయబ్బకు జెప్పి కొమ్మనుచు నన్ జాడించి పీడెన్ గడున్ 304

శా. ఆ మాటల్విని భానుసూనుఁడనియెన్ హాలిన్ హనూమన్ముఖుల్
హేమాహేములు కొల్ల సాధకులు వారే యేమునుల్సేసినన్
మోమోడున్నద నాకు నేమియున నామోదించితిన్ దత్కృతిన్
సేమం బేము వినంగ గోరితిమి వాసిన్ వారిని పంపుమాయనన్ 305

ఉ. అనుటయు నాతడేగవడి నప్పుడు లక్ష్మణుదర్కసూనుతో
మనవుడిదేల వచ్చిన నభామజుడప్పుడు వాని కిట్లనెన్
మనుజవ దక్షిణంబునకు మానుగవేగిన మర్క టాధిపుల్
వనమును బాడు చేసిరని వార్తను జెప్పగ వచ్చి నాడనెన్ 306

మ. హనుమంతుండెటకేగిన న్సకాల కార్యంబుల్ వడిన్ సిద్ధియౌ
నమామానం బొకయించుకేనియును లేదాతండె లంకాపురం
బునకుం బోయి ధరాసుతంగని మహామోదంబుతో రాముచు
ద్రమ వాదేవి కొసంగి యామెకడ రత్నంబందుఁడామారుగన్ 307

ఉ. అని యిటులాడు చుండఁగనె యంగద ముఖ్యులు దక్షిణాశకే
గినకపి వీరులార్పుటులఁగ్వ్వుధ కేతలు వేసికొంచును
జనిచని రామలక్ష్మణుల పాదములంబడి వానరాధిపుల్
వసుధవార్తు మానునత వారణ చెప్పిరి సీత సేమమున్ 308

వ. అంత రఘునందనుడు పవనసందనుఁగనుంగొని మనఃప్రియంబుగా నిట్లనియె 309

మ. పనియేమాయెనొ పీరలేగినది తాఁబండయ్యెనో కాయ యా
యెనొ రమ్మెందు పచింపుమన్న హనుమండెంతేని సంతోషి యై
జననాథాగ్రణి కంటి జానకిని గార్శ్యంబందు సాధ్వీమణిన్
మునివృత్తిన్ వనమందశోక వృమ హా మూలంబునందుండగన్ 310

ఉ. మారుతి చేరి వేగమునమస్కృతి పూర్వము రాముగాంచి మీ
మారుతి దీక్షమాని తమమానిని రాఘవరామయంచు వే
మారు తిరంబు మీ స్మరణ మావక తానొక చోన దైత్య భా
మారుతి ఘోర తీక్ష్ణమగు మాటల కోర్చక వేగలంకలోన్ 311

క. ఆ రామరామ యంచును
గారవమున నోరుకాయగాయ నెపుడు లం
కా రామమునఁగ్రసించెడి
నారామయుఁబ్రతి పదధ్యయను విద్యవలెన్ 312

సీ. అఘవంశ దమని రఘువంశధవకీర్తి
నమ్మి సేసితి, సతి నమ్మి నమచు,
నమచు హెచ్చరికతోఁగమను హెచ్చుగ నమ్మ
నమ్మల మిమ్మదా ననియె నచ్చి
నచ్చింత లేకుండన చ్చింత దిగద్రావి
యేకత మీవురా నేకతమని
తన నిజస్థితి యంత, మనజోక్తి నింత
బల్కి బల్కి, నికరమొల్కి నామె
నామెతగ నామె, తగమంగ్రమంది చేతఁ
జేతనము నందు నముద్దీర్ణ భీతి నీడి
బొందియటంబొందిటగ నమ్మ బొందగ నేపుడు
పుడమి వరమణి తలమండి పుణిత రమణి 313

చ. తమ దేవింబొడగంటి రామ యొక చెంతన్లంకలో శింశుపా
ద్రుమ మూలంబునఁగూరుచుండి తనపై ద్రోహంబెదో, దొర్లిన
ట్ల మితాఘంబొనరించినట్లు మదిలో హారామశ్రీరామ యం
చమర వ్మిమ్ము నెనంస్మరించుచును గాఢార్తింబడ న్వింతగన్ 314

ఉ. రావణునిన్వధించి రఘురాముడు నన్ గొని పోవునట్లుగాఁ
బావని, చెప్పుమంచు పతివత్ని విశాల్పడి యేమి సెప్పుదున్
గావలుడా దశనుడు గన్నులఁగానఁడు క్రిందు మీఁదునున్
హా వడి నేమిసేయునో మహాపద దేవికి నాతఁడెంతయున్ 315

చ. అనవిని రాఘవుండు పవనాత్మజుఁగన్గొని యాంజనేయ నా
మనము నలంత వాయ ననుమానము తీరఁగ సీత సేమమున్
గనుగొని వచ్చి తెల్పితుపకారికిఁ బ్రత్యుపకారమేమి నీ
కొనరుతునంచు వానవరోత్తముఁ జేరిచె నిండు కౌగిటన్ 316

వ. అంత శ్రీరామ చంద్రుండు వానరేంద్రుండగు సుగ్రీవు నవలోకించి యిట్లనియె
317

మ. హనుమానాత్మజుఁడర్కజా మనకు నాపద్బాంధవుండియ్యెడన్
స్తవనీయంబు మహోపకారము ప్రయాసంబోయి యాదేవికై
యవుగాముల్గని వచ్చి సందియము వాయం జెప్పె నేమిచ్చినన్
లవలేశంబు ఋణంబుదీఱునొకొ నిర్లక్ష్యంబుగా వైరిపై
కి వడింబోవఁగ న్వద్ధమైనవల సత్కృత్యంబు సేయింపుమీ 318

చ. అఱమఱలేక రాముఁడటులానతి యీయఁగ భానుసూతి మా
వఱకు వినోద మాటలు వల్లెయటంచతఁడేమి చెప్పెనో
బిఱబిఱ బారులైకపులు బీరములాడుచుఁగన్నుమూసి కన్
దెఱచెడు నంతలో బయలుదేఱిరి రాముని పాలికోలిగన్ 319

కపిసైన్యంబులు దైన్యతందునకడం గల్బాయితంబొమరాఁ
గ్రనలో రాముండు భానుసూతిగని యాకేంద్ర పీవలన్

విపులాంభోనిధి తీరముందరి గావింపందగు న్వేగమే
చపలాత్ముండగు దానవాధము వధింపంబోవు పైనంబు మైన్ 320

ఉ నుడివిన రామవాక్యములు నోటును వెల్వడి రామున్నై బల్
వడి రవిసూతి వల్లెయన వానర సేనలు నొక్క పెట్టునన్
విడి కపిరాజ ప్రోలు దధివేలకు గోల లొనర్చి కాంచు సం
దడి దరిసెన్ రఘూద్వహులు తద్గతి కచ్చెరు వంది కన్గొనన్ 321

చ అయినను కేశసేనగని యర్కకులాధిపుఁడర్కసూతి తోఁ
బయిగితి నిల్వనెన్నఁఖుఁడ పౌజుల నౌజుల గొంచు నీటఁడి
వ్వఁటను దపాన భూములు విషప్రతి వష విదూషితంబ వం
కటములు గాకయుండ మునుగాఁపానరింపగ నేఁగఁగాదగున్ 322

వ అని మఱియు నిట్లనియె 323

ఉ నీటఁడు ముందటంజనఁగ నిల్చిన సేన మదంతి కంబునన్
హాళిఁజనందగున్మముల నన్నను దమ్ముని నాంజనేయుఁడున్
దూలక యంగదుండు గొని తోడ్కొని పోవలయున్నవంబునన్
లీలగ వాహనమ్ములవతెంజెలినావుడు నట్లే సేయుడున్ 324

ఉ. అంజనసూను,డంగదుడు నర్కజువాజ్ఞను రాములక్ష్మణున్
బ్రాంజలులై విజాంపశిఖరాగ్రములందు వహించి మింటమున్
సంజనితప్రహర్ష జవసత్వములంది నిమేషమాత్రలో
నం జవిరెల్లరంగడచి నచ్చిన బంట్లయి వార్ధివేలకున్ 325

వ ఇట్లు సుగ్రీవుండు సానుజ సుగ్రీవవానరసైన్యుండై లవణోదధి యుత్తర తీరంబున విడిసియుండ నావలి యొడ్డున లంకలోన శంకరవర దుర్విదగ్ధుండైన దశకంధరుండు పేరోలగంబున దండి తారాతి మండలుడైయుండ ప్రహస్తాది దండనాయకులును నాగాయుత ప్రాణులై బహుఃప్రాణవములవదగిన యమాత్యులును మ్రోల గూర్చుండి వినీతిని సీతను నీడి యామినతియగు రామునకిడుమని నహేతుకంబుగా నుడివిన వామదులెల్ల దశవదనుండు పెడచెవినిడి యిఁక మీఁరనెవండేని నామదికి పరివడని యిట్టి నుడులు

నొడివిన వినను సరేకదా బెడిదంబగునదివంబు పెటికి యుటికి తలవరికెద
వని బెదరించిన వారలెద్దియుం జెప్పనేరక యామోటకుననారక చెప్పి యుప్పగిది
ముప్పును దెచ్చి కోనేల దద్దిచ్చి తర్జనము గొని తెప్పుకొనిన యుల్లతవితో
నేలయని బుద్ధి బుద్ధి యని నోరంజెయి చేరిచికొని యూరకున్నంత
వినయభాషణుండగు విభీషణుండు నయంభొవసవంబు మిన్నగ
నన్నకుఁగొండొక తలఁపి చెప్పిన నొప్పుకొనుఁదప్పొప్పరయుక తప్పనేని తప్పక
తఁడు ముప్పుఁ జెందునని తమ్ముండెన్ని తేటంగుల మంచి చెప్పినఁ జప్పరించి
దెప్పరంబుగ నొప్పకున్న నన్నకు ఇంకొకసారి మంచి వినుపించువాడై యుల్లనిట్లు
326

మేలయుంగఁజెప్పెదను మేకొని చేకొను నాదు విన్నప
మ్మేలరయున్న సీతమనయింటను రామునకామెనిచ్చి మ
మ్మేలర యంచు మంచిని వచింప విభీషణుఁడన్న యొప్పకా
యేలరయట్లు నాకని విహీనుఁడు దమ్ముని దాఁచె నీచతన్ 327

అప్పుడు కొందఱు మంత్రులు మెప్పులు సెప్పు వారలై రావణున కిట్లనిరి
328

మెకముల తేవి యుల్లరిగి మించి హరించితివీవు సీత నా
పికి నటులేమి సేసితివా సేసితి నన్న సెబాసుగాక యీ
వికట మనోవ్యథంబడుట వీరిడి ధోరణి గాదె నాథ హా
మికఁదలఁటాయి చేపికొని మేన దృశన్విడకుండు మెన్నిటన్ 329

అట్లుమంత్రులు తనకు వ్యతిరేకంబుగాఁ బలుకుటయు విభీషణుడు
రోషభీషణంబులతో దానట మండఁదగదని రాముపాలికిఁబోవం దలంచి
330

తాచిన లేచి మంత్రులు తామవిభీషణుఁడన్న బాసి యెం
తాచిన వాఁగ లేగి వినయమ్మున రాముని గాంచి పేద ముఙ్
దాచిన బొక్కినంబుగని తారి నటు శ్శరణంబు నట్లుగా
దాచిన తమ్ముఁడీతఁడభియాతికి నాశభయంబిడుండు నాన్ 331

దానవుని దీనవాక్కులు దశరథియగు దాశరథి యోచించి యార్తజన

శరణ్యుండుగావున రిపుసోదరు నాదరించి యుపలాలించి

332

ఉ. మున్ననసేసి కాతు ననుమానము మాను విభీషుండ యే
మన్న నజేయు రావణుని నారిపి చేయుదు విన్నధీశు ర
మ్మన్న, నఖండభక్తి నతఁడాతని యంఘ్రులపైఁబడంగ రా
మన్న వరాశి కిచ్చె నభయమ్మభయ మ్మిహాముంబరమ్మునున్ 333

ఉ ఆలినిఁదాఁజెలంగొనుమ నగ్రజుఁడిల్వెడలించి నేవధ
న్వాలిని బంటునంపు పవనాత్మజుఁడాడిన రాముఁడోపియ
వ్వాలిని గూల్చి తత్పదవి వానికి నిచ్చె విభీషణుండు నున్
వాలి నిజాగ్రజాతుఁడడవిన్ శరణన్నగుగాచెఁదప్పకో 334

ఉ. దాశరథీశుఁడట్లతని దగ్గఱదీయ విభీషణుండు వే
దాశరథీశ నా కితరమగ్రజు నొంపుటకంటెఁ బూన రా
దా శరధీశుఁగట్ట నిఁకదాపనికీ తడవేల వేలగా
దా శరధీశరారులనయంబున లోబడఁజేయ నావుడున్ 335

వ. అనవిని యినవంశోత్తముండుత్తమోపాయంబునవిరోధివి నిరోధింప వెరవగు
తెరువరయఁగోరి సుగుణమణిగణ భూషణుండును ద్వేషి భీషణుండు నగు
విభీషణుని నిట్లని మందలించె నెట్లనిన

336

చ. దనుజుల వర్తనమ్ము పురితత్వము రావణుశక్తి యుక్తులున్
దనుజుల వృద్ధి బుద్ధి బలదర్పము మంత్రుల నేర్పు నోర్పునం
దనుజుల వర్తనమ్ము వినయమ్ము నయమ్మును జేయు చేష్టలే
దనుజులునైన మార్గమున దాఁచక లోఁచక తెల్పు మీ యనన్ 337

వ. విని విభీషణుండిట్లని భాషించె 338

చ. దశవదనుండు దుర్మదుఁడు దామనుడున్ బహుపాపపూరు దుర్
దశ పీడనన్ శయించుఁబెరతమ్ముఁడధర్ముడు కుంభకర్ణు డా

దశవద నాత్మజుండు వరదర్పితుఁడర్పిత శస్త్ర శాస్త్ర ప
ద్దశవద చక్రవర్తి బహుదక్షుఁడు నంతటి చెయ్యి లేఁడెటన్ 339

లంకకు మూలకంద మతి లాఘవు డింద్రజితుండు దుష్టుడున్
లంకకుకూల మింద్రుని కిలావగు శత్రువు పెద్ద మంత్రియా
లంకవినాశకుండు నలలాతుల హేతులభంజకుండుపో
లంకకురార మారయుత్రహస్తుడు విస్తులు లంకకాడిటన్ 340

దక్షులు రాక్షసాధిపులు దారులు ధీరులు కోటి కోట్లు ధూ
మ్రాక్ష నికుంభకుంభులు సురాంత నరాంతక సారణు ల్విరూ
పాక్ష శుకాతికాయ మకరాక్ష విజిహ్మ సుమాలి మాలి యూ
పాక్షులు జంబుమాలియు సహాపులకంపన ముఖ్యులప్పురిన్ 341

ఇందరు నొక్కి యెత్తరయ నింద్రజితుండొకయెత్తు వానితో
నిందరు నాజి మార్కొనఁగ నేమనినన్ బదునాలుగేండ్లు వా
యిందరుణీ సుఖంబు నిదురెంతయు దాంతిని గట్టిపెట్టనే
నిం దరుమంగలండతని నేరఁడెవండి తరుండు మార్కొనన్ 342

రజని చరేంద్రు మాటవిని రాముఁడు వింతిల ఁదమ్ముఁడట్టి లే
రజ నియతుండు గాదె కనుఁడా శరసాలమునా శరాగ్నిఁబో
రజ నితకోప వహ్నిని గరంచెద నీవదునాలుగేండ్లు నీ
రజ విభవేత్ర భుక్తి నిదురల్ వలి సౌఖ్యమెఱుంగ వావుడున్ 343

అనుజాని మాటకు రఘువరుఁ
డనుజానిఁగని వంతసమున నటులేనిఁక ని
వ్వనుజాని బెడ దనుజా దశా
నను జంపుట వాదు పాలువకు బెట్టుమనెన్ 344

అంత విభీషణ సుగ్రీవులు జ్వలిత భూషణగ్రీవులై రామ భూభుజునకు గుడియెడమ భుజముల వడువునఁగొడ తోడు నీడవై నిడక కపి దళములు తడవు లేకుండ జలనిధి పైన వడిచి కెంకులేక యకలంకమతి లంకపై విడియ వెరువరయుచు సేతు బంధమ్ము కరమ్ము శేమంకరమ్మని స్థిరంబొనరించకొని

దృఢాధ్యవసాయులై సముద్రుం గూర్చి తనకు మార్గమిమ్మని ప్రార్థింప దర్భశయనుడై యున్న శ్రీరాముంగని నతి పూర్వకంబుగా నానతిగైకొని లంకపైకి లగ్గలు పట్టుఁడని దగు తెఱఁగు ప్లవగ యూథనాథులకు సాధక బోధకంబులు బోధించి సముద్రోపదిష్ట మార్గంబున నలుని సేతు బంధనమునకు నియోగించిన

345

సీ బలి ముఖబలము ప్రబలి నఖముఖములఁ
  ఎలు శైలములు వలములను దెచ్చి
యలవిగానివి యన్ని యలబలంబులు మోసి
  కొని వచ్చియు దధిలోఁగ్రోల వేయ
నలుడందుకొని చేతఁజలువుగా సేతువు
  పరుసగా వారిధి బెరసి కట్టెఁ
బది యోజనంబుల పరువును శతయోజ
  నమ్ముల పొడవు కాల్నడ యొనర్చి
సంతరించిన ఁగపులెల్ల సంతరించి
సేతువున కెక్కి నడచిరి క్షేమగతిని
నలుని పనితనమునకును నవిన బంధు
కుల నృపాలుఁడు మదిలోన నలరుచుండె 346

వ సేతు నిర్మాణంబునం గోతులందుపైఁ గాల్నడను లంక కెక్కి వచ్చి చేరఁబాఱుటయుంగని లంకదనుజులు కొందఱు కెందల ముందుమ బరస్పర సంభాషణలకు దిగి యిట్లనిరి

347

క మున్నెన్నడు నెవ్వారలు
గన్నది విన్నదియుఁగాని కాలగతి యిటుల్
మున్నల్లఁబాలు దేలుట
చెన్నలరఁగఁగపులు పనులు సేయుట లరయన్ 348

ఉ దానను బట్టి చూచినను ధర్మవు బుద్ధిని దానవేంద్రుడున్
నానికిఁజిన్నపెద్ద లిటువల్లని యెంతయు బుద్ధి సెప్పినన్

పీనులఁబెట్ట కాములున వేట్టిగ జానకి ముచ్చిలించి తాఁ
బూనికఁదెచ్చె నాఫలము పొవునె మిన్నక మ్రింగ కాతనిన్ 349

వ. ఇట్లు పలుజనులు పలువిధములగు నాడి పోతలకు దిగి కావలుఁడగు రావణునికి గావలసిన పనికాక మానునా పీనికి బ్రాణహానియు మానహానియు తోడవె కానున్నదని దీవెన బెట్టినట్లు బెట్టిదముగా ముంగలగానె యమంగళ వాక్యములు బెట్టి యాఁనాడు నాడుకొని తరిఁదరు చరులు తఱుచుగ రేఁగి

350

లయగ్రాహి

లగ్గలకు నెక్కి కపులగ్గలిక లెచ్చఁజని
డగ్గరుచు లంకిణిని బెగడిలఁజేయన్
మ్రొగ్గిపడె మేడలును మొగ్గతిలె గోడలును
నెగ్గదిఁకలంక యని నిగావడ దైత్యుల్
వెగ్గలపుఁగోపమున నగ్గివలె రావణుడు
బగ్గుమని మండిపడి ప్రెగ్గడల తోడన్
మొగ్గరములో రిపుల లగ్గము లొనర్చదను
బగ్గముల పెట్టనుముఁబగ్గెలను గొట్టెన్ 351

లయవిభాతి

దనుజ వరుఁడిట్లులని దనుజులఁదనూజులను
మొనలఁగొని మీరుచని మొనసి రిపు సేనన్
వనచరులు ద్రెల్లఁగస వనచరు భుజాల్సురఁగ
బెనఁకువను బాఱిచనఁబెనగుఁడరితోనా
యినకుల నృపాత్మజుడు మనకును విధేయుఁడయి
జనకజను నాకువిడిచనుఁదవకుఁదానే
వనమునకుఁగావ మరిమనకగు జయమ్మనుచు
మనపురిని జాఁటుఁడిక నని మురియు చుండన్ 352

వ. పురమున కాదరయ్యెనని బొరుకలంగ దశాస్యుఁడేగి గో
పురమనెక్కి తోరపు రిపుం గనిసేనఁగపీంద్రు జూడఁదీ

పురమున దాపరించెనని మూపులపైఁబడదూకి తాఁకి కా
పురమున కాశపీడ రవిపుత్రుడు మూర్ఛిలఁజేసె రావణున్ 353

చ. వెడుకక వెన్కముందు తొలిద్రేటున రావణు పాముజంపి లా
వెదుకరకంగ మోది ప్లవగేంద్రుడురామని రాముడంత న
వ్వెదఁగదురంగ నిల్లనియె నింతటి సాహసమేలొనర్చి తీ
వెదకద మాకు సోకెడరొకింతయు వాటిల విందునేమగున్ 354

క అనవిని సుగ్రీవుఁడు నా
యన వినియోగంబుగలదె యదనొదవఁగఁదా
యన వినయు విడిన నని యా
యనవిని హతుజేయుబుద్ధి నరిగితి నరిపై 355

ఉ ఏది యెట్టైన నీదయయె యెందనకు న్రఘురామద్రోహిచో
వేది యెదిర్చి కంటఁబడ నేమను మీవని తాపహారి నో
ర్వేదియ వానిపైఁబడ నేగితి నేగతినైఁబూన్కి నే
నేదియ పచ్చితిం బలవకిచ్చితిఁ జచ్చెడు పాటి వేట 356

క. దశవదనుఁడేటు పడి దు
ర్దశ పదనము లెండఁ జావుదప్పి యటకు మీఁ
దశవదకుంజెనె లోనికి
దశవ దశకుఁడని కపులు దవ్వుల నవ్వన్ 357

ప. మఱియు దశగ్రీవుండు సుగ్రీవుగుఱించి తనమునంబున 358

ఉ. ఇట్టై యెరుంగనట్లు ప్లవగేశ్వరుఁడెంతలు సేసి పోయెను
న్నట్టులె యుండి గోపురము నంది చివాలున వాలిపైకి నన్
బట్టియు నెట్టి నాదుపరివారములొఁదల లెత్తరాని సి
గ్గట్టి పడంగఁజేసె యట మాడవి బాడె మఱెంత వాఁడొకో 359

చ. అనితర సాశనేశుడు ప్రహస్తుని బిల్వఁగఁబంచి మంత్రి సీ
యవితరసాధ్యసాధన సహాయత చే నవలీల గెల్చి నాఁ

దనితర పొంగ వైరులను నవ్వెరు వానరవానరాళి నా
కనితర సొంపరాయికుఁడన్వర్గగతిన్మతిఁబాంచి చేయుమీ 360

చ అనవిని పంక్తి కంఠుని బ్రహస్తుడుగన్గొని యిట్లువల్కె నా
యన వినిపింపనైనతఱి నావ్వుడు సెప్పవలెన్ హితంబు నా
యన వినిమంచిగైకొనుట యర్థమగర్థము భూమిపుత్త్రియ పొ
యున విని వృత్తుగా దశరథాత్మజుఁజేయుట నాయమీయెడన్ 361

చ అవనిజ లోకమాత వినుమచ్యుతు డారఘురామమూర్తి యా
యవనిని గావఁబుట్టిరిపుడామెను రాముని కిమ్ముటంచు దా
నవ చెవినిల్లుగట్టుకొని నాఁడటు సెప్పితి వేమి సార్థక
మ్మవమతి సాధు తావ మెనుహోని కులక్షయ మంచెఱుంగవే 362

క దనుజాధిప వేయేటికిఁ
దనుఁజంపికొనంగ మందధుముఁడుందిను నే
దనుజావళి ఁదనుజావళి
దను మనుచులెఱింగికనైన ధరణిజ విడువే 363

గీ అట్లుగాదన్న నీకు జయంబుగల్గఁ
బోదు రాబోదు మంచి కాబోదు సంధి
నాదు బోదును జోరఁబోదు నాదు వోదు
గానపెలవిడుమని కొండె గానకొండె 364

వ అని యివ్విధంబున నింకం చెప్పంగల ప్రెగ్గడలందఱు ఁజెప్పఁగల నీతులు
దఱుచు ఁగఁదగ్గని యగ్గలి కందఱుమి చెప్పి చెప్పియు నెకసంబుగఁజెప్పిన విని
లోకవిద్రావ ణుండగు రావణుండు కొండొకసేపు మిన్నువిఱిగి కన్ను పైఁగూలి
నట్లుల నోరాడక మిన్నకుండె ఁగోపంబు దీపింప నెయియిడిన యగ్గివలె
భగ్గున మండి ఁప్రెగ్గడల తోఁగట్టకడకు గడంక తో నిట్లనియె
365

రామన్నది రాకుండునె
పాపీయము నారికేళఫలమందు వలెన్

బోనున్నది పోకుండువె
దాని భుజించిన సున్మధ ఫలమున వలెన్ 366

ఉ. కోతియుఁగొండముచ్చ మరకోటికిఁ గోటికి పొటి వచ్చునే
గోఁతిని సీతఁగ్రొవ్వి వెఱఁగొంటివి దింటివి దత్తలంబు చే
సేతుల ఘాతఁదెచ్చుకొని పీడల ముచ్చట వంతకేమగున్
వ్రాతఫలంబు వాకిటుల రాఁగను వేసుకొన్న వేమగున్. 367

చ ఎఱుగుదు సీతమాత జగదేకవహుండు రఘూద్వహుండు
నా కొలకవతారమెత్తి ననుగూరిచి యుల్లరు దెంచివారు పీ
రెఱవిఁక జేయనేల యనికేగి పబంధుత బంధురంబుగా
నొఱఁగెద రాము శస్త్రముల నోటమి యేటికి ముక్తిచే కుఱన్ 368

వ. అనుచుండ నిక్కడ నవ్వేల సువేల కొమ్మునఁ గొమ్మ మెకమ్ముల ఱేడగు సుగ్రీవుండు లోనుగాఁగల నఖముఖాయుధులు నఖముఖాలఁజేరి కొల్వ శుభలక్షణుండగు లక్ష్మణుని తో సంతోష సహితులగు హితులతో శ్రీరామ చంద్రుడు మంతనంబుండి రాయబారమ్ముగనుఁగొన రాయ బారమ్ము పంపుట మేలంచు నెంచి 369

ఉ. వాలి తనూజుఁబిల్చి వతి వత్స రశావను పాలికే విదే
వాలితనూజ మిత్రపరివారము తోఁబడ కిమ్ము సీత నీ
వాలి తనూజ వేఱుతెఱగైనను నిక్కము ధాత్రి నుండబో
వాలి తనూజులం బిలిచి యవ్వను జవ్వను జెప్పు కొమ్మికన్ 370

వ. అనితెల్పి తద్బుద్ధతంబు దెలిసికొని రమ్మని కృత్యంబు గరవుటయు 371

ఉ. అంగదుఁడా నరేంద్రు సెలవేఁదల నూఁదుచు లేచి తూఁది యొ
క్కింగ దురావరావణ సంభాంగణము న్జగఁజేరి యోరి వే
నంగదుఁడ న్మతిందలఁవు మంబుధులం బడముంచి యెత్తిని
వ్వంగదవెట్టి పీడ్కొలిపి నాయన వాయునాకుఁగావలెన్ 372

ఉ. వాలి తనూజుఁడ ద్వినుము వప్పితి నీకిట బుద్ధి సెప్పఁగా
వాలి తనూజ మిత్ర పరివారముఁజంపక యిమ్ము సీత నే
వాలి తనూజ నొందు తెరువైనను, రాముడు ప్రమంచు నిన్ను నీ
వాలితనూజులవ్వతుల నందఱ నిప్పుడ చూచి కొమ్మిగన్ 373

వ అనిన దశాననుండదరి యొడుల దొడల దీడి కొంచు న
న్నవియెడు పాటి వాఁడవె మృగాధమ యన్న దిగీశులేమి లె
క్కనినను వానరుల్వరులు నక్కట లెక్కట రోరి యింక నే
మనిన మనంగ నీను నిను నప్పుడు వచ్చిన వానరుంబలెన్ 374

క ఆమాటల్విని యంగదుఁ
డేమీ యెట్లెట్లులంటి వెఱుఁగ నొకో నీ
వా మారుతి సేసిన పని
యా మారఁగఁదలంచు మించుకంతయు మదిలోన్ 375

మత్తకోకిల

ఉండ విల్లును బండ మంచము నుండకుండ నొసర్చి నీ
కండ నుండెడి మూలరాణువ నర్ధసేనకు హెచ్చుగాఁ
జెండిపోయె సమీరసూనుడు సెప్పనేటికి రావణా,
చండమూర్తివి శిష్టకార్యము చక్కఁబెట్టెద నేనునన్ 376

మ దశకంఠుండతి రౌద్రమెత్తి కనుడు నైతుల్యవ్వడింగ్రమ్మి ద్వా
దశ సాహస్రము పైఁబడంగ దివికి న్గట్టించె తారేయుఁడున్
దశ నాంఘ్రిద్వయ హస్త వాలధుల చేత న్వారలంద్రుంచి దు
ర్దశఁద త్సాధముఁగూలఁదన్ని తమ స్కంధావారముంజేరుడున్ 377

వ హర్యక్ష సదృక్షులగు హర్యక్ష సైన్యనాథులెల్లఁబొదివి దివినుండి క్రిందికి దిగి పందడిగాకుండ శ్రీరామ చంద్రునకుముందు భక్తి మదిలొక్క మ్రొక్కి యొక్క యెడ వెడ గలుగ విలుచున్న ధృత కనకాంగదుం డంగదునిగని వాయుసూనుండోయీ తారేయా నీవు పోయిన పని యేమాయెనో పరగ నెరింగింపుమన నతండు తనకును దశవదను నకును జరిగిన తెఱగంతయు

దూవా దిగఁబడకుండ నఱటి పండొలిచి యఱచేత నిడినట్లు తెలియబల్కిన
గపులందరు విపుల గోపంబున లేచి లంకకేఁచి సందుల గొందుల దిగి సొట్లు
సాధించికంటబడిన నరక్కసుల నంటఁబట్టి కొట్టి కోలాహలంబుగ
హోలహోలంబువలె మైకమెక్కించి వేధించి బాధించుచు లంకముట్టడించి
కట్టేఁడి దానవులం బట్టి మట్టి పీటిమట్టి మల్లాడుచువెల్ల వీధుల యందు
నెటఁజూచి నఁదామయ్యై పురియెల్ల నల్లోలకల్లోలంబుగా నల్లకల్లోలంబొన
రించుచుండ నదివిని దివిజరిపు చక్రవర్తి సమువర్తి రౌద్రంబెత్తి యరులశల్యంబుల
రాల్చి రమ్మని తన బలమ్ములకు బలమ్ముగ ముదరి యిడి పంపిన రక్కసులు
కక్కసింపుచు దాయులజంపుద మెుండెఁజత్తె మెుండె నింతియుకాని
యినుమంతయు నూరక మఱల నూరికి మఱలమని గట్టిగ నొట్టు వెట్టికొని
పంతివాలిన పతినలు వట్టువంఁబొలికల నికఁబలుపో కలఁబోయి
మెుట్టమెుదల మెుదల కుండ నైరుల నొప్పించియుఁగట్టకడకుఁదామె
నరవానరులచే వారెవారక పాఱక రక్కసు లొక్కొక్కరుగఁదక్కుచుఁ దాఱుచు
వేగి నిక్కముగ నొక్కరుండేని బీరము వొకుండ నందఱు దరుచర వీరులచే
హతులై మఱల లంకాపురికి రానోచుకొనక లేచిపోయిన వాఁడు పోయినట్లదే
పొకగ విరగడయ్యె పోవుచుఁదరిగి నానా టికి రావణురాణువ నిదాఘ
నదీజలంబుల పోణిమి నను కరించి వాసిఁదప్పగాసి వడివడిగఁదీసి కట్టునకు
వచ్చి యణంగఁదొణంగె నందుఁదలగల యాశరవీరులందఱు నందు ౘ దరు
చరవీరుల చేఁగడ తీఱిన తీఱు నిమ మని యిట్లనియె 378

మ. హనుమంతుండు నికుంభు జృంభమణగన్ హంవీరు దేవాంతకున్
హనుమానత్రిశిరుందలల్బగుల ధూమ్రాక్షు వైగన్వికమున్
హమవింతింతలుగా నకంపనుని యాహోమెుత్తి వాహోరివా
హనుసద్మమ్ము వెసం జొరంబని చెదాన ద్రీంద్రు దంష్ట్రాంప్రులన్ 379

ఉ. అంగదుఁడాజిఁగంపమని నంత నరాంతక వజ్రదంష్ట్రులన్
రంగదభంగ శౌర్యమున రాచి మహోదర పూర్వ పార్శ్వ వా
రంగదునంగదట్ట మెదయుంగ నెఱుంగొక యుండఁబట్టి పో
రంగదలూఁడలాగికొని రాల్చి తలల్పడ దుల్చెనల్పురన్ 380

క. అంత బ్రహస్త మహోదరు
నంతక పాశాభవాల హస్తము వెడగున్
హంతకుడై తెగఁజుట్టియు
నంతకపురి కనిచెవ్రాలుఁడాజిని నాజిన్ 381

చ. గొదగొని తామహోద్ధతి నికుంభుని కుంభు విరూపనేత్రు బా
గొదవఁగ భానుసూనుఁడనిసొక్కనిఁ బోఁకకుఁజుట్టి యొక్కనిన్
గొదవడిఁగైకమర్చికొని కుమ్మరి సారెను ద్రిప్పినట్టు వే
గుదురిదె కాలుఁబ్రోలి కని కేకలు వెట్టుచుఁగొట్టె నేలకున్ 382

వ. ఇట్లు దండి మగలగు ప్రహస్తప్రముఖరక్షో వీరులులక్షోప లక్షల నను
సమరంబునఁ గసి నుసంగి పాసఁగఁగపాసిహర్యక్షవీరులతోఁచెనంగి సమసిరని
విని దనుజేంద్రుండు సమంద్ర భీతి నొంది యత్యంత నిద్రాసక్తుండగు
తనయును జన్మఁగుంభకర్ణుని నిద్దుర నుండి మేల్కొలుప దలంచి
యనుచరులంగని

383

ఉ. ఇద్దురవస్థ యింరగుట యేమెఱుఁగండికఁగుంభకర్ణునిన్
నిద్దుర లేపుఁడింత నిద్రుత రాజన లేపె రాతనిన్
నిద్దుర కండ్ల లేచి తలనింగికి నంట నిదేటి భూతమం
చిద్దఱు రాకుమారులవ నేగెను గోతులు భీతి జెందగన్ 384

ఉ. అన్నను గాంచి పోవుతటినాజికి దేటికి సీతనుంచి నా
వన్న సులిన్నతిం బతికి నప్పనసేయుట పాడి యంచ తం
డన్నను నన్ను నన్నవలెనన్న ప్రయోజనమేమి తమ్ముడా
యన్నను దమ్ము రాఘవుల నార్పు మటోరువమేని కూర్మిమా 385

వ. అవి యట్లన్న యన్నకు మన్ననతో నను జన్మండిట్లనియె 386

మ. పరమార్థంబని తెల్పినాఁడను సుమీ పౌలస్త్యమౌళి కాదాజికేఁ
బరమాప్తి యటుగాదు కూడదనిన బ్రహ్మాదులున్నాకు వో

పర మాంసమల్లరు లేడిట లెక్కి విను నాబారింబడం జాల, దె
పుర మాఁగం దరమౌనె వారలకు నానాఁతంబడం జాతుఁగా 387

క. వినుమా యనుమానము విడి
హనుమా నుని గుస్సుమూసి కనుదెఱచెడి లో
న నమలి(మింగెద వరునను
మునుమిడి పరవావరులను మునుపెలవిడుమీ 388

చ అనిపని కుంభకర్ణుడు మహాయన శూలమునెత్తి నెత్తిపై
నవిమొన మొత్త నర్కన సుతుఁడార్చుచు మూర్ఛమునింగె దానవుం
డ నిలజవాన గెత్తి కొని యాతని లంకకుఁబాఱ నింతలో
న నితఁడు సొమ్మదేఱి పడి నాతని ముక్కు చెవ్వులరించుడున్ 389

ఉ దానికి నాన వానికెగఁదట్టిన నిట్టనుఁజుప్పనాతి చం
దాన నిటుండఁగాకు విధి నాతల(వాసెను జేసెని ట్లనన్
దాన నిఁకేమి సేతు మన దానవులందఱు నవ్వుచుండనె
ట్లాను నే మొగంబునను దానవు నాధుని పొలికేగెదన్ 390

వ అని (వణతాపంబును రణకోపంబును దీపింపగా నతండు 391

చ మఱలి యనిందినంగపుల మారి మసంగినరీతి గోఁతులున్
మఱల తదీయ కర్ణ ముఖనాసల వెల్వడిఁచూచి రాముఁడే
మఱక నురుచ్చరంబున నమానుషశక్తిని గాలుసేతు లా
మఱఁదును మాడి తోడఁదెగటార్చెను లీలగఁగుంభకర్ణునిన్ 392

ఉ. తమ్ముడు వడ్డ వార్తవిని దానవనాధుడు చింతఁజెందగా
తమ్ముడు పమ్మెలట్లుగొని తారణసేయుము జన్య వార్ధిచే
తమ్ముడు కంగదేలయని తత్సుతులాయతికాయుఁడిం(ద
జిత్తమ్ముడు పోఁగ జిక్కిన యజార్చక యుగ్మము వోలెఁ బల్కినన్ 393

వ. జవకుండు దనకుండుడెనుకందనక మదిఁదొనికి సలాడు చుండ దానివేను
కఁబట్టించు ననువున తనతనయు లవిన మనః (ప్రియాలాపమునకే లోనము

లేక యులు కు దీఱి కలక దీఱి దశాననుండతికాయుని జూచి చనిపోయిన
తన యనుజుండు కుంభకర్ణుండు పునర్జీవితుండై మరలి వచ్చినంత
సంతసమొంది పెచ్చు పెరిగి యులుకు దిగఁద్రావి యుంటి మొలక
లెత్తఁదత్తనయుల వినయమువచనముల విని వత్సలారా! మిమ్ముల
దనయులఁగాఁగనిన నాజనని నేమని కొనియాడ నగునేమును నేమును వేయని
యందే నుజయంబను మాట నాకు మీరు కలిగిన నాఁలు గోలె నేఁటి దనుక
వినికని యెఱుంగ మీ తెఱంగెఱుంగక కిటకైటులనో యట మఱుమ్మన
నరవానరు లరుదెంచిరి ఐన నేమగాయెః మీమగాయలకీ వాయలకు
డాయఁగూడునే? కూడినను కూడునకున్ గుఱ్ఱకు మూఢులై యుండె
మాఁడి యంబరమై యుండెఁబొవు వారంబరచారుల విచారముగ నవిచారులై
వారితోఁడి లోకము వారై పోవువారు నెమ్మది మమ్మాఁఱు నకు మీకు నేనిదె
ముదల యిడి దీవనల నీడు కొల్పితిఁగదే గదలి వదలని వచ్చునదలతో పెందలకడ
బెందలముల తోచెను దలములఁదల కడచి సేమమున బోయి యొయ్యారి
జయలాభమున రండోయి కుమారులారా! యా రాముడన నెంత వాఁడది
యునుంగాక యాలింగోలువడి కాలుగాలిన బాపురు కాని నల బాపురుమును
కానల దాహిర వడ జెడఁద్రిమ్మతి వాడి నత్తయై యున్న వాఁడతని నొంచుట
యెంతయుఁ బెద్ద పనిగాదు మీయంత వారలకు నోవనిపని కూడ గాదు.
కూడఁదీసి చక్కబెట్టిన మీకిది యేపాటి ఘనకార్యంబని నొడివి ధైర్యమున
నతిభయానక కాయుండగు నతికాయుని దన యిరువది కరములగుఱఁ
గట్టి కౌఁగరంబుదిగిచి యురంబునకుఁదార్చి పేర్చి బిగియఁగౌఁగిలించి కొని
హర్షాశ్రులు తనతొంగలి ఱెప్పలఁగడుఁదొంగలింప దొంగిలింపక యరల
నెంగిలి యటంచక యుంచుకయుఁగొంచక రిపులగు కపుల విపుల
విపదంబుధిఁబడముంచి విపుల విపుల యశంబుగొని జయంబున రారా
కుమారా రాకొమారుల నిద్దర నిద్దారమునఁబెద్ద విద్దురం జెందించి కాని
రాకుమా నాకుమారుడవు నీవెకాక యాకోతి మూఁకలఁబో కార్చి కార్చిర్చు
కారాకుద్రవాకుల నాకులంబుగ నీఱావర్చుచు వాకలిఁదీర్చుగలి వార్చి
వాకులంబనా కులంబుగఁబగఁదీర్చి సింహనాదంబులఁ బేర్చి రారా
సౌకుమార్యంబున మారుండు శౌర్యంబునఁ గుమారుండును నీకుమా
రుగారవ నీకుమారెల్ల గుదురా రాకుమారులు నాకుమారు లడవనిపించి

కొని యవిందపలపడిన వారలనెంతటి దొరలనేవి జీరికిఁగొనక దరలఁబడఁజీరి
మరల నాకములఁబడ రారావేగమేగుమని పిడ్కొల్పిన నవార్య తూర్య నాదమ్ముల
తోఁగదలి

394

అతికాయ యుద్ధము

మ అతికాయుండతి మాయలంగదలి దాయం దాయగా లక్ష్మణుం
డతి కాయుంబ్రతి కాయజాభుఁడనిలో నత్యుగ్రుడై తాఁకియా
యతి కాలంబిక నీకు లేదనుచు బ్రహ్మాస్త్రంబరింబోసి వే
యతి కారిన్యముగాఁగ పీడ శరమాహోత్రుంచెఁదమ్మా ర్ధమున్ 395

చ. తనయుని పోక కుమ్మలిక దల్లడమందెడు తల్లిదండ్రులన్
దనయుఁడు మేఘనాదుఁడు నిదాఘదివాకరుమాడ్కిఁజూడిమా
తనయుధమేయ మాయవసుధంబటఁజేసెను జాప చుట్టగాఁ
దన యురగీషు పాశమునఁదత్కపి సేనను రామలక్ష్మణున్ 396

చ ఆదశనున్న రాముఁడపుడాఁదట మీదటఁదారుక్ష్య దల్పగా
నాదశనున్న పన్నగ శరాపదఁదేఁతెను రాముసేన స
న్నా దశయించి వేఁకువను నవ్వుచు లేచిన రీతి లేచె ము
న్నా దశకంఠుపైకిఁగవియన్నను కట్టిరి రామలక్ష్మణుల్ 397

చ వసుమతి నాగపాశములు పమ్మయి పోవుట కింద్రజిత్తుచే
వసుమసి కొంత ప్రొద్దడలి వ్రాలి నికుంభిలవ్రేలు వంగఁబో
వసమరమాని వ్రేలిమికి భంగముగాఁదగలక్ష్మణుండు లా
ద నమరి దాఁకె రావణుఁడస్త్రముచేఁదెగటారె ఘోరునన్ 398

చ. దశవదనాత్మజుండు పడ దార సులోచన శేషపుత్రి దు
ర్దశ వదనాంబుజమ్మురము తల్లడమందఁగ మోదికొంచు నా
దశవద నాజ్ఞ రాముఁగని తత్ప్రతిభిక్షను వేడ బ్రీతి న
ద్దశనాథయా నృపతి తా పతికింద్ర జిత్తున్దలంచివన్ 399

చ. అనుమఁడు వచ్చి యాపనికి వచ్చము గొట్టిన రామరాముతో
ననుమతి భర్త తోఁజనుట కాయిత మైతివి రామనాకు ని
మ్మనుమతి నన్న రాఘవుడు నంగదుతో శవమిచ్చిపంపు
మ న్నను మతకంబు పీడి యిదెనాతికినాతఁడు తప్పవంబునున్ 400

క. పతికుణపముఁగొని సతి రఘు
పతి కణఁకువ నెఱిఁగి యాజ్ఞఁబడసి యరిగి తాఁ
బతితో సహగమనము గాఁ
బతి లోకము గల్గెఁబుణ్యవతి కాసతికిన్ 401

వ అంత దురంత చింతాపర దుర్గశాపన్నుండగు దశాననుకి ననికిఁబోపలదని
చెప్పుమనికి పట్టునఁగునుకుపొట్లు పడుచు నెల్లప్పుడు పడుచు తనంబెగాని
ముదిమి యొదవక సర్వపుత్రహానివశాన వశానుకారి యగుచు ముందునిలచి
యమందా దరంబున మండోదరి ప్రాణవల్లభున కిట్లనియె
402

చ నరవరులా శరావళి ఘనమ్ముగవలె న్వడిముంచి చంప వా
నరవరులాశరావళి ఘనమ్ముగ నొళ్ళునుగొళ్ళనుఁజింప గి
న్నర వరులా శరాము లొనర్పఁగ వింగిని దైత్యు లార్తితో
నరవిరులై హరించిరి జయంబెట నీ వెట పాలఁజూడుమీ 403

మ ఇఁకనైనం బతికిమ్ము సీత రఘు వంశేశాంఘ్రి పై వ్రాలు కో
రిక నేనుంబ్రతుకంగ నైదువనుగా రేకెత్తుదుం బ్రీతి నై
హిక నానా సుఖముల్మదిందవనెసి నీకింకేల నీలంక యే
లిక యాలింపుము నాదు విన్నపము నలెమ్మాత పశ్చర్యకున్ 404

వ ఆ మాటకు మోమోట దక్కి రక్కసుల తేఁడు ముక్కియునుక్కివుఁడు గావ
ముక్కిడి మాటల నవిలెక్కగొనక మొకటి మనోదార్ఢ్యంబింకియు బింకమొదల
కవడల సడలనడలుగడలు కొని యొడలఁజేమచ్చి యుబిగి హెచ్చుమ పరిలేవి
ముది కేసరి కరణిఁగరిణిందాసిన కరణి వాదువి కరణి దన యిరువది
కరంబులఁగుచ్చి యెత్తి యొత్తి యాలింగనము సేసి యాలింగవి వాలం

గనికరము తోమందస్మితవదనుండై మండోదరీయమందానందమ్మున విసుమని యుల్లనియె

405

చ. దనుజులు యుద్ధ దుర్మదులు దాఁటిరి బోటి ప్రహస్తముఖ్యులున్
దనుజులు మేఘనాధుఁడు మొదల్గల వీరులు పోర జాఱిరిం
దనుజులు కుంభకర్ణముఖు లాశరవత్తము లెల్లఁద్రెళ్ళమీఁ
దనుజులు కాగయీ బ్రతుకు తన్వి యికేటికి నాకుఁజెప్పుమా 406

ఉ. ఆలములోన రాము నడియాలములుంచకయుంచు టొండె న
న్నాలము సేసి వాడు తెగ టార్చిన ముక్తికిఁజేరు టొండె గా
కాలమురించఁజాలనటనగ్రఘురాము వేఁడఁగాఁ
గాలము సీరఁటాఱినను గావఁగ శక్తుఁడొకండు గల్గనే 407

వ కానఁబ్రాణసఖీ యద్దాదిద్దగ నాకిఁక నద్ద మాటలు వలుకక వలవుగ వక్షికిఁబాఱ నోరూర నోటియార మాటలాటి యో మాటలాఁడీ నాయెడ నీవ యావంత యేని సేయక నావంత దీఱఁబావనీ బావని దొడ్డ దీవనఁబెట్టిన గలనికి నికం బంపుము   కలనేనిఁగలక యెఱుంగ గలన నన్నెదిరింప గలవాడు గలఁడే కలఁడే ని వారింప నెవ్వాఁడు శక్తుండు ముక్తునకు శాక్తాశక్త విచారంబేల బేలా ముంగలనాకు నీ మంగళ సూత్ర మాహాత్యంబున దీర్ఘాయురవాప్తి కలిగి యుంటవేఁబ రాజయంబు నిరామయంబుగ రాఁబోదు పోరికి నిఁక వే బోదుగాన నిఁక నాబోదుగైకొని యంతి పురంబునకుం బోయి చింతాభరంబు దొరంగి పదిలమ్ముగ నుండుమీ యని యురిల ఁబ్రిదులఁజెప్పి తన భామిని వేట్టకేల కొడఁబఱిచి లొనికవిపి దశవదనుండు గురువు మరువు పొచ్చి విజయంబుఁబడయ గోరి శుక్రాచార్యుల మందిరంబునకు ఁదొందరగ దరియంబోయి

408

చ కవిగని మ్రొక్కి రావణుఁడు గారవ మారఁగ జేరిపల్కె స
త్క్రవిగణనీయ చేయవె వురమ్ము జయప్రదమైన తంతు శో
క విగళనైక కృత్య మభయమ్ముగ వ్రేల్మిడి ఁవ్రేల్చి గెల్తుఁగా
కవిగణి తారిశక్తి వగువట్టి తెఱంగెఱింప వేయనన్ 409

శా. పాతాలంబన గాక యుండఁగతి తా భావించి కావించిన
ప్రాతాలంబున నొక్క హోమమువు దప్పి పొత్తుమే దాని ను
త్పాతాలంబునఁజేసి యుంగదుఁడభ్రత్రాణుండు మండోదరిన్
బాతాలంబడ నీడ్చి భర్త యెదుట న్బాధించి వేధించినన్ 410

వ ఆభాదల కోర్వలేక పదుగురిలోఁపల యెంత్తు వానిసిప్పతి వాడవి
యుంగదుదెబ్బల కాపె యోపిక చెడి తన ప్రాణనాథున కిట్లనియె

411

వ కనికర మింత లేక వనితా కనుఁగానక రంకుఁదెచ్చి లోం
గని కరమట్టి రాముఁగనుఁగానక మోనము సేసి భూసుతన్
గనికరమానఁదెచ్చి యెడిఁగట్టితివీసడి వల్లు వల్లనన్
గనికరమైన శూరులిట మందన కేన్మనకుండఁ జేసితే 412

వ అనిన మండోదరి మాటయందు మందాదరుండై యా యింద్రారి మందస్మిత
వదనార విందుండై యిట్లనియె 413

ఉ ఆడుది నోలెఁబాడతి నరాధము నేఁడు పరాధ మౌఁళి మం
డాదది లేక మల్లివిని నవ్వరె నొవ్వరె నాయనుంగు లూ
టాడ దివానిశాకరులు నాజియొనర్చెదనన్న నన్ను నెం
డాడద వెల్ల రజ్జులని యంతట నంతపురంబు సేరినన్ 414

ఉ ఆశరభర్త యంత తన యాశరయూధపు లెల్లఁదోడ రా
నాశరణంబునందరుల నందఱనుందరుమంగఁబోయి నా
నాశరవృష్టిముంచి యభియాతి పరివ్విడశక్తిఁదమ్ముపై
వాశరమున్ వ్రడింబడియె నాటఁగ లక్ష్మణుఁడర్ధమేగుటన్ 415

ఉ తమ్ముని పాటు నూచి కడుఁదల్లడమందగ రాముఁడొక్క పా
తమ్మున వాయువందనుడు దార గతింజని జీవనౌషధుల్
తమ్మ నెఱుంగరాని గతిఁదాకొన ద్రోణగిరీంద్ర మొక్క ఘా
తమ్మునఁబెల్లగించి యొక తాకువ దోకకు జట్టి తెచ్చినన్ 416

ఉ. ఆ గిరికేగి వేగిరము వ జ్ఞగవెజ్జ సుషేణుఁ డోషధుల్
లోగిరిరంప సూతి యకలంకముగాఁ గొని పోయఁ ద్రావి వే
ద్రాగిరి మూతలందొకడు దాగిన గొసన దీసినట్లుగా
దాగిలె కొంమఁగ నైలవి తప్పక తెప్పుతె లక్ష్మణుండనిన్ 417

వ. మఱియును లక్ష్మణుండటులు ప్రమందకతేరుడు రావణుండు వ
ల్మఱిటురు యత్నమంత విఫలంబయి పోవఁగఁగుంది పోరికిన్
మఱియును బోయి పోరగను మాతలి తెచ్చిన తేరినెక్కి మై
మఱువొగిఁదొడ్గి రాముఁడతి మానుష చర్యను ద్రుంమదుండలల్ 418

ఉ. ఎన్ని శిరంబులన్ వరుక నన్నిటికన్నియు మొల్చుమండగా
వెన్ని తలంచి రాముఁడిది యెట్టి విచిత్రమటంచుఁ బల్కి బే
రెన్నికఁగన్న మాతలి నరేశ సురాశవ భాండముండు ము
న్నెన్నఁటి దోసి వండమున సీతని కందునఁబుట్టు సీతలల్ 419

చ. సురపతి సూతుమాట విని శూర శిఖామణి రాఘవుండు బా
సురమతి బ్రహ్మయస్త్రు సురిఁబోసి యెదంగులఁసేసి యేయ నా
సుర పరిపంథి గూలెను వసుంధర నందఱు నమ్మ దాంబుధిన్
సురలును వోలలాడగఁబ్రసూనపు సోనలు రాల రాముపై 420

చ. ఘన దశకంఠ దావ మొక కాండమున న్నమయించి మించి వ
ర్ధన దశకంఠ దఘ్నముగఁగాండమున న్మద మూన్చి వార్ధి లం
ఘనదశ రాముఁడా శుచి ముఖంబున జానకి గొంచు నమ్మ దో
ఘనదశఁబీశు చేత బ్రతుకంగొవి వానర సేన నంతయున్ 421

వ. అట్లు సహజపావని యగు జానకివి లోకసంశయ నిరాసార్థము పావకముఖంబున
నామె పాతివ్రత్యము సర్వ జనస్తుత్యముగఁ బ్రకటించువాఁడై రామచంద్రు
డామెను బరిగ్రహించు నవుడుప్పరంబున నింద్రాది సురులును హరిశ్చంద్ర
దశరథాధి నరవరులును సకల సురమునులును వచ్చిన రఘువీరుండయ్యెడ
వారి మనంబున కనుకూలంబుగ సంభాషించి మఱియును

422

చ జనకుని గాంచి మ్రొక్కి తమ శర్వ పితామహులున్నతింప యా
జనకు బహిశ్చరానువనఁజాలిన లక్ష్మణులోడఁగూడి ము
జ్జనకులుగా విభీషణుఁడు సర్వ కపుల్వెర పుష్పకంబుపై
జనకుని పుత్రిఁగూడి పరమంబుగ రాముఁడయోధ్యకుంజనెన్ 423

చ. భరతుఁడు రామపాదు కలపైనిడి భూభరమేలుచు న్నిలా
భరతుఁడు రామురాకకు శుభంబుగఁదా నెదురేగి రాజ్య స
ద్భరణ ధురంబుఁబూనుమని ప్రార్థన సేయుచు మ్రొక్కెఁదమ్ముని
ర్భ్ర రతర భక్తియుక్తి నరపాలుఁడు గుచ్చి కవుంగిలింపగన్ 424

చ నరపతి కింద్రజ వహ్నియమ నైరృత వారిధి రాట్స మీర కి
న్నరపతి శూలు లాదుకొన నాగర రాష్ట్రజనంబు గూడి వా
నర పతు లబ్ధి తోయము ఘనంబుగఁగూర్చ వసిష్ఠ వాజ్ఞ ద
న్నరపతి సింహపీఠి శుభవారముతో నభిషేక మందుడున్ 425

చ. మొరసెను దేవదుందుభులు ముచ్చటనప్పుట వాడి రచ్చరల్
గురిసెను బుష్పవర్షములు కుంభములన్ [illegible]గ్రుమ్మరించి వ
ట్లురసెను లోకమెల్లడల నొప్పుగ వేడ్కలు వ్యాధులాధులున్
విరసెను మూల ముట్టుగ భువి న్రఘురాముడు పట్టమూనఁగన్ 426

చ. నరులకు నెల్లవారికి మనంబుఁఘనంబుగఁదృప్తిసేసి వా
నరలకు భూషణాంబరధనంబులు కోలగఁగొల్ల పెట్టి ము
న్నరులు సెలంగ మారుతి కి వర్త్య పుహారము రాముఁడిచ్చి త
న్నరులును గూడ మెచ్చుకొను నట్లు మదంబునఁదేల్చ నెల్లరన్ 427

ఉ. జన్నము శెల్లఁగొల్ల లయి పారె కజ్జీరము పుట్ట పాఁగె రా
జన్నము విద్యదాది మరసంపాలి కిచ్చెన వద్య కోటి మో
జన్నము వస్త్రమిచ్చి యతుఁడన్నల దమ్ముల బోలవేలఁబోఁ
జన్న మొసంప కింటి కొక దాయుధమూనిరి రాము పేర్పడిన్ 428

సీ. నరుణుడు కరుణించి తరుణంబుఁదప్పక
వెల మూడువానలు వెండఁగురిసె

నేతిగుచ్చెంబుగాక నేతియుంగుల కొప్పు
    దండి సస్యంబులు పండి యొలుఁగె
గొడ్డు బోతులు భూమి బిడ్డ తల్లులయ్యెరి
    యతివలందరు పతివ్రతలె య్యెరి
యేతరవెందు నేవేతరిలేకుండఁ
    బేదలందఱును గుబేరులైరి
పెద్దలెందు నెఱుంగక పిన్నల మృతి
నిండ నూరేండ్లు జీవించి యుండెజనము
ధరణి తృణకాష్ఠజల సమృద్ధమ్ము గాఁగ
మించె శ్రీరాముఁడవనిఁ బాలించునాఁడు 429

వ. ఇట్లు దశరథ నందనుండు మహానంద దశాపన్న జన బృందంబుల కశన వసనములు దశశత విధంబుల వరపి వరసమ్ముగా నిడి యమందానంద మొందింపుచుఁ బూజ్యంబగు రాజ్యము సేయుచుండి జనులు తన వాసిని గూర్చి యెదలో నేమాడ్కి నాడి పోసి కొని యెదరో కనియెదగాక యని యదనొదవ ముదంబున సాకేత పురంబు లోనికి సాకూతంబుగ నిజచారుల ననిపిన వారలు నని పోనివి జాలఁగా నూహలనుగ్రాలి మద వశంబున నొక రజకాపశరుండు ఏటి జనమెల్ల మాటు మణిగిన వెనుక నొక నిశి ఘన లులాయము వలెఁ బండి తనయాలయంబువఁదన యాలింగూడి వేడుక మాటలాడి కొనుచు మాటపై మాట పెచ్చి తన బోటి తోఁగలహమెచ్చి ముమెరియ వెడ వెడ ననిన యొక పెడమడి విని వచ్చి యొకప్రణిధి నిధిలేక తనకు వినవచ్చిన వార్త రామమూర్తి తో గీర్తన సేయక దాచిన యెడల నాయన గాఁమనే దాచిన వాని ప్రాణంబుల బాణంబుల కెఱసేయక మానఁడట్లని యున్నది యునట్లున్న నన్నా సీతకు పాతక వాణీ ఘాత వాటిల్లునని యుల్లంబున దల్లడిల్లుచుఁగల్లవలన జరితంబు నొరయుట తెల్లమియగావున యశోవా మృత్యుర్వ్యాయను సామెత కామెతగా నిజంబ వచియించెద నని చెదరక బెదరక శ్రీరాముని గని యుచ్చైరుఁడ్చైరుచొప్పు దన చేతులు రెండును జోడించి మోడ్చిన కేలు ఫాలంబునఁగీలించి రామనృపాలుతో నిట్లనియె

430

వ. అనుమతి సీపి యొక్కరజకాపశదుండవరాత్రి భార్యతో
ననుమతి సీతిపునినువాకడవొల్లమబొమ్మెటైన, దా
ననుతి కొంముఁబోయెనని వానయొకింముక వూనకంత మా
ననుతి రాముఁడేలెఁదన వాఁతి వసీతిని నేవబోర్తునే 431

వ. అనియెనని చారుండు కారుండమ్మతో నన్నమాట మూట గట్టుకొని వచ్చి
యున్నది యునట్లు విన్నవింముటయు

432

క. ఆపద రజకుఁడవిన నుడి
కాయఁదరము గాని రోషముదరఁగ రాముం
డాపన్న సత్త్వఁబత్నిని
హో పన్నగ మృగభయంకరాటవి కనిపెన్ 433

వ. అదియెట్లనిన 434

ఉ. తమ్ముని లక్ష్మణుంబిలిచి తద్రజకోక్తిని జెప్పి నొప్పిని
త్తమ్ము నుహేశవాక్య చలితమ్మగు చున్నది గాఢఁగానవప్రాం
తమ్మున సీత పిడుమునఁదతక్షణము తమ లక్ష్మణుండు సీ
తమ్మను గొంము నాకుజ మహర్షి వరాశ్రమసీముఁజేరిచెన్ 435

ఉ. అమ్మహితాటవిన్విడుమ నప్పుడు గుప్పున గుప్పఁగూరి యో
యమ్మహితాత్మ వించు తమ యాగతి యాగతియంమ లక్ష్మణుం
డమ్మహి తేరుడిగ్గ జనకాత్మజ యుల్లని నన్న లక్ష్మణా
యమ్మహితాత్ముఁడెల్లనియె నట్టు లొనర్చుము చింతయేటికిన్ 436

వ అనవినిమ్రొక్కి చింతపడు నాతని గన్గొని సీతవల్కె రా
మునకుము ధర్మమావిడుట మోసముగా పహధర్మచారిణిన్
ననుమున స్వప్నమందయిన వంచన వాక్తను కర్మలందు లే
దనితము దక్కి నమ్ము నెదయందు స్మరింప నటంము లక్ష్మణా 437

వ. అని మఱియు నిట్లనియె 438

చ. నగలీను వీవికన్పిటికి వానము కానమే నయోధ్య యే
నొగినగుఁగాక నాకు విధియొప్పిన చోటది యట్టులుండనీ
యగణిత సాధ్వియైన తన యాలిని రాముఁడు పామరోక్తి
నగుమఁద్యజించె క్షత్రియుని నమ్మఁగ నమ్మదె గొంతు గోసినన్ 439

వ. అంతలక్ష్మణుండదె రెడు వదెనకు మదిబెదరు దగ్గ నట్లోదార్చి తనలోఁ
గుందు చుఁదలఁచు సౌమిత్రి భూమి పుత్రికిఁబలుమఱు ప్రణమిల్లి యామె
మీనని విడిచి పోఁగాళ్ళు రాక యెట్ట కేలకు నెట్టులో గుండె ఱాయి చేసికొని
కట్టకడకు పడ్కొని యరదంబు మరలించుకొని లక్ష్మణుడు దేగుటయు
440

ఉ అవ్వనమందుడించి చన నవ్వనితామణిరాక శిష్యులే
నవ్వనవాసి వాకుజ మహర్షి యెఱింగి వెలుఁగుచెంది యా
యవ్వను నొవ్వకుండఁదన యాశ్రమ భూమికిఁదెచ్చి యుంచెఁగా
మవ్వపుఁబర్ణశాలను గుమారికి మాఱుగఁజారులోచనన్ 441

ఉ. అక్కట కారుకూతలని యాలము సేయక పాటసేసి తా
నొక్కట గుర్విణి బ్రవికులోత్తముఁడాలిని సాధ్విఁదమ్ముఁజేఁ
జిక్కఁగఁ జీమలుంతొరని చిట్టడవి న్వడి దింప బంపఁగా
జక్కఁగ మౌని యాశ్రమము శాలకు బాలిక చేరి పిమ్మటన్ 442

క. కుశబీరమును నింటను
గుశలము పై మండి సితకొమరు సుభతిథిన్
గుశశయన యమలఁగనియెను
గుశలవులఁగుశీలవులను గొమరులఁగవలన్ 443

ఉ. అయ్యలఁబోలి యాకవలహర్నిశమాశ్రమ మాశ్రమంబునన్
జయ్యనఁబట్టి సింహముల సైరిభగండ మదేభ రాశితోఁ
గయ్యము సేసి గెల్తు రధిక ప్రభ విద్యల వేర్చి రాటగా
నయ్యెడఁ పాతరందిడిన యర్థము చేతను దీసినట్లుగాన్ 444

ఉ. సీతవి సీసుపుత్రులు జనించిన నాఁటను గోతమోత్తమా
చేతవు మౌని చేతఁగని సిష్ఠ శుభప్రద జాతకర్మము
ఖ్యాతత సర్వ వైదిక సమ్మత సుకర్మము లద్ధవేళలం
దాతత శౌర్యులై కొనిరి యాయుషివే ధనురాది విద్యలన్ 445

కుశలవకృతయజ్ఞాశ్వ బంధము

ఉ. రాముని యజ్ఞ ఘోటకము రాఁగ దదాశ్రమ భూమి సీమకున్
రాముని పుత్రులంగలసి రాముని పుత్రులు పట్టి తెచ్చి గా
రామునఁగట్టి పెట్టఁగను రాముని తమ్ములు పోరిపోయి పో
రాములు పోరిపోరని దురంగొని నట్లు దురంట మూర్ఛిలన్ 446

వ హత శేషులయిన పదాతి జనమ్ము రఘువీరు పాలికేఁగి కుశలవులఁగూర్చి
యిట్లని విన్నవించె
447

చ. హయమును పిడరెన్ని యెవరన్నను మోదిరి పీదు తమ్ములన్
జయముదరంగ నర్భకుల పాద్యుల యోద్యులు చండ శాసముల్
రయమున పీవరావెయని రాఁగువ వోఁతమి మొల్లవెట్టఁగా
రయమున తోవ నేగి రఘురాముఁడు కూడను వారి కోఁడుడున్ 448

క. కాలరులఁడీఁగిరి బాలుర
కాలరులై యనుజ సహితుఁడై రాముఁడు బిం
కాలరుదుగఁదెగినన్ యా
కాలరుషాజ్వలనశమిత కాండముల వలెన్ 449

ఉ. విక్కవుటల్క దొల్కన పవిత నమూనమునన్ రాముఁడున్
విక్కన మోడిఁబోరి నవనీతశరాహతి వాల్మి కోర్ధతిన్
విక్కము తండ్రియంచు నవనీ తనయోదితమై యెఱింగి యా
జక్కవి దంద్రికిచ్చి ధర సాగిలిరాగిలి మ్రొక్కి రర్భకుల్ 450

ఉ. అంతట రామచంద్రుడు ముదంబుధి మజ్జన మాచరించి యా
వంతయు వంతలేక తనయానుజ బాంధవ మిత్రయుక్తుఁడై
చెంతను వాలి వాల్మికి వచింపఁగఁజేకొనె ధర్మవల్లిఁదా
వంతనమిచ్చి మెచ్చఁబడు జాలిని చాలవేసె వాలినిన్ 451

క. తనయాశ్రమమున రాముఁడు
తనయాన్వయమంది వల్లిఁదగఁగైకొన మా
తనముగ ముని యత్తింటికిఁ
దన తనయం బంపువట్లు ధరణిజ బంపెన్ 452

చ. దశరథ రామదేవునకు దమ్ములకిచ్చి య వస్త్ర్యవస్తువుల్
విశదముగాఁగ మైథిలికి వేడుకగాఁగనుదాయమిచ్చియున్
గుశలవ బాలురిర్వురకుఁగోమల భూషణ వస్త్ర పుత్రికల్
కుశ శయ భూషముండిడియుఁగూతును బంపెను బిడ్డ సారెతోన్ 453

వ. ఇట్లు ప్రియానుజ తనుజ గజతురగ శతాంగ మహాంగ సైనికాది చతురంగబల
పరివృతుండై రఘుపతి బుధుండు బృందారక బృందంబు వంది మాగధులవలె
నభినందింప బ్రాచేతసు వీడ్కొని వాహనమ్ములపై జగన్మోహనమ్ముగ సాకేతపు
రమునకు విజయము సేసి జయప్రదమై శుభప్రదంబై విలాంత సువాసనల
భాసిల్లు భద్రసింహాసనం బలంకరించి సముంచితగతి
454

ఉ. డావలి వక్షి సీత తగడాయఁగ మారుతి మ్రోల లక్ష్మణుం
డావలభించి యెల్లికయి నాతముందున వెన్క సీవురుల్
డావల వెల్పలన్నిలచి దగ్గరి తమ్ములు వీవఁగోతి పిం
డావల బోజరాజ వరుణాత్మజ వాలిజ లావ నల్లరుల్ 455

ఉ. దావ వజ్ర వార్పటులు దాయుచు మంత్రులు మధ్యసీతినాఁ
దావరమేష్ఠితుల్యుఁడగు నారఘునందనుఁడొప్పె వెల్లరుల్
దావక శక్త భక్త తతి దగ్గరి సంస్తుతి సేయఁదన్ను గో
దావరిపాన్ మహింగలము నాశరురావణుఁద్రుంచి **శివునాక్** 456

క. శతహాయ మేధము లాయెను
శతవర్షము లాయువాయె జగతిని బ్రజకున్
శతమాయెఁగీర్తి లోకా
ద్భుతమయి శ్రీరాముఁడేల విపులన్ విపులన్ 457

గీ. పదునొకండు వేల వత్సరంబులు కీర్తి
హెచ్చ రామభద్రుఁడేల జగము
పుత్ర యుగము బడసి భూపుత్రి యందశ్వ
మేధ శతము సేసి మేలుగాఁగ 458

వ. ఇట్లు రామభద్రుండు నవనవనీత భద్రంబుగా నవనీతలంబు సీతల కృపారస విసర కటాక్షణాసేచనక లోకలోచనా సేచన కరంబుగా వేడుక శుభ పరంపరలు తోడఁదో డఁగూడిరా సంతసిల్ల జగతికిఁగలిగిన మేలు గొనియాడఁదర మాదర మావహిల్ల నరులాదర మావహిల్ల నరులు పరమానంద భరమావహిల్ల సురలుగవ్వెల్లరకు నెల్లయెడ లఁదగు సంతసము వెల్లి విరియఁగ నీతిబోధలు విరియఁగ ఈతి బాధలు మరులు యేమరు తామర తంపరయ్యై కామింపకయ కామంబులు కోరికకిముడి మిక్కిలి గవదేర నొక నాఁడు భృగు భరద్వాజాగస్త్య కణ్వ జహ్ను శాండిల్య మాండవ్య మతంగ మాతంగ మందకర్ణి వశిష్ఠ విశ్వామిత్ర ముఖానేక బ్రహ్మర్షి దేవర్షి బృందము రఘురాము ని కొల్వుకూటమునకు వచ్చి హెచ్చుగ నాతని ప్రజాపరిపాలనకు మెచ్చి కొనుచు నతనిరావణ వధార్థ మువని నవతరించిన శ్రీ మహావిష్ణువుగా గని భక్తినతని దశావతా రంబులు గొనియాడుచు నిట్లని రెట్లనిన

459

మత్స్యావతారము

ఉ. సోమక నామకుండు దధిఁజొచ్చిన జాలిగఁజోర రీతిగాఁ
బ్రామిముక్షల్లరించి కమ్రామ మరల్పఁగ నీవు లోత్తమా
గామిడిఁబట్టి ప్రోష్ఠ ముఖకారము బెట్టితి చోఅరీతి నో
పామి యటాటనేగర విసారముఁజోఅ యటంచు రందఱున్ 460

కూర్మావతారము

శా. స్వామీ మామకతారఁదివ్పలిడి ఘోభం బిచ్చు నేలంము శ్రీ
తా మేత్మేంల వచ్చేమే తరిగోత్రంబూని తామేలుగాఁ
బ్రేమ.స్లినవివట్లొవర్చి గద తాటేలైలి వం వాలితో
నేమో మేలములాడి నవ్వు కమఠం బీవేకదా రాఘవా 461

వరాహావతారము

శా. ఆమెక్కున్ శిలి చక్రముంగొని హిరణ్యాక్షుండు వార్థిన్ జొరన్
భీమక్రోడమువై జరాహరివి వాలింగూల్చనోఁగ్రోడము
ఖామోత్ఖాత గలింబగిల్చి రథవత్త స్లిమముం బోలె న
ర్థాముషేటివి గుంద్రగా వెగుము ఏ దంష్ట్రాంకురం బొప్పదన్ 462

నరసింహావతారము

ఉ. పూనిక వాహిరణ్యకశిపు స్థర జాగరలాడువాడు నె
వ్వావి కరిష్ణమయ్యేను సభాస్థలి కంబము కన్న తల్లి యు
ద్ధానవరాయుధంబులుమ దార నఖమ్ములు పీరపాణ మా
దానవు వల్లకుర్వు సముద్దతి యట్టి నృసింహాంగొల్పిదవ్ 463

వామనావతారము

ఉ. భూమిని బొట్టివానికిని బుట్టెడు బుద్ధులుగాన నింద్రుకై
వామనమూర్తివై బలింద్రిపాల్పద మిమ్మనికోరి కాండముల్
కామితగంబు వానితలఁగట్టితి పాదమునంద్రిపాద మిం
తేమిటి కెట్ట చుట్టతిక మీతని నాటిదో తాత వాఁటిదో 464

పరశురామావతారము

ఉ. ఆర్జునహీన వంక్తిముఖ హస్తికి నందుకొమ్మిన కార్త వీ
ర్యార్జును బాహుమండల మహోర్యక దోర కుఠార వహ్ని కిం
గర్జన కాక్కైనం జితుకు కట్టెం వందము నొంద ధారపై
ధూర్జటి ఫాలవహ్ని పదరూఢిన మాధ్వి వెలుంగఁదర్పధన్ 465

ఉ. అర్జన సేయుకో స్వధితి కంటిన కల్మషమీఁగ నేమై
విర్జితరాట్మ శాస్త్రములు విర్తరిణీ గతి బాలుముష్క శుచ్
మార్జన మంత్రమై తగ సనాధనృనాధ సతీవిలాసముర్
ఖర్జన సేయుగా ధరణి బ్రాహ్మముస జ్ఞమదగ్ని సూతివై 466

ఉ. దుర్జన కోటి మూకలౌక తోఁడున లాజల బోలి ప్రేలఁగా
విర్జనమయ్యె క్షత్రమువసింబడి యిరువదియొక్క మాఱు నీ
వార్జన మొప్పు భానుకులముందు మఱల్పఁగ రఘువుండవై
యార్జితపూర్వనమున నొప్పితివా ద్విజరాజ వృత్తికై 467

శ్రీకృష్ణావతారము

సీ సోనుకుఁజంపిన సోడ్డు నత్తింటికి
దివ్వెలు దెచ్చినదెప్పు జడధి
యందుఁబందిగ సువర్ణాక్షుఁగుల్చిన వారు
కొయ్యకుఁబుట్టినాఁగొఅత మాట
వామన మూర్తిగా బలియాచనయు సర్వ
రాజకులఁ ద్రోహి నాజనోక్తి
చాటుగా వింద్రజాఁజంపె నన్నది నంతు
మరలింప నొక్కట మతిఁదలంచి
పోమక జమానమునుగాచి ప్రీతు జాచి
యత్తయిలు తిప్పలఁదొలించి యమరి దొరగ
వరయశోధక నఘ రాజవంశమొనఁగఁ
బుట్టి యింద్రజాఁబ్రోవవే పానఁగ కృష్ణ 468

సీ. శ్రీకృష్ణ దేవ నీ శ్రీవామన్నర్ణముల్
తవరఁదెల్పు దశావతారములను
శాశధరము రేఫ జమదగ్ని యదు రఘు
రాములఁగల్కి కూర్మములు కాఁగ
నారసింహాని రెల్పు నావా వరాహ వా
మమల బుద్ధ వభేదము నవ బలకుఁ

గృష్ణావతారపుఁ గృత్యమ్ములన్నియు
    వాసిత మధురమ్ము లమృత రీతి
నఘవిఘాతుకములు ముక్తి కాట పట్టు
జన మనోహర శరధిలహరి
నోల లాడించు నందఱ మర్త్య మతుల
హరికి నటువంటి యవతార మమర గలదె 469

వ. ఇట్లు రాముని జనమోహన రూపమునకు మోహము రాముని జన మబలలవలె రాము నాలింగనము సేయదివురుడు మరవుగా నది సీతా సముఖమునఁ జేయ నౌరవు గామి నాగామి కాలంబున శ్రీ కృష్ణావతారమందు మీ కోరిక తీర్చెదనని మునివరుల తెల్లవరంబొసంగె, ననవిని జనవే జయుండు భక్త జన పరాయణుఁడగు శ్రీమన్నా రాయణుఁడిక్కారణంబున శ్రీకృష్ణావతారం బెత్తె నెత్తెఱంగునం బ్రవర్తిల్లె నెందఱు సతులైరి, యెందరు సుతులైరి తచ్చరి తంబుఁగృపారసభరిత మానసుండవై యాన తీయవే యని తీయని మాటల నెమదీయని బత్తి నడిగినఁగని కరంబు కవికరంబుతో వైశంపాయనుడు వల్లెయని
470

ఆశ్వాసాంతము

సుగంధి వృత్తము
వృష్ణి వంశదక్ష పాండవేయ పక్ష రక్షకా
జిష్ణు గర్వ జిద్విపక్ష శిక్ష దావ భక్షకా
యుష్ణ భానుకోటి తేజ యుత్తరార్తి మోచకా
కృష్ణ వాసుదేవదేవ కీశ వాభ్రమోచకా 471

గద్యము

ఇది శ్రీనాథ యామునావతార పవిత్ర శరమర్షణ సగోత్ర బుక్కపట్టణ కులకల శాంబుధి రాకాసుధాకర విద్యా నగర సంస్థాన సముపార్జితవేకాగ్రహార బిరుదాంచిత కర్ణాటక రాజాచార్య పౌత్ర శ్రీ నివాస తాతా చార్య పుత్ర శిష్ట జన హితాష్టావధాన రక్షణ చణ వైయాకరణ పండిత ప్రియప్రతిభా సముపార్జిత పురాణ రాజకీయ విద్యా ప్రభావ ప్రభావదుర్య రాఘవాచార్య ప్రణీతంబైన కువలాశ్వవిజయము నందు

ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము

శ్రీ

కువలాశ్వ విజయము

బుక్క పట్టణరాఘవాచార్య ప్రణీతము

తృతీయాశ్వాసము

భాగవత కథ

శ్రీ మధ్యమ పాండవ సఖ
భామాముఖ విమల కమల భానూదయ స
న్నామా మానిత లోక
క్షేమంకర కింకరాళిసేవిత కృష్ణా 1

వ. దేవా దివ్య చిత్తంబున నవధరింపుమట్లు శ్రీభాగవత కథాశ్రవణప్రవణుండై యమేయభక్తి నడిగిన జనమే జయు మానవ మానవ మాధవ విధావగతి మనసీత చిత్తరస నాస్వాద మానవమాధవ విధావగతి మనసీత చిత్త రసాస్వాద చరిత త్వరిత పునీత మానసునింజేయం దలంచి వైశంపాయన మునివరుండు శ్రీకృష్ణదేవు కథ సంగ్రహముగా నిట్లని తెల్పదొడంగె

2

చ. అమర విధీంద్రముఖ్యులు మురాదుల బాధల కోపలే కుపా
యమరసి యోగి పల్కడరి కచ్యుతులో విటువిన్నవించిరో
యమర వరేణ్య దానవులు పోవి యొనర్తురు భూమి ప్రాయపా
యమరయఁ గొంతుగోపి వటలాయెఁ బురారి వరాలొసంగుటన్. 3

క. మురదైత్యుని వధియించల
నరిగావుల మగుడు మంటి మదియట్లుండెన్

నరకుడు మొనకకు పోవం
దర వాయిగొనండు రుద్రుడైనను నడిమిన్ 4

చ. నరకుఁడు నవ్వునవ్వినవి నవ్వినంతనె యెంతవారలే
నరకట బ్యాధి వాఁడన భయంపడి పండిడి పొన్లైరి ఖల్
నరకుఁడు గెల్లి కల్తవిడు లావున రావణుకంటె దంటయౌ
నరకుఁడు నన్నుయేని దివఁడాలములేని దినంబునందునన్ 5

క. పోటరి వాఁడాడిన ముది
యాటయుఁ బాడినది పాటయ్యె వెల్లెడుఁటే
రోటమి నిదియుట్లని మఱి
మాటయున వ్నోచికొన్న మాసటి గలఁడే 6

క. కంసుండు జరాసంధుఁడు
హంసడిభక సాల్వ యవనులఘు పౌండ్రకులున్
హింసకుఁడు చేదిపతి కుల
పాంసను లిటువేలుకోటి ప్రబలిరిదున్నల్ 7

ఉత్సాహ:
వట్టిమాటగాదు నరకు వార్తసెప్ప నొప్పియౌఁ
చిట్ట నీరుగ్రావదతని పేరుసెప్ప వావిదా
పెట్టి మూట కొప్ప సురలు వేచి యుండకున్న చోఁ
ఋట్టెఁడల్కవుట్టి యింద్రు పుట్టిముంచు గ్రింమగాన్ 8

ఉ. ఒక్కొకఁ డొక్కలోకమును మట్టువడెంబుగ మ్రింగజాలులోఁ
బుక్కిటఁ బీల్వఁ జాలును సముద్ర మమద్రము బిల్ల బీటుగా
రిక్కల తోడ నాకము కివ్వఁగ ద్రివ్వఁగఁ జాలు నన్నహో
నెక్కటు లిందఱొక్కయెడ పేర్పడ నెంతటి మాదేర్తురే? 9

ఉ. శంబరు ప్రాణ్లసెప్పఁగ పసాధ్యము మొన్నసతండు వజ్రితో
సంబవువెత్తి తెమ్మనిన శక్రుఁడు తేమివి వాఁడు కోరమీ

నంబున నొక్క చేతఁగొని శక్రుఁడ మంచిది నీదువర్మ
నంబువుపేయ నిత్తునరసంబున బావలు తేనివాఁడవ్ 10

తోదకము :

అనిమిషకంటకి పోని దమోపా
మినరక వామతి నెవ్వగ దీర్పన్
ఘన బదిలమ్మునగ్రమ్మిగుడెంబ్రా
తిని మడియింవుము ధీవరభాతిన్ 11

క. పడితిమి పడరాని నెతల్
పడితిమినుతగేహములకుఁ బాసితిమి హరీ
పడితిమి వెడిలి మటంచును
బడితిమి నీపాల నిడుమఁ బాపుము ప్రాపై 12

కరిబృంహితవృత్తము:

ఇట్టులతి కరుణంబుగను సుర
లెంతయును మొఱవెట్టఁగాఁ
గట్టిగను హరియానతిని నిదేఁ
గంసముర నరకాదులన్
బట్టి తునిమెద మానుఁడల యదు
వంశమున నిల గృష్ణుడై
పుట్టి యల వసుదేవుని కనిఁకఁ
బుట్టుఁ సురులు తోడ్పడన్ 13

క. సురవిరగతి నీగతి భా
సురఘణితిని నానతియ పొంపుగ హరియా
సురలసురులు యుసురులికన
సురుసురగుచు ద్రోవుటేమి చోద్యం బనుమున్ 14

వ. బృందారకు లందరు నిజమందిరముల కరిగి శ్రీహరి యానతింబడి
మాయాతీత మహిమ నామాహిమకర కులుంబుల హేమాహేములనఁ

ప్రశంసనీయులగు సత్తమ పూరుషులై యపార పౌరుష పూరు యదుముఖ సద్వంశములఁ దమతమ యంశముఁ బుట్టి సరామదేవుండు వసుదేవునింట నెప్పుడవతరించి మదోన్మత్తుల యదరణంచి పురందరాదుల దరము దొలఁగించునట్టి యనమ సమయంబెన్నఁడొదవునో యని నవఘనజల కణంబులకుఁ జాతకీ వ్రాతరీతి నరవింద బంధుదయమునకు నరవిందాంతర్గత మకరందపాన మత్తమిళింద బృందంబుఁ జందంబునఁ జంద్రకిరణమునకుఁ జకోరవారము తీరున నొక్కటే తీరున నమ్ముఖంబు నిరీక్షించు చుండిరంత

5

చ. మధుర సఖీయు గేయ నృపమందిరమందు రసాల మాలికా
మధుర సమస్త శస్త్ర సముమానిత భామతమంజు మంజరీ
మధురసతన్ మరందరసమత్త మిళింద సమద్రసాల స
న్మధురసఁ రేఁజరిల్లు రివు మానసమీన సమానమేఘమై 16

ఉ. ఆపురి దేవకీరమణి నానక దుందుభి పెండ్లియాడి పో
వావురి హెచ్చియామెఁగొని యానక దుందుభి ముఖ్యవాద్యధై
యాపురి యాను నీకుమజ యష్టమ గర్భమటంచు నాక వా
కాపురిరంప కంస మరమారును నీకని విప్పి చెప్పినన్ 17

ఉ. అనుడి ముల్కి నోలఁజెవినానుడుఁజేవిరి కొన్నదాగెలన్
బోనుడి కంసుడామె కచముల్ బెనమేసి వధింతు నీ పెనం
చూని కృపాణి పాణిఁగొన నోటమి నేటికి బోటి జంపు భీ
తేనియు దీని చూనిదుదునీకాని నీకని బాసపల్కినన్ 18

ఉ. చెల్లెలు పెండ్లికూతునిటు సేయుదె యేతటి నీతరిన్ యటం
చెల్లరు దూరఁగంను సతఁడొట్టలునన్ వసుదేవు మాటచే
మళ్లెను జెల్లలిన్ విడిచి మాలుటడిన్ వసుదేవుఁడప్పొలఁగాఁ
బిల్లల వాడి తప్పుదురె పెద్ద లివెందులు దప్పినన్ గతుల్ 19

వ. కంసుడు మొట్టమొదటివచ్చిని చేమట్టిహింసింపఁ బోవు తటి గావుమని

కాళ్లవేళ్లంబడి దేవకీదేవి తనయున్నంగని మున్న నిట్లని ప్రార్థించె నెట్లనిన 20

ఉ. అన్నను గర్భమే భయ దమంచశరీరి వచించె లాతిదే
కష్టము కాదుగావున నకారణ మారణమేల యన్న నా
కిష్టమె యంచుఁగంసుఁడిడి హీనుఁడు వెండియుఁగాంచు బిల్లలన్
కష్టుడు చంపె వార్యురు గల్గినె పాపికి సుద్ది బద్ధముల్ 21

వ. అంత మఱికొంత కాలమున కాయల కాపలి ప్రరణించు నాలకాపరుల పురిని మాయలకాలయమగు కంసుని యొక్క కనిష్ఠ సోదరియు భావుకీయుతియగు దేవకీసతికిఁ గంసుని కనిష్ఠ సూచకముగా నష్టకష్ట దుర్భరముగాను నష్టమగర్భమున కాదళించి దరియఁ గంసుండు తద్వధూవరుల హింసింపందలంచి 22

శా. అంతర్వత్నిగ నుండదేవకి తదీయభ్రాత విభ్రాంతిమే
యంతర్మానసు లాసుదంపతులఁ గారాగారమందుంచి వాఁ
డంతర్వానుఁడుగా నిశీథ సమయంబందు ధ్రువంబంది న
ర్వాంతర్యామియు వారివారలకు దివ్యాత్మ వ్రతింబాపిమన్ 23

ఉ. తల్లికిఁ దండ్రికిన్ విడెఁబడంబుల సంకిలి వీడె వాకిలుల్
తెల్లమి దర్శగొల్లిమగలింద సులావగ శేషుఁడాయెఁలే
రెల్లిగఁ గన్నతల్లి విడియాక మిలిన్ హరితాత సీతుఁడై
తల్లియశోద శయ్యవయిఁదా బవళించె నెఱుంగవట్లుగన్ 24

సుగంధి

ఆడ నందుపత్ని కన్నయాడుపిల్ల నాతఁడుం
దోడుతోన జాయ వాయఁదోడి తెచ్చిపెట్టి లా
నోడకుంట నెప్పటట్లు ఉండఁ బిల్లయేడిచెన్
గోడు గోడు రానబంబుగూపె వింగిమ్రోయఁగన్ 25

ఉ. అల్లయశోద కన్న తనయ న్వసుదేవుఁడు తెచ్చి చాటుగా
వల్లవఁ జంక నెత్తుకొని యాలికడ వ్విడిచిన సంకిలుల్

మెల్లన మెత్తుటిట్ల మరమేన రయ్యుల పొర్లబుచ్చుగా
గొల్లున వేద్చెఁబాల విడు గొల్లగ వచ్చెను గంసుఁడార్భటిన్ 26

ఉ. హెచ్చులు చెప్పుచుం బురిటియింటికి వచ్చిన కంసుఁజూచి యా
వచ్చగున్న చెల్లెలనెఁ బ్రాణభయం బిటలేదు నీకు ని
వ్వచ్చగఁ బుత్రియున్నయది ప్రాణభయంబొకమేట గల్గనే
నచ్చగ నీదుప్రాణముల కడ్డము వేయుదు నాదుప్రాణముల్ 27

ఉ. ఆడదిగాని కాడుకొడుకన్న సహింపు మటంచుఁ జిత్తము
ల్లాడుచుఁ జెల్లికాళ్లఁ బడ నన్న వడింగడ కాళ్లఁబట్టి యా
యాఁడుసుతన్ శిలన్ దొలఁగి యంబర వీధికి ద్రిప్పి వేయ న
న్నానడమెయుండి యోరి యధమా యిదె నీయరి మందుమండెడిన్ 28

వ. అనిన విని కంసుడు 29

పంచ చామరము:

యోగమాయమాట లెద్దనుంచి చెల్లె కన్నయ
య్యోగమించి నీదు చూలు నొక్కరీతిఁ జంపి యే
యోగమేనొ నర్పినాఁడ మల్లమందు గ్రాఁగ కీ
యోగమబ్బెరంచు నెంచి యోర్వఁడే ప్రబంధమున్ 30

చ. అటుతన మిత్తి గోకులమునందున వర్ధిలుచున్న యట్టుగాఁ
దటుకున విప్పిచెప్పి తనదారిని దాఁజన నత్తి కంసుఁడా
కటుకు నెఱింగి దానవుల కృష్ణుని చెట్టులచేసి నొంప ది
మ్మటమగు పిమ్మటంగని శమింపక పిమ్మట జేసె యత్నముల్ 31

ఉ. నందుఁడు బల్లియుండమకు నందమడే యుదయించెఁగాని పు
త్రిందరలించి పుత్రు వసుదేవుఁడు బ్రహ్మ రహస్యరీతి నీ
చందము దెచ్చి మాఱువడ శయ్యను మాటినటున్న వార్తమం
దెందమునందెఱుంగక కడింది కడంకును బెంచిరాపుటున్ 32

వ. అటుపిమ్మట కుటిల కుల పాంసనుండైన కంసుండు నిజ శ్రేయస్కాముఁ

జాలంగ భ్రమసించి జాలి పుట్ట వేడికొని విడుకొనువాఁడై కారాబంధ మెడలించి వారల మారడించి వెండియు వారల మారడించి పరిజనపరివృతుడై నిజనిలయంబున కరిగి పరమోద్దండ భీతి వీతిహోత్రంబు వలనఁ గఱఁగి ధైర్యంబు దఱఁగి తన సెజ్జ పజ్జ నొఱగి మరుగున మఱుగుచుఁ దన తెఱగుగ నున్నవారికి వెఱగు పుట్టించు నట్టుగనెట్టకొని యుండి కంటికింద నిదురయుఁ గడుపునిండ గుడుపు నెఱుంగక కంటివెంటఁ గుండల కొలందిగఁ గారుకన్నీరు మున్నీరు తరంగలై తుఱంగలింపఁ గుఱంగటఁ ధ్వనంబేని వలింపఁగఁబగ వది శ్రీకృష్ణుండు కృతంబని మనంబున ఘనంబుగ వదరి వడివెదరుచుఁ దఱచు రుచుల యందరుచి యేర్పడి నేర్పడరఁ బడరాని పాట్లెల్లఁ బడుచుఁ దదేకాగ్ర చిత్తుండై యప్రమత్తుండై నిజభాగినేయు నేయుపాయంబున నైన నపాయంబు నొందించి తానానందింప గమకించుచు నందనందను నొంప జంపు సేయక పెంపున నమబంపు నమఁ బంపుమని తెంపున దీరంపుఁ బలుకులు వెలికిఁ బెలుకుల నలు పంతయే వలుసులేక నీకెలనము గళ్లెంక్షించి నీవలవ వలనుగ బసదనమ్ములు బసగల ధనమ్ములు పొసఁగ నొసఁగింమ కొనకున్న నన్ను నీసేరఁ బిలువకుము పలుపలమని మమ్ము నమ్మకు ముకాను నీప మునకుఁ రెగనమ్ముమని తగని నమ్మకము పుట్టింపఁ బట్టుదలతో దలతోఁక లేని కఱదలువ నరుద పోర్లుగఁ జెప్పి చేతవయినంతవఱకువ చేఁత యందుఁ బొరలు కాదెదమని లేఁత తేఁత పాఱకాయలు ఱక వతికిన దానవకఁడు కడుఁబ్రీతి నాలించి యితర వ్యాసంగము భావించి యుట్టే శున్కు క్రియములు సెప్పువారల లాలించి యొదరిందున్న వెఱుంగక పూతనాది ఘాతుకులను బ్రేవల్లెకుఁబంపి చేయించిన చేఁతలన్నియు సర్వలోకైక నేతయగు గోపాల బాలకునిపట్లఁ జదలఁ బొదలి వెలుంగు పైకెగఁ జల్లిన భూపరా గంబులతో పరాగంబులా పసు దవానలంబు పై మిడిపడు మిడుతల దళములవలె ఘాతకు లందఱు వడి మడిమల్లా గిట్టయిరి. వారింగొందఱఁ బైసైని యొదవెదసెదర సేయక వినుమని యుట్లనియె 33

ఉ. పూతన వచ్చెఁ గదమ్ము పూనుచు గోకులమేఁగి కృష్ణునిన్
జేరికఁ దీసి పాల్గుడువ సేయ యశోదయు పల్లవల్లనన్

భీతిల కౌశ్కి గ్రుబ్బతేఁడు పిలిచెఁ బ్రాణములోడ వాపె యా
ప్రేతకుఁ ద్రెళ్లెఁ బూతనయు ప్రేతలు వార్చఁగ దాదివేంతకున్ 34

వివిధ కృష్ణకృత్యములు

సీ పాల్త్రిక్ష మను నాఁడు పూతన ప్రాణముల్
 గ్రోలె మేలగు నుగ్గుపాలుగాఁగఁ
బిడికిలింతల నాఁడు పిసికెఁ దృణావర్తు
 గొంతు పాలికి ముద్దకుడుముగాఁగఁ
జిఱుబువ్వలారగించెడు నాడు కార్చిచ్చు
 గొని యాపె గుజ్జన గూఁడు గాఁగ
నుత్తాన శయుఁడు గామండి నుగ్గాడెను
 బండి జీలుగు బెండ్లబిండిఁ గాఁగ
గీ. లీల నాఁడెడు నాడు కాళియ ఫణముల
మర్దనము సేసెఁ గోతి కొమ్మచ్చిగాఁగ
శైశవ క్రీడలవి యెడు నస్సెమందు
దిగిఁచె మద్దుల జత కల్పుతీతగాగ 35

సీ. వత్సవత్సమునకు వలుద వ్యాళంబయ్యె
 బకబకంబున కొక వత్రియయ్యె
ధేనుక ధేనుకా దృష్టకేసరి యయ్యె
 ముష్టిక ముష్టిదము నసుఁడయ్యె
ముష్టిక ముష్టిదము నసుఁడయ్యె
 నఘనాహానమునకు నహితుండి కుండయ్యె
వృష వృషభమునకు ద్వీపి యయ్యెఁ
 గువలయాపీడాఖ్య కువలయ పీడార్కుఁ
డయ్యెఁ జాణూర భేకాహి యయ్యె
గీ. వ్యోమకేశిచ్ఛలక్రతు వ్యోమకేతుఁ
డగుచు ఘనలోపల కఘనాఘన నమీరుఁ

దయ్యె రజిత శమోవలి గాబ్బుఁదయ్యెఁ
గంప హంసమునకు వర్షకాలమయ్యె 36

క నరకునకు మారకగ్రహ
మరయఁగ మురక్షితిడించి కంస యలీన పా
ల్యరజని కల్యయుఁజేరి ప
కరిహరి హరి దంతవక్త్రకా ననదమున్ 37

కృష్ణలీలలు

మ నవనీతాంచిత మస్తు దర్గముఖ నానాగవ్య శిక్యోల్లస
న్నవ నీతార్గళ కేలి తార్గళ నిశాంతంబేగి కృష్ణుండు తా
నవనీతాత్యశ నాయనన్ మెసవి గవ్యంబెల్లఁ దర్దెహమా
నవనీతాగన మీఁగెఁ జావుచు రటన్మార్జార కిశాదులన్ 38

క తెలుపఁ బడియుండు నింటను
దెలువయొకతె నిద్రమోవదిగి కృష్ణుండె
త్తెలు వెలితికి కోడె తోకకుఁ
దెలువ కురులు ముడిచి కోడెఁ దెలువునఁ ద్రోలెన్ 39

ఉ గోపిక యోర్తు నత్తమిలి కోర్కొడు వేళను గృష్ణుఁడేగి కొం
గోపికరంబు నందిగిచి యూరులఁదేలిడి కానకుండు లా
గోపిక పోయి గోపిక యొహలాయని తోలఁగఁదేలు మందుగై
గోపిక వాణి యుంద యొటఁ గుట్టెను దేలని నవ్వెపక్కనన్ 40

మ. తనచే కందుక మొక్క సందునమగై తప్పెన్‌పడన్ దొర్లి క్రిం
దున చేయద్మికొనంగ వేగి కని కృష్ణస్వామి యందోర్తు చెం
తన చేలన్ జలకంబు లాడు నలి తద్వస్త్రంబుఁ గొంపోయి మున్
దున చేలంబని యమ్మఁ జూపె నిశిఖన్నాదంచు నవ్వార్వగన్ 41

ఉ. మంచము మీద దంపతులు మారునికేలిని పోలి కూర్కఁ లె
మ్మంచు మురారి వారి పసునావలికి న్వెదలించి భర్తఁ బో

మ్మంచుము వేఱు దిక్కునకు వంపఁగఁబోవఁడు డింతలోన ర
మ్మంచును ముద్దియంగదిసె వాని తమ న్మగఁడంచు భ్రామిడెన్ 42

చ. జనని దధిన్మథించు తఱి శౌరియుటంజని కవ్వమాపి యా
జనని మునంబు దాళ నిఁక జాఁచితి నిమ్మని యేఁచఁగా సతీ
జన నివహోద్యపాల్గడుప శౌరికినోడెడఁ బాలు పొంగె నో
జననికిఁ బాలుడింపఁ దలిసాగ నటుల్గని కృష్ణుఁడుగ్రుడై 43

ఉ పట్టుగట్టి కట్టె దధిభాండము కొండొక పోవమూకి యా
పట్టున నాదధింబుడమి పాలొనరించె తొలంగి త్రోవనుం
బట్టుడు వచ్చి తల్లి యట బాలునిటన్ దధి బీర పోవఁగాఁ
బట్టుఁడు కొట్టుఁ దంచుఁ దనుపట్టని బట్ట యశోద పేర్కొనెన్ 44

వ. ఇంకొక చోనింటను నుట్టిపైఁ బెట్టియున్న పాలకుండకు శౌరిచేయి సాఁచి
యుందకుండె నన్నట్లు 45

ఉ. కల్లరి గొల్లపిల్లడు నొకానొకయింటను భాండముందునన్
కల్లరిరంపఁ దూఁటొడిచియం జలి జాఱుచుఁ బాలకోఁతికై
కల్లరిసేసి కొల్లయిడ నంబకముంగొని కొట్టఁజేయిరా
కల్లరివాఁడ పోక నిలుమప్పుట రా యటంచుమున్ 46

ఉ. నందవధూటి దాటిచను నందను వందఁగ లేక దేలుచు
న్నందతివం దొరంగి హరి నవ్వుచు నవ్వకుఁజేలి కంద వం
వం దవలగ్న లగ్న గుణమంట బిగించియు లూ ఖలాలికా
నంద వశంబుగా గృహమువం గల త్రాఁటులు గట్టి చాలమిన్ 47

ఉ వేసరి యుండ్లమం బొరుగు వేశ్మములంగల త్రాళ్లదెచ్చి యె
వ్వేసరిపోమిఁ దల్లి యది యెల్లిదమంచని తల్లడిల్లి నీ
వేసరిరా కుమార గుణహీన వితొట్టులుగట్టుదాన నిన్
వేసరితిం గదే యన వినీతిని గట్టువడెన్ గృపాళుఁడై 48

ఉ. యాదవసింగ మీద్చుకొని యాటఁగ తోటివి కోడు మద్దుల
య్యాదవ కీచకోపగయు వారడి పోఁబడఁద్రోయు నంద దా
యాదవ రాంఘ్రిపాత నిహతాగము జధ్వనిఁ మారు పార్థినా
యాదవ గుంపు పాల్లిగయు నట్టులు పేరెము పాతె జంతువుల్ 49

ఉ. నారద శుభ్రుకౌ ధనరువందము లర్జున రూపు లత్తి క
న్నార దయావయోధి యదునందనుఁ గన్గొని శాపమీగి కు
వ్వారద వాట స్వీకృతుల నవ్య విమానము లెక్కపోవుచో
నారద వర్ణుఁ గృష్ణుని ఘనంబుగ సంస్తుతి సేసి రిర్వురున్ 50

రుక్మిణీ కల్యాణము

ఉ. పెంపుఁడు నన్ను రుక్మి శిశుపాలున కాలుగ నీఁదలంచె మీ
రేపున రేపు వచ్చి నను నేలుఁ దటంచును నీలు మెచ్చ శ్రీ
రూపిణి బావనిం బిలిచి రుక్మిణి కమ్మను వ్రాసి పంపఁగా
శ్రీపతికోపి కుండినము చేరి కొనెన్నరి రుక్మిణీ సతిన్ 51

క. ఆనక దుందుభి కృష్ణుం
డానక దుందుభులు మ్రోయ నారుక్మికి బల్
వానగ శిశుపాలునకు జ
వానుగ నీక పరిణయంబయ్యెను సతికిన్ 52

స్యమంతక మణి కథ

శా. సత్రాజిత్తున కర్కుఁడిచ్చిన మణి స్వభ్రాత విభ్రాంతి పై
గాత్రంబందు ధరించి వేఁటకుఁ జనంగా వాప్రసేనున్ సివిన్
దత్రత్యైభ విరోధి చంపి పడిఁ దద్రత్నంబునుంగొంచుఁ బోఁ
బాత్రింబంచును జాంబవంతుఁడు హరిన్ బాధించి దావింగొనెన్ 53

ఉ. అన్న ప్రసేను పోకమది కాగల మేగతిగాక యామణిన్
వెన్నల దొంగ దొంగిలెను వేఱొక రీపని కేలచత్తురం

చన్నది సంతునోళ్ల బడి యాఁడిగా హరి నీమలం బడన్
నన్నగఁ గృష్ణుఁడేగి యదిచన్న తెలుంగువఁ దెచ్చె నామణిన్ 54

వ. ఇట్లు పంకజాక్షుండు నిరంకుశప్రజ్ఞ నుత్తారిత మిథ్యాభిశంసన పంకుండై నిరాతంకంబుగ స్యమంతక మణిని సాధించి జాంబవంతునితో నిరవది దినంబులు నిరుపప్లవంబుగ బ్రచ్ఛన్నంబుగ ముష్టియుద్ధమ్మొనరించి యాతని నాతతమ్ముగ యాతనలఁ దుష్టి పఱచి మించి జయించి యాయచ్ఛభల్లవల్లభునికి రామావతారంబునం దొసంగిన స్వవరంబు నవరగానెర వేర్చి యామణిని జాంబవతీ మణింగొంపోయి సత్రాజిత్తునకుఁ జిత్తంబలరఁ దెచ్చి స్యమంతక మణి నిచ్చుచో నిట్టి నిరపరాధికే యపరాధంబు నిరర్థకంబుగా నెఱుక మాలి యొనరించితినని యతఁడతి వినయలీనగతి నికొని తన్నుఁ దారించి కొన నంద నందనుండీ లాగటు నీలాపనిందయే వారికేవే పట్టున నాకులంబుగ రాకుండఁగ లోకంబునకు దొలంగ శ్రీకృష్ణుండిట్లని యనుగ్రహించె 55

పద్మనాభవృత్తము

దూరింబడన్భాద్ర శుద్ధంబునందున్
జతుర్థిన్విధుంగన్న వాడూర కొంచున్
హేరంబుల డలన్మహో! శాప మబ్బారి
కిచ్చె మ్మృద్గా నింద నాకట్లెకల్గెన్
బూరించితిందీని పేఁగాన నీర
త్నము స్పత్యముస్సన్ జి పేరే స్మరింపన్
బోరామి నిధ్యాభిశాపంబు ప్రాపింప
బోదంచు శ్రీకృష్ణుడిచ్చె న్వరంబున్ 56

క. అంతట, సత్రాజిత్తు త
నంతటఁ దానిగ్గ గఱచి హరి కర్పించెన్
కాంతామణి సుతసత్య స్య
మంతకమణి జాంబవంతుఁడటు లిదెపుత్రిన్ 57

నరకాసురవధ

చ. కడువగఁ దేరు సత్య కడఁకన్నరకు న్శరి తాఁక వీఁకమై
కడువగఁ దుర్నివార్యసరిగా మఱిపోరుచు నింక నొంట లొం
గడువగ టార్చునట్లు విశిఖంబరివోసి విగిర్చి వీవి వేఁ
గడువగలించు నంచు శిఖికాండమున న్నెగటార్చె దానవున్ 58

క నరకుని శిరముటు ఖరతర
శరమున హరి నఱికి యతని శరణమున జెఱన్
గిఱికొని దుఱపీలు గఱితలు
శరణని చరణముల కెఱఁగ సతులుగఁ గొనియెన్ 59

కవిరాజ విరాజిత వృత్తము:
మునురఘురాముఁడు మోపికనిచ్చిన
ముఖ్య వరమ్మున మున్నఱకన్
ముమలిలఁ బుట్టిర పూర్వపుఁ గాంతుల
మోహనరూపుల ముఖ్యులుగా
మునుకొని బంధవిముక్తులునై యదు
పుంగవుఁ గౌగిలిఁ బొందిరి పా
మునుపడి పెండిలి మోదము తానయి
మున్నతి సౌఖ్య సమున్నతి తోన్ 60

ప్రియంవద వృత్తము:
నరకు చేతఁ జెఱనాఁటు వ్రేఁగు నా
గఱితలందఱును గైకొనెన్ బరా
బరివిఁ బత్నులుగఁ బద్మ నాభుఁడౌ
నరులు గాంచి పురి నమ్రులైరొగిన్ 61

అంబురుహ వృత్తము:

శౌరికి రుక్మిణి జాంబవతీ సతి
సత్యభామ కళింద జరీ
మీరెడు కాంతుల నాగ్నజితీ సతి
మిత్ర విందయు భద్రయున్
సారసలోచన లక్షణ వీరలు
స్వామికి పట్టపు రాణులుగన్
గోరికతోఁ బదియాఱువహస్రముఁ
గొమ్మలైరి మహోరహి నాతనికిన్ 62

శా. ఆ నారీమణులందు రుక్మిణికి దేహాకారుఁడై మారుఁడు
న్మానాతీత బలుండు పుట్టెను మెరుమ్మాన్యుండు పుత్రుండటుల్
మానాతీతులు వేనవేలితర భామా గర్భ నార్భంధులై
నానా శూర వితాన మానహరణోన్మాద ప్రమాథుల్పడిన్ 63

ధీరోద్ధతి వృత్తము

పారిజాతముల భామ కోరఁగా
వారి జాక్షుఁడొగి వాసవున్వెసన్
పోరొనర్చి సతిపోరి భూరుహ
మ్మోరి కోరి యిడె వింతి దొడ్డి లోన్ 64

ప్రియంవద

అమర భూరుహము నందు బూయు పూ
లమరఁ బోయి యుదయాన రుక్మిణీ
రమణి వేసలివి రాజిలంగఁ ద
ద్రమణు మాయయవి క్రాఁగు సత్యయున్ 65

స్రగ్ధర

అలదేవా నోక హంబందలరు వలరు లవ్వన్ని యొట్టున్న వల్లే
తెలవారంగా విదర్భాధిపతి సుత తలందేజరిల్లంగ సత్యా

బల మెట్టుం బెట్టి దొడ్డింబడి కడువెలమెం బంగడేం బూనగా
లేములు బట్టై మంత్ర తంత్రాలకుఁ దిని యమ్మెన్న భట్టన్ను మాడ్కిన్ 66

వ. అని సత్యభామ కల్పక ప్రసూనమునందాఁ గష్టించి తెచ్చికొని పండువ
నాక్రంకనియు నాకల్పమ్మునకు నాకల్పమ్మునుం జిక్కవయ్యె నట్లుదక్క మిక్కలి
వెక్కసముగ జింత నొందుచుఁ జెంత నఱగన్ను మూసికొని సంతత
హరినామస్మరణ ధారణలమున్న నారదమునింగని యుబ్బెఱంగేఱుంగం గోరి
యాయనకుఁ జేయెత్తి మ్రొక్కి లోగ్రుక్కలు గ్రాంగుచు మఱుంగున నిల్వంబడి
67

మ. పటులాలించి తటన్ని భాంగ మునితోఁ బల్కెం బ్రమానమ్మ నా
క్కటియుం జేర్పఁగ నోఁచనైతి ముదువంగా నవ్వ నాటున్నదో
యటు లేదో యన నారదుండనియె నోయమ్మా పఠిప్ దానమి
మ్మటు సేయన్మటు మాయలాగి విరులక్కా తక్కువికొక్కటిప్ 68

వ మునీంద్రుండట్లనుటయు 69

చ. చనవుగ భర్తదానమిడు చానకుఁబూనున గూర్చు పుణ్యముం
జనువుగ సత్యభామవిని యాత్మధవు న్వరమౌని కీయ ని
న్ననువుగఁ గృష్ణునెత్తుద్రవిణం బిడువారికి శౌరి నిత్తు నం
చను ముని యమ్మ జూపఁ దనసొమ్మిడెఁ దక్కట కృష్ణుపై 70

తరలము

తనదు సొమ్ము సపత్నులందఱ ద్రవ్యము ల్పరిరాక బిం
తవ దరందుచు శౌరి నాకిఁకఁ దక్కఁ బోడని రుక్మిణిన్
గనికరంబున వేఁడ నామెయుఁ గాంతు గెల్చికొనె న్తరిన్
గనికరంబునఁ బెట్టెఁదక్కట నవ్యమౌ తులసి న్పెసన్ 71

ఉ. దీనదన్ను మూర్తులు సుధీమణులాబల కృష్ణు లంత సాం
దీనము తోడు శౌరి పురవేరిచి మోరిచి యెల్ల విద్యలు
ద్దీనవ నొప్పి దక్షిణఁ బదింబదిఁ గోరుఁడటంచు వేఁడి సాం
దీనముఁ జేరి కోరి మృతునిమ్మను నిమ్మన నిచ్చిరట్టులన్ 72

ఉ. పాపఁడొకండు ద్వారకకుఁబాఱి హరింగని మున్నడాయెమున్
బాపఁడొకండు వాకిపుడు పల్లికివింగదఁ బ్రోద్దులాయె నా
పాపము బాపవే యనుచుఁ బ్రార్థన సేయఁగఁ బార్థుఁడూని యా
బాపని పాపఁ గావఁ దనప్రాణములంగిరవుంచి యంతటన్ 73

కవిరాజ విరాజిత వృత్తము

నరుఁడని పొఱుని నవ్వుచకుంజని
సారసముల్గొని వాల్గదెవల్
దిరముగ మృత్యువుఁ రేఱి కమంగొన
లేని విధంబున లీలను బం
జర మొనరించియు జాగ్రదవస్థను
జామును వెక్కిడి చాటువడన్
వెరవున నుండఁగ వేచి ద్విజమ్ము వి
వేశ్మము ముందట వీఁక మెయిన్ 74

ఉ. పాఱుడు మోదికొంచు మెసఁబార్థునిఁ గన్గొని వీడురాకచేఁ
బోఱడు పుట్టు కానకయ పోయెను దుందుత ప్రాణి పోయున
ట్లాఱడి నంచు దూఱఁ నతడగ్గి బోఱంజనఁ గృష్ణుడడ్డమై
పాఱుని ప్రీడితో దివికిఁ బాఱున కిచ్చెను దెచ్చి పుత్రులన్ 75

ఉ. దేవకి యొక్కనాడు పతిదేవత కంసుడు తొల్లి యార్వురన్
భావజ రూపులం దనదు పాపల రూపణఁగించె నిర్దయన్
నా వగఁ బోవగం గనుమి నందన యంచును వంగలార్చన
త్త్రావున గావునందిడిన దారిని వారిని శౌరి తెచ్చినన్ 76

ఉ. నందను లందఱింగని మనంబున దేవకి దేవియున్నహో
నందములోఁ గనుంగిటఁ గొనంగన వారది యేమగించి మా
కెందఱు తల్లిదండ్రులయి రెందఱు ముందఱుఁగాఁగ నున్న వా
రందఱిలోని నీవొకతె పంటకు ముట్టకు మమ్ము మమ్మనన్ 77

క. మాని రహమ్మతి మామతి
జ్ఞానులు మునకలుకఁ బోరుగాన మఱలఁగన్
మానుల మఱలుపు మని యాఁ
మానివి దివురుడుము వారి మలిచెన్ హరియున్ 78

ఉ. చేలకు లేక చింతయి కుచేలుడు బాలుర నాలుసాకఁగాఁ
జాలక చిన్ననాటి తమసఖ్యము నమ్మి ధనమ్ముకై హరిన్
బోలఁగఁ జూడ ద్వారకకు బోవఁదుర్కొని శౌరి మన్ననన్
జాలఁగ సత్కరించి చెయి సాచుచు నాకేది తెచ్చితోయనన్ 79

క. ఆ మాటకుమ గుచేలుం
డేమని వోరాడ కూరకే యుండఁగఁదా
దామోదరుఁడాతని యొడి
సామాన్యపుట టుకులుండఁ జనిగొనె ముష్టిన్ 80

వ అటుకుల నారగించి హరియంతట పామ్మని పంపఁ గొంపకే
నెటువలెఁ బోదుఁ గొంచెమును నీయక పంపెను నన్ను గ్రిష్ణుఁడి
ప్పటికి నభాగ్యదేవి యశుభంబుగ నానడు నెత్తి నెక్కి పై
నటనము సేయఁ గ్రిష్ణునికి నాకిడ నేమియు బుద్ధి పుట్టునే 81

క. ఏటికి వచ్చితిఁ గ్రిష్ణుని
కేటికిఁ గనఁ బడితి
నెటులకే నరుగక యె
చ్చోటికిఁ బోయినను గర్మగతి తప్పునొకో 82

వ. అని ఖటులరియాడు చిత్తంబున నభాగ్యుని చోళా వృత్తోత్త మాంగుడగు
కుచేలుని పుంగవుండు గవుడు విడువ నీమనంబుతోఁ జిన్నముఖునని
ననితి కరుగ సరిగ మనర్గళంబుగ విర్గమించి
83

క. పరి కలవంపడి యూరికిఁ
నరిగి తనగ్రహమ్ము నైజయుంత విభముగా

నిరుపేదరాలి నాలిని
నిరుపాధిక భాగ్యదేవినిఁ గఁగదుఁ గొనియెన్ 84

చ. కని తన వాఁడు తండ్రి తలఁగానియుఁదాతల వాడగాని మున్
గని విని యుండనట్టి పిరిఁగాంచుచుఁ గాంచన చేలు నత్యు్రవన్
బనుపడె నంచటం దనకుఁ బాద్యము గాంచన పాత్రఁ దేఁగ వా
యున తలయాలి నాలిఁదునయాలిని గుర్తిడలేక వ్రామిడెన్ 85

మ. ఒకరే కోకిలవాణి బాణసుత దుఃఖోద్రిక్తయై లేచి చిం
తకు మూలంబెది యానాకో యని చెలుత్త బ్బొబ్బిలాడం చెయిన్
మొక మున్వోలిచి చెప్ప కాత్మగతి నామూలాగ్ర ముం బాడి పా
ల్తుకతా భాండకి చిత్రరేఖ యుష లోతుందియ దానిట్లనెన్ 86

ఉ. ఎన్నఁడు లేని చింత మదినేటికి నేఁటిఁకిఁ గల్గెనమ్మ నీ
తెన్నిటఁ గన్ను కన్నిల వహింపుము నింపుము సంతసమ్ము మే
మింతగఁ జింత నేఁడుకొన నేమియుఁ దెల్పవు కూడునమ్మ నీ
వెన్నకు మన్యగాఁగ హరియింతుము నీమది సంత సంత నావ్ 87

క. ఎడమ యఱచేతఁ జెక్కిలి
నిడికొని కూర్చుండి కనుల నెగఁబొర్లగఁగా
రెడు కన్నీరును వెడవెడ
కుడిచిటుకొన వ్రేలి గోటికొన మీటుచునన్ 88

వ. ఉషాకన్యతలే షాజన్యవు గోలేని నీకు నేనికొన వాకొని యెరుస నెరుసుచు ప్రియంబున కుంభాండక ప్రియకనయున యగు చిత్రరేఖా కేవలాప్తురాలిగా నన్నెరింగియు నెన్నండును మొగమొఱుంగని దాని వలె నెఱుంగుమాట లాడెద వేలనో చెలీ యన బాణపుత్రి దగ్గుత్తిక నిట్లనియె 89

ఉ. అద్దమరేయి శుద్ధమదనాకృతి యాకృతి యొక్కడెవ్వఁడో
నిద్దుర లోన నన్ గవిసి నిద్దముగాఁగఱఁగిని కేళిలో

గద్దఱి తప్పుపాటునఁ గశావిక మాడని బాడెవాఁడు నేఁ
దద్దిర నాకు నచ్చెఁగల యంతటి భాగ్యము గల్గునే చెలీ 90

మణిగణ నికరము

వినికవి యెఱుఁగను వెలఁదిరొ యతనిన్
మనమునఁదలఁచిన మతిమతి పులకల్
మునుకొని యొదలున మొలచెడి నతనిన్
గనుఁగొనఁ దహతహ గదిరెడు మదికిన్ 91

వ. అదివిని చిత్రరేఖ యిట్లనియె 92

ఉ. ఏటికి బోటినీదు మదినింతగ నింతగ జింతసేయఁగాఁ
దేటగఁ జూడు నాతెలివి తేటలు నీవవి గోటమీటనే
మేటి పటంబు నందుఁ బుడమింగల యందఱ వ్రాసితిన్ సుమీ
యాటకు రేయి వచ్చి చనినట్టి వటారినిఁ బట్టుకొమ్మనెన్ 93

వ. దాపటకుందాపట దాపరించి యుండు నాపటుతర బుద్ధి కుశలత గల చిత్రరేఖ చేతియందుఁగల యాచిత్తరువు పటముం దనచేత నుఱికి లాగికొని ముందాపట మందుఁ గల యందరపి దారసిన వాని గలయదరపి యెరపి కనుఁ గొనఁ గనుఁగొనఁ దలంచి
94

సీ. ప్రతి మాలినట్టి యాప్రతి మాలిగాంచి య
ప్రతిమాలిఁ బ్రతిమాతి ప్రతినలెంచి
మహిత సురుల భాసురుల భూసురులఁగి
న్నరుల వానరులను నరులఁ గాంచి
భాస్కరు శ్రీకరు శ్రీకరులైన వి
భాకర కులరాజి పాళిఁ గాంచి
భారత రాజి క్రుద్భారత రాజుల
భారతి రాజుల బారులెంచి
గీ. యాదవుల యాదవుల కయి యాది గొంచు
చేరి సాత్యకి శౌరిని మారుఁ దేరి

పొరఁగని యంత నొక్కింత భ్రమసి యవలఁ
గని యతఁడ మన్మన శ్రేరుఁడనుచుఁ బొంగె 95

వ. అందుపైన యుండుపైనమున కనుగుణంబుగను గుణించుచు వాలిత్తులమారి
మాయదారి చిత్రరేఖ యుషకు మిమవెట్టి యిట్లనియె

96

క. ఔరా యితఁడటె నీమది
చోరుండటను నవనీత చోరు మనుమఁడా
మారు కుమారుఁడు మారుని
మీరెడు ననిరుద్ధుఁడనెడు మేటి మగండున్ 97

గీ. ఎల్ల బల్లిదులుండంగ నిట్టి వట్టి
పల్లవుగొల్లపిల్లని బట్టితమ్మ
అలవ కొండను ద్రవ్వి యెల్కను గడించె
ననెడు మాటకు మాదిరి యయ్యెనిపుడు 98

మ. అతివావ్యము మాటసామెతగనే నల్లంటనే కాని ఏ
దతివాస్తిప్పతి శౌర్యుఁడుండు పురి మధ్యాంభోధి యత్యాహితా
యతిరానింగన బ్రహ్మరుద్రులకసాధ్యంబేల బేలా బలా
యతి వాదం బతఁడందరాని ఫలమమ్మా నమ్ము మమ్మామికిన్ 99

వ. అనిన విని యుష విష విషమ భాషణమునకుఁ దోషణము దొలంగి మిన్నులిటిగి
మీద నొలంగిన తెలంగున వెలుంగుపడి పట లిఖిత చిత్రరేఖ వలె బ్రాప్పడి
యుండ బాణ పుత్రికిఁ జిత్రరేఖ యిట్లనియె

100

గీ. దీననేమాయె నేమాయె నమ్ము పలికి
నగువతనిఁదెత్తుఁగనుము విన్నమవు పలికి
పెఱుమదువు లేల విను నీవు పెరటిచెట్టు
మందునకు వచ్చునంచు నమ్మదినిమెచ్చు 101

శా. చిన్నన్ ద్వారక కేగి వేగ విడువే నిన్నేలి నిన్నేలఁగాఁ
జెన్నారంగొని వచ్చి నీకిడుదు నాచిన్నారి పొన్నారిపిన్
దిన్నంగా నను నీవనన్ యది సుహృద్విద్యావ్యాప్తిసైరంధ్రికంఫల
మ్మన్నట్లావల మాఱుపేరిడుమునా కట్లాను దేకుండినన్ 102

వ. అని చిత్రరేఖ యున్నట్లు సేయందలంచి యున్నట్లుండి కొండొక పల్లగంబు వన్ని వన్నగశాయి మనమునిరోద్రేర మునమ్ము వనువు పఱచికొని తెలు నమ్మూర్తియమురలి నౌదలధరించి కొని మెదలకుండ నటనుండి కదిలి శోణపురి వదలి చదంకెగసి యంతటంతటంబడి యంతటనున్నది యల్లంతట గానిపించి కనుతెప్ప పాటులోఁగను మాపుమేర మఱి సమీర ప్రేరిత వారిధర వారిదంబు లేరున విహంగమార్గంబున వనగిరి దుర్గంబులు గడచి వాయువేగ మనోవేగంబులందల కడచిన నీడల్లోదలక యెడ నడచుచుంగనువారు తారాయో తారా పథఘటిత చటుల తటిల్ల తయో యని తటకాపడి చూడరావుబాణమ్ము తీరున ద్వారకకు దారకకుఁదార తెగిపడినట్టు మోహపెట్టున తివ్వవదిగి ప్రాలి

103

ఉ. ఒకనిమిషమ్ములోనఁజని యప్పుర వీధిని నుప్పు సంభ్రమం
దొక ఘన సౌధమందునఁ బరుండిన యాయనిరుద్ధు నాపె తాఁ
బ్రకటిత మంత్రశక్తిఁగొని బాణుని వీటికిఁదెచ్చి శయ్యపై
వికచసరోజనేత్ర కడవీడి యుషాంగన కొప్పగించినన్ 104

ఉ. అతఁడట నిద్రమేల్కొని యనర్ఘ్య గృహమ్మున హంసతూలికా
కృత మృదు శయ్యపైన నలికేశముషందును గాంచి స్వప్నమో
మతి భ్రమియించె నోయిటులు మంచిది యింత నిజంబయేని నా
బ్రతుకున కబ్బినట్లు ఘనభాగ్యము యోగ్యము నాకు గైకొనన్ 105

వ. మఱియు ననిరుద్ధుండు నిద్రాప్రబుద్ధుండైలోన లోనుండి బుద్బుదంబులు వలె నద్బుద్బుంబులగు బుద్ధుల కొలంది మెల్లెలందిఁ కంజేక్షుని యెలమ్మెల యువవ్వి వితర్కించుకొనుచు

106

ఉ. కారిరి ద్వారకాపురము కాపురమేరిదోకాని కాని వా
రాదర మేది రాతిరి విహారము తిన్నమెప్పివారోయే
మైదొవరించి పాముగాని మైదొలఁగింపగ విప్పురం బెటన్
వారెట రాజధాని విధి నన్నిట నన్నిటఁజూపి తెచ్చితే 107

చ. అని యిటులన్న దన్ను గవియుంగవి యంగదుఁ బిల్వ లేవి చె
ల్వునకును విల్వలేవి తమిబూని యమూవ మహోను రాగిణిన్
దనుజ తనూజవైజరుచి తర్జిత యౌవతుండు నా
మనసిజ మూనుఁడౌర సువిమండిత హారమణింగఁబంచుడున్ 108

ఉ. ఈఁగతి విద్యుదాళ్కటిగ వేర్పడి వేర్పడ రంగరంగవై
భోగ సుఖంబు లందవివి పొంపిరి వోవఁగఁ మోహమూర్చకున్
వేగుట గ్రుంగుట ల్దెలియవేరక యేరికెఱుంగ కుండిరి
ట్లేగఁ బ్రమానమూవ బలువేకట వేఁకటి యయ్యె భామకున్ 109

మ. వినియంతం తనరాని కోపమునఁ దావేగంబున న్మేదకుం
జని బాణుండనిరుద్ధువింగని మహాశౌర్యంబుతోఁదాకి నీ
వన వెవ్వండవు పోఁతుటేఁగ పారపాధ్యంబింత లేవట్టివా
తన యాంతఃపురమెట్లుచొచ్చితివి వింటాబుద్ధివై దుర్మతీ 110

క. కొలఁగాని వరుఁడ నీతల
దఱిగి యిదేనాదుహేతిదైత్యావళికిన్
గఱవెల్లఁదీర నీదగు
నెఱవింగఱచికొని తినఁగ నిపుడిత్తునవెన్ 111

క. అవిన నొక గురియగ్గైకొని
యనిరుద్ధుండతని చెదిరి యత్యుగ్రముగా
దనుజాధమ మనుజాగ్రణి
నను నెవ్వనిగాఁ దలంచి నావొడుబాత్మా ! 112

శా. సీకూతాత వరించి తెచ్చికొనఁగా నేనచ్చితింగొమ్మతన్
జేకొమ్మన్నను జేసి నాథ నటువానేరంబె నేరమ్మనన్

గైకొంటుండగు వాంతి తాత తగు వావావిప్పుడే విమ్మిటుర్
గాకున్నం గలహించ విప్పగలదే వ్గానిమ్మటే విమ్మగుప్ 113

గీ. వాలుకకు వచ్చినట్టుగఁ బ్రేలంబోకు
చిన్నవాఁడ నటంచు మెన్నఁబోకు
బాలుఁడో వృద్ధుగెల్పునఁ బడయు ఘనత
వందిఁబొడిచిన వాఁడెగా చింట ధరణి 114

క అని బాణుని తల వగులఁగ
ననిరుద్ధుఁడు పరిఘమోది యతడవలకిఁబో
ముసుకొని దానవసేనల
ముసుకొని తెగటార్చి మూఁచముట్టుగ గడియన్ 115

క. బాణాసురు సైన్యంబులు
బాణాది విశిష్ట యుద్ధ పరికరములు మున్
బాణ యదుబాలు పరిఘకు
బాణమువకుఁ జాలక వనిఁ బడియెన్లిలన్ 116

గీ. బాణదానవు సేనలు రాణవచ్చి
బాలకుని యొక్క గుదెకింత చాల కొఱగేఁ
గలవఁ గదవంత గుమ్మడికాయ కత్తి
పీఁటకును లోకువ యటన్న మాట గాఁగ 117

గీ. విక్రముగ నెంచ నయ్యె వారొక్క యొత్తు
ఘన కమండలు వొక యొత్తు గాఁగ గోవ
బాలుఁడనిరుద్ధుఁడెత్తిన పరిఘ యెంతొ
కొల్లకొల్లఁగ దయ్యాల నెల్ల మ్రింగె 118

వ. ఇట్లు నాగయుత ప్రాణుండగు బాణుని సర్వసైన్యంబఖర్వ దైన్యంబు నొంది
ధ్వంద సకల ప్రవరికరంబులువిఫలంబులగుడు మద మత్త దనుజాండును
దన తమాజంగముంగొని
119

ఉ. బీలొకయింత లేదపుర పిట్ట యలంతియుఁగూత మెందు నా
ఖ్యాతిగ బాలుఁడల్పుఁ డొకఁడందఱు దైత్యుల నుక్కడంచె నా
తాత తరంబుగాది తనిఁదర్ప నమీకము చేత గెల్వఁగాఁ
బ్రాతిగ నంచు బాణుఁడహో పాశము చేతను గొట్టె బాలకున్ 120

శా. బాణుండొస్మరసూను శోణితపురి బంధించెనన్నట్టి యా
వాణి న్నారదుచే నెఱింగి హరి సర్వత్రాత ప్రాతిం జతుః
పాణులోస్మనము దర్శనాదులఁ బ్రలంబఘ్ను న్మరుల్తోడరా
బాణావిందెగఁ గొట్టి పాణుల పడెన్ బాణు న్గతప్రాణుగాన్ 121

పంచ చామరము

పినాకి తాకి కృష్ణు న్మార్మి పేర్మిఁ బోరిపోరి యా
ఘనాఘనాభుఁడేయు కాండ కాండ మోర్వలేక యా
సనాతనాత్మువిష్ణుతోడ సాటి యేటి కాదు సం
సనాది నాథు సంస్తుతించి యేఁగె భోగి భూషుడున్ 122

గీ కట్టకడకు శివుడు కలహ పుస్తకమును
కట్టిపెట్ట కృష్ణు కావుమయ్య
బాణు నెట్టులైనఁ బ్రాణంబుతో వీడు
మంచుఁ బల్క శౌరి యాదరించి 123

ఉ బాణుని నిర్భయుండవయి పాణి చతుష్టయి నుండు నుంచు న
త్రాణుఁడు కృష్ణుఁడన్నను సుధాయము రేయుము కంటె రెట్టిగా
భోగిమి నిచ్చి పంపఁ దనుపుత్రిక వల్లుని కంపకమ్ములన్
బాణుఁడు నందనందనుఁడు పౌత్రు మషంగొని యేగె పీటికిన్ 124

ఉ ద్వారకకేఁగి కృష్ణుఁడిటుఁదాఁగిలి నట్టి విశేషమెల్ల వై
శారద విప్రలేక కృతి చాతురి బాణుని కూతు రీతియున్
మారుకుమారు విద్రదుట మాయముగాఁ గొని పోక లోనుగా
నేరము లెల్ల జెప్పి కడునేరిమిఁ బెండిలిసేసె వారికిన్ 125

హరివిభవావతారముల నంతయు లన్నిటికేమి గాని యె
వ్వరు వరమెర్థి గోరిను వారిగ వారికిఁ గోర్కెదీరఁగా
నరమరసేయ కాయదిది యందని యంగ నొసంగు ధన్యుఁడీ
ధర యదుపుంగవుండొకఁడు దక్కమఱొక్కఁడెవండు సెప్పుమా 126

ఎడపక చాల ద్రెళ్ళడిది యెంచఁదలంచితి వేని వానివే
నొడివెదఁ గావసాత్వతి తనూజునకు న్నరిమిత్తి యాటకున్
గడువఁగఁ గాళ్లద్రెళ్ల బడఁగా హరియట్ల శతాపరాధముల్
గడువఁగ నోర్తు నంచని యిఁక న్నఱ గోరు మెరేని విత్తునాన్ 127

జడిమన దృష్ట హోనియయి సాత్వతి కోరఁగ నోరురాక తా
నడుగ నిఁకేమి లేదనుచు నాఁగెను గాక నిజంబుగా హరిన్
గడుసయి యత్త తత్తనయుఁగావుము చంపకుమన్న మున్నన్
బడిపడఁదిట్టు గాక శిశుపాలుని జోలికి శౌరియేగునే 128

కైదువు నాజిఁ బూనవని కట్టడసేసెను శౌరి హేతినా
కైదువు సొరులూన్తువని గంగ సుతుండవ సంతసిల్లఁ గా
కైదువు యూతఁదేలువు ననంచును గృష్ణుఁడు పట్టి చక్రమున్
గైదువ మార్చు భక్తి జనకల్పక మేగడె భీష్మపైఁబడన్ 129

అప్పుడు గాదె తేరుదిగె యర్జునుఁడమ్మ్యుతుఁ జిక్కిఁ బట్టి నా
గొప్పను వెర్తిసేసి యడుగున్నను జేయుదె రద్ది పాలువా
నెప్పటియట్ల తేరి నొగలెక్కఁడె గృష్ణుఁడు పార్థుపై దయం
ద్రిప్పుచు వల్క భీష్మపయిఁదేరి హయంబులద్రోలఁడే పడిన్ 130

మఱలక పల్వురేగి యభిమన్యుని నొక్కనిఁజేసి చంపఁదో
డరుగు యుధిష్ఠిరాధులకు వడ్డముసొచ్చిన సింధురాజు ని
బ్బరముగఁ గూల్తు నెల్లి వల భానుఁడు గ్రుంకకమున్నెయన్న యా
వరుమడి వెగ్గ వెల్లుఱుగ వయ్యెడ సంజను శౌరి కూర్చఁడే 131

ఖలుఁడగు ద్రోణనందనుఁడ ఖండము పాండవ మస్త్రమేయఁగా
విలవిలలాడి కాళ్లబడి వేఁడగ నుత్తర గుర్విణీ స్థితిన్

వనవదలాక్షుఁడాదుకొని నాఁటిని కోడకు మంచు కొప్పిత
న్నెలయము గాచె గర్భితుని న్నలుసంతయు నొవ్వకుండఁగన్ 132

చ. తనదగు విశ్వరూపము నుదారముఁ గన్గొనఁ గోరువారికిన్
దనరఁగఁ గొల్ల పెట్టెఁ బెనాట యశోదకు నోటఁజూపెఁగాఁ
బనుపడఁ గాండివేయునకుఁ బార్థున కొక్క పిపీలికిన్
ఘనమగు వాంఛితేయునకు నారదమౌని కురంత మౌనికిన్ 133

ఉ. ఎవ్వరదేది గోర హరి యిచ్చును జచ్చిన జేయ కిచ్చెఁగా
జవ్వనులా మునీశ్వరుల జాయలు కూటమి గోర వాటలన్
బువ్వము లారగించి కడుబుద్ధులు నేరిపి నోరు పుల్లనన్
జివ్వమ గోర బుఱ్ఱభతి పెనెను మానము ముష్టియుద్ధమున్ 134

చ. వరకుని కారలోఁబడిన వారలు గోరుఁడుఁదమ్ము భర్తఁగా
వరమరసేయ కల్లగ జయానలు మౌనులుగానఁ దొల్లి యె
న్నరమణుల న్వరించె యమునందము రాజను జేసెమర్త్యకిన్
వరునకు సర్వమాన్యముగ నైజకటాక్షముఁ గట్టిపెట్టఁడే 135

మ. తొలుకాడించెను శౌరి సత్త్వగుణము న్ద్రార్వాముఁడేలెంచి న్వ
న్థలమందుండి యొగర్భికొన్ని వసులేనన్ రుక్మిణి న్మప్పుతి
ప్పలు పెట్టించుముఁ గన్నుడంబునకు సత్యామామణింగట్టి వి
ధుల కన్నెఱ్ఱని యొండలో సుడివడంద్రోలించి తోలించుమున్ 136

ఉ. తల్లిని దండ్రి సంకెలుల దొంపియు దావక వారి పిల్లలన్
బొల్లుగ దెబ్బ కొక్కనిగఁ బొట్టను బెట్టుకొనం గడంగుమున్
బల్లిదుఁ దండ్రిఁదానదిమి బ్రాజ్యము రాజ్యము గూడ లాగి కొం
పల్లరిపేయు కంసుని దురాత్ముని గృష్ణుఁడు చంపుటొప్పదే 137

ఉ. బూలగ భీతుఁజెంది తమద్రోవు మంటమును వేఁడు వారలన్
దోలఁగఁజూచి భీతు తుదముట్టగ మాన్పను గృష్ణుఁడంత తాం
బూలముఁ బుచ్చుకొన్నతఁడు మొత్తెఁ దివిష్టుఁదాన దానమున్
గాలియు పెక్కు త్రొక్కి బ్రజ గావఁగదోర్చను మేమెలింటన్ 138

సీ. బ్రహ్మాది దేవతల్ ప్రార్థించి కీర్తింప
    భూభార మణఁగింప బుద్ధిపుట్టి
యల రమాపతి కృష్ణుఁడై యదుకులమందుఁ
    దమిని ద్వాపర యుగాంతమగు వేళ
శ్రీముఖ వర్షన భూమాన రోహిణీ
    యుత బహుళాష్టమి నుద్భవించి
యిల మూట యర్వది యేడేళ్లు నెలలేమి
    దినము లెన్మిది యుండి తిరిగి కలియు
గీ. గాదివేళ బ్రమాదియుగాది చైత్ర
శుద్ధ పాద్యమి వేంచేసె బుద్ధముక్త
నిత్య సత్యాజితుండయి నిజవికుంఠ
ధామమునకు జగమ్ముల సేమమరసి 139

వ. ఇక్కాల పరిమితి లెక్కసేయ నెక్కువ ప్రయాణంబుల నీఁదగిన సద్గ్రంథ దృష్టాంతము లిక్కడ మక్కువకై పక్కాణించెదఁ జక్కంగ వినుము

10

సీ. భాగవతములోని పదునొకండవ స్కంధ
    మందు షష్ఠాధ్యాయమందు మఱియు
రాణ శ్రీవిష్ణు పురాణము పంచమా
    శము ముప్పదేడవ సర్గమందు
బ్రహ్మాదులరిగి ద్వారకకు గృష్ణుని తోడ
    యదువంశమందు నీవవతరించి
నేఁటికి జరిగెను నూట యిర్వది యైదు
    వత్సరంబులును మహోత్సవముగ
గీ. బ్రామది నికింక రమ్మని పిల్చిరట్లె
యాపురాణ చతుర్థాంశమందె కృష్ణుఁ
డే దినమ్మున దివికేగె నాదినమ్మ
నందునే కలి చొరఁబడెనని మునులు 141

ఆ.వె. వరుసఁ గలి యుగాది వత్సరమ్ము ప్రమాది
దివికిఁ గృష్ణుఁ దరుగు దినముఁ జూడఁ
బరఁగఁ శుద్ధపాద్యమి యయ్యె నం
దునకిఁ బుట్టు దొట్టు గణన యిడుము 142

వ. అట్లు లెక్కింప శ్రీకృష్ణావతారా కామసరంబుఁ దొట్టి నూట యిర్వదియై దబ్దంబు లేడుమాసంబు లష్టదినసం బులె తన నిర్యాణ కాలమ్మునకు సరిగ సరిపోవును గావున నింతకంటెవేఱు ద్వధాధ్యవసాయమ్ముగవ్యవసాయమ్మొద్దియు లేదుగావ నిదియె రూఢియని యెరుంగునది

143

క. శ్రీకృష్ణుండొనరించిన
ప్రాకట కార్యములలోనఁ బముఖము ను
మ్మా కౌరవులను వారిఁ గొ
శ్రీకరముగఁ గట్టి పెట్టె సిరి పార్థులకున్ 144

వ. ఇంకను యదుపుంగవుండు నొనరించిన ప్రాచీన బృద్ధిర్ముఖర్ధిర్ముఖ గణ పరిగణనీయాని దర్మ కార్యనులు వాచావు గోచరములై యుండు నాపన్న శరణ్యుఁడగువాని కల్యాణగుణముల నన్నింట నెన్న నాపన్నగేంద్రునకుంగాని నన్నుబుట్టించిన బ్రహ్మదేవునకుంగాని గూడ యలవిగానిచో నేనెంత వాఁడ ననుచుఁ గధ వినుమ వైశంపాయనుండు తన తాత ముత్తాతల కథలనువదింప విని జనమేజయుండు సర్వత్రాతయగు యదునేత భారతరాజులకు భారత రాజియందు ఁబ్రవేశించి యపార కృపారసంబు మీఱఁ గొంతేయుల కేలకేలూఁత యీవలసి వచ్చె వచ్చెఁబో యాజగన్నాటక సూత్రదారుండేల కౌరవులనెలఁగలపి నారిజ్ఞాతులు నగు పంచపాండవులను వారి నేలగెలిపించె నారిధిపరీత భూతలంబునంగల రాజులనేల యాఘోరతరాజిఁ మడియంజేసి వారలేలు నేల యంతయు గడించి యుధిష్ఠిరుచే నేల యేలించె ననహాయ శూరులజేయులు నగు పాండవేయులకు శ్రీకృష్ణుఁడేల సహాయపడ వలసి వచ్చె వచ్చెఁబోఁ బొచ్చములేని పెచ్చెలిగ మధ్యమ పాండవుఁ గటాక్షించి కంటికి ఱెప్పవలెఁగాచి రక్షించె అది యహావహాలాగ్రంబుగా దయంద్రైవాఱ వినిపింపవేయని యడుగుటయు 145

కుసుమ విచిత్ర వృత్తము

అనువ్రతరాధా యపహృత బాధా
వినమిత వేధా యధిక్షిత బోధా
వినమిత వేధా వినిహత మోధా
మునిసుతగాధా ముదిత విరాధా 146

గద్య

ఇది శ్రీనాథ యామునావతార పవిత్ర శరమర్షణ గోత్ర బుక్కపట్టణకుల కలశాంబుధి రాకాసుధాకర విద్యానగర సంస్థాన సముపార్జితానేకాగ్రహార బిరుదాంచిత కర్ణాట రాజాచార్య శ్రీవేంకటాచార్య పౌత్ర శ్రీనివాస తాతాచార్యపుత్ర స్వీయ మేధాసమాసాదిత రాజకీయ హూణ భాషా పాండితీ మండిత అష్టావధాన కరణ చణ శిష్టజనహిత వైయాకరణ పండిత రాఘవాచార్య ప్రణీతంబైన కువలాశ్వవిజయంబునందు

తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము

శ్రీ

కువలాశ్వ విజయము

బుక్కపట్టణ రాఘవాచార్య ప్రణీతము

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీరుక్మిణీ మనోహర
కారుణ్యాంభోధి శౌరి కౌంతేయ సఖా
నారదగేయ యమేయా
నీరద విభనీలకాయ నిఖిలధ్యేయా 1

వ. దేవా దివ్య చిత్తమున నవధరింపుము అట్లు జనమేజయుండు బలు విడిబులు
గడిగిన విడి ముత్తెమువలె నలవడి వడివడిగిన వైశంపాయనుడు కృష్ణద్వైపాయన
ముని విరచిత సలీలా సుధారసాపార కాసార సకలసారస సపార భారతీ
భారతమతిని మతి తనివిదీర వినుపించి పునీత చేతస్కుఁనొనరించు మనీష
సత్కాల విసీషసీషత్కాల నిమీలితలోచనుండై యఘవిదారక పంచమ వేదంబు
విజజ్ఞాన లోచనమునకు గోచరంబుగావించుకొని యా కథమనోగతంబుగా
గ్రహించి యాతవికి శిష్టవిశిష్ట సంగతులను శ్రీవ్యాసముని రచిత మహా భార
తంబు వలన నెరుంగుమీయని భారతకథ ఇట్లని తెల్పం దొడంగె

2

ఉ. హస్తి పదాది ఘోటక శతాంగ మహాంగ సమృద్ధి మర్దన
ద్విప్తిక సాది సారధి యుతారి ధరాపదురావ సాలమున్
హస్తిన బాధ్య గోపురమువై స్థిరమై స్థిరమొప్పు నెప్పుడున్
హస్తిపురమ్ము హస్తి మశకాంతర మాపురి కన్యప్రోలికిన్ 3

క. శంతనుఁ డాప్రోలేలెను
శంతనుఁ డితఁడనుచుఁ దన్నుజనులు నుతింపన్
శాంత సమాధి గుణమ్ములు
సంతసపడి యుండ నిలిచి సడలక యుండున్ 4

ఉ. శంతను వంటి భూమిపతి జన్మశతంబుల నైన నబ్బు నా
సంతత పుణ్యసత్యవతి జాహ్నవి పత్నులు పుత్రుఁడష్ట ది
క్ప్రాంతనట ద్యశస్కుఁడును, భాగవతాశ్రయ భీష్ముఁడేల నే
లంత సతమ్ము సమ్మవట నంతయు గూడెను మంచి యంతయున్ 5

వ రాజకుల పరివ్రాజరాజగు శంతను మహారాజు గంగ యందు ముంగలగఁ దాఁగనిన తనయుడును దిన్త్రు తనయుఁడును నగు భీష్మునకుఁబెండ్లిసేయఁ గన్నియ నడుగ బోయి యొకబోయ పల్లెయందునందిమున కెందు సరిలేని యొక సుందరిన్ గని దరియంజని అక్కన్నియ మున్నెక్కి తఱియమున్పైఁ దరి గడువుమండఁ బరాశరముని వరుండు మార్గ వశంబున నరుగుచు నట తటస్థపడి యాకన్నెపైఁగన్నిడి కన్నెఱికంబు నెట్టిమన, నద్యోగర్భంబున నునద్య జన తరుణోపాయ కరణ పరాయణుండగు బాదరాయణుఁ దనయుగాను దదాతనయుగాను సరణంబుగ నిర్దుష్ట కన్యకాత్వమును మత్స్య గంధినామ ప్రత్యామ్నాయము యోజనగంధి నామంబుస్థేమంబుగ నాముని వరదానం బడపిన వరావీనగా నెఱింగి యాజనరాలి నాలిగ తాగైకొన నాలిగ రాజు తలంచుడు జ్యేష్ఠ పుత్రుడు భీష్ముండు పెండ్లిమానినన మానిని నిమ్మానవ పతికీత్తునని యామె జనకుండు సెప్పిన నా శంతనుండు మంతనమ్మునఁ బెరుగు పెద్దఱికము వెఱచె నున్నట్టు లామెపై బ్రామిక విడలేకయుఁగొడుకుం బెండిలి కెడఁ బాపఁగడు బాపమనియు నెటులుం బాల్పోక యాలుపై నొకయింత మాలుపై నొకకొంత మనసు బెట్టుకొని బియ్యము మీఁదను నియ్యము మీఁదను నాశయుంచి కొన్నాళ్ళవిలె మఱియాడు చిత్తంబున నత్తల పడుచున్న తండ్రియవస్థం జూచి నవునుగాఁ దెలిసికొని నిలింప వ్రతుండు చలింపని భక్తి నాజన్మవ్రతంబుగ బ్రహ్మచర్యంబు బూనిన నాస్థవిర వ్రవతి యాస్థకొలంది నావెలందిని బెండ్లియాడి యాచేడియ యందు జిత్రాంగద విచిత్రవీర్యులను నిరువుర కొమరుల మరువంటి సౌందర్యశాలులఁగని

తనకుఁగా నైహికసుఖంబుల నుజ్జగించిన నన్నుతుడె ప్రతి బుజ్జగించి స్వప్నంద
మరణమతనికి వరుసుగఁ గరుణించి తరుణవయస్కులగు సత్యవతి సుతుల
తరణోపాయమరసి యా యిద్దఱ బెద్దకుమారుని పౌర్వవర్గమందుంచి
యాష్టపిర రాజ దివికేగిన తదనంతరంబ చిత్రాంగదుఁడ వివాహితుఁడు గా
విచిత్ర వీర్యుఁడు వివాహితుండయ్యు ననపత్యుఁడుగా సంతానవంతుఁడు
గాకయ మున్న తనదేవు లంబాం బాలికలవిడి కాలధర్మము నొందుటయు,
భారత కులాభివృద్ధికి భీష్ముండు జన్మావధి బ్రహ్మచర్యావిధి వ్రతస్థుఁడై
యుండుటఁ దల్లి సత్యవతి వంశవృద్ధిని గూర్చి బుద్ధి సహార్నిశము
తలపోయుచున్నంత 6

ఉ మిత్రజనోత్పలమ్ముల కమిత్ర మహోత్పల రాజికి న్నిజ
చ్ఛత్రము వంద్రుడై వెలుగ శాంతన వార్యుఁడు నేల నేలఁడ
భ్రాతృ విచిత్ర వీర్య నిడు భార్యల శిష్యులఁ గూడి వేద్య-ఁడ
క్షేత్రములందు వ్యాసముని దేవరన్యాయమువం బ్రసూపతిన్ 7

ఉ. బుత్రులగాంచె నిర్వురను మున్నుతర రాష్ట్రుని సంతఁబాండునిన్
నేత్రవిహీనుఁడై యుట జనించెను వారలలోనఁ బెద్ద వ
త్పుత్రుఁడు చిన్నవాఁడకట పాండు తనుండుగ నుద్భవించెఁడ
న్మాతృ కృతాపహారముల మానునె యేరికిఁ బూర్వకర్మముల్ 8

గీ. తల్లిబాధను మౌనిమతల్లి బాధ
రాయణుండెప్పు మాతృపరాయణుండు
కడకు రాదాసి విశి తనకడకు రాగ
గని ప్రసాదించెసుతునీతిఘని విదురుని 9

మ. జనుషాంధుండు వరించెఁ బత్నిగ మహాపాధ్వావ్య గాంధారి నా
వనితా రత్నము మాలుదాల్చి యిటకు న్పాటిల్లమి స్వేచ్ఛనై
జనవంబాపలఁ దోడి కోడలు వనిమ్మల్యారివింగంటఁ దుం
దునుకల్గాఁ బడమోదె గర్భమిల నే దోషంబురాదీనునన్ 10

తన్వీవృత్తము

వ్యాసమునీంద్రుడును స్నానతల వా
యంగను రోతల నిడి తునకల్పో
గేసి శతంబొక్కటిగను సరిగా
నెంతయు నొప్పుల నిడిమెసవంగా
వాసిగ దుర్యోధన ముఖసుతుల
వ్వారిగఁ బుట్టిరి కుజములు నూఱ్వుర్
భాసురరీతిందనయ యొకతయున్
వ్యాసులు వల్కిరి తుదకొక నాకున్ 11

శా వ్యాసర్షీంద్రుడు నాంబికొయువ్వుతో వత్సా! హితం బాడమిన్
మోసంబౌను మయోధనుండు మనిన స్వామిం బ్రజానాశమా
గాసిన్ వీడొకఁడూడ బీడలడఁగుంగావ వ్విదుండంపిటుల్
నాసిందాఁజెని విల్లుగట్టుకొని యావ్యాసుండవన్ రాజనెన్ 12

మ. ముని నాథా వినుకోపగింప కిటు నాముఖ్య స్థిరాంతర్యమున్
జన నాశంబయిన స్వనాశమయిన స్సర్వం బెట్టైపోయినన్
ధనముం గోటిలభింపఁగాక పదియంత ల్పోవుఁగా కేమ నా
తనుజుం జంపఁగ జాలఁగన్న కడుపుందాఁజంపునే పెట్టియున్ 13

ఉ ప్రాకట వాక్ప్రసక్తి ధృతరాష్ట్రుడు నూమని వీడ నంచుఁదా
వాకొన నాని మౌని కవి బ్రహ్మయెటు ల్లిఖియించెవీ తలన్
వేకన మట్టు లేయగుమ వేఱువిధం బెటులౌను మిత్తికిన్
దాకొన దప్పిపోని తలదాఁటిన యవ్వుడయ్యెనఁ గాంచవో 14

వ. అనివ్యాసుండదృశ్యుండగుటయుఁ దదనంతరంబ దుర్యోధన దుశ్శాసన వివింశత్యాది నామధేయులు నూఱ్వురు పుత్రులు దుశ్శలగాని దుస్సల యనునొక పుత్రికయుఁబట్టి ధృత రాష్ట్రునింట దున్నతయంతయు నొకచో గుమిగూడినట్టులా పట్టున పెట్టుకొని పర్తిల్లు చుండిరి మఱియు వారికోఁ గల్యంశము మూఁడు మూర్తులు పూర్తిగాఁబుణికి పుచ్చుకొని పుట్టిన దుర్యోధనుండు చేఁటలోఁబడిన నాఁటఁగోలె నానాఁటికి జగద్ద్రోహియని

యొల్లరు దెల్లమిగ నడుకొని యెడు తెలుంగునఁ దఱుగు విఱుగు లేని వెరికి తనమ్ముగఁ బిలికి తనమ్ము తన మనమ్మున నెన్నుండు నెన్నుండు. మంచి తమ్ముని మాట వానిలోనే నాఁట వెన్నోట నెమకినఁ గానరా దీరీతి నవనిలోకిఁ బుట్టి నిల్లుగా పొథుత్వమను పేరెఱుంగక పెరుగుమండె నింతవట్టు ధృతరాష్ట్రుని గుఱించి తెలిపి యిటువాతని తమ్ముడు పాండు ని గుఱించి వినిందెద నెల్లనిన

15

ఉ. కుంతియు మాద్రియుం దనకుఁ గూర్చెడు పత్నులుగా సపత్నుల
భ్రాంతము శాంతమూర్తులయి సర్వముఁ జెప్పిన యట్లు సేయగ
న్యంతన కెక్కి యస్త్రములు నచ్చిన బంటయి తోడఁ బల్కగా
బంతము గట్టియేలెనిల బంటు పెంపుగఁబాండు డెంతయున్ 16

ఉ. పాండు నృపాలుఁడొండు తఱిఁ బండుగ గాఁ జవిఁ వేఁట కాంద్రలో
గండక పుండరీక హరి కందళి సైరభ విల్లకోలవే
దండ వృకాదులందు విమిదండర మించు కురంగ యుగ్మమున్
దండిగ సేయఁ బెంటితొఁ గద్దరి గద్దరి పోఁతు మౌనియై 17

ఉ. పాయమపాయముం బొరయఁ బ్రాణము బాణము తోవ లేవ
యాయతి యాయతి న్యవతి వంటిన మంటము గట్టవంపు న
ద్దేయు విధేయుఁ బాండుఁ బడఁదిట్ట నపుం బొడిగట్టుకొంటి నం
వాయన వాయ నత్తుకొని యార్చెడు జాలుబఁ గూర్చి యుల్లసన్ 18

ఉ. చేసిన ధర్మము ల్వెఱుతఁజేరగఁ బెద్దలసేవ బూదిలోఁ
బోసిన నేయిగాఁగ ఘనపుణ్యము లెల్లను బుగ్గిగాఁగ నే
వాసియణంగ నేడు పరివారలలో దల యెత్తకుండ నా
భాసనరించితే విధియుపత్య ఫలాప్తి కురంగ హత్యలై 19

వ. పాండు రాజట్టు తన కటుమటమ్ముగ విరుగొడలంబడి కదునదలుచు నడలు తడఁబడ బడలు తన వడఁతుల విరువురఁగని కరము కనికరములో మనమ్మున ఘనమ్ముగ దొమకు దొనకఁ గను కొలఁ కుల వెంట గడువల కొలందిగఁ దిగఁగాఱు కన్నీరు మున్నీరై పాల వారలతో విల్లనియె

20

ఉ. పత్నులుగారు మీరలు సపత్నులు నాకిఁక శాపయుక్తి ప
ద్రత్నము పుణ్యనష్టి విజరత్న సుఖంబగు స్వర్గ మీఁగడే
యత్నము విప్రయోజన మయత్నముగా సుఖ దుఃఖముల్నరుల్
బ్రత్నముగాఁగఁజెందు నెడఁబాయును వీనికి నేల చింతిలన్ 21

ఉ. ఏటికి బోటులార యిటు లీరు వసింపగఁ గాననంబునన్
నేఁటికిఁ దీరిపోయె విహనిర్వృతి మీకును నాకు నింతటన్
నేటుగఁ బొందు ప్రోలికిఁక నేను దపం బొనరింతు రేపుమా
పేటికిఁ బోయిక్రుంకులిడి యేకతమేకత లేక నాకిటన్ 22

చ. అవవిని కుంతి మాద్రియవుడాపురు మంచట నేడ్చి మంత్రియా
వనమున మిమ్ముఁడించి వనువారమె భారమె మేము మీకిఁకన్
బెనిమిటి తోడ మంగలడె పేరతికంబును మంచువిందు మా
తనువు లెట్టైనను స్సరియ తట్టలు నెండవె వడ్ల తోడుతన్ 23

శిఖరిణి

వశానాధప్రాయ స్థిత భరత రాద్వాక్యములకున్
వశాప్రాయ ల్పత్నుల్ వసరియని రోనాద విడినిన్
వశంబే మాకేగన్ సతికి మగఁడే ప్రావు గదవే
''యశోనా మృత్యుర్వా'' యని మనెద మీయాశ్రమమునన్ 24

క అటు లొక్కి వరుస విడువక
కుటిలాలక లేడువంగ గుంజాటకతం
డెటులన నోరాడక వా
రుట జంబున వింగడించి యుండుట కొప్పెన్ 25

వ. ఆపాండు భూపతి శాపకృతంబుగా బ్రాపించిన యాపదగవి యాఁచిపగని సంతాపంబు దీవింపఁ దాపముంలదుఁ గొందఱిట్లనిరి

26

ఉ. ఇంతటి భూమి కాంతునకు యింతటి పాటు తటస్థమయ్యెఁ వీ
యింతులు సేసికొన్న యదె యాతఁడు సేసిన పూర్వ కర్మ మో

యింతకు నేటి పౌత్రులు మఱేరును వారిని వీడి యీతనిన్
వింతగఁ బట్టె మాలవిధి పిమ్మకపైఁ బడు బ్రాహ్మ్యమున్నమై 27

మ. మునినాథు ల్విరచిత్తులై సలుపుచు న్మౌనవ్రతంబూని యా
జన నాథుండును క్షత్రియర్షి యనఁగా వర్ధిల్లవంబిట్టులే
మనమందాయన తోటిపాటుగ "యథాభర్తా తథా భామినీ"
యనునట్లా సతులిర్వురూని పతికి న్స్పష్టంబుగాఁ గొల్వఁగన్ 28

చ. కృతమతి పాండురాజటులు కేవలమున్వలనైన భామినీ
రతికృత పుస్తకంబును గరంబు గరంబని కట్టి పెట్టియున్
మతరహిత తత్త్వ తత్త్వమెడమూపిన నూడున కీడుగా సతుల్
వ్రతము ధరించి యుండనొక వ్రంతను మంతనమందు నిట్లనెన్ 29

క. మగపాపలు లేకుండుట
మగువల పొందెడలి తామనుట "పీవుత్ర
స్యగతిర్నాస్తి" యనెడి నుడి
పగలును రేయతనిమదికిని బాధ నొనర్పన్ 30

శా. ఈ పున్నామక భార నారకము నేవెల్లేఁగు వాఁడ మ్మఁపి
ట్మాపం బాపి యగణ్య పుణ్యపదము న్సాధింప రక్షీన్వ రీ
పాపం బేసగి దారొలంగునని యాపాండు క్షితీశుండు సం
తాపం బాపఁగ లేక శోకపడఁ జెంతం గుంతి దానిట్లనెన్ 31

క బ్రహ్మ రహస్య మొక్కటియు
జిహ్మముగా వినుతు మునివి పేయు మటన్నన్
బ్రహ్మయుఁ దలఁచిన మాత్రన
జిహ్మగ గతి వచ్చి కోర్కి చెల్లించు నమున్ 32

శా. ఉర్వీనాయక నాదు తండ్రి గృహమందుండంగ నేఁడున్నదై
దుర్వాసుండరుదెంచి యుండి యట సంతోషించి నాపూజకున్
గీర్వాణోత్తము నెవ్వనిని మదిలోఁ గీర్తింప దోతెంచి మ
త్సర్వేప్సల్లయ చేయునంచు నొక మంత్రం బిచ్చె నాకప్పుడున్ 33

క. ఆమంత్ర మిపుడువ స్థిత
షై మించెదు వాయుమదిని పొంగొపొంగం
బామంత్రించెద వెవ్వని
గా మించెదరో వచింపగాఁదగు మీకున్ 34

క. ఆమడికిఁ బాండురాజవు
దేవిక పెక్కినటు తనకు నెగు భుజములుగా
నానవలాప్రతి బహుమతి
నానయగును పీయులేమి నాకవి పొగడెన్ 35

క. నాకులము వఱుత పొలగు
నాకులముగ నమను వెతలనందఁ జెలుల క
న్నాకులత నుద్ధరించితి
నాకులముగ నాకొలమున కధిదేవతవై 36

గీ. తల్లివిగఁ బుట్టక సతీసుతల్లివిగను
గనుము ధర్ముని ముసు మనఁగన్ నమవుగఁ
గనుము కొమరుని మనుమని మని మనుమని
మనకుదురు బ్రహ్మమానము మనఁ గుదురుగ 37

వ. ప్రియుని యనుజ్ఞఁగైకొని విరించి నమున్మని నెంచి మంత్రమున్
బ్రియమొదవ న్నపించి పృథప్రీతిఁ బరేతపతి న్వరింపగా
నయమతి ధర్మదేవతయు నాఁతికి బ్రాలిగఁ దోచి యేచి వ
ప్రియతము బుత్రుగాంతువని ప్రేమను బల్కి యదృశ్యుడై చనెన్ 38

క. రమణికి నెలమసలెను గడు
నమరెను నమమాన పూర్తియగుడు నగడున్
నమర విభుఁ డలర మగఁడిఖ
గమున మతున్యమ నమామఁగని ధర్మజునిన్ 39

వ. అంతట గొంతికిఁ బాండు భూకాంతుడిట్లనియె 40

క. ఒక కన్ను కన్ను గాదని
ప్రకటముల్ లోకోక్తిగాఁ బడు కావునఁబడున్
వికలత యిడునొక సుతుఁగను
మకుటిలబలుఁ బనుఁ గొల్చి యనుటయు నంతన్ 41

గీ. మగని ననుమతి పృథయును మగని ననుప
డినయముఁ గన న్మనువునఁ బండిన యనువున
మారుతుని గొల్చి కనియె గుమారు మారు
మారురుచి భీము శూరుఁ గుమారు మారు 42

వ. మఱియుఁ బాండు మహీశుడు తనయగ్ర మహిషితోడ నింక నొక
తనయుండుండుట బహుజన్మ సాఫల్యం బనియు బహుపుణ్యపరిపాకంబని
యార్యానుమయగు నాభార్య గొంతికి ఇట్లనియె 43

ఆ వె. ఒకట రెంట మూఁట నొనరంగ నాల్గింట
నైడి లోక వార్త కనుగుణముగ
దేవపాలుఁ గొల్చిదేవి బాలుని నాఁకఁ
గాలుఁ బోలు వంశకరునిఁ గనుమి 44

వ అనుటయు గొంతి మున్నుగనినట్టి సుతద్వయి కంటె దంట పా
వన ఘనచాపవిద్య ననవద్య పరాధ్యుని దైవభక్తి నీ
తనికెనయేరు లేరను దప్పక చెప్పకొనంగ నందఱున్
దనయుని గాంచె జిష్ణు కరుణన్ శ్రితకృష్ణుమహోష్ణు జిష్ణునిన్ 45

వ అతని కర్జునండు ఫల్గునండు పార్థుండు కిరీటి శ్వేతవాహనుండు బీభత్సుండు
విజయుండు కృష్ణుండు సవ్యసాచి ధనంజయుడు నరుడు మొదలగు
శుభనామంబులు అనేకంబులు కలవు తత్త్నామ నిర్వచనములు ప్రసిద్ధంబులు
గాన నిందు వివరింప ననగత్యంబని విరమించితి 46

సీ. సవ్యసాచి సముండు సత్తముండొదవునే
ధర్మ్యండు జన్మశతములకైన

విజయుఁ బోలెడు వాఁడు నిజముగాఁ గల్గఁడో
    నుగ్రుండు నతనికి నోడిపోయి
పాశుపతాస్త్రమ్ము పరఁగ లంచము పెట్టె
    ననితర సాధ్యకార్యముల నెల్ల
దా నిర్వహించెను దానవ గణములఁ
    గాలకేయాదులఁ గడిమి నోర్చి
దేవేంద్రు మదికిని దృప్తిఁ గావించెను
    ఖాండవ దహనమ్ము కడతఁజేసి
మత్స్యయంత్రము స్వయంవరమునఁ దెగసేఁ
    పాంచాలిఁ జేకొనె పగర గెల్చి
బ్రహ్మ రుద్రాదులుఁ బడయఁ జాలని యట్టి
    ముక్తి మార్గము కృష్ణమూర్తి యిచ్చె
గయుని జంపగఁ దాను గావింపుపూనిక
    విజయునకై శౌరి విడిచి పెట్టె
వృజినమ్ము పోరుతా వ్యధ పోరవిన యా
    పార్థుని సూరార్చి భవ్య విశ్వ
రూప మాతని కపురూపము జూపించి
    ధన్యునిఁ జేయడే జన్యముగను
సైంధవుఁ జంపగ శపథమ్ముఁ జేసిన
    పార్థుని గాపాడ భాను బింబ
మస్తమింపగ జేయ నాత్మ చక్రము చేతఁ
    గప్పి కర్పింపఁడే కల్లిమాట
పార్థుండు తనప్రాణ పదమంచుఁ బలుమారు
    తెల్పఁడే భువి వాసుదేవుఁ డొకట
యర్జును పైనున్న యతిమైత్రిఁ గృష్ణుండు
    నిజపురి విడిచి యాగజపురమ్ము
నాత్మవాసము గాఁగ నంగీకరించెను
    గాక ద్వారకయందుఁ గాలు నిలిపి

యెుక్క పూటయినఁ దానుండఁడె శ్రీహరి
బ్రాహ్మణ మృతపుత్రు ఁబార్థుఁడేయఁ
బూని చేయంగ లేక తానగ్నిఁజొరఁ బోవ
నిజకార్యముగ మాపె నిర్వహించి
యాతని నీతని నరయుచుఁ గావఁడే
వృథ సుతులను దెచ్చి మెచ్చి యిచ్చి
మఱచి తప్పున బార్థుండు మానె గాక
వాఁడు వేడ వికుంఠము వ్రాసి యీఁడె
యాదవేంద్రునకును బహిఃప్రాణమతడు
మాడ సామాన్యుఁడే మహాశూరుఁడతడు 47

ఉ. పుట్టిన బార్థువంటి ఘనపుణ్యుడు పుట్టవలె స్వగంబులో
విట్టిఁడు వట్టిఁడుం గలుగనేమి ప్రయోజన మెల్ల వారలున్
గట్టుపకాసి మాసి యని గట్టిగఁ బార్థుని జెప్పహేతువై
పుట్టున గృష్ణుడే నరుఁడు పార్థుడె కృష్ణుడు గాఁగ నుంటయే 48

వ. అంతఁగొంతేయు లట్లుదయించి మించి వర్ధిలుచున్న తదనంతరంబ 49

ఉ. మాద్రికి కూడ గుంతి తన మంత్రము తంత్రయుతంబు దెల్పగా
మాద్రికి నేరులేరవఁగుమారుల నిర్వుర మారహాకులన్
సద్రుచి నశ్వినీ సురుల సత్కృపచే నకులున్ శుభాంగు
మాద్రిగర్భిరు గాంచె సతి యాసహదేవుని దేవభావునిన్ - 50

శా. పంచప్రాణములట్లు లేఁగురు సుతుల్పాపిల్లి వర్ధిల్లగా
బంచే స్వర్తిని దాఁకఁబోకు ముసుము న్వారించి యున్నాన కా
పంచాస్త్రాభవలగ్న మాద్రి సతితోఁ బాండుండు క్రీడించి నే
పంచత్వంబును జెందె నామె సతితో సాధ్వీమం గూడగన్ 51

చ. కాంతు ననంతరంబ వెతఁ గందుచుఁ గుందుచుఁ గుంతి భావదోఁ
గాంతు ననంత రాజ్యము సుఖంబని పోవ సపుత్ర పీటికా

కాంతను గారవింప దన కాంతకు జిహ్వను వాంఛసేయుండే
కాంతము వ్యర్థించె దన యాత్మజులట్లుగ బాండుసూనులన్ 52

శా. గాంగేయుండును ధార్తరాష్ట్రతతియుం గొంతేయు సాద్రేయులున్
బొంగార న్నమరాది విద్యలను సంపూర్ణంబుగాఁ దీర్పఁ పే
యంగా ద్రోణుని శిష్యవర్గమును సర్వాతిశయుడై విద్యను
ప్పొంగె న్లొంగడు దాయకాయ మనంభున్ భాషించి యెవ్వారలున్ 53

క. దుష్టులని ధార్త రాష్ట్రుల
శిష్టులనుచు బాండవులను జెప్పిరి వారల్
సృష్టికిఁ దడియని వారీ
సృష్టిని లేరెరు వేయు చెప్పనేలా? 54

మత్తకోకిల

ధార్తరాష్ట్రులు పాండు సూనుల ధర్మశీలుర బాలురన్
ధూర్తులై తరిగొందు నెవ్వగ నొవ్వఁజేసిరి భీముడు
వ్యర్థుఁడంచు సుయోధనుండు గరంబు పెట్టియు గంగలో
నార్తిగా బడద్రోచి ద్రాఁచుల నంటగంటి శరీరమున్ 55

క. భీమున కా మున వాపెత
చీమ గఱచినంత బాధసేయక పోగా
సేమ మొసంగ నెసంగుచె
బాములు గీములును దైవభక్తికి మీదన్ 56

క. నాగాయుత సత్త్వునకు న
దాగరి సుతున కవిషోల్బఁ దాకక యుండన్
నాగాంతక వాహనకృప
నాగారికి బాధసేయ నాగములగునే 57

గీ. ధర్మరాజుని పొగడిరి ధర్మమూను
భీము నలరంగ రణరంగ భీము బలుఁగ

విజయు సమరమున నను విజయుండనుచు
గనల తులంరారె వరుభువి కుల తులని 58

వ. దరిఁగొని కర్ణుఁడా శకుని దాఁ గొని తమ్ముఁడు దుస్ససేనుడున్
దరిఁకవి బోవి వారుగను దారు సుయోధను జట్టి కొంచునుం
దరిఁకొ వర్గంగ వల్మరును దాఁటిగ దుష్టవతుష్ట యాళ్య నం
దరిగొని దేవికిం దమరెత్తై యొనరించిరి పెక్కు దౌష్ట్యముల్ 59

వ విదురుఁడ ద్రోణుడుం గృపుడు భీష్ముడుఁ ద్రౌణియు దార్త రాష్ట్ర వీ
ట దిరముగాగ నుండియు దృఢమ్ముగఁ దద్గుణ దోషమెన్నవోఁ
బదిలురు సర్వసమ్మతులు పాండవులంను నుతింత్రు వారి దు
ర్మదులని యేవగింత్రు ధృతరాష్ట్ర తనూజుల నోజ నెప్పుడున్ 60

వ అందరి వారలలోఁ గొందరు వారికిట్లనిరి 61

ఉ జనను నీకిటు ల్లగదటంచును భీష్మ కృపాదు లార్తి సం
ధానము సెప్పిరే నడుగు దాటునె కౌరవనాథుఁడుం బరా
న్వేనముఖం హి దర్పమును నిలిబడి న్మాగమాట గాక వా
రావగఁబూవ గర్తలయి యాతని కేటికి జెప్పరైరొకో 62

వ మఱికొందరిట్లనిరి 63

ఉ కాలము కర్మమిట్లు చెలగంగను గంగ ప్రవాహమేగ మో
కాలమరించి యావుదురె కానవిటుల్విధివ్రాసి యుంటలో
కాల మరించఁ బెంచఁగదె గంబడపేయుగఁ గర్తయుండ మా
కాలము మావ్రనౌవె యని యాగిరి కౌరవవృద్ధులత్తఱిన్ 64

గీ యోధులగు పాండవులును దుర్యోధనుండు
గాంచి రొమ్ముల కుంపటిగాఁ దలంచి
వారలను దూరభూమికి బంపుమనుచు
మెలఁకుగాఁ దండ్రి చెవులను గొఱుకు నుండు 65

ఇట్లు బహుజన మారకుండగు విజకుమారకుండుర కదనవిగా బవిగొని

ఘోరంతఁ పొద్దుమాలిపోయె మాలిపోయె జనకుండు మొుక కొండొక
తటి వినక పెడచెవిపెట్టియు గట్టకడకు బాండవులకుం దనకు ఋణాను
బంధంబు దీరిపోయె బమ్మరైన బుట్టకేయమ్మెతోపుల వెడమడి బడి వడి వడికి
వెడమిచ్చియయ్యంధనృపతి నమ్మతించి

66

మ. ధృతరాష్ట్రుండొక నాడు ధర్మజునితో దీపించి కోపించతే
హితముంజెప్పెర వారణావతమునందేతెంచి తోతెంచు నీ
కృతపుణ్యప్లున సినహూదరులతోఁ గీలించి మేలెంచి వి
శ్రుతము శోడశదానము ల్మిగుల నచ్చోఁజేయుమీ తండ్రికై 67

వ. అదివిని యానుయోధనుడు వావ్వఁబురోచన నాము వామువిన్
బదిలుని బిల్చి నీవునవి పాండవులుండగ వాసిఁ గాశిలోఁ
బ్రిదులక లక్కయిల్లు కనిపెట్టి రచింపుము వారలందులో
మెదలఁగ బ్రుందఁ జిచ్చిడి తమిందమిఁ దీరిచిరమ్ము రమ్మనెన్ 68

క. ననివాఁడ నముచుఁగని యా
పని వాఁడ వటంచు నిన్ను బట్టియటకువి
న్నని పెరఁ బనిదీర్చిన నిన్
దనిపెదఁ బనదనము లిచ్చి తలమునుకలుగాన్ 69

వ. అనుటయు 70

క. తగదనక కాని పనికిన్
దగుదు నముచు వాఁడు వారణావత మరిగెన్
వగ వఁగ నర్థాతురులకు
నగురుర్పో బంధువాడి న్యాయము గాదే? 71

వ. అనువగు చోటు చూచుకొని యాతఁడు లాఁతి యెఱుంగ కుండ ని
న్ననువగు ఫక్కి లక్కయిలు నాణెముగా రచియించి కాల్చియుం
డెను గనువారి కీతఁడు కడిందిగఁ బాండవ పక్షపాతి నాఁ
జని చలిపిను సేవియును జానగఁ ద్రొక్కని పుణ్యశీలుడన్ 72

మ. అదరంట ప్రయమూలి పాండవుల వట్లంధాధిపుండవ్వుకో
పదయుండై విదురుండు వారలను నాప వ్వాగ నసింమమున్
విదు రంద్రుంచెద రంచు లక్కయిలు హాసిం దప్పికొండంచు న
ద్విదురుండూకొన ధర్మపుత్రుడు చెవివ్వెసి న్మరుత్పూరితిన్ 73

ఉత్సాహ.

శమన మానుడును దనయనుజన్ములెల్లఁ దల్లియున్
శమన మూవికొని పెముకొని సాగిరాగఁ గాశికా
శమన ముందరియ విడిసెను జక్కి లక్కయింట నా
శమన లాన ననెడి విదురు శాసనమ్ము నమ్ముచున్ 74

సీ వగలెల్లఁ బాండవుల్పగ వెల్లడికిఁ దేక
మృగయావినోదులై మృగము లణఁచి
తే లక్కయిమ్మున రేలక్క యిమ్మున
నున నడమ్మున నుండిరి పవనుజాఁడు
వెడల దారిని గని వెడలించి నిదురించు
నన్నదమ్ములఁ దల్లి నటుకడ నిడి
యేయూరి యెఱుకెతో యేవురు సుతులతోఁ
బంచ తగంబండి పంచత గన
గీ తెలుపకుర యోరి యొరులను జెడదపీవ
యనునటుల్విధి యా పురోచుని దెచ్చి
మాట నాలక్కయింటిన మాటి చిమ్ము
పఱచెదము వారిఁగొని దవ్వు పవనసుతుడు 75

క అక్కడి జన యెఱుకుల మృతి
నొక్కటగని పాండవులుగ నూహించి కడున్
వెక్కనముగ దురపిల్లుచు
గ్రక్కున దుర్యోధనునకుఁ గమ్మున్నాపెన్ 76

క. పాండవులు ప్రమదరయుక్తిన్
మెండుగ రారాజుఁదలఁచియమ్మేల్మెలవిటుల్
మండి పురోచనుఁడడుగుట
కెండం బెదవు లొకి వారమేడిచెఁ బిలువన్ 77

వ. అంత నిక్కడ భీముండు లక్కయిల్లు చక్కగ బురోచను తోడన తగులబెట్టి తనజననీ సోదరుల విదురపాటున నందిట నెత్తికొని విదురప్రేషితుడైన యువ్వరి చెప్పినఁ జొప్పున వాయుపురిగ వొప్పు సురంగంబునఁబడి కడువడి సురంగంబున ముక్త వేగంబున బరుగిడిపోయి

78

క. నడిరేయి చటుల్ తనవా
రొడ లెఱుఁగక నిద్రపోవు చుండఁగఁగొనియు
య్యెడ నివిబడి చని యేడా
మడదూరము పాటి వారి మడుగున డించెన్ 79

చ. నడిముడి నిద్రపోవు తనవారల యొద్దని కాచియుండగా
దడవులఁబట్టి యాయడవి తావుగ లావుగ నున్న యాహిడిం
బుడు తనపైకి రాఁగఁ బెదమూర్ఖుఁడు నాతని తోడబోరి భీ
ముడు నడువెత్తి వింబగుల మొత్తిన వాఁడిలఁగూలె రోలుచున్ 80

చ. కవరున వాని నల్లతఁడు గగ్గుల కాడొనరించి వేగులో
ననతని వారలుండిన వస్థలిఁజేరుడు నంతలో హిడిం
బుని చెలియల్హిడింబ తమఁ బొందమరుల్గొనఁ దల్లి యాజ్ఞచే
నెనుకొని యామెఁబెండ్లియయి భీముడుగాంచె ఘటోత్కచు న్సుతున్ 81

క. రక్కసి హిడింబ తనయుం
డెక్కుడు పనివడ్డఁ బిల్వఁడే నిటునత్తున్
గ్రక్కున నని తండ్రులకున్
మ్రొక్కి తనదు తల్లిఁగొంచు మొగినని వింటన్ 82

క. ఆపోవుటదే పోలె
యాపాండవు లంబ తోడ నరిగిరి నరుగన్
బాపల రూపులు దాలిచి
మోసిక వారేక చక్ర పురమున కవలన్ 83

క. వ్యాసర్షి యాజ్ఞవారలు
భూసుర వేషముల నొక్క భూసురునింటన్
భాసురగతి నుండగ నొక
వాసరమున నింటివారు వందురఁ దొడఁగన్ 84

వ. అంత జేంతనున్న కుంతి యయ్యాక్రందనము తనడెందమ్మునకుఁ దొందరసేయ నొయ్యనొయ్యనా యింటి పొలతి తోనోయయ్యా ! యిట్టులొక్కపెట్టున యింటి వారెల్లమల్లడిఁగొని యుల్లంబు తల్లడిల్ల డిల్లపడి యొదరు కలతని దానెమ్ముద్దానోదాని వాపీమల విననలతుంగాన వే వినఁదగినది యైన వినుచుమయ్యా యనిన నప్పారుండు బారి దొలంగు మక్కనవో య్యక్కా! యెక్కడనే నెక్కాలంబున నేని గనివినని యిక్కట్టు మాకు మిక్కిలి మీదు మిక్కిలిగనేర్పడె. నేర్పడరి యొక్కటరక్కసి యొక్కఁడెక్కడనుండియో వచ్చి యీచక్కి కిక్కడ దావరించి నెట్టుకొని యున్నవాడు. వాఁడొనరించు వానరలీ పగిదివియని వాక్రువ్వ వాకును మాకొన కొను పికును దరము గాదైవము బెద్దనబుద్ధియ వెంతయు నాదరమ్మున పీదవాదరము సేయ వాదుకొనియెడ నేని నాదుమనమున నున్న వంతనంతయు వావంతయు విడువక మడిపెద నాలింపు మవ్వా !యని యధరాని విలిచు మాణి వెలంగుచు వెలుంగురాల్పడ విట్లనియె 85

చ. బకుఁడను నొక్కరక్కసుడు ప్రల్లదుఁడల్లనఁజేరి యిందులన్
మొకమొకపాటున న్నగముల మీద నెగంబడి చెందుచుండగా
మొకముల తేదు పెల్లవలె బ్రింగఁ దొడంగిన నింటికొక్కనిన్
గకనికసేయ కిత్తుమని కట్టడసేసిరిమొప్పె నాతఁడున్ 86

చ. ప్రతిదిన మొక్కఁడేగు నొకబండికి గుంభపు కూడు పంపియున్
జత యెనుబోతు లాన్పికొని పోగి యుతండెట మండు నాడకున్
వెతకుచుంబోవ రాక్షసుఁడు వేళ యొకించుక మించకున్న నా
మెతకులు నోట వేసికొని మ్రింగును బోతుల బండి మానిసిన్ 87

క. ఇలువరుస నిట్టులరాగా
విలువరముగ వారుపాల వేఁడది వడి నేఁ
డిలువరుస యెట్టులిరవగు
బలువిడి విధి దాఁట నెవరి వశమగు దల్లీ ! 88

క ఒక యమ్మ కన్న బిడ్డను
నకిఁ బుత్తునొ మాటలాడఁజాలని నాపు
త్రికఁబుత్తునొ నోరెఱుగని
యొకడే సుతు బకుని నోట నోర్తువె ద్రోయున్ 89

ఉ. తల్లికిఁ గూర్మికాన్పదము ధన్యను గన్య నన్య నంపగాఁ
దల్లికిఁ దండ్రికాన్పదము దారుణ ధీరుఁగుమారు నంపగా
దల్లిని దండ్రి కాన్పదము దారను దారను ధీర నంప భీ
తిల్లి కిరాతుఁడైన బకు నాహృతికై తగునే వోదునో 90

గీ ఎట్టులును బాలునొక మాకిట్టి మెసఁగు
దలఁగఁగల పుణ్య పురుషులు గలరె యంచు
ముంచికొని వచ్చు నార్తిలో మునిఁగి యుంటి
మార్చెదో తీర్చెదో యమ్మ యనగ కుంతి 91

వ. ఆవృత్తాంతము అంతయువిని గొంతి యాయింటి వారికి మాఱుగ తన రెండవ కుమారుడు మార సదృశ శూరు సమీరసూను బకాసురున కాహారార్థమంపెద ననిన నవ్విప్రుండు నవ్వి యవ్వా! నేఁటి దినమేటి దుర్దినమ్మిలాటి చెడుమడి వినవలసివచ్చె నెంత మాటాడితివి శివశివ నీవ యిచ్చెద వదియైన నయ్యయ్యో యెంతపాటి చెడుమాట నాకు వినవలసివచ్చినది తన చేతులతో దన శ్రవణ కుహరములు మూసుకొని హరిహరీ యనుచు

బ్రాహ్మణుండిట్లనియె

92

క. ముట్టమని చూడవచ్చిన
బట్టైన దయ్యమయి యున్న భంగిని మిమ్ముస్
బట్టి యతిథులన వితధుల
గట్టిడి లకు 'నోటఁ బెట్ట' ఁగా నెటులోర్తున్ 93

వ. అనవుడు నాయమయు వాడు గలిచికొని యింతటి మాట యేలని యెదురు వలవదు డుగుండు కలగుండు వడెడు మిమ్ముఁగని కరమ్ము గనికరమ్మొద వొదవి నాకునేన పరోపకారము బహుజన్మ సంచిత సుకృతమని యెన్నికొని నాకన్నకడుపు రాకాసికి గ్రాసముగా గాసిక్షైన పోర్చి పెల్చి యాయంబూనితిఁ గాని మీరు కోరినవెలిమెచ్చులకు నిచ్చిన దానను గాను మీ యెందరెందఱున్న దరిద్రులకు నెందరున్నను నందమండు నేనియే తిరిగకుఁగాయద్రేఁగగునే నేవెఱుఁగకున్న దానను గాను ఇఁక నేతొందేమియు మాటాడక కర్తవ్య మెద్దియో తద్దయు గూరిమి నోరిమిగొని పేరిమిగాఁగావిండని మఱియు నిట్లనియె

94

ఉ. ఓడకుఁ డోడ కుండుఁదిదె యుద్ధరణంబొనఁ గూర్తు మీకునే
బోడిమి నాకు నేవ్వురు సుపుత్రులు వారలలోన నొక్కనిన్
రోదువడంగ నిత్తు బకుద్రుంచి యతండి దియాదిగా నిటన్
జీఁడ దొలంచు మీఱలఱచేయిడి ఆొమ్మున నిద్ర నోనటుల్ 95

క. వారలతో నిట్లని తన
చేరువ గారవము మీఱఁ జెలఱలాడెడి కి
మ్మీర విరోధిని గనుగొని
వారని దయ దొలుఁక గొంతి వల్కె సుతునకున్ 96

వం.వా.

ధరామరాళి కీడఁ గూడి దాడిఁ గీడు పేయు వా
శరారు నాశరారులెన్నఁ జక్కఁ జక్కడంచు దు

ఘోరమ్ముగా దురమొనర్చి పావన వసిష్ఠులన్
'గరమ్మురమ్ము బాగుసేసి కార్యమార్యులౌనన్' 97

ఉ. ఆమె యమ్ముక్ష భీముఁడరి వార్పఁగ బూని మునుప్పునిప్పుపై
నామెత నెక్కి మెక్కుచు తదన్నము నున్నఁగ బ్రొద్దుపుచ్చ నా
వా మునుఁదోక ద్రొక్కిన మహోహ వటన్ బకుఁడుగ్రమూర్తియై
గామిడి యేగుదెంచి తటకా వడి చూచుచు నోప కిట్లనెన్ 98

గీ. జొరా నేమున నేక వక్రపురమేనా లేదె యేదేశమున్
నొరా నేమున నేక చక్రముగ మున్నారీ ర లేలన్నమున్
దేరం గ్రుమ్మరుమండి కుట్టి నపుడే తేలంద్రు తాఁగుట్టకే
తేరం గుమ్మరపుర్వటంద్రటుల గాదే మంచికొండేనియున్ 99

గీ. అనుచు భీముని దనచేత నురపాడున
నొప్పదెందక తడు వావిజప్పరించి
కులు మెత్తిన పిడికిటఁ గదియఁ బట్టి
నొనటఁ బొడిచిన బకుడు తమ్మకొని నచ్చె 100

తరల

బకుని సోదరు లొక్కపెట్టునఁ బైకిఁదాటిన భీముడున్
బ్రకట సంగరమోనొవర్చితి వ్రతముగా నరమాంస మీ
రికఁ దినందగ దట్ల దింటిరియేని బంపెద మిమ్ములన్
బకుడు పోయిన చోటికంచని పల్కఁజాటిరి వారలున్ 101

మానిని

అట్టు బకాసురు బట్టి వధించిన
హాలిపిరేలిరి యేలుగవ
ప్పట్టునఁ బాండవులంబను రోడ్కొని
బ్రాహ్మణ వేషము లొప్పు నెనన్
గట్టిగ ద్రౌపది పెండిలి వావిని
గ్రక్కున నక్కడి కేగిరిగాఁ

జెట్టలుగాఁ గను జెట్టను బాలులు
వెంతల వంతలు చెప్పుమురాన్ 102

శా. కాంపిల్యంబున సోమకుండు సుతకుం గల్యాణముం జేయనై
పెంపారంగను బెండ్లియాడు నతివ స్ఫీతత్వుఁడంచుండగాఁ
ఐంపెవ్వారిని లక్ష్యయింట ధృతరాష్ట్ర శ్యేష్ఠజాండంచు భూ
తం వంబాటకుఁ దానొకండు దలవంగా దైనముండెన్నగా 103

వ. అవి యిట్లు ద్రుపదుడు వివరం బుధితరింపందగు తరిందరికిఁదెప్పునాడు హరియకాక వేరొక్కండెవ్వండవి మనంబున దలంచుచు మఱియు విట్లనియె 104

క. వారల దేవాంశజాలతి
శూరులు దారులెటులా శుశుషణ పోరిన్
జేరఁగఁ జాలును గాలుని
మీరిన బలులట్టి వారు మిత్తికి వతులే 105

వ. కావ నీ లక్ష్యయింటి వార్త వీలివార్తగా నోపు దైవానుగ్రహ సంపన్ను లావ న్నుల గుదురా? వన్నుగ వట్లగుదురన్న ఐదుగురు వగుదురు గాన వెట్టులైవనీ లోనవ లాక్షాగ్రహాది భాధలు లక్షోవ లక్షలు తప్పింపుకొవి యుంద్రైన మరక్షితులై యుందురు వారల వెందులకు రప్పించుకొను నుపాయమువా నేవ వన్నాదనవి ద్రుపద నృపతి తన పురంబున 106

మ. శ్రమ యావంతయు లేక యేను శరముల్పంధించి బంధించియం
త్రము నేలంబడఁగోల నేయు నతఁడే ధవ్యిభ్యుఁ డీతవ్వికిన్
రమణుండంచును మత్స్య యంత్రమురుదారంగట్టి చాటింపభూ
రమణుల్వేడ్క స్వయంవరంబునకు జేరవ్వచ్చిర చ్చోటికిన్ 107

ఉ. కర్ణుడు శల్యుడున్ శకుని కౌరవనాథ ముఖాది యోధులన్
ఖర్గముపేరి దాని ధివియంజని యావనికేము తారమం
చర్ణవరాఢ్య భీరుంట వాఁగిరి దండము వెట్ట దావికిన్
వర్ణిగ నున్న క్రీడియుఁ జవాయవ దుత్సిమ మత్స్యయంత్రమున్ 108

సుగంధి

ఏక దాటి పార్థుతోడ భీకరాజి సేయ నా
దూటి మాంతి సేనలన్ని యూాచకోత కోయగా
నీకు మ్రొక్కు వారమయ్య నేడు పీడుమున్న బో
బోకుడంచు ఫల్గునుండు పోర నోర్చి నందఱున్ 109

క. ఆగతి పార్థివ కోటులు
నా గిరిరంబుగ నరుండు నా ద్రౌపది వే
వేగం దోకొని చన హరి
బాగుగఁ బార్థుల నెఱింగి భ్రాతకుఁ దెల్పెన్ 110

గీ. మత్స్య యంత్రంబు విలఁబడ మార్కొనంగ
తోడ శల్యారి బనకేగెఁ దొలుతనంత
బక విరోధియు మధ్యమ పాండువునకు
ఏకఁ దోడ్పడ విలఁబడె వెన్ను దన్ని 111

వ. అపుడు కృప ద్రోణ పురస్సరంబుగాఁ గురుపతి, కర్ణశల్య ప్రముఖ యోధాను
యోధులు స్వయంవర లబ్ధ విజయుని పైకి జననోడి సంచలిత చిత్తుఁ
బాంచాలుందరమిడి తరమిడి నప్పార్థుంగూడి యున్న విప్రులు నొహోయంచు
నోటమి యేటికి సిపాల మేము గలుగ భూపాలు ననూయా పరవశులై
యరయక ఏకందాకినఁ బార్థుండెదుర్కొని వారిపైఁ జాలఁగఁ గోల్తల
నేయుచుండె నవుడు
112

చ. ద్విజాలు తలంచి పార్థునొక విప్రునిగాఁగను చాందసంబునన్
ద్విజగణ పూర్వపుణ్యమునఁద్రెంచె వితండల మత్స్య యంత్రమున్
నిజమున కీతఁడుందరియు నేర్చునె యంత్రము నింమకేని భూ
భుజాలగు కర్ణశల్య కురుభూపతి ముఖ్యుల దాక శక్యమే 113

వ. అటులు విప్రులమాయకత్వంబున వర్థునంగూర్చి యమే యుబ లవ రాక్రమ
శాలియని యెఱుంగక తెఱంగుమాలిన మాటలాడికొనుచుండ స్వయంవరా

కం

ర్థాగత భూపతులీ విప్రుఁడోపం లేమున్నయది ద్రుపదుండు నృపతుల
వంచింపందలంచిమత్స్యయంత్రంబని యొకమిషసన్ని యుందర నిందు
రప్పించె. దైవమానుషబలసంపన్నుండు గాన నీపాలుండే పారమత్స్యయంత్రం
బుదెగవేసి వన్ని వసికొన్న వన్నిన్నియుఁదాఁ జేకొనియె నీతని తప్పేమి? యీ
విపత్తునకు ద్రుపదుండు మూలమిమ్మనృపతి ద్రుంతుమని యందరు నొక్క పె
ట్టునఁ బైకిరాగ నాఁగలేక పాంచాలుండు బ్రాహ్మణులమఱుంగు సొచ్చి కావుమని
వేడుకొన నవటఁ బెంపారు సౌఖులో హో పాంచాలా! చాలుచాలు వెఱపేమిటికి
మేమిందఱు మఱలేక నీపాల నుండఁబర రాజుల యాట సాగ నిత్తుమే యను
చుండ భీమార్జును లిరువురు బలువుర జాలువున శరజాలంబుల గ్రుంచి
ద్రుపదు నోడకుమని పరువ మిచ్చిన నతండు వారి హెచ్చైన బలపరాక్రమముల
మెచ్చుకొని నచ్చువిడి నచ్చి యుండె నందుఁ గర్ణుండర్జునిం దలపడి యాతని
శస్త్రాస్త్ర జ్వాలా పారమునఁ దొప్పదోంగి కాలుసేయాడక గ్రొప్పడి యుండఁ
జాలగఁ దహారివ న్నని నెదుర్కొన బాండవమధ్యముండొండెఁ
బరశురాముండొండెఁ గాక వేఱొక్క నికిక్కడిమి యెక్కడిది బ్రాహ్మణ
బలం బమోఘంబు ''ఇదం బ్రహ్మమిదం క్షాత్రం శాపాదపి'' శరాదపి
యనెడు రీతి నప్రతి హతంబుగాన నీపాలుతోఁ బోర నాతరము గాదని
యతనికి జేయెత్తి దండమిడి యారాచకొమరుపై గట్టిపట్టుగ నారాచ ప్రయోగ
ప్రమేయ పుస్తకంబు గట్టిపెట్టి యా యోధనంబు మాని సుయోధను
గూడఁజనియె నట్లు శల్యుండు భీమునితోఁ బెండల కరుగఁదా గదా
యుద్ధమునకుఁ దలపడి యతనిచేఁ దలపగుల చావుదెబ్బలుదిని
చావుదప్పికన్నులొట్ట వోయె నన్నట్టులై యెన్నఁటి కింక భూసురులతో
బరిహాసమున కైనఁ బోరాటమునకుఁ బోఁగూడదనుకొని భీమునిచే
యుద్ధభూమిం బుక్కొడు మన్నుగఱచుకొని వెంబడి లేచి యొడలి
దుమ్ముదుడిచి కొంచు పోలికలనికిఁదొలగి చనియె నిట్లు ప్రచ్ఛన్న
బ్రాహ్మణాకృతి మున్న పాండవులిర్వురు భండనంబున రాజన్యమండలంబుల
మాఁచముట్టుగనోడించిరి. సంక్రందననందనుండు స్వయంవరోపార్జితయగు
ద్రుపద నృపతి నందనం బొందుగఁ దోడ్కొని చని తనవిడిఁది పట్టగు
కుంభకార మందిరంబున నానందము గదురం బ్రవేశించి వాకిట గిటకిట
జనంబు నందడింప నిల్చి లోన మున్న జననిం బిల్చి 114

మ. ప్రియుతము లిత్తగంటిమని పేర్మి నరుండన గుండెబేది న
ప్రియుతము కించి ముందటి మదిం దినదగ్గ పదార్థమంచు నీ
ప్రియుతము కింపుగా నముభవించరె యేవురటంచుఁ బల్కె యు
ప్రియుతము మింతిగా నెఱిగి పేరట యందఱు నిమ్మటన్మదిన్ 115

క. అదిదైవ నియతముగుటను
మదిని కడు వ్వింత పెల్లి మది పాంచాలిన్
మదిమదిఁ బాండవుఁ లేవురు
బ్రిదులక వ్యాసర్షి యాజ్ఞఁ బెండిలియైనన్ 116

క. అవుడట్లు దైవ నశమున
వివదంబుధి దాఁటి పాండవేయులు కృష్ణన్
నివుణత గొనఁగలిగిరయని
ద్రుపదుడు కృతకృత్యుఁడయ్యె దోషమునంగన్ 117

ఉ. తమ్ముని పుత్రులవ్వనిత తోడను జానటుదప్పి యెప్పి న్వ
స్థమ్ముగఁ ద్రోవదింబడసి శ్వశురగృహంబున నిందులందుమున్
దమ్మున జాడగోరి రవిన్ ధృతరాష్ట్రుడెరింగి నమపా
తమ్మున పిడి వారివి హితంబుగ రాఁబనిచెన్ ముదమ్మునన్ 118

క. ఇంద్రమను విభవుఁడంద న్వ
పేంద్రుఁడు తన యమజ భాగమిడి యనుపింపన్
ఇంద్రయశస్కులు పాండవు
లింద్రప్రస్థ పురమునగి నింత దలిర్పన్ 119

క. నలువురు తమ్ములితమ్ముగ
నలువకు నలుమోములట్లు నలిపాలనకున్
నలుఘనములు నళి వెలయఁగ
నలువుగఁ ధర్మజుడు పాలనము సేసెనిలన్ 120

సీ. ఎంతటి రాజైన నింగాంతఁ గల్గనే
    సత్యమాన్య సజాతశత్రు సంజ్ఞ
నెంతటి శూరుఁడే నెన్నిక క్కెనే
    స్థిరముగా గను యుధిష్ఠిరుఁడటంచు
నెంతటి రేనె నేరిని నెందెని
    రహిఁబిల్చిరే ధర్మరాజటంచు
నెంత పుణ్యాత్ముఁడే గంగఁగల్గనే
    దివికి నేమేని తోడ్చు దినక
గీ. ఘనత నే సత్యముని నైన గర్వశత్రుఁ
దాడి తప్పని వాడని యాడ నొక్కొ
చెప్పడెవిన్నెల్ల ధర్మరాజునకుఁగాక
మహిత లఘుఁడు గాడె సామహితుడతడు 121

ఉ. ద్రోవది వారదుండి డిన త్రోవ తిరంబుగఁ జూపి యేటవ
య్యేవురు భర్తలందొకనినే వరుగాగొని యుండువట్టి వో
నోవర మెవ్వరైనఁ బెలలొంటిగఁ జొప్పినఁ దీర్థ యాత్రకుం
బోవలె నన్నకట్టడిని బోటి యుధిష్ఠిరు దండముండగన్ 122

మ. ఒనరన్ భూసురుఁడొక్కఁడేగి యొకనాఁడు ద్వేగియై పార్థుతో
వినిచెన్ చోరులు, వారు నైనికని నేరంబందు నో ప్రుచ్చిలెన్
మనర శ్రాత్రిని నోరు పెట్టికొని తద్వృత్తంబు వాపోవుచా
నని గన్గొన్న పెటుల్పవించుమది యొంటి నీఁలుగాశేరికిన్ 123

వ. అనుటయు ధనంజయుండు మనంబున ఘనంబుగఁ బిరవాలు లాడి 124

మ. తన గాండీవ శరంబు లగ్రజుని పీఠంబందు నుండంగ ని
వ్రుని యార్తి న్నిమవేఁ బుట్టినకృపన్ బోవమ్మునా కూడదా
యను చింతన్ దిగ్రాని చొప్పి గృహమా యాశ్రీయుపుల్గొని బా
లుని కార్యంబును దీర్చి క్రీడి మదిలో బోవన్న జాగ్రత్తలిన్ 125

ఉ. అంత గిరీటి యేగి తన యన్నకు బ్రముక్తి ద్విజమ్ము వింతయేఁ
బ్రింతు నటంచు మైమఱచి రేవర యోవరఁ జొచ్చి తెచ్చితిన్
మంతు వరంతు విష్కృతికి మానక యేగెదఁ దీర్థ యాత్రక
న్నంతట నన్న బ్రాహ్మణుని యాపద దీఱిచి యాత్రలేటికిన్ 126

వ. అనియున్న యన్నకుఁదిన్న గన్నెఁగదన్నరాజ ధీరుండగు నగభిన్నందనుండు
కొండొక విచారించి పెండియు నిట్లనియె
127

చ. ప్రతినకు భంగమైన నిలపార్థు డటంచు మునవ్వరేజముల్
బ్రతికిన వాళ్ళ లోకము నెటానను బానను బొందు టొప్పుంగా
కితరము నోలునే నుడువ నేటికి నేఁటికి బోయి వచ్చెదన్
మతి నమకూల మందికొని వానతి వానతి యిమ్మునాకిఁకన్ 128

గీ. గట్టిగా నన్నగారికి నొట్టువెట్టి
పట్టువట్టినఁ గానిమ్ము దట్టి యంచు
నెట్టకేల కతఁడు సరియే యనంగఁ
దీర్థ యాత్రకుఁ బార్థుడేతేరగడఁగి 129

వ. అపార సువర్ణ భారంబులు వెంటఁదీసికొని బ్రాహ్మణుల కమిత కనకం
బొసంగి
130

ఉ. అంతట లేచి పుణ్యనదులందున గ్రుంకి యులూచిఁజూచి యా
యింతి వరింప బెండ్లియయి యింద్రజుడా ఫణికాంత యందిలా
వంతునిఁ గాంచి పిదప దుదిఁ బంతఁ జన్మ్మగులూరుఁ దత్పురీ
కాంతునిఁ జిత్ర వాహనునిఁగాంచి వరించెఁ దదాత్మ జాతమున్ 131

గీ. అంగజాకారుఁడర్జును డడుగనిచ్చె
నంగ నామణి యైన చిత్రాంగదను వి
వాంగజాతను జిత్రవాహనుఁడు నామె
యందు బార్థుఁడు బభ్రువాహనునిఁ గనియె 132

కౌంతేయుఁడట గొంతకాలము వసించి పంచతీర్థంబున నవగాహనంబు సేయంబోవ నందుండు నగ్రాహంబులలో నొక నక్రంబా సింహ విక్రముండగుకవ్వడి కడకాలు పట్టి కడకాలోనికిఁ దివియ నతండా కాల్మొనలికి మాఱుమసలి దాని వెలువలికిఁ దిగిచిన నానక్రంబొక యువక్రముముగ నప్పరస్త్రై తనకును దన యనుంగులైన గంధర్వ తనయలకు నీట సుఁకు నొకానొక ముని యాగ్రహంబున గ్రాహ రూపములొదవి యప్పంచ తీర్థంబునఁ బడియుంట లోను గాగల వృత్తాంత మంతయుఁ గలయంత వట్టు చెప్పిన విని విన్యమ్ముఁడప్పారువంది తక్కు గ్రాహంబులం గూడ శాపంబను పాపంబున కెడఁబాపి యచ్చరల మచ్చకంటుల గానించి కొంతకాలంబు నరుడు మణలూరు పురంబున నుండి బభ్రువాహనుని చిత్రవాహనునికి వంశవృద్ధికై దౌహిత్రు ధర్మంబునఁబుత్రుఁ గానొసంగి యభ్యర్థంబున నుండు గోకర్ణ క్షేత్రంబున కేగి యా పుణ్యతీర్థమున నుండగా దీర్థంబును స్వార్థముంగూడఁ గూడి వచ్చినట్లుగా ద్వారక నుండి వారక యాత్రార్థ మరుదెంచిన వారొక కొందరు పార్థుని చూచి యాదవుల కుశలప్రశ్నములడిగిన నరునకుఁగృష్ణ సమాచారములు వాచానుగోచరములుగాఁదెల్పుమాఁదద్యశః ప్రస్తావనాంశంబున భృశంబుగఁ గృశోదరి కృష్ణ సోదరి సుభద్ర భద్రంబుగా బేర్కొని యాపె సౌందర్యాతి శయంబును దదాశయమున కెక్కఁటెక్కవిధములఁజెప్పుచు విట్లనిరి. 133

సుభద్రా వర్ణనము:

అతివ చక్కదనంబు నతివో గ్రాహ్యంబు
గాన వర్ణింపఁగాఁగష్టసాధ్య
మతిశయోక్తిగ వర్ణనాంశ మేమి యటంచు
విచికిత్స మదిలోన విడువ వలయు
నుర్విలో నుండెడు నుపమాన వస్తువుల్
దగు గగనార విందాయమాన
మగుచుండు పతియువయునములతో సాటి
యొనరింప నొకటియు నుర్విగామి

నాలుగైదారు మొగముల నాక వరులు
వెలసి మాధ్యస్థ్యము సేయునే నెలుంగు
రోదసీ పాత్రమున సముద్రో దమష్ని
వ్రాయ శేషాహికిఁ జెప్ప నశముగాదు 134

ఉ. వందురుఁ దజ్జము స్వేదలి చాన మొగమ్మును బోలలేక లోఁ
గుందుచుఁ గందు పేటివి దిగొమ్మకుందాశశి రేఖ యయ్యెనే
మందుము గంటెనైఁ బురుడాడు నటంచును దమ్మికమ్మనూ
వందముఁజెంది వాడఁబడి చాలక యమ్మౌలలో మునింగెడిన్ 135

చ. భ్రమరము చంపకమ్మును విరుద్ధ వైరమిఁ కేటికంచు నీ
క మదిని వేలు వేలుగను గానఁ దువంబొనరించి దైవ యో
గము మెయి భావుకేక్షణ నికాయము నాసఁగఁ బుట్టి యోజన
త్రయముగను వైరశుద్ధి సహవాసము గల్గను రెంటి కొక్కచోన్ 136

శా. లావణ్యాంబుధిగాన నీరమణి చాలన్ నాలు రుద్రాంకితన్
శిఖన్ గాలి షికారు సేయునని యాశిక బుమ్మండిదెన్
నానద్వ్యాయుగ బద్దదామముగఁ దన్నా సాత్మనేత్రంపు మీ
శ్రీవందాలుగ వస్త్ర వాటిక బులాకీ లంగరై వ్రేలఁగన్ 137

చ. వివికెల గంధితో నెనయు వేడుక నీటఁదనం బొనర్పఁగాఁ
గుచ పద పాస్త నేత్రములకు న్సరి రాదనఁ దమ్మి యెన్నికం
గుచ గము పోరు మాత్ర[illegible] యా
ప్రసవయుక్తరంబు గాదె నగ పద్మగణంబుల కెల్ల కాలమున్ 138

చ. మధుకరి యామె పెన్నెఱులమాదిరి గానక యొంటికాలిపై
నధరముఁబోలనేగి జలమ్ము చని రెండవ కాలితో నతి
ప్రధగతి నాదరించఁ గని భంగము బొక్కట రెంట మూటమున్
మధుకర వృత్తిఁబూనుకొని మాంద్యము పెంకితులందఁ గూయిడున్ 139

ఉ. నల్లని భ్రామ పామకటి నాకువు నెల్వడి గల్ల నందుగా
మెల్లగ సాగు వాడయిని మీలను రెంటిని బ్రింగజూచి యు

తుఱ్ఱి మయూర పింఛమును గొప్పునఁగాలవి యుంచఁ జైకఁ గో
వ్రాల్లక యూఁగె నీ పిఱుఁగు నొందిన భద్ర సుభద్ర యేమమా 140

ఉ. మదలి యనంగ రాజ్యసిరి శోభిత లక్ష్మికి రాజధాని యే
కద యదియట్లు గాదనినఁ గట్టిన తేరు పెడిమ్ము తేజియున్
వదలక సవ్యహాసములు బాణము లౌటని శంఖ కాహళుల్
మదగజ ధర్మ కుంభములు మానిని మేన జెలంగ నేటికిన్ 141

గీ. అందమూను మొగమ్ముతోఁ జందమామ
సామునకు రాక యుట యేగె మామ పోల్కి
కందు వృద్ధిక్షయంబుల కందుఁ జెందుఁ
గావనీ కలంక వికృతి గాన కాన 142

క. చిలుకల కొలికి తమాలతఁ
జిలుకుము పెలతేని యెలుఁగు చెలువులు పలుకుం
జిలుకలకుఁగలుఁగు సుధభ్రమ
చ్ఛిలుకల మృదు వచనరచన చెలువ పలుకులన్ 143

క. పలువరుస లలన కలరుము
బలువరుస లవరమూడి పకపకనగుమున్
బలు గడిగిన ముత్తియముల
బలువిడి నంచలకుఁ గలుఁగు బడిబడి నడలన్ 144

క. శశాంతయుననుయని నా
రి కథపుండాను మదుట లిఖియించి మదుల్
శ్రీకారము తుదమొదలను
శ్రీకరముగఁ బెట్టె ననఁగ జెవులలరారున్ 145

గీ. అంగమును జూచినంత ననంగు దారి
బడి మరుల్గొందురని మరుండడరి తనదు
చాప యుగ్మము వెక్కిడి నాకరముఁగ
ద్రోలవిడె నన నరి కనుబొమలుఁ గొప్పు 146

శా. ఆకాశంబున సైంహికేయుఁడహిత్వి యాజన్మ వైరంబునన్
రాకా చంద్రుని మ్రింగ పోగ వెతకోర్వఁజాలక బ్జారి భూ
లోకంబందును గందు దాఁచి యిటవో లోలాక్షి వక్షమ్మై
దాకొన్నాఁడని పొంచె రాహువనగాఁ దద్వేణి రాజిల్లెడిన్ 147

చ. బిసరుహనేత్ర బాహువులు వేమరు తామర తూండ్ల మాడుగాఁ
బోనఁగ దటంచు వాదనకుఁ బోకుఁడు మీకు రుచింపఁ జెప్పెదన్
బిసముల కుంతమందు నరవింద ముఖంబు వహించి విమ్మన
బ్లోనఁగ సతీ భుజాంతముల నేటికిఁ బద్మము లొప్పుచుప్పుడీ 148

సీ. విధు బింబమున నుండి సుధ ముష్టిఁ బెకలించి
విధి వధూముఖమున వేయనదియు
వెలదికి స్మితమయ్యె వెల్తి యేర్పడె నెల
కరి లాంఛనంబని యంద్రు జనులు
నాకొలంత మఱల్పనజాఁడామె మధ్యంబ
పాటించి తెగటార్చి పైకిఁ జల్లె
నది చంద్రులోఁబడ కబ్రంబు నైఁబడి
మెరుపయ్యె నెలవెల్తి తొలఁగదయ్యె

గీ. పైగ సతి మధ్యమందు నాభామొదవె
నిట్లొకటి సేయఁబోనఁగె వేఱొకటి భక్షి
తేల సిలకు నేన శాంతారు జాపరంతు
పూతి గందోఉభవత్తమ పోల్కి గాఁగ 149

క. పలుకుల కులికిపడును సతి
పలువరుసయు మోవి యలుసు పడలిఁకురులకున్
బలునడలు నడుమునకుఁగుచ
ములు మలుకు విదేటి చిత్రమో కనుఁగొనుఁడీ 150

క. విచికలగంధి కనుంగవ
కువయుగ్మము కచభరమ్ము కురువుమ దీనన్

ప్రమదముగఁ దన్ను దాఁగవి
సవరింపుము శీఘ్రమె భయమోక్షముడీ 151

గీ. లంపగాదిది లావణ్య జలధిగాని
మత్స్య కచ్ఛపకుముద పద్మ ప్రవాళ
శైవలావర్త మౌక్తిక శంఖభంగ
ముఖ్యమవ్విత్తి నల్లట యొనయనేల 152

గీ. సర్వలోకోత్తరుండైన శౌరితోడఁ
బుట్టు నగుటనో తల్పను పురుషవర్యుఁ
పాణిఁ బట్టుటవో మానుభద్రతోడఁ
బోలు సుందరి యెందును బుట్టలేదు. 153

వ ఇట్లు ద్వారకజనములారకపౌభాగ్యోన్నిద్రయగు సుభద్రరూపరేఖా విలాసాదుల
విడరానివిగాఁ బలు దెఱుగుల నొఱుగు తెఱుగులు లేకుండ వ్రాక్కొచ్చి
యొప్పులొలుకఁ బూనగ్రుచ్చినట్లుగఁ జెప్ప విప్పమ్ముందు చెవుల పండువుగవివి
మెచ్చుకొని యామచ్చకంటిఁ దనకంటఁ గముగొంట కెప్పుడెదువువో యని
వోరువ్విఱల్లార నామెను గూర్చి వినిన యంశమునె సంశయ విచ్ఛిత్తి యడిగిన
నడువున నొకసారి మఱియొకసారి యడిగియు మగిడిమగిడి వేసారులు
వేసారక గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగి తెలిసికొనుచు నుచు కోరిక లీరిక లెత్తనత్తఱి
యబ్బిత్తఱి కడకేగ నమకట్టి యుండ నందునందు నుండక్కడకుఁ
జాక్కియూఁడిపడి నట్టు లాడఁబోయిన తీర్థమెదురు వచ్చినన్నట్టు వెతక
బోయిన తీగ యఱికాలఁ జుట్టవేసి కొనినట్లు తలచినపుడ కొలచిన
యున్నదైవము మునుకొని మొలచినట్టు తలవని తలపుగ విజయము సేయ
విజయుండు తనకు బ్రాణబంధువు విష్టదైవము తోడు నీడయు
నేడుగడయుఁగాన నవ్వేణుగాన ప్రియునకుఁ గవ్వడి సర్వాంగాలింగిత
భూతలంబుగా సాష్టాంగ దండ ప్రణామంబు లాచరింప నెవ్వరి కెవ్వలను
మనవు మఱువుల గోచరంబు గాని శ్రీకృష్ణదేవుండలవిఁటువ చతుర్భుజంబుల
నెత్తియెత్తి కౌగిలించుకొని యీయాయా నీతలంచిన తలంపు లంపులేకయు
ఫలింపఁగలవు క్రొత్త పెండ్లికొడుకవు కమ్మని దీవనలిచ్చి కుశలంబడిగి కొన్ని

నీకలందుండి తన చెలియలు సుభద్ర యందతని మనమ్ము ఘనమ్ము
గఁదవులుకొని యున్నట్టు దెలిసికొని దవులమున్న నటించు నని కలిసి వచ్చినట్టు
ఘటింపఁజేయ దుర్ఘటమ్మని యతని మనోరథం బొడఁగూర్చు వాఁడై ద్వారక
చేరికగాన నందముక రమ్మని దయదొలక మృదుమధురమ్ముగా నోటియార
మాటలాడి వేడ్కనతని తోడ్కొని పోఁదలంపున నామలింప నామంతింగల
పనియు నంతి యగునని యంతికముగానవచ్చెదనని పార్థుండు తనకు
చిత్తము బడఁజేయుదు నాపై దయ యుంచుమనినాపై తృష్ణ్యప్రేయుని
జల్లఁగ దోకొని చనియతని యతివేషంబున నుండుమని తనయింట
మరుంగునడ నొకచోనుండ నియమించినఁగ్రీడి తన యతిమానుష వేషంబు
దాఁచి యతి వేషంబు దాల్చియు నతిమానుష రూపంబు చూపఱుల
చూపులకు నోపిక పోఁజేయఁదగి యుండె నాకృతిక యతికి వరివస్యసేయ
ననశ్యముగ లావణ్య సముద్రయగు సుభద్ర కృష్ణు నానతి నేర్పడి విజయుండను
పందియమొదమినెప్పుడు మనుష్యుని బోలిన మనుష్యులుందరా యనియు
మతియొకప్పుడు కొలందిరాని నానతివంబుగా ముసుగిడి యాయతికిఁగాన
రాకుండ చాటునడమాటున దాగి తన్ను సత్యారుక్మిణులు నాయతి నాయతి
కరుణకు బాత్రురా బన గుదువులేయని కాలము ననుసరించి మేలము లాడ
విజయు పీదదునకుఁ గన్ను దవిలి యున్నను మున్నట్టు శివ్యరికం దెలియకుండ
నటించును నాయతి నాయతి శుభమ్మేయుమునడిగి తనకు మగడౌనఁడగు
నోయని యుడుగక తనకు మేనత్త కుమారుడు నతియగునా సెలవాఁడగునా
యని మెత్తమెత్తగ గడునడి నడిగి తెలిసికొని యర్జునుండు నరుండగునని
యాక్షమముగ నాయతి నడునిన నినియు నినని దానివలె ముసిముసి నగవుల
నామాటలు గిటునఁ బుచ్చును సాముద్రికము చూడుడని తన చేయయ్యతి
కిచ్చి చూపించిన నిదియగు శుభలగ్న మని యాయతి యామెచేయి బట్టుకొని
నీ మనంబున గల వాఁడిప్పుడ నీచేయిఁ బట్టెనని మాచనగాఁ దాని
యాపార్థుండని చూచాయగా నతండు దెలుప నీయతికి నామతి యిచ్చి
తాటేలనైతిఁ గదాయని యాతని మెలంగకయ నీలిని దొలంగ బోనా యన
నీచేత నీమతి చిక్కియుండ నెటు తొలంగి పోయెదో యదురాజ పుత్రి
పోపోకుమని యాకుహనా భిక్షువు సుభద్రను మెన్నాడి కూడంబోన సముత్సుకున
జట్టుపక్ష్కులవారందరు వారల నిర్భర సాహాద్దంపతులుగ నీవొవు మండి

యాయతి పార్థుండని దేవకీ వసుదేవులకు సత్యారుక్మిణులకు హరివంశ బూర్తిగా సుభద్రకు స్వామిభవము వలన నమునగాను తెలిసి పాణిగ్రహణము కించి సూర్యావంబుగ నటుకు మున్నె సర్వవిధముల నిర్ణీత ప్రాయమైయుండె సుభద్రా పార్థులన్యోన్యరాగంబులు గూఢంబులు గాఢంబుగా నరాగములు గూఢములుగా తగిలి యొండొరులు వరగడియ యేవి విడియుండలేక బాలిచి గొన్ని పోలిందేలు చుండిరి.' కవ్వడి యెవ్వరికిఁ దెలియకుండ మౌనవ్రతంబుదాల్చికొని దొంగనాకట మంచము వేసికొన్నట్లు వేచియుండె. వాసుదేవుండెరుంగ నట్లు బలభద్రాదులతో గలిసిమెలిసి యుండియు మునలికి దెలిసిన చెవలికగా సుయోధనునకు సుభద్ర నిప్పింప దలంచి యుంటనే సవ్యసాచి కిప్పింప నీక యుద్ధము గొట్టు నన్న తలంపెఱింగి హలికి హరి తెలియ నీయక యుండె. ఇటులుండ వర్షించు వాఁడు తన వాఁడైన గదబంటిని గూర్చుండు మన్నట్లుల ఘటనా ఘటన సమర్థుండగు శ్రీగోపాలదేవుండు తనపట్టునఁ గలండని నూనులు నూనెయు నొకటి తెలివిగలవాడె వెలికిబోవువాడు కదాయని యావధూవరులు తటేవేచియుండి కొండొకనాడు వారిరువురు రైవతక గిరిపై గ్రామదేవతకు జరుగు జాతర గమంగొందము వెనంబున వరుదారు నరదంబు నధిరోహించి కరినగరికిం బోవుచుండ యాదవులు వారవులిదెయాదిఁ గొని హరిప్రేరణంబున దమ కన్నియ కన్నియు బోధించి పార్థుండామె నెత్తికొని పోవుచున్నాడని యాదవులు నాకురు నీరు వెన్నవిలి యాను సుభద్రముగ విడి యా సుభద్రను విడుచు నట్లు పెట్టిపోనియెడ నిమ్నమాశరముల పాలొనరించెదము. నీవు నరుండవైన నేను హరుండనైన నేమని బెదిరించి శరజాలంబుల విడిన నామధ్యమ పాండవుఁడవలీల వారల నెల్ల నోడించి నోనాడ నేసిన సుభద్ర సారథ్యంబున వారల నెల్ల వెనుకఁ బట్టించి తన కరిపురంబు తెరువుఁ బటించి రథారూఢులై వధూవరులు పోసాగిరంతట నిర్జితులైన యాదవులు ద్వారకకుంజేరి యాదవేంద్రునకు దద్వృత్తాంత మంతయు నివేదించిన శౌరి పీతాంబరాది వ్యజనంబులతో నర్జును పోకకు నగవంబని లేదనియు మన పైతృష్వసేయుడు తన మాతుల పుత్రుంగొనిపోవ నతండు తగడే తల్లి దండ్రులు సమ్మతించి యిడకున్నందునయ సుభద్రనతడేల కొంపోవు వారల యభిమత మెట్టిదో తెలిసి కొనక యతని వెనుకన బోవుట మీది తప్పిదము గాదె యావుండ దూడయుండ గుంజనఱచునే కాన నాతని

వట్ల విద్వేష ముడుగుండని శౌరినివారించి యోదార్చిన విని యంతట
బలభద్రాదులు శోక విడిచిరి. సుభద్రార్జునులు కలిసియు ప్రయాణంబుల
హస్తి నగరంబు దరిసి సుభద్రను ముందు గోపికవేషద్రౌపద్యాద్యంతఃపుర
స్త్రీల మనస్సులు సమాహితంబులు గావించి సభార్యుండై సభార్యులైన
ఫల్గునుండు పురంబు ప్రవేశించి యందు స్వస్థ చిత్తముతో నుండ నింతలో
హలి హరి సాత్యకి ప్రముఖ యాదవ వరులు దేవకీ వసుదేవ సహితమ్ముగా
హరణమ్ములు సంపూర్ణముగా గొని తెచ్చి వధూవరుల కాప్యాయనమ్ముగా
నొసంగి సుభద్రార్జునులు క్షీర నీర న్యాయంబున నుండగఁ గనుల పండువగా
గాంచి కతిపయ వాసంబు లచ్చట నుచ్చటదీర వసించి యింపుగ
సంపదములంది తక్కిన వారలందఱు స్వపురంబున కరిగి సుఖంబుండిరంత
కృష్ణుండు పార్థుతోఁగూడ నింద్రప్రస్థ పురంబున నుండె నంత కొంత
కాలంబునకు.

154

గీ. భద్రమతి సవ్యసాచి సుభద్రయందు
మన్యుఘాతారి ఘనునభిమన్యు మాన్యుఁ
గనియె సుతు హితు విధు వంశకరుని ధరణి
మరుని నెగులొని సేయు సమరు వరాంగు 155

ఉ. ద్రౌపది యందుఁబాండవులుదారుల ధీరులఁ జారు మూర్తులన్
బ్రాపున గ ంచి రేవున నృపాలురు బాలుర నేవు రేవురన్
జాన శరంబులందెదురఁ జాలఁడు వారిని జామదగ్న్యుఁడు
ద్దీపిత లాజి నయ్యలకు దీటుగ వచ్చును ద్రచ్చి చూచినన్ 156

గీ. మౌని కులపతు లతులముగ
శౌనక ముఖమునులు దీర్ఘ సత్రము సేయున్
బూని యహర్నిశ మాజ్యం
బానఁగ మందాగ్ని బడియె నగ్నికి నై 157

క. వివిధ మహౌరధి గాన భు
వివిధము ఖాండవము దగల బెట్టింపుఁడు తీ

ఏ విధాత్మ జాడ్య మడుగ జ
ఏ విధము వేడగదగ్గి విని వృష్ణినరుల్ 158

క. ఖాండవము దహమవే నా
ఖండ లురవ మాగి వారు గాల్పింపంగా
మెండుగ సకలోద్దేశము
మండి యడఁగె మిగుల దొకటి మందున్నైనన్ 159

గీ. అశ్వ సేనాహ్వయంబను నహియొకండు
తల్లి తోఁగూడ నందుండి తలఁగఁ జూడఁ
గ్రీడి వోపీక యాగినఁ గిలికెఱుగ
మరగి కఱఁగెను బగబట్టి యురగ మరిగె 160

క. అయురగ మరిగి మరిగియు
యాయుశ్శేషంబు కలిమి నలవడి రాధే
యాయుధముగ మృధమున విజ
యాయువుఁగొన మండి తాని హతమయ్యె సుమా 161

వ. ఆవిధబంతయుఁ గర్ణార్జునుల ప్రధనంబు వల్ల తన్నిధనంబు తీరు తెల్లమిగ తెలియనగు 162

వ. అంత ధర్మరాజా రెండవ యమ ధర్మరాజం బోలె నింద్రప్రస్థ పురంబున ననుజ తనుజ తరుణీ సహితమ్ముగ హితముగఁ దమ్ముగని జనమ్ము సంతసిల్ల నెంతనమున నివసించి గొప్ప రాజా శిల్లఁ దటిదప్పకుండఁ దప్పక లూరి యప్పనమ్ములుగఁ గప్పమ్ము లప్పమ్ములప్పనసేసి యరిగాపులై వఖముఖముల నుండి వచ్చువచ్చు బళ్ళు బల్ల కొలంది కొలంది యుదరాకుండ రాఁగ వాగ తురగ రథపదాతి చతురంగ బలమ్ములతోఁ దమ్ములు నలువురు నలుదిక్కులకు వెడలి దండయాత్ర సేసి దిగ్విజయమొనర్చిఁ తెచ్చిన కానుకలు కవకవు రాసులు మానక వచ్చి తండోప తండంబులై మెండుకొని యుంటవిండుకొని యుండె, వివిధసమృద్ధి నవపెరధులు గల కుభేరుతోఁ దులదూగుచుండి యుధిష్ఠిరుండు తాఁబెట్టినది భిక్షగఁదా బట్టినది రక్షగదానన్నది కక్షగదా బట్టినది

బంగారముగాను బెట్టినది పింగారముగ మూరెల మట్టములు పేరి తమ్ములిమి
కెలమి పెందలాట్ల మరభిత్సు దైవందివాళి వృద్ధిగ మూని బృంద
మయుల్నాగలా భాగ్యతులై విందులఁ దవియఁ బరమ భాగవ తోత్త
ముఁడవిపించుకొని గోవిందుని కృపపైఁ బాలు పక్ష పేలబాకు పిముదమత
సకల ప్రాణి కోటియు విరహాయముగు పతని పరిపాలనమునఁ గలిగిన హాటుని
వేయునోళ్లబొగడ వెగడి విలుగు తలుగు లేని మూర్ధన్య పదవి యొదవి
తనయందుఁ బ్రజలు ప్రజలు యందుఁ దాను పెట్టుండవలయునో యట్ల
యుండి పరప్పరాను రాగంబు నన్యోన్య ప్రేమయు, మఖప్రదముగాను రాజన్య
జనక భావసాజన్యమునకు కొఁజనక యూపాజన్యము స్వామి భావ
సంబంధములతో నెయ్యముగ వియ్యమొంద నొకనాడు ధర్మరాజు విందు
వళదీర్పి యుండ బుద్ధి విశారదుండును దమరుని విద్ధితశారద నారదుండునగు
నారదుండరుదెంచి సర్వలోకపాల సభలనందు వసించు రాజులను దెల్పి
పాండురాజునకు శ్రేయోదాయకముగా రాజసూయ యాగమ్మొనరింపు మని
ప్రేరేపించ విని యావ్యాపారము భవ్యాపారమ్ముగ గొని శ్రీకృష్ణదేవునికి
వినిపించిన నమ్మహామహుండు హర్షించి

163

చ. ధర్మజతోడఁ గృష్ణుఁడని దర్పముఁబొంది సమస్తరాజులన్
ధర్మము రాజసూయము నొనర్చుట యుక్తము గృష్ణమాన్యమున్
మర్మము విప్పి చెప్పెదను మాగధుఁడుం బెదురింతలేక దు
ష్కర్మఁధర్మఁదూరణ కర్మకుఁడంచును పేరుమ్రోగెడిన్ 164

మ. యశముప్పొంగ వానికిం గుడిభుజంబై పూని తప్పేనలన్
శిశుపాలుండును పాలమ్మొనరుచున్ జీతమ్ము భత్యమ్ముతే
కశవార్థమ్ముగ వచ్చి వానిదయకై యందుంద్రు సేనాధిపుల్
పశులై మంత్రులుగాఁగ హంసడిబికుల్ వర్తింతురే కోదయున్ 165

ఉ. హంసుడు వాని తమ్ముఁడు డిభాగ్రణులై యొకనాఁడు వారుపై
కంసులు లొక్కి పెట్టుగనియున్ గని మన్నియుపాయ మాజితో
హంసుఁడు చచ్చె నచ్చటకు వార్తయి మోడిచికుండ నమ్మి న్వ
ధ్వంస మొనర్చి కొంవడఁగె వార్ధి పడంబడి చచ్చె హంసుడున్ 166

ఉ. చేయఁగలట్టి ప్రెగ్గడలు చెల్లిన చెల్లి. జరాతనూజుఁడున్
గాయముఁ దిన్న బెబ్బులియు గాయము జబ్బయుతెక్కలెక్కుటన్
బోయిన పెక్కి కోరలుడిపోయిన సర్పముఁబోలుచు న్మృత
ప్రాయుఁడుగా సహింపఁజలపట్టితమేని పుడోడు వాఁడనిన్ 167

గీ. పేర్చి బార్హద్రథిం దెగటార్చి తేని
యరయ నెఱవేఱు రాజసూయమ్ము యమ్మ
గాన క్రీడిని భీము వేగాన నాదు
తోడఁ బంపు జరాసంధుతోడఁ బోర 168

మ. అన శల్యారియవె న్యదుప్రవరుతో నయ్యాహరి మాకు నా
యనువుం దల్లిని దిక్కుప్రముక్కువెలి వియ్యంబొజ్జవువ్వెజ్జపి
మనే నాసను సంగఁదమ్ములను మాకత్యై సమల్గార్యమున్
మనసం గర్తవు గానఁ జిత్తము బడిన్భావించి తావింపవే 169

వ. అనుడు శ్రీకృష్ణ జిష్ణు పావనులు పావన స్నాతక విప్ర వేష ధారులై యత్యంత
సంతోషమ్మునఁ గదలి
170

ఉ. ఆవ్వన లేచి మువ్వురు గిరివ్రజ మన్పుర మేగి మాగధున్
జివ్వకుఁబిల్వ వాఁడును నిశీధిని బారుల కేల విప్రవాఁ
గవ్వడి వాఁడు విప్రులను గాము వృకోదరుఁడీత డే హరిన్
దవ్వులనుండి వచ్చితిమి దాయవు నన్నిఁ బట్టి చూడగన్ 171

వ. అవియిట్లు యదువుంగవుండు తమ విజ్ఞప్తి యున్నది యున్నయట్లు తెల్పి
గొల్పుగొనుమతిఁ బోరికి వాయితమ్ము గమ్ము తెమ్మనుటయు
172

చ. అనవిని యాబృహద్రథజుఁడాజ్యము వేల్చిన కేలి పోలికన్
గనగన మండి లేచి విరకాలము మండియు వేచియున్న నా
కనువుగ మల్లయుద్ధమిది దబ్బిన భాగ్యము కల్మినంచు నం
దనువకుఁ గట్టి పట్టమును దాఁదగ దాతెను భీము నామునన్ 173

సీ. పడి జరాసంధుతో పడముడి పిడిగ్రుద్దు
లాటకుదిగి చేతి తీట దీఱ
వితఁడాతనిని వాఁతఁడితని నాతతముగ
వోలి నేలను బెట్టి కాలఁజములు
నిట్లు పోరి రొకింత హెచ్చు తగ్గులు లేక
యెట్టకేలకు భీముడెప్పి దాయ
మెడబట్టి నేలపై బడవెట్టి దాకాలఁ
బెడ కొత్తి పెఱకాలఁ బెనయ బట్టి

ఆ.వె. క్రమ్మి పచ్చిలాటకమ్ము చీల్చిన మాడ్కిఁ
జేత మాగధీశుఁ జీల్చివైవ
రెండు పచ్చెములు నొక్కొండు గాఁగలియును
నెప్పటట్ల వచ్చి యెదిరి నెదురు 174

క. దానికి వెఱపడి శతశత
దాని బలుండడుగఁ దద్వధ విధము సెప్పెన్
దా నీరజాక్షుఁడతఁదరిఁ
బోనడఁచెను వ్యత్యయముగఁ బొదిగి తునియలన్ 175

క. ఇటులా కుటిలాత్ముని హరి
పటు విక్రము డనిల సుతుని బాహుల కెఱగా
ఘటియించి రాజకోటికిఁ
దటుకునఁ జెఱయుడిపి యరిగె ధర్మజు కడకున్ 176

బంధురవృత్తము:
అనుదినమునుగనియును మఱిఁగనఁగా
నానలు గొల్పెడు శిల్పములున్
గనుగొను జనులకు బడలికలడఁగన్
గ్రాలు కెలంకులలంకృతులన్

మనమున కెమ్ముగ నొనరిచి మయుడు
　　నొమ్మనుగ దానమాన సభన్
ఘనమణి రుచుల శమన తనయునకున్
　　గమ్మల పండువుగా నొసఁగెన్ 177

ఉ. ఆసభయందు ధర్మజుడు నాసభయంబున బెల్లరాజు లా
యా సదుపాయవాలు జనులొసనఁజేసెను రాజ సూయమా
యాసము వాసి వ్యాసముఖులశ్లీ ముఖంబెటఁ గానమంచవన్
నాసము ద్రేలువెట్టికొని నాలుకమంగొఱుకంగఁ జూపటుల్ 178

సుగంధి

రాజసూయ మందు ధర్మరాజు భీష్మవానతిన్
బూజసేసెఁ గృష్ణు సర్వపూజనీయు దానికిన్
రాఁజి యోము మండి చేదిరాజు నిందసేయఁగా
దేజు మీఱఁ జక్రధార ద్రెంచె శౌరి వైద్యునిన్ 179

వ అట్టి రాజసూయ మహాధ్వరంబున రాజరాజగు దుర్యోధనుండు దానధర్మాదులు సేయఁ బెత్తనంబు వహించి మహింగల ధనమంతయు యుధిష్ఠిరునింట జేరెనని యడిగిన వారి కడిగినట్లు లొసంగుచుఁబొగుగింట జూపరా నాపెద్ద చెయ్యి యున్నట్లు ద్రవ్యంబెల్ల రెండు చేతులంగొల్లవెట్టుచుండి మయనిర్మితమైన యాసభాస్థలి చిత్రవిచిత్రంబులు గనుంగొను వాడై సుయోధనుండందొక నాఁడు తిరుగు చుండి యేపు మీఱు మయు శిల్పనైపుణంబు బెఱవారు వెఱవాద వెప్పుడుగన్నను సజలప్రదేశంబుల జలంబుగనను నిర్జలములు సజలములుగ సద్వారము లద్వారములుగ నద్వారములు సద్వారములుగ సమతలములు విషమతలములుగ, విషమతలములు సమతలములుగ గానంబడుంగాన నాగాంధారేయుండు శిల్పదిదృక్షా భారదారేయుండై చెప్పనలవిగాని యాగొప్ప సభయందలి విచిత్రములుతప్పవేయక కనుగొనుచు సందుగొందులు తిరిగి వెఱగందుచు దానియందము చూచిన కొలంది వింకచూడముచ్చటగనుంటనమందానంద మంది ముందు గనియెద గాక యని యప్పటికి తిరిగి చనుచునొక

విశ్వలతలముగని పేరెగఁ దట్టైన దట్టంపి బిగఁగట్టి కచ్చుబట్ట నెగబెట్టుకొని
నజల నిరాకరముగనెమ్మెట్టువేల యని తత్తరముగ నడిచి కుత్తికబంటి నీటంబడి
బుటుకలు వేసి గుటకలు మ్రింగి తడబడుచు దడిబట్టలు పిడిచికొని యొడలు
తుడుచుకొనుచు నొకకోగోడ లేదనుకొని వాటముగ నడిచి కవాట మడిచికొని
మనలు నెడ నొసలు బొప్పిగట్టిన నొప్పి నప్పప్పాయని పాణిని ఫాలతలము
నిమిరికొనుచుమిట్టపల్లములు నొకటిని మతియొకటిగ నెంచి తత్తుపారవు
కారియులను కెందుము నీతండ తండ్రికి కొడుకే కదాయన్నట్టుకే యుద్దేశంబు
గానేరక తన దంతరాళము నుండి ప్రోవి తెలుంగెలుంగ గ్రుడ్డియెద్దు చేనఁబడిన
వడవున దరియుంచు గావక నయుప్పతిప్పలు పడుచుండ బాంచాలీ
వృకోదులందరిన యుండి యతని యవస్థలు గనుగొని యప్పట్టున పట్టరాని
నగవొగని ఫక్కున నవ్వ రారాజున కది చచ్చిన చావై కడు సిగ్గునడిని దాయనని
వీరు నన్నింత వింతగ గేలి సేసిరి గదా వొరయేదాయ బారియలేదాయెఁగదా
యని వానమూని మగఁడు తనను మొత్తినందునకుఁ గాదు సవతి చూచినందున
కవినట్టు యొట్టనో యెట్టకేలకు వెలులాతనికి బదుగుటిలో నగుబాటున
కగ్గమ్మైనిడి వెలిమచ్చులకుఁ బాండవులఁగూడుకొని తోడని పీడికొని యచ్చట
గదలి మెదలకుండ దన కరిపురి కరిగి మలగెడి యుల్లంబుతో తండ్రికడ
కుఁబోయి ప్రణమిల్లి తనపాటును భంగపాటును లోనుగాగల తనమది
నొప్పినంతయు సెప్పి యంగలార్చిన గన్నీరు మున్నీరై కడుపల గొలంది గార
నడలుచున్న తనతనయు నిగతము మూరార్చి ధృతరాష్ట్రుండిట్లనియె
180

గీ. ఎందుకేనిటికీనా యనకానరణియెందుల గండెదు హీమని కరణి
నందియుమును పీడు చాల వైభవము సౌఖ్యమ్ము సోదర సహితమ్ము పొందు
యెందున కెందునకే నీమతమున సేవగించక నొత్తునే పనిక్షైన
బొందుగఁ బియుంగఁ బూనితి నేని పుణ్యమో పామో పూని సేయింతు 181

క. జనకుడు సమ్మత మొదవగఁ
దనకట బరవశము నిచ్చి దయదొలుకాడన్
మనమారఁ గబల్కి గొమఁదు
గొనకొని యనుకొనియె కోర్కి కొనసాగినటుల్ 182

క దుష్ట చతుష్టయ మొకటొడ
విష్టముగా గూరుచుండి యట బాండవులన్
గష్టములఁ గుడిపి రాజ్య
భ్రష్టులుగావింతు మంచు భావింప తఱిన్ 183

వ. దుష్ట చతుష్టయాంతః ప్రవిష్టుండు నిష్టుండు నతుల యుక్తి శాలియు
మాతులుఁడు నగు శకుని యక్ష విద్యా విశారదుండుగాన భాగినేయుఁడగు
గాంధారేయుని కిట్లనియె

184

ఉ శకునిని నక్షవిద్యను విపక్షులన్ గెలువంగ నేర్పునే
మ్మికముగ నేరులేరు హనుమంతుని ముందర కుప్పిగంతులా
ప్రకటపు జూజ మేర్పరుప పార్థుల గెల్చి తదీయ వైభవం
బొక నలుసైన వీడకిటు లోర్చి దనివ్వ దనీకు సర్వమున్ 185

క అనిన విని వోలు నని త
క్కిన వారలు సమ్మతింప గితవ సుబలజుం
డనువుగ ధృతరాష్ట్రునకు వ
వినయముగాఁ జెప్పె మతులు విఱుగన్ నతఁడున్ 186

వ విదురునిఁబిల్చి ధర్మజుని పిడక యాడకు రాగ నక్షో విదు రుచిపుట్టఁ జెప్పి
మనవేడ్కను దోడ్కొని రమ్మటంచు భా విదురువ లబ్ధికైవనున వేవని యాతఁడు
ధర్మరాజు నీ విదురుని శ్రేష్ఠ మూనకు ముపాన మటంచు జెప్పి తెచ్చినన్
ధర్మరాజు శకునితో జూదమాడంగ వంగిన భీష్మాది కురు వృద్ధులు వలదుడుగు
మని చెప్పి చెప్పి వేసారి కట్టకడ కిట్లనిరి

187

పంచపాది:

ముడి విడి చూడు మూవరకు మూలము జూజము తొల్లి నైషధుడు
దుడుగక యాడి ద్వాపరుని కోడి చనెన్ తన కట్టు బట్టతో
విడువఁడె బట్ట బోకుమని పెద్దలు బుద్ధు లెన్ని చెప్పినన్
విడువక యాడి యాశకుని పిక్కిలలోఁబడి ధర్మజుండు తా

పవనుడి తోపుగా దనుజ వర్గము దుర్గము వాలిపోదిగా 188

ఉ. పోవిధిఁ బాండవాగ్రజుఁడు నెల్ల పణంబుల మోటు వోవుడున్
తీవిని దుస్ససేనుడు వడిన్‌జని యంతిపురంబు లోనికిన్
ద్రౌపది నీడ్చి తెచ్చి సభయూత బహిష్టను తాకఁబోకుమఁ
యొ్య వలదంచు కృష్ణయన నాగక యూడిచె నామె పుట్టమున్ 189

క. ఆమె పతివ్రత గావున
నేమనిఁ దలఁచెనొ మదిన్రమేశుని గృష్ణ
స్వామి కరుణారసమ్మున
నామహిళకు వల్వ లక్షయములయ్యె మెయిన్ 190

ఆ.వె. లేగి విప్పి విప్పి తెక్కలు వడి దుస్స
సేనుఁ దూరకుండె సిగ్గు గలచి -
వనిత నాదు తొడను వచ్చి కూర్చుండుమ
టంచుఁ గౌరవేశుడవహసించె 191

చ. పడిముడి పల్కి బాములుకుఁ బట్టగఁ జాలని యుల్క దృష్టిలో
నుడుకుచు దుస్ససేనుగని యొట్టిడి నో వదియించి నీ యురం
బడఁరగ వచ్చి రక్తమును వానెదఁబావ సుయోధనున్ వడిన్
దొడలును దెంతు నాగదను దుర్గతి కింజనువాడ దప్పినన్ 192

వ. అని ఇటులత్యాగ్రహంబున పదవుడిన యాపేడిమదుబమ్మదిం దశ ద్వాదశగ్రహపతుల యోగవద్యోష్ణతనహాసింపలయకాలకేలి పోలికననుకరింపఁ బ్రళయ కాల రుద్రుని కోపంబు భీమరూపం బెత్తినట్లు దపింప బెదవులు చలింప నత్యంత రౌద్రాకారుండైన వృకోదరుండు పెట పెట దంతము ల్గొఱుకుచుఁ గన్నులు నురలు విస్ఫులింగంబులింగ లమ్ముల వలె సభవారిపైఁ బడ నహవఱబుఁ దక్షిగహవంబు దరికొన్న దుదరునామొుక్కో యువ నక్కల పాంసనులగు సుయోధనాధుల మీఁద పుఁడిపడి వీక్షించుచు నదిచిన నుడువుల నదువున విని పదముడి తీక్ష్ణప్రఁ బ్రభవ లాఘవంబె నెదుర్చంగల వాఁడని కదువడిఁ గడగడ వడఁకన్ వారా సభయుందొక్కఁడైనఁ గానరాదైరి.

మఱియు నటుకు ముప్పు కృష్ణను గని తటకాపడఁ జెలఁగులక వెఱి తగులమునఁ
దవిలి యుండు ధండిముగఁటిమిగల మగని నిందేరవేవేరికొనుము మగువాయని
కారుణ్యంబున కర్ణుని కఠోర వాగ్ధోరణికి నసాధారణముగు కట్టల్కవొడమి
పుడమి కదింప ఫల్గునుండుతనిఁ ద్రుంప నపుడె తెంపు సేయ సమకట్టియుఁ
దమకింపక తమకింపక సహనంబు సేయుట శుభావహారి బగుసేఁత
యనియుఁ దగుసేఁత యనియు నప్పట్టున సమయము తప్పవచ్చు ననియుఁ
దనయున్న మూలమున వచ్చిన పొచ్చెమునకు గడువొచ్చి కొనుచున్న భీభత్సుండు
భీభత్సరసము మొగమున వ్రేలాడ నెదిరి భర్త్సనఁ జేయుచు నిట్లనియె 193

పలువగ నాఁడు పుట్టనెడి పాడివి పీడిత సాధ్వి ద్రౌపదిన్
బలువగ వేఱె యొండువతి బల్లిదు నీసభఁ గోరుకొమ్మనాఁ
బలికిన పాపికర్ణుఁదల బాణ హతిందును మాడి యాజికిన్
బలి యిడువాఁడ నవ్వనికిఁ బాసితనే నృడు వాడఁ జిష్ణునన్ 194

అని కర్ణకఠోరంబుగా రిపు కర్ణ కఠోరంబుగా నర్జునుఁడు పల్కి
యభ్యర్ణజనంబుల నెల్ల గలయం గనుంగొనుడు హాహాకారం బెత్తి యాసభ
మహార్ణవంబు వగిదిను ల్లోలకల్లోలంబగుట యు నాయార్భటి చెవులార విని
జనుషాంధ నృపాలుండు తనకోడలికి మనః ప్రియంబు సేయం దలంచి 195

భీముని కోపవహ్నికి దపింత్రు విజాత్మజు లిందనమ్ముల
ట్లాము దొలంగి కన్నవియు నంతటి కాటుక పెట్టవేల నిం
తేమిటి కంచు మాను విడిపించుచుఁ గోడలి కామె భర్తలన్
గామిత రాజ్యమిచ్చి విడెఁ గన్నము లోనవి గుట్టినట్లుగన్ 196

సుగంధి
లోఁగి జావు దప్పి కుప్పులొట్ట వోయె నన్నటుల్
ఱోగియయ్యు వొక్కసారి జాజ మాడి ధర్మజుం
డాఁగ కేగె వెండి కౌరవా గ్రజుండు బిల్వఁగా
పేగి మామమాట యంచుఁ జెప్పు బుద్ధి పెద్దలున్ 197

వ. మఱల సముద్యోతంబునకుఁ బిల్వంబడి జద మాడ వెళ్ళఁగొని వచ్చిన యుధిష్ఠిరుంజూచి యుక్షితవుండగు సౌబలుండు హితత ముండుమం బోలె వెలఁగు వీలు వాలుగని బ్రాక్కుచ్చొధవెల్లయిన సిపారి పణంబున గుణహీనములగు కరితురగధనకనక వస్తు వాహనంబు లొడ్డవలయు దుమ్యాని వలు విలువ గలవి గాన వలుదగ దుఃఖకరములు గాన వాని మానివేయుద మని చెప్పి మఱియు 198

చ. శకునియు ధర్మసూతి కిటఁ జంకలు గొట్టుము నోడువారు గొం
కక చని ద్వాదశాబ్దములు గానము మౌనులరీతిమండి యిం
కొక సమయేరికిం దెలియకుండఁ గుండ వలెన్ జరానే
రిక వయువం గనంబడిన రెట్టి శరత్తు లటుండ గానలెన్ 199

వ. అనుటయు 200

గీ. అట్టిద్రైన యొద్దున కనుమతించి
మఱిపెడి యొకింత యొందఱు మంచిఁదలఁచి
చెప్పినను ధర్మజుఁడు పెడచెవిఁబెట్టి
శకునితో జూదమాడెను జడుడు వోలె 201

క. కుటిల మతియైన శకుని క
పటమున మఱి ధర్మరాజు పణ మోటు వడెన్
జటుల సువహోయకుండట
పటు ధర్మాత్ముఁడట పెతకుఁ బాల్పడె నహహా 202

క. అదిగని యాసహదేవుం
దదరి వడుమఁ దోక ద్రొక్కినట్టి ఫణిగతిన్
మదిఁ గొదుమఁ దగని కోపము
గదురన్సభ బెదుర నవుడు గఱముము బలికెన్ 203

క. సకల జనుల్వినుండీ మా
సకలైశ్వర్యమ్ములోడిచి శత్రులకిడు వా

శకుని శకుని సాళ్వము లఘు
శకుని పతీంద్రుంచు వాఁడ జగమోహనఁగన్ 204

వ. ఇట్లు సహదేవుండ సహ మానా ప్రతిమాన ప్రతి నోద్రిక్తుండై పేదిమి నాడిన ఘన రౌద్రోక్తులకు సభాస్తారు లెల్లఁ దల్లడిల్ల జగమ్మతని దగుఁదగు నని పొగడె సదాచారులైన పంచపాండవులు ధార్తరాష్ట్రులకు సదాచారులై యుదారులయ్యు ననపాయమ్మగు న్యాయమ్మునకుఁ గట్టువడి కట్టువుట్టమ్ములు దక్క దక్కంగల భూషణాది రాజ చిహ్నంబు లుజ్జగించి తమపోక కుమ్మలిక నొందు ప్రకృతి జనమ్ముల స్వజనమ్ముల వలె బుజ్జగించి కించి ల్లక్ష నొక్కలకుం బెద్దలకు నెఱిగి నాని దీనవల ఘన భావ వల నంది తోడని వేడుక దయయుంచుమని పేడికొనుచు వీడుకొను విదురాది క్షేమం కరులంగూడి కొనివనారలు గాగలించుకొని తమ్మహితమ్ము చెప్పుకొని కొంత దవ్వనుగమించి విడఁజాలక జాలి విడఁజాలనెవరులు కాన్పించి యొక్కొక్కరేయక్కడ దిగఁ బడుటయుఁ

205

చ. వడివడి బంధుజాల మరిసంచితుడంచితు డుంచి తల్లిన
య్యెడ విదురాలయంబున వసింపఁగ దామట వచ్చునంతకున్
విడువక ధర్మరాజు తనవెంటను దమ్ములు ధౌమ్యులాలురా
నడివికి వెల్వడెంబడి జటాజిన వల్కలములన్ ధరించుచున్ 206

చ. అడవికిఁ దండ్రులేగు నటి నాయభిమన్యుడు ద్రౌపదేయులున్
గడుకొని ద్వారకాపురము కాపురమై హరియుండదండగా
వడి గడివేలు రన్నిట సుభద్రయె పొగక నందయందఱున్
బడలిక యుంటికంటె గుడి భద్రము యున్నటులయ్యె వారికిన్ 207

సుగంధి

ఓలిఁ బాండవేయులు న్సుయోధముండుఁ దండ్రియున్
బాలు పంచి యాక పైఁగ బాధపెట్టె కానికి
ట్లేల పంపు వారొ వీరికింత కింత కల్ల నం
చాం గోలు బాలగోలునయ్యె వాఁడు తప్పుదిన్ 208

అరణ్య పర్వ కథ

సీ. సాధరంబుగ వెంట సోదరుల్తరుణి రా
    మేదిని పతి కీర్తి మిన్ను ముట్ట
సురసంఘమునకు భూసుర సంఘమునకు మం
    తని విసుగున లేక తనివి గొల్పి
అనగణ్య కథలను ఘన పుణ్య నిధులను
మునులచే వినియును మును కలికి యు
మానినీయుతు సర్వమాన నీయునిఁ గృష్ణ
వల్ల వడుమ గాంచి నతులవించి

గీ. ఘోష యాత్ర నెపమ్మున గ్రూరుడగుచుఁ
గానలోఁబాండవులను నిష్కారణముగ
జెరుపగా వచ్చి గంధర్వు చేఁతను బడిన
వాని దుర్యోధనుని జెఱవాపి పుచ్చె 209

గీ. వాని వరుసలు విడిచి ద్రౌపదిని పదివె
గాఁదలంచుచుఁ జెఱగొని కానలేగు
సైంధవుని బట్టికొనియు దక్షులను దలఁచి
ప్రాణములు గాచి పాండవు ల్పావు విడిరి 210

సీ. దుర్యోధనుడు ఘోర దుర్వాసముని తోడ
    పదివేల శిష్యులు బలిసికొలువ
భుక్త్యనంతర వేళ భోజనంబిడుమంచు
    వచ్చిన శల్యారి పక్షియనుడు
వారలు గంగకు వార్చి రాఁబోయిరిం
    తటఁ బాకమొనరింపఁ దడవు లేమి
భీతిన్మైఁ జేతులు పిసికి కొనుచు కృష్ణ
    యొదవెంచ శ్రీ కృష్ణుడేగు దెంచి

గీ. పాత్ర నంటిన మెతు కఱచేతి గుంటెఁ
కృష్ణు ద్రౌపది చేఁగొని యారగింప
మునికి శిష్యులకును దలమును కలుగుడు
భుక్తి లజ్జవదే పోకపోయెఁదలిసి 211

గీ. పంచపాండవులే కాక యెంచి చూడ
వినుము హరికిని బ్రాణము ల్వేఱ కలవె
యెట్టి యెట్టి మహాపద లెగిరి పోవె
పార్థులకుఁ జీను కుట్టిన పాటిగాక 212

సీ. ఫల్గునుఁడొక పారి ఫాలాక్షు డీకొని
పందికై డీకొన బలిమి గడఁచఁ
గడకస్త్ర శస్త్రముల్మడిసి పోయినఁగ్రీడి
పిడి గ్రుద్దులకు దిగి విడువకున్న
ముక్కంటి వెఱగంది ముక్కుపై వ్రేలిడి
కొంచుఁ బాశుపతమ్ము లంచమిచ్చె
నింద్రుడు కడు మెచ్చియిచ్చె శస్త్రాస్త్రము
లొక కంట కనిపెట్టి యుండి వాని
గీ. ప్రేమ నమరావతికిని రప్పించు కొనియెఁ
గొన్ని నాళ్లకు నూర్వశి కూడఁ దివురఁ
గూడదని త్రోసి తెల్పెనుఁ గొడుకు వరుసఁ
ప్రియమె నతిపొందుకనఁ జితేంద్రియున కెందు 213

క. అందువకు పగచి యూర్వశి
నందనుఁడని వావిగలదె నాకస్త్రీ కీ
పందుము పేడి తమ్మని
కొందలపడ శాపమిచ్చె గోపము కొలఁదిన్ 214

క. ఆశాపము ముందొక సమ
యాశాపాశమున నీ కనాయాసముగాఁ

ప్రాశస్త్యముగాఁ గడచెడు
నీ శాసము లాభమంచు నింద్రుఁడు పల్కెన్ 215

సీ. వడముడి మండి పడి వడిగదవిలో
గడువడిఁ దిరుగుచుఁగడిమి మెఱయ
మేరు ధీరుండయి మీఱు కిమ్మీరుని
జేరి కిమ్మన నీక చీఱి చంపె
గంధ సింధుర యాన కామింపఁ దెచ్చె నా
గంధికం బందని ఘన సుమంబు
తమయింట బ్రాహ్మణోత్తము రీతి భుజియించి
శమనజా నకులుఁబాంచాలి నెత్తి 216

ఆ. కొంచుఁదిన్నయిల్లు గ్రుద్దలించిన యట్టు
అరుగుచున్న యాజటా సురాఖ్య
బిట్టు జంపె గొంతు బిసికి వెల్వడి వచ్చె
వాహనమ్ము మ్రింగ సాహసమున 217

క. బృహదశ్వుడు రోమశుఁడును
మహనీయులు వ్యాసమౌని మార్కండేయుం
డు హితంబుగఁ గనవచ్చి న
మహితంబగు కథలు చెప్ప మహిపతి యలరెన్ 218

గీ. చేత మలరంగ గడిమాయ జేయఁజేసి
ప్రీతిగాఁ గృష్ణ షడ్రసోపేతము గను
వేడ్క వడ్డింపఁ బదివేల ద్విజులు దినముఁ
బంక్తి భుజియింప నలరిరి పాండు సుతులు 219

క. ఈ విధమునఁ బాండవులకు
భావింప వరణ్య వసతి పన్రెండేండ్లున్
దీవిఁ బది రెండు దినములు
గా వెళ్ళెను జనులు మునులు గారవ పఱుపన్ 220

సీ. వనవాస దినములు వడిసి పోయెడు తఱి
    ధరణి దేవుఁడొకండు ధర్మజుఁగని
హరిణి యొక్కటి తనయరణిని హరియించెఁ
    దెప్పింపుమని వేడ దప్పరముగఁ
బంచపాండవులేగి పఱువఁద్రోలఁగ లేఁడి
    వశ్యముగాక యదృశ్యమగుడు
నన్నదమ్ములు దాని వెన్నాడి యలసి ద
    ప్పని జెంది నీరార్థమనువ నన్న
ఆ. నకులుఁడేగు దెంచి నళినాకరము నీరు
ద్రాగఁబోఁగ యక్షుఁడాఁగు మన్న
వినక యింతటి లోన మునిగిపోయెడి దేమి
యమును నీరమాని యతడు వడియె 221

సీ. అన్న యెంతటికి రాకున్న గ్రన్నన సహ
    దేవుడేగియు నట్లెఁద్రెళ్ళుట యును
బెండ్లికై మత్స్యాల బిల్వఁబోయిన వాఁడు
    రాఁడాయె మళ్ళ తోరణము దాఁక
నన్న సామెత గాఁగ నన్న లర్జున భీము
    లేగి వొక్కఁడొకఁడే యొరిగి రరిగి
కట్టకడ కుఁబోయి కౌంతేయ వర్యుండు
    తనయనుజన్ముల దశకు వడలి
యేల వీరలిట్లు నేలపై కొరిగిరి
    కారణంబు లేని మారణంబు
కలహమైన జాడ కానరిదిచ్చోట
    దైవ మేల వీరిఁదన్నెఁ జావె 222

సీ. ఆన నేమాయె నేమైన నీమాయను
    వలిలమాని యొకింత చక్కఁబెట్టు

కొనువాఁడ నని రాజు కొలువిలోనికి దిగఁ
బోఁటోఁకు ధర్మాత్మ పొసఁగ నాదు
ప్రశ్నములకు నుత్తరము లిచ్చి నీరాను-
మటుగాక త్రావెదే ననుజులట్టు
లరుగు వాఁడనుచు నశరీరి వాక్రువ్వ,
వాతఁడంతవ విల్చి యడుగుమన్న
గీ. యక్షుఁడడిగెను ప్రశ్నమ్ముల సదృశమ్ము
లంత టింతటి వానికి నవగతమ్ము
చేయఁ గోరుకుడు వడసి విశేషములుగ
నన్నిటికి నుత్తరమ్ముల నతఁడొసంగె 223

సీ. అందుపకును యక్షుఁడంది యానందమ్ము
ధర్మరాజనకొని ధర్మరాజ
నీ యుత్తరములకు నాయుల్లముప్పొంగె
నీ తమ్ములం దొకనిని వరింపు
మిత్తు నావకులుని నిమ్మన్న నగి భూత
మిట్లేల దుర్భలు నేరికొంటి
ననఁగ నాతల్లికి మనఁగ నేనొక్కండ
వాని తల్లికొకండు వలదె చెపుము
ఆ. యన్న సంతసిల్లి యన్న నీదగు ధర్మ
గుణమునకును మెచ్చుకొంటి ననుచుఁ
దమ్ములందఱను ముదమ్మునలబ్ధ జీ
వితులఁ జేసె యక్షుఁ డతుల కరుణ 224

వ. ఇట్లు భీమార్జున నకుల సహదేవుల లబ్ధ జీవులై బడలి యొడలెఱుంగక నిదురగదిరి పండి కొంత వడికిఁ దెలివి పొరలి యదిరిపడి లేచి నట్లుల్ల సిల్లిరంత

225

క. ఆయన యరనిమునములో
నాయన వరతా నుకంప యముఁడై నుతు నీ

వా యువటువ గను వేడుక
వాయున వచ్చితి వటంచు నవ్వుచుఁ బల్కెన్ 226

శా. పారం బారయ దూరమైన వనవాసం బనాయాసమై
యీరాజ ద్భువనేశ నోయనఁగ మీకీ ద్వాదశాబ్దంబులున్
దీరెన్ ద్వాదశ వాసరంబులు వలెన్ దెల్పన్మనుల్నిత్యము
శ్రీరామ స్మరణైషధేద్ధహ సతాశిద్యాది చారిత్రముల్ 227

తే. వరవి నజ్ఞాతవాస వాసరము లరుగు
తెలుఁగు నెలుగంగ గానలోఁది విరిదుఅలి
యరణి హరియించి మిమ్ముల హరిణి కరణి
బఱచి నాడను దయఁగనఁబఱచినాడ 228

క. అనుటయుఁ గౌంతేయాగ్రణి
తన జనకున కెఱఁగి భక్తిఁదమ్ములుఁదానున్
విని యొక కలగవేఁగునె
కనుఁడీ కడతేఱు నట్టి గతి మాకనినన్ 229

వ. ఆధర్మ దేవత ధర్మరాజున కిట్లనియె 230

లయవిభాతి:
తనయ విను నీనడత మనమునకు నెక్కె విఁక
ఘనముగను గాంచెదరు కనుకవి శుభంబుల్
మనియెదరు సౌఖ్యముఁ గని యెదర ధిక్యనొక
ఘనపురిని మన్కిఁ గని జనములు నుతింపన్
గనుఁగొనఁగ లేరు మిము మనమనుజు లేరు నటు
లనువుగను జేరువర తమువులమ బేరుల్
వెనఁకువను వైరులను జెనకి మరుమాడి జయ
మును జగమును లౌనవగఁ గని యెదురువత్సా 231

వ. అనియిటు పాండవాగ్రణికి నాయున వాయున గానఁదోప దీ
వన లరణి న్వరమ్ములిడి వారికి వారకదృశ్యుఁడై చనం

గ నుటజమేగి వారల ఆకారికీఁగన్నులు వచ్చినట్లు
దెనరువఁ దెచ్చియిచ్చి రరణిద్వయ విప్రున కింది దీవనల్ 232

చ. పితృపతి పేషనో యరణి విప్రు నపేషనొగాక యీ జగ
త్పతి యదుభర్త శిక్షనో శుభంబుల భంగురమైన యట్టులా
కృతు లిటమండి వచ్చెనొ ముగింప నరణ్యని వాస మబ్బ
కృతులకు వారివారికిని గేవలమ్మర్థములైన యాకృతుల్ 233

క. జన్యమ్ముల స్థిరుండని
మాన్యతమ యుధిష్ఠిరాఖ్య మహిఁబడసిన రా
జన్యశ్రేష్ఠున కలవడె
సన్న్యాసికి నర్హమైన సవరణ లెల్లన్ 234

క. నలపాక భీమపాకము
లల రారెడు సుప్రసిద్ధి మవనీస్థలి లో
నలవల్లన సుగుణంబులు
వలరె వృకోదరుని యందు నద్భుత శయ్యన్ 235

గీ. సర్వలోకోత్తరుండైన సవ్యసాచి
కూర్వశీ శాపకృతముగా మర్వి షండ
రూప మింద్రుని దీవన ప్రావు కతన
వల్ల భోగ్యమ్ముగా నపుడానహిల్లె 236

క సతతము నా నత్యులు సుత
తతి కగదంకారులగుటఁ దక్షులవశ్యం
పితురాహార మవెడి నుడి
గతి హయవశు వైద్యములకు ఘనులైరందున్ 237

క. ఆరయఁదలవని దలఁపుగ
వారీమణి ద్రుపదరాజ నందన కలరెన్
సైరంధ్రీ రూపంబును
బేరిమి మాలిని యటంచుఁ బేరునొకటియున్ 238

క. ఆయా రూపము లాగలి
నాయె బహిర్గతము గాక యనవాప్తముక్తి
బాయక వారలను న
ర్గాయుక్తి పృథాసుతుందు నర్గములువలెన్ 239

వ. ఇట్లజ్ఞాతవాసకాలమున కనురూపంబులుల్చివడి యయ్యాఖ్యెర యదావ
పాళ్లి తెలియ వచ్చునంతవరకు బహిర్గతము గాక యనువర్గ ప్రయోగమునకు
బూర్వము దాతువుల యందు ననిహితర్గములై యుండొండొక యర్థాంతరముల
నతినుండ బాండవులు పరిజన సహితులై సహితులై చని తీయనరిజనుల
నరిపరోప వర్తనముల కనిచి ధౌమ్యుల నగ్ని హోత్ర పురస్సరమ్ముగా ద్రుప
ద్రుపద నృపతి పురమున కనిపి యెవ్వరేని మాష్టిలిగతుల నడిగిన నడుగిడ
నెడలేక పీనులు దూరని చిట్టడవిం గాకులు దూరని కాఱడవింబడి యెయ్యెడ
నడిఁగి రో పాండవుల యడపొడ గానరామి కతంబునని గదా మేమేకతము
మరలి వచ్చితిమి వారుమని మఱలవచ్చి మనల మఱలఁగను గొనిన పిదపగదా
మనవారని వారని ప్రేమ వారిని మనము పిలువుపిలగువని యమఁడీ యీనుడి
మఱవక మరియొక తెఱఁగున మఱచియై పీ నొండె వెఱచియైన నొండెఁదఱవ
ఁబోకుఁడీ యని కఱపి పుచ్చి యుధిష్ఠిరాది పాండవులు తెలిపిగని సహచరీసమ్మ
తై దుస్సహ నిష్ట పరిష్కమగు సమ్మత్స్యనగరమందు నా వత్సరం బుత్సవముగ
నుందమని డెందమున నందరు గుదిర్చికొని కొందలము దిగఁద్రావి యా
త్రోవగొని పాదచారులై వడవిబడి విడివడి నరుగుచున్నంతఎన్నండు
వెండకన్నెఱుగ కెన్నఁగఁదిన్నఁగ బోతుటేగయు వన్న చౌఱన్నశింపదని
యంతిపురంబున మండి నట్టి యాయమ్మల మిన్న కృష్ణ గనానంతము నిధి
తప్పఁ జూచుటన్ పాన్నారి పాదచారి యయి పోవుమ నాకటదప్పఁ దూలుచున్
240

క ద్రోవది యవెఁగడు దప్పిలిఁ
ద్రోవదిటం బడఁగ నాకుఁదాఁటి మెదడి నో
లా వడుగామడ యాయెను
బోవలసిన యూరువెందుఁ బోయెనో యేమో 241

వ. అవివిని ధర్మరాజతి దయన్ వతిగొండొక కొంతదవ్వు వా
ముసు గవలామెఁ గొంత తజి మోసియు వేలగిలంబడంగు
ర్జునుఁడు నిజాంప పిరిఁగను జూపె యిదంగల మేరమారుచున్
చిన దనుకవ్ మదివ్ దొనక చేడియునుం దయద్రెప్పి దింవగా 242

క. ఇది గోపుర మదిగోపుర
మిదియదె ఋషి వచ్చినారమే వామడ లిం
కెడి బుద్ధి చేసియుంతయుఁ
బదిచె నడుగు దీసి యడుగు బెట్టం జాలన్ 243

గీ. వారలందఱు నొకచోట జేరిచేరి
తీరి మఱుఁగునఁగూర్చుండి యేరికోరి
యొండొరులఁ బాఱ చూచుచు నుచితభంగి
నంత గర్తవ్యమిద మిశ్లమమఁచు ఁగనుచు 244

వ. అజ్ఞాతవాస వాసరంబుల యందు జ్ఞాతరాజసేవా ధర్ము లగు ధర్మరాజునకు నాతని తమ్ములకును గొమ్మకు మద ద్రీతివి నీతివి లోకోక్తులతో గూర్చిపేర్చి తెల్పువాడె ధౌమ్యుండు తనయెుర్ధ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని వారల కు నూరిపోయువాడై యిట్లనియె

245

ఉత్సాహ
ఊరఁ జేరియుండు తఱిని నోర్పు నేర్పు గూర్పుఁ డన్
నోరు మీరరాదు పెఱల నొచ్చి యేని మెచ్చి యున్
గోరి తొమ్మువిగిది పల్కు కూడదెట్టి పట్టునన్
పూరిపుల్ల యేని వారల భూతి దాఁక బోకుడి 246

ఉత్సాహ
అంత కంతహ పెఱల యంతిపురములోవి కే
కాంతమందు హాస్యలనము నందగూడ దేయెడన్

కింత భర్తలేని తఱిని స్త్రీల తోడ బ్రాతయున్
మంతనమ్ము లాడఁదగదు మామడట్టి కర్జమున్ 247

ఉత్సాహ

నోటి మాట జాఱ నవల మాఱుపేలు వోసినన్
దీటు గాదు మాట పరువు దీనివోసి పోవుగా
కోటు నోలు మానుషంబు గోటిలోనఁ జిడ్డన్
నోటినిండ మాటలాడ నోట ముత్తెముల్ పడున్ 248

క వనితాధర్మము మర్మము
వనితాల్మి వరుంధతికి నమశ్య మొనయు జ
వ్యని తాఁద్రి కరణశుద్ధ ల
వని సీత పతివ్రతలఁ బ్రశస్తలు సుమ్మీ! 249

శమవతి సతిసావిత్రి య
నమశీల యరుందతియును సాధ్వి మ కన్యా
దమయంతీ మదయంతుల
నమసీత పతివ్రతలఁ బ్రశస్తలు సుమ్మీ 250

సీతమాన మానవతి చిక్కెదెట నైనిటేలు పేసి యా
భూతల మెల్ల చోటులను బూనికతో వెదకించి మాడఁ బ్రా
చేతముఁ దాది కావ్యమునఁ జెప్పఁడె తప్పుట సాఁటి భూమి వి
ఖ్యాతిని రావణుండు తమకంపడి యామెను తాక గల్గనే 251

అవని తనయతో సరియయి
న వనిత నయ మహితయంచునంగ నెపుడు త
ప్పనని తన యశము బర్వదె
ననసీతనయాంచి తోక్తి నామము వెలయున్ 252

ఉర్వి పీయూరి కాయూరెంత యాయూరి
కీయూరు వంతగా నెఱుఁగ వలయు

గికురింప వడ్లగింజకు వడ్లగింజయు
    వట్ర పెట్టదటన్న వార్తఁ గనుఁడు
నిద్ర వోయిన వాని నెఱిలేవమ్ము మే
    ల్కొన్న వానిని లేపఁ గూడ దెందు
ముప్పతిప్పలు బెట్టి మూఁడు చెఱువుల నీరు
    ద్రావించి రిపు తలఁదఱుగ నలయు
నొవరంగఁ దాను బట్టిన కోడి కాళ్ళచే
    కాలంచుఁ గూర్చున్నఁ గలఁత పొసఁగు
నెవపెట్టి మసివూసి నేరేడు కాయగాఁ
    జేసిన వెంటనే చేటు పొసఁగు
మంటి యెద్దైనను మాయెద్దె గెలువంగ
    వలెనన్న నదియు పో వాదమందు
రొరుల కల్మికి నేడ్వ నొక కన్ను పోయెను
    దనకు లేదని యేడ్వఁ దక్కు కన్ను
పాపంబు గల్గిన భయము గల్గుచునుండు
    వదిలేని నాఁడు భయంబు లేదు
నోరున్నఁ దలఁగాచు నీరున్న మడిఁగాచుఁ
    దారున్న బండి కల్తనరఁగాచు
పెద్ద చేనికిని మంచెలు మూఁడు నేటికిఁ
    బనిలేక పొరుగిల్లు చొరుట తప్పు
వఱచి మూళ్లెడు నక్కపైఁ దాటి పండుర్లి
    పడి నట్టులగు బీద వాని పాట్లు
పగటి పెత్తనమున్నఁ బనులకుఁ జేటు గు
    రాత్రి పెత్తనము నిద్రకును జెఱుపు
ఊరివానికి లేదు పీరి భయం బిన్నఁ
    గుములాఁ పికిని లేదు కాటు భయము
కుఁగొని బ్రలులతోఁ గలహింప రాదంద్రు
    మించిన పనికిపై క్రింద పడకు

పరభామ తోడను బంద్లికిలింపకు
    కొఱగాని పనిని జేకొనకు యెందు
గుణహీను చెల్మి చేకొనఁ బోకు రాజు తో
    బరియాచకము నమ్మి పట్టరాదు
బంధుల తోడను బగఁ బూనఁగారాదు
    పాఁడితో నోపదు పంట చూడ
నవ్వి నవ్వినవోట నడుగొడ్డైనను జాలుఁ
    నవ్వుచు మాట్లాడ నష్టికలుగు
నడుగని మాటల కంది యుత్తర మీకు
    భక్షించుచును నడువంగ రాదు
పిలిపించుకొని పాము పెండ్లికిఁ బిలువకే
    చనవచ్చుఁగనుగొనఁ జన్మమునకు
బరగంగ నొంటిగా బయన మేగుట తప్పు
    పరుగురిలో బద్దపాము నమ్మ
పరుగెత్తుకొని పోయి పాలుద్రావుటకంటె
    నెఱి మేలు నిలుచుండి నీరుద్రావ
నేఁ బ్రాణికైనను హింసచేయుట తప్పు
    సత్య మెప్పట్టున నదలనుప్పు
నొచ్చియు బరునిపై మదునబద్ధంబు
    కీడు మాటను జెప్పఁగూడ దెపుడు
పేశ మన్యద్రవ్య మాశించ బోకెందు
  . పాముసకు విషము పంటనుండు
జ్ఞాతివానికి మందు చుఖవులందున
    నేతరికిని నిలువెల్ల విషము
అన్యజంపుటకంటె నాత్మహత్య పరమ్ము
    విప్రుపాముల కంటె విషముమేలు
ఇంక నిట్టులు ధర్మము లెఱిగి నడువ
నరునకు శుభమ్ము లేతెంచు ధరణిలోన

గావున సలక్షణమ్ముగాగను నవించి
వాడ విస్తర భీతి నిందార లేదు 253

వ. ఇటుల సోదరులకు సాదరమతి యుధిష్ఠిరునకు ధౌమ్యుండు తెలిపిన యనంతరంబు

254

విరాట పర్వ కథ

క. తమ యజ్ఞాత వసతి కెం
దమరునో యేదేశమగు నోయని తలచి విరా
ట మహీపతి పుటభేదన
మమరాలయ సమర మాశ్రయమ్మని వారల్ 255

వ. సవ్యంబుగనవ్యగతి ధన్యంబగు మన్మాన్యంబరయుమతి దూరంబున గలదుత్తరి
వరారణ్యంబగణ్య పుణ్యులగు పాండవులు దారులు సదారులై
దరియం జొచ్చి

256

క. తమ యాయుధమ్ములనొక
శమి వృక్షము మీదగట్టి శవము నొకటి పై
వ మరిచి యెవ్వరికిని సా
ధ్యము గాకుండంగ జేసి యరిగి రవలకున్ 257

క. కంకుడను పేర ధర్మజుఁ
డందు వివేకుండు వలలుడని భీముండున్
గొంకక బృహన్నలాఖ్యను
శంకర సన్నిభుఁడు నావిజయుఁడమరె నొగిన్ 258

క. దామగ్రంథి సమాఖ్యను
సేమంబున నకులుఁడశ్వ శిక్షకుఁడయ్యెన్
హామికఁ దంత్రిపాలుఁడు
గా మహి సహదేవుఁడాలగాఁ బరియయ్యెన్ 259

క. వరుసగఁ జని యొకరొకరులు
వరుసను వెడలించి మత్స్యపతి పురమున భూ
వరు సన్నిధి నిలిచిరి యె
వ్వరు సద్రూపములు తెలియఁబడకుండన్ 260

క. పాండవు లందఱు విరటుని
యండను నాయాయి పదవు లందమరఁగ నే
దండఁగ మన పాంచాలి యు
దండ సుదేష్ణకడ నమరె సైరంధ్రి గతిన్ 261

గీ. కంకుభట్టు పాచికలవాడు నావాఁడు
ధర్మ శాస్త్రములయు మర్మమెల్ల
విప్పి చెప్పుచుండి విరటుని మది కెంతొ
సంతసమ్ము సేయు సంతతమ్ము 262

క. వలలుఁడు సూదస్థితిఁగొని
కలమాన్నాదులను రుచులగడి సూడఁగ దా
నలవఱిచి విరటునికి మది
వలరించు జయించి జెట్లహారులం గరుణన్ 263

క. క్రీడియుఁబేఁడిఁగఁదన మగ
పోఁడిమి విడనాడి యాడు పుట్టువు రీతిన్
జేడియలకు నట్టుఁడై మ
ప్పిఁదుత్తరకు నటనమ్ము నేరుపు చుండెన్ 264

క. నకులుడు విరాట నృపుకడ
నకులీ నాశ్వచయములకు నధిపతియై తా
నకుటిల విమర్శనమ్మునఁ
బ్రకటుఁడు దినమొక్క రీతిఁబ్రబలింపించెన్ 265

క. అసహాదేవుండటులయి
యా సాహసారమును నృపతి యండ కరిగి యా
యాసహరణము గ వలవడి
యా సహసింపుము వెలిరటు నాలను వేలెన్ 266

వ. ఇట్లు నారలార్యురయ్యె తావులఁగుదురుకొని విరటు నెదకు రంజిలంగ
నానాఁటికిఁబ్రియంబు నాటి ప్రియగౌరవంబులు గదుర బెదరు లేక దినములు
గడుపుచుండ నంత గొండొక నాడు

267

చ. ద్రుపదనృపాల పుత్రియపురూపపు రూపము కాన జెందియున్
అపర రతియటంచున సమాన బలుండు పకాముడై మహో
వివదు దధింబడంగడఁగి విప్రవి జాధిని జెప్పియప్పకున్
గుటుము పన్ని దాని పడిగా నొడగూర్పుము నాకు సోదరీ 268

వ. అనుడు నంత 269

ఉ. అప్పకుఁజెప్పఁగూడని మహోగ్రహముగ్రముగాఁగదట్టి యా
చొప్పున నిప్పుదుప్పటినిఁ జొప్పగఁ జూచెద నొక్క తమ్ముఁడా
దెప్పర మిప్పని న్విడుము దీని పతుల్గల రగ్ని సన్నిభుల్
ముప్పానరింతు రొప్పదిది మూర్ఖలిదేటికిఁ బొమ్మటంచునెన్ 270

క. అప్పయుఁ జెప్పిన బుద్ధులు
నప్పలుకులు ములుకులట్లులగుడును జెవికిన్
నిప్పువలె మండిపడుచును
నప్పయని పిలిచి దానికనియెఁ గటువుగాన్ 271

మ. ఎటులైనన్పను కూర్చి యావనిత నన్నింపార గూడంగఁ జే
యుటకుం బూనక యుంటివేని యిపుడే మగ్రానలంబందు న్రమం
డుటయే రూఢి యటంచు సింహబలుఁ డౌత్సుక్య స్థితిం బల్కగా
నెటుల న్ద్రాపెనొ బ్రహ్మవీని తల నట్లేకాక వేటొల్లగున్ 272

వ. అని మనంబున మధ్యస్థ దలంచి మాలిని బిల్చి యల మాయన్న యింటి కరిగి

హోలఁదెమ్మని పంపుటయు నామె యామె కిట్లనియె

275

ఉ ఈరసమెత్తి సింహబలు నింటికి నన్ననుపంగ నాని కల్
దేరఁ గఁ బొమ్మటంచును మదేశ్వరొ యీ పనివన్ని వానికిన్
దారువు కత్తెవోలెఁ బరదారఁ బవిత్రత నేరి కోరి నే
నేరను నీకు మార్మనల విప్పువకుం జెదలంటునే చెలీ!

276

వ అనుటయు నీకు సందియమ్ము వలదు నామాట వినుము కూడని పనియైన
నేనువిన్నంపెదనే

277

మ అని సైరంధ్రిని హోలపాత్రగొని మాయన్నయ్యకే యిచ్చిర
మ్మని పంప న్నుపవల్లి ద్రోవదియు నాహో మీఁద నెట్లౌనొకో
యని యుల్లంబురియాడగాఁజని తదీయాగారముందుంచి పా
త్రను రాఁబోవగఁ బట్టెవాడు పలిహస్తమ్మెట్టులో యామెయు

278

పట్టు దప్పించుకొని సతి బయలు కుఱుకఁ
గీచకుండామె వెంటను నీచుఁడగుచుఁ
దవిలి పట్టంగఁ జూచిన దవులనున్న
వారలదలింప నాఁగె నాపామరుండు

279

ఉ. ద్రౌపది భీమునింగదిసి తాఁబడినట్టి పరాభవంబుమన్
దాఁచక పూసగ్రుచ్చిన విధంబునఁ జెప్పిన నేఁడు వాని సం
తాపముఁ దీర్తు దాని నలెద్రక్కులు పెక్కులు చూపు వాఁడు రా
నావయిఁగాగలట్టి పని యంతయు నేఁగడ తేర్తు నంచునన్

280

ద్రోవది యోపగింపకొక త్రోపను రాఁజని భానగర్భ వా
క్యావసులన్వయించి కలియంజనుదెంచెద నాట్యశాలకున్
నీవట కేగుదెమ్మన మనీవను గీచకుఁడో చెలీ దయన్
రీవిపి నమ్ము నేలితి పడి న్నరునేలితి కూలి బంటుగాన్

281

అవి మణియు

282

క. చీటికి మాటికి వలపులు
మాటుగ మదివేఁగ నూరుమాటు మఱఁగఁగా
నీటుగ నర్తనశాలకు
వాటముగా సింహబలుఁడు వచ్చెఁగులుకుమున్ 283

క. తవదుర్లలితము ఫలితము
గనుమ నిశి యిప్పుడిప్పుడు గడలుకొమ్మకో
యని నేఁచి కీచకుండు న
ర్తనశాలకుఁ బోయి కదిసెఁదామసి శయ్యన్ 284

వ. అంత సింహబలుండు శయ్యపైనున్న మహాబలనామ, సైరంధ్రిగా దలంచి
నరంధ్రమగు నయ్యంధ కారంబునఁ గామాంధ కారంబున నొడలెఱుంగక
యామెతో ననురాగంబున పరాగం బులాదందలంచితనచేకుటా
కులవికటంబుగా ఘటించుచుగడు గోటున గాలి ముచ్చిలఁగొనగాలి నెళ్ళఁ
దవిలించికొని రంగస్థలి యొల్లగ్రక్క నలవోయయ్యారంబుగా నడచి
శయ్యాతలంబు తవకరతలంబున నిమిరి దరికి దరిపి నరస వాక్యంబుల
జోక్యమ్మునకు దిగి యిట్లనియె

285

మ. అలనాడేమ్ము పరోక్ష భీముగని యేలాజాగులీ లాగునన్
వలరా జోర్వడు రమ్ము లెమ్మలయన్నష్ఠి ముఁడే జాగు సే
య బలం బీయ బలేతి వాక్యనకు ముఖ్యార్థంబు నేనౌదు నో
లవి నీ పొదు యొకింత చూడుమని నేలాకోలముల్వల్కుచున్ 286

క. వడముడి యాసింహబలున్
వడి సింహము కరివిఁబట్టు వడువునఁగొని కాల్
క్మాడ పెడ తలముల కీల్కి
ల్బడి చప్పుడు సేయకుండ నడల న్నిటిచెన్ 287

క. అక్కృచు భీముడు కీచకు
గ్రక్కున బసిగటిక కోం గగ్గరవిడిన

బ్బక్కడఁబడఁద్రోచి విఱచె
దిక్కు, మొగముగుచుం బాలఁద్రొక్కి చంపెన్ 288

వ. అట్లు తమయన్న ద్రెళ్ళినవార్త నర్తనశాల కావరుల వలన సమనవగా విని యతని మృతికిఁ గారణమేమని వగచి యందొకచో డాగియున్న సైరంధ్రియే కారణమై యుండునని 289

మత్తకోకిల
వాని తమ్ములు వచ్చిద్రౌపదిఁబట్టి యున్న శవంబుపైఁ
బూని కట్టి చనంగఁగాటికి భోరుమన్పతి యేడ్వగా
పీనులంబడ నేగి నేగమె భీముఁడా మనసమ్మునన్
గానకుండగ విల్చి వారలఁగాటికంబలిదీసినన్ 290

వ. ద్రౌపది కడుసంతసిల్లి నిజభర్త కడిమికి మిగుల నుత్సాహ మందు చుండె నట్లు 291

క. ఉపకీచకులగు నూఱ్వురు
చపలాత్ములఁ బట్టి చంపి జాయకు బంధం
బపహృతమొనరిచి భీముడు
విపరీతము గాక పాక వేశ్మము పొచ్చెన్ 292

గీ. శౌర సింహబలుఁడు నొసింహబలుఁడూర
మాఱువుర వరజాల నూరుపేరు
లేకయుండఁ జంపె నేకాకిగా భీముఁ
డెంతవాఁడో వేఁగు నంతలోన 293

చ. బలుబలుతెల్లవాఱ నటఁబాసి వృధాన్నున తానమూడి యా
వల వలలున్నలిన్ నరప వాక్యములంగొనియాడి పేడితో
వలపులు వెల్లివెట్టఁ బెఱువారికిఁదోపఁగనీక వచిం
చి లలితమౌవటు ల్విరటు పేడియ పాలికిఁ జేరవామెయున్ 294

ఉత్సాహ

వెన్నబెట్ట మ్రింగలేవు వ్రేలువెట్టఁ గఱ్ఱతే
విన్నటికిని నేమికాని యేమి యెఱుఁగనట్లు నా
యన్న సింహబలుని మాఱ్ఱురతని తమ్ములన్నిశన్
మన్నిగొల్పి తీర యెంత నంగనాచివే చెలీ 295

శా. సైరంధ్రీ పని యెంతసేసితివి మేల్పాల్పాలు లోకైక స
ధ్వీరు ల్నీదగు పొట్టఁబెట్టుకొని భావింపంగ నాభ్రాతలన్
మారాకారుల మ్రింగివావు గద సామాన్యంబుగా మార్వురన్
నేరన్నిన్నట మంచఁ బొమ్మెటకు నేనీ కాళ్ళకున్మ్రొక్కెదన్ 296

న. అనిసుధేష్ణ క్రుద్ధోష్ణంబుగా నుడువిన నుడువును విని పృథానుషపృథారుష యింతవేల యింతవఱకు జరిగినంతకాల మిఁక జరుగవలసిన పనిలేదు.పనిలేదని యుఱకవని వినవిని యోగమేమి మేమిఁక నొకఘన యోగమున గొన్ని వాసరములు వాసిగ నిట నివాసముండి యెటకేనియుఁ దొలంగు వారము గాన ధీరవై యోరిమి సేసి నేరమేమేని మాయెడనున్న బాయ మన్నింపు మేమేని యేమే నుపకృతి నీవతి కొనరింపక పోయెదు వారము కాము వేకాముకుఁడైయాముకొలది కొలఁదిమీరిన చేదుకోరిక మీరు వలదన్నమ వదలక మీయన్న నన్నదగఁగనియనదగనివియని మనదగిన కాలంబు లేమి నాలంబున కాలంబుసేసె నాతనిభ్రాతలు నన్నును బోలువారై నన్నాదరంబుసేసి తమయన్న మృత కళేబరంబుతో నన్నుంగట్టి దాని తోడన గాల్పమనఁనంబునకు గొంచుపోవగొరిచనాదరంబు నీదబాద సేయనోర్వరాని తాపమున నాపతులు గంధర్వులు లో పలపలవల నాపదరముగాని కోపంబున నాపదనొందించిరి.నను నిందించకుము గాపిపడనేల చేసికొన్న పాపము చెడని పదార్థము గాదె.ఒరుల దూరిన ఫలమేమి? చలమేమియుఁ బూనక యెలమిం జూడుము పోడిమిగల చేడియవు గాన నోడక యింతగ నేనాడితి నాడితని కీవు తర్ల యెత్తి బుద్ధులు సెప్పిన దానవే కదా? తోడి చేడియలు నగ నొగల నేల. నేల బుట్టిన వారెల్ల గిట్టకపోరు.నేఁడొండె మఱి యింక మాతేండ్ల కొండె మానవులకు మృతి రాకపోదు అరవిము నమేని మిత్తి దప్పదూరక నను

దూరకు దూరినఁ బోయిన నీవారు మరల రాబోరు పోరున్నఁ బొందు
తుష్టియును మనుస్మృతి వాక్యము స్మృతి నుంచి పెక్కు వాక్యములకుఁ బ్రోక
సఖ్యంబున మనుట మన కనుకూలమ్మైన తెఱంగని యెఱుంగుమనిన. సుధేష్ణ
వెఱఁగుపడి యిఁక మీద మిక్కిలి యేమియనిన మీది మిక్కిలి యేమి
పొసఁగునో యని యేదియు నన నొల్లక వల్లవల్లన నరియేయని మిన్నుఱిగి
మీఁద బడినట్లు మిన్నుమిన్న మున్ను గన్గొనుచు మిన్న కుండె నంత 297

క. అజ్ఞాత వాసరంబునఁ
ప్రాజ్ఞతలోఁ గడుపుచుండఁ బాండవు లెలమిన్
విజ్ఞాన హోమలాకుమ
తి జ్ఞాతి నృపాలురొక్క దినమున సభలోన్ 298

వ. కష్ట చారిత్రమగు దుష్ట చతుష్టయ మొక్క చోఁగూడి మంతనమునకు దిగి
పాండవుల వనవాసకాల మనాయసముగ ముగిసె నింకఁ బదమూడవ యేడు
కూడ దరిసి మూగి యందఱియయ్యె. వారల యునికి పట్టట్టిది యని
మనకింత దఱకెఱుక పడదయ్యె దియ్యము వారి కెయ్యడను సహాయమయ్యెడి
సీవత్సరము ముగియు లోన గుట్టిది నిశ్శంకముగఁ బాండవుల శంకరగిరి
మాన్యముల బట్టించకున్న మచ్చరంబున విచ్చచ్చుఁ దకు నేఱువు వలికరువలి
చూయుమలి కరువలితో వెలువడి వచ్చి విచ్చల విడి తమ్మందఱ దఱికొని
మాడ్చి మంబరము సేయు నొండె గాండీవ కుఠారంబున నూచ ముట్టుగ
నూచకోత గోయు నొండెఁగాని చూచిచూడని వడువున వడిగ వచ్చి మనను
మనమొనలను గాచి విడువండు. వారలయెడ మనమొనరించిన కొరియ
ములెట్టివియో యెఱుంగమే కాన మౌనమౌనము నూని మీ నూనసద్ర ధిమ
కొలందిమోజించిసహేతుకంబుగా పాండవులవు క దేశస్థులనియు
వారలగనుఁగొమ తెఱంగిద మిత్త మనియుఁ బ్రాకటముగా వాకుఁ దెల్పుడీ
యని మయోధనుండడుగ భీష్మాది కురువృద్ధులు కొందరిట్లనిరి 299

ఉ. సింధురసత్త్వుఁడైన యలసింహబలుం బరమాద్భుతంబుగా
సంధులగిల్చి చంపె నడి చప్పుడు సేయకెవండా యాజరా

సంధ యుద్ధప్రవీణ హాలి తల్పులలో సరిదూగు వీఁడు దే
గంధ మహోత్కటాండు కడకం గడచేరిచి యుండు గీచకున్ 300

చ. విరటుని దేశమందిపుడు వింతగ నెంతయుఁబాడి పంటలున్
విరివిగ విస్తరిల్లునఁట వీనికి హేతువు పార్థులుంటయే
తరిమి తదీయ గోగణము తప్పక పట్టినఁ దప్పిపోయిరై
వరుసను బాండవుల్ వెడలి వత్తురు గుర్తిడవచ్చు వారలన్ 301

గీ. పూని భీష్ముదులిటు తలపోసి వాసి
తుటుము దక్షిణ దిశ పసిదోలికొంచు
రమ్మనుచుఁ బంపగసుశర్మరాణ నేగి
సరగఁ బసి బట్ట విరటుఁడు సవిమొనటకు 302

క. దీటుగ సుశర్మతోన వి
రాటుండని దాకి యెదిరి ప్రదరము చేసన్
వ్రేటుదిన సొమ్ము సిల్లిన
గోటుగ నతడి వని కట్టుకొని పోదొడగెన్ 303

గీ. విరటుతోఁ జనిరి ముందుగ కవలు యు
ధిష్ఠిరుండు పసులఁ దేరఁజూచి
భీమ బలము చూపి భీముండు విడిపించె
బశుగణమ్ము విరటు బంధనమ్ము 304

వ. భీముండుసుశర్మనుప్రాణావశిష్టంబుగావదిలియున్నదైవవిరటుబంధవిముక్తుని
చేసి తెచ్చిన వా మత్స్య నాథుండు పరమ సంతోషము నొంది సములతోఁగూడఁ
బురంబునకు గదలె

305

క. ఉత్తర గోగ్రహణమునకు
సత్తములగు యోధవర్యులొగి పదివేలున్
దత్తఱబడులో రాదం
డెత్తెచె సుయోధనుండ హితములఁ గ్రుతియై 306

చ. గురుకృప ముఖ్యులా విరటు గోగణ మెల్లను యెల్లఁ జూచు లా
గురుకృప ముఖ్యగోపకుల వొంటిరి పాటువఁబట్ట కాలపి
గురుకృపణ ప్రవృత్తి గిటికొంచుము గొంచుము బోవుందు వే
గురుకృపమమ్ము రాజునకు గోగతి జెప్పిన నంచుగోపకుల్ 307

ఆ. వేగఁబోయి వీట విరటుఁడు లేమిని
నుత్తరునకుఁదెల్పి రుత్తరంవు
రెనను మేయుచున్న దేవరమనులు
ముట్టి కురుబలంబు పట్టెననుచు 308

ఆ. మలయ విరటువీట మగపురుషొకఁడేనిఁ
దవర నుత్తరుండు దక్క లేమి
జీఱుత యతడు పోవ సిద్ధించెఁ బోరికిఁ
తగరు పోలెఁబులుల దళము పైకి 309

వ. ఆల కాపరుల మదు లాలించి యువలాలించి వారలఁ బశుపాలురగు బాలురతో
బాలుండగు నుత్తర కుమారుండు పోరాటమునకు ఁబోవ నుకట్టి యుల్లవ
దల్లి కడకేగి కడఁక విడక యామెతో గొడుకగు భూమింజయుండు దుడుకు
తనమ్మున నిట్లనియె

310

క. వింటివె యిపుడమ్మా మన
యింటి కథన్ మనుసులకు నెంతలు పుట్టెన్
దంట తనమ్మునఁ గురుపతి
వెంటనఁ బట్టెఁజుసి గిల్లికలహము తేవై 311

చ. సరిపడవాకు విష్ణురథసారథి చిక్కనఁ బాఱఁదోలవే
కురుబలమొక్కవ్రేటునను గుక్కలఁబోలిన యట్టు లంచు ను
త్తరు డతి వాక్ప్రగల్భములు దల్లికడన్ నుడువంగ నంత ను
త్తరకు బృహన్నలంగొన హితంబు పదేశము సేసె గృష్ణయున్ 312

ఉ. అన్నకుఁజెప్పి యుత్తర బృహన్నల సారథిగాఁగఁ గొమ్మనన్
మున్నవ గొన్న యుత్తరకుమారకుఁడేడవో పేడి యేడవో
పిన్నలు పెద్దలున్నగతి పేరుప్రతిష్ఠలణంగి పోవె నే
నెన్నికఁ బేడి రోడుగొని యేగుట కంటెను హైన్యమున్నదే 313

క. అని యతఁడు బేడినిం దన
కును సారథిగాఁగఁ జేసికొన నొల్లక ఏ
యని యెదురుగాక మరీ
కొనఁజాలమ బేడికెన్ని గుణములె యున్నన్ 314

గీ. ఉత్తరుని గని సైరంధ్రి యుత్తరంబు
సెప్పె నృపపుత్ర యివుడు నేఁజెప్పనేల
నీవ తెలిసెద వన్నియు విన్నుగావ
నల బలముఁద్రోలు నెడ బృహన్నల బలమ్ము 315

క. కొండ తలక్రింద నిడికొని
గండ శిలకుఁగాఁగ వెదుకగా నేమిటికిన్
దండి బృహన్నల మనకడ
నుండగ నీ తేరుఁగడవ నొరులేమిటికిన్ 316

క. యేటికి నేటికి సంధియ
యేటికి నేటుగను బేడియే తగు నీకా
మేటి గడవుఁబవి గొను ము
మ్మాటికి నేఁబూట వేయుమాట లిఁకేలా 317

క. అని యిట్లు జాయి గ్రుద్ది న
యనువున సైరంధ్రిసెప్ప నయ్యుత్తరుడున్
విని యెట్టకేలకొక విధ
మున విధిలేకొప్పినట్లు మొగమొగపెన్ 318

వ. అంత భూమింజయుండు విజయుం గనుంగొని 319

తరల

నరఁగ దేరిని రెమ్మనంగము పొగి పెండ్లికిఁ బిల్చిన
ల్లరదమొక్కటి దెచ్చి యాతడు నంటగట్టిన జావడా
లరసే యుత్తరుఁడెక్కెదాని బృహన్నలా గొనిరండు నా
కరిది పొమ్ములు బొమ్మపొత్తిక లంచు నుత్తర గోరఁగన్ 320

క. ఉఱ్ఱూఁతల నూటాడెడు
గుఱ్ఱాలట నూరుదాఁట గుఱుకొని చెవిలో
గఱ్ఱిజపించిన మంత్రము
జఱ్ఱున జాఱినటు నాజె నరఁగ దురగముల్ 321

క. కనుఱెప్ప పాటు లోనన
చని గొప్పగఁ గురుబలమ్ము నరనకుఁ జేరెన్
మనమును మీఱెడు సత్త్వజ
వనమున వనమునను బాఱి నారువములటన్ 322

ఉ. కౌరవసేన నుత్తరుఁడు గన్గొనెఁగన్గొన భీతుదొట్టి నా
కౌరవసంచె యీ బలము నాఁపఁగ నావగదైవమీ గలఁగా
కౌరవనందియంబు విడుమావల నూవులనున్మఱల్చినన్
గౌరవ సంపదం గనెదఁగావున గావు మునన్ బృహన్నలా 323

చ. అనవిని పార్థుఁడుత్తరున కంతట బల్కెనుఁ దల్లియొద్దనీ
వనినవి యెల్ల విస్మృతము లాయెనొ నాయన యింతలోననే
యని యొనరించు మంచును బృహన్నల తిన్నగఁ బ్రోది సేయ గా
దను విడుమింకఁ బోరుగతి దయ్యెమెఱుంగ నటంచు మాత్యుడున్ 324

క. అరదంబు డిగ్గనుఱికియుఁ
బరుగెత్తుడుఁ దోడనుఱికి పార్థుఁడు తాను
త్తరు నొడిసి పట్టుకొని శమి
తరువు కడకు ద్రోలి యాయుధములంగొనగన్ 325

క. అత్తఱిఁ దాఁ బార్థుఁడ నని
తత్తత్పదములను నన్నదమ్ములు నతియున్
హత్తుకొని యుంటఁ బురిలో
నుత్తరునకును ధనంజయుండెఱిఁగఁదెల్పెన్ 326

వ. అంత నావైరాటి కిరీటియానతిఁబడి బ్రూనతి త్వరిత మ్ముగ నెక్కి
యాయుధముల మూట విప్పి వాని సర్వాకృతులను గాంచి యచ్చెరువంది
వానివన్నిటిని వేర్వేఱుగ నివ్వెర గందుచు నెవ్వియెవ్వి యెవ్వరివని యని యడిగి
తెలిసికొని యర్జును గాండీవాక్షయ తూణీరంబులనుబైకిఁదీసి యాతని
కందిచ్చి తక్కుసాధనమ్ము లెప్పటియట్ల బంధించి యావృక్షంబును సంధించి
చెట్టు గుబాలున దిగి దుమికి పేడి పార్థుండని తెలిసినంత మాత్ర నింతింతని
చెప్పరాని సంతసమంది కొండంతటి సత్త్వవ చేకుఱి యా
యుత్తరకుమారుండు తనయొడలు గుప్ప గూఱ ముప్పతిల్ల పులకలతో
నతని పాదంబులపైఁ బడి భాష్పాశ్రుల నతని కాళ్ళు గడిగి నతి యొనర్పఁ
గ్రీడి యతనిచేత గ్రుచ్చియెత్తి నిండుకౌగిటం జేర్చిన నుత్తరుండు తత్తరపాటు
పేడి క్రీడికట్లనియె 327

క. పదినామమ్ములు నీకుం
గద యని నీకేలకల్గఁ గ్రవ్విడి లోకుల్
వదలుఱుము వేళ వేలాకా
బ్రిదులగ దలఁచెదరదేమి ప్రియము మహాత్మా 328

క. ఎన్నాళ్ళకుఁ గంటిమి మిము
మన్నగరము నందు మీరు మున్నన మున్నా
రన్న నుడివింటి నింతటి
కన్నను భాగ్యంబు వేఱకలదే మాకున్ 329

క. పాండవ జగదేక మహో
ద్దండ నృపుల్ వారలేడఁ దాకొనఁగ విరా

టుండెడు పాలి గాండివి
యందును మీరుండు బెట్టి యాశ్చర్యంబో 330

క ఎన్నాళ్ళ మండియో నా
కున్నది మీ తెరుగడుప వొదమెవరియు నా
కిన్నాళ్ళ కిపుడు నాచేఁ
దిన్నఁగఁ బనిఁ గొమ్మటంచుఁ దేరఁతఁ డెక్కెన్ 331

మ ఇటులా యిద్దరు తేటి నేగిగవి యేదీ యాగణంబెయ్యి వే
పటుశక్తి న్మలలించి కాపరులమం బార్థుండు కాఁపుంచియ
తట గౌరవ్యుల సేనకుంగవిసి భీష్మద్రోణ ముఖ్యార్యులన్
గటు తల్పాయఁగ నేసి వంపఱ నమస్కారంపు బాణా లొగిన్ 332

ఉ ద్రోణుని భీష్మునింగృపుని ద్రోణజుఁగర్ణుని దార్తరాష్ట్రులన్
బాణపరంపర ల్గురిసిపాఱఁగఁ ద్రోలియు మోహనాస్త్రమున్
ద్రాణ విగుద్యగ్రీడి కురురాజులు మూర్ఛ మునింగి వ్రాలఁగాన్
బ్రాణము లూడ్చినట్లు తలపాగల్గోసిన రాజ మాత్యుఁడు 333

ఉ ఎప్పుడు వచ్చినాఁడు పసియెప్పుడు బట్టి మలల్చినాఁడతం
డెప్పుడు తాఁకి వాడు పరి నెప్పుడు గాండివమెక్కు పెట్టినాఁ
డెప్పుడు గూల్చినాడు శరమేపరి యాపరి మూర్ఛమున గా
జప్పుడుగాక పార్థకృతి సైన్యము హైన్యము సెప్ప శక్యమే 334

క ఇంతటి శరలాఘవము మ
ఱింతటి శౌర్యమ్ముఁ గంటిమే యెందయినన్
వింతగ నిందఱు మూర్ఛా
క్రాంతుల నలవోకఁ జేసెగాన నరుండౌన్ 335

గీ అనుచు మూర్ఛమ దేఱి భీష్ముదు శౌర
కోరి మనతలపాగలు కోయు నప్పు
డంతవని కర్ణుడుదిగఁడాయె గాక
తలలు గోసినఁ దప్పింప దాతలెవరు 336

గీ. ఇంతయేటికి మనమితఁడేగు తెంచు
వేళ మంచిదిగావున వేడ్కమరల
బురికిఁజనుమంత భాగ్యము పొసఁగె మనకు
గాకయున్నను శిరములు పోకయున్నె 337

గీ. అనుచు వందలు వేలును నసుచు నాన
లేచి పార్థుని బ్రక్కను జూచి కొంచ
తండు కను మూపు మేరను దాఁటు దాఁక
బ్రతుకు జీవుఁడాయని దారి బట్టిరంత 338

చ. విజయుడు ధార్తరాష్ట్ర పరివేయులనోకగ గెల్చి గోవులన్
రజని ముఖంబు గాకయ విరాటుని పీటికి తోలిపెట్టి య
క్ష్యజముగఁ దొంటి రూపుగొని గాండివ ముఖ్యము లిప్పటట్ల య
క్ష్యజమున నుంచి యీ కథను గుప్తము సేయుమి యుత్తరా యనెన్ 339

క. వైరాటి వల్లెయని తన
తేరెక్కి బృహన్నలయును దేజాలఁ దోలెన్
వారిటులరిగెడి లోనన
వారణ గతి విరటుఁడలరి వచ్చెను బురికిన్ 340

క. వచ్చి కడగొట్టు తనయుం
డెచ్చటి కేతెంచెనాడొ యింటగనుపడం
డిప్పటికి మరలవెప్పుడు
వచ్చు నటంచిట్టులతని వార్తల వరయున్ 341

క. ఉత్తరగోగ్రహణమునకు
మత్తరుఁడు బృహన్నలమ్మహోద్ధతిగొని తా
నెత్తివని కురుబలంబును
హత్తి విఱుగ మొత్తి గెల్చి యాలమరల్చెన్ 342

వ. అని యిట్లు కొఱత లేని చిఱుతకు మరువిజయోత్స వంబు పరిజనులు

తెలుపఁగవిని జనపతి యత్యంత సంతుష్టాంత రంగుడై మన యుత్తరు
జయవార్తఁ బత్తనమునఁ బలురెసల సాటింపుడని పనిచి పనిచి గడలుకొను
సంతసమ్మున నాడలు మఱచి పఱచి నెత్తమ్ము దెమ్మని పరిచరుల ననిపిన
వారలటువె సేయఁగ శౌరి ఫలంబున గోరిక దీర గొండొక వినోదింపుచు
మనమున బుట్టిన తమకంబు వట్టఁజాలక నాడు తనతోనాడు కంకభట్టుతో
విరాటుండిట్లనియె

344

క. మన యుత్తరుద్రజ్జలు విన
విన నద్భుతమయ్యెఁ గౌరవేయులు నాయో
ధనమున గెల్చి వెనం బశు
ధనమును మఱలించెఁ బుటుక ధన్యముగాగన్ 345

క ఆమాటలు విని కంకుఁడు
భూమింజయుఁడేడ కౌరవుల బలమేడన్
స్వామీ గెలుపు బృహన్నల
భీమ భుజాబలము చేత వెలయఁగ నప్పున్ 345

క. ఇందులకు న్సందియమా
విందువుగా కిపుడ యచటి వృత్తాంతంబున్
తొందరపడకు బృహన్నల
పందగ నీకొడుకు వాఱఁ బగఱ జయించెన్ 346

క. తినఁబోవుచు రుచులడుగం
బనియేమిటికానమ్ము నవికింతగ గ
ట్టున వెక్కి చూడవలెనా
మనమిప్పుడు విందు మితని మించివిఁజెడుగున్ 345

క. అని కంకుడా బృహన్నల
గొనియాడగ నృపతి నాడు కొమరుని జయమున్
విన నోర్వనా మూయుము నో
రని యాడెడి సారె తోడ వడమెు గంకున్ 347

క. ఆసారె కంకుభట్టున
కాసారె లలాటమునఁదవి యటగాయముగా
కాసారమ్ముగ నెత్తురు
కాసారముగట్టి కారఁగా సభలోనన్ 348

చ. బిలబిలగారు నెత్తురును జీర చెఱుంగునఁ గ్రుప్ప యొత్తగా
వెలది యిటేల చేసెదవు విప్రుడునుం బర పూరుషుం డతం
డలికచ సాధ్వి నీకుఁ దగునమ్మ యనంగను విప్రురక్త బిం
దులు ధరకారఁ గీడనుచుఁ దుద్భుతి నంచెనె వామె రాజుతోన్ 349

వ. అదియట్ల జరుగుచున్నంతలోన 350

క. ఉత్తరుడు వచ్చి తండ్రికిఁ
దత్తరమున నెఱఁగి చూచి ధర్మజు నొసటన్
నెత్తురు గాయము వీరికి
నిత్తరిఁగానేమి కతము యెఱఁగింపుఁడనన్ 351

వ. ఉత్తరునకు విరాటుండిట్లని యుత్తరమిచ్చె నెట్లనిన 352

ఉ. నీవు జయించి కౌరవుల నీకని నీకొని యాలఁదెచ్చియు
న్నావని నేనవం ద్విజుఁడు నచ్చుక యిచ్చుక మెచ్చఁజేరి నే
నేనవడంగఁ గొంట పాడవత్తి నుతించెను గోమత్తి నే
లావుగసారె వేయ నిటలంబున నాయన కాయె గాయమున్ 353

వ. అనిన జనకునకుఁ దనయుండు వినసొంపుగావి యూనుడి విని వినయంబున్నఁ
బ్రసన్నంబుగా నిట్లనియె
354

క. జనకా మునకడ నున్నా
రవి వీరినిరాకరింప నాయువు శ్రీయున్
జనకామినిగా మునకడ
జనకాయునకున్నె నాదు జయము విమడీ 355

చ. కడిగ జగంబు 'మ్రింగఁగల కౌరవ వీరుల సైన్య మొప్పుటో
దొడుకులఁ దెమ్పుటిప్పుటవొ తోసుకఁదొంబది యోజనంబులన్
బడియెడు వాఁడ వేటవొ నందము విన్నను వివెఱంగవే
వెడలివి బద్దినంచుఁజని చీమ తరించునె క్షీరవారిధిన్ 356

చ. ఉఱకజగంబు నొక్కొకఁడ యుగ్రపదెంబుగ మ్రింగజాలు బల్
ములకరు లావగా సుతుఁడు సూర్యసుతుండు గురుండుద్రోణి యం
చెఱఁగి యెఱింగి వీరలెటులేని జయించితి నంచునమ్మ నం
దఱ నతిశూరులంగెలువ నాతరమే తమకేను క్రొత్తవే 357

చ. తొడరుచు భీష్మఁగర్ణఁగృపుద్రోణుని ద్రౌణిని లోనుగాను శ
క్తుఁడ నను గెల్వ వీరెఱిగి కూడను వారిజయించినట్లు న
న్నెడగును నెట్లు నమ్మతిరి వెళ్లఁగఁ బుత్రుని మీఁది ప్రేమచే
విడువక యింత మాత్రముఱపెంబునకై ద్విజనొంచు చేటికిన్ 358

క నేనావగలనె కౌరవ
సేనావగఁ గలన నచట జితకాశి యొకం
డేనాటి చుట్టమోనతె
పూనిక నరుదెంచి దివ్యపురుషుడు గాచెన్ 359

క ఆపాను నరసింహము
చూపట్టును రేపొమాపొ చోద్యముగ నిటన్
చా వగు నునకందఱకును
గోపము శమియింప వేడుకొనుడీ కంకున్ 360

చ. అవితరమెన్న రానివగ నత్తఱి యుత్తరుఁడొత్తివల్కఁగా
నని తరవారుబోని కరణంబున నేసితిఁగంక భట్ట మి
మ్మనితరు నస్క్షమింపుడిఁక వారట మీఁదట నేరెట్టైనమున్
మును తరియించు నాతని మహోమహుజాపుడునే గమే యనన్ 361

గీ వేటువడి కంకభట్టుఁ డింతేటికిపుడు
మించి పోయిన పనికి క్షమించ మంచు

వేడ నీవిట్లు వేలాటి వాడవయ్య
వేటు గీటును లేదని గీటు వృచ్ఛ 362

క. మఱువాడు పాండవేయులు
మఱిమఱిఁజెలఁకటిని లేచి ముదితయుఁడాముక్
దెలుఁ గొప్పఁగ పళదీరిచి
వెలువఱవక కూరుచున్న విరటుడు వచ్చెన్ 363

క. తమజాచి వారలూరక
కనుఁగొనుచు నొకరి మొగము లొకరు లేకయు
న్నను వెఱగందుచు విరటుం
డని విటు వాగ్దై కంకుఁడద్దుఁడె యెక్కెన్ 364

చ. అనుటయు ఫల్గునుండు నగి యక్కట లోకము లేలఁజాలు నీ
ఘనుడు యుధిష్ఠిరుండు చిఱు గద్దియ నెక్కఁదగండె మున్న ని
న్నను నరివట్ట గోగ్రహణ మందుఁ బసి న్విడిపించినట్టి యా
యన బకవైరి భీముడు మహామహుళీ కవలంచుఁజెప్పినన్ 365

ఉ. అంతట లేచి భీముఁడు బృహన్నల పాయము తోడ నాట్యపి
ద్ధాంతము నేర్పి యుత్తరకుఁ దత్తర పాటున నుత్తరాశకా
క్రాంతము సేయఁబూనుకొను కౌరవవార్ధిక ఖండ సేతువై
రంతులు మాన్పి యాతఁడు తిరుమ్మగ నద్దుఁమఁడీతఁడే కదా 366

వ. అనుటయు 367

చ. ఒనరఁగ నాలకించి యది యుత్తరుఁడంతన తండ్రిఁజాచి వ
న్నను నొకదివ్యపూరుషుడు వామిషవెట్టి వచించినాఁడ వ
ర్జునుఁడె నుమా మహోధమని తూరుల గెల్చి మఱల్చి గోవులన్
చినుమటుగాత నాతెలివి నేర్చునె తూర్పును గౌరవాంబుధిన్ 368

ఉ. దైవ వరప్రసాదులు సధర్ములు మాన్యులు పంచపాండవుల్
దైవ వశంబున న్విడలి దైన్యము నాకతి హైన్యవృత్తి నీ

తావున కేగుదెంచి తలదాఁచి కొన న్మన భాగ్యమంచు నీ
దీ విధులమ్మహామహుల దృష్టులఁజేయక లాఁతి నీతియే 369

క అదియంతవిని విరాటుఁడు
మదికెంతయుఁ జింతగదురఁ బ్రూవ్వడి పెదవుల్
గదలింప నేరకుండిన
సదయుఁడు ధర్మాత్మజుండు సరసతఁ బల్కెన్ 370

చ బెదరఁగ నేలనయ్య యొక పేద యెఱుంగక యొక్క యేఁడు నీ
యుదరము లోన దాఁగితిమి యుక్త సుఖంబులఁ గడ్పులోనిమున్
గదలక యుండునట్లు మునుగాచి తవిన్మఱపించి నీవు స
త్ప్రదయుఁడ వౌట నీఋణము దీర్పఁగ జాలము జన్మకోటికిన్ 371

వ అని ధర్మరాజా అడిలం బలికిన నంతకు మునువుల్ల బు డిల్లంబోయి వెల్ల
బోయియున్న మాత్స్యుండు ధర్మజు పలుకులకు గలకదీరి మెండుకొని
కొండంత సత్తువ చేకూరి యారాట మెడలి విరాటుండిట్లనియె
372

ఉ నాసుతనిత్తు నుత్తరఘనంబుగ గ్రీడికి ధర్మపత్నిగా
దాసుని తప్పులన్ని యొక దండము తో సరిజేయుక పోలికన్
వాసవి మూసికొంచుఁజెవి బాసముటుల్ గొన శిష్యురాలి బల్
మాపటి మాసమానుఁడభిమన్యున కిచ్చెదఁగొందు నుత్తరన్ 373

వ అని పల్కిన శతమన్యు పౌత్రుఁడగు నభిమన్యునకు నుత్తరనిచ్చి తన జన్మ
మంతటి నుత్తమముగ ధన్యమ్ము సేసికొని యెదనుకొని యెదను గుదుఱు
పఱచికొని
374

చ క్రియకును నిశ్చితార్థమొనరించి విరాటుడు కూతు బెండ్లికిన్
బ్రియమున రాజ బంధులకు వేగముగా శుభలేఖలంపి వే
సియు బురమెల్ల యెల్లగయు సేసియు బంపగ వాహనమ్ములన్
రయమున వచ్చిరంత యదువాయక ముఖ్య సమస్త బంధువుల్ 375

క. శుభదివసమ్మున విరటుం
డభిమన్యున కిచ్చె నుత్తరాంగన పేర్మిన్
విభవమున నావధూవరు
లుభయులు నన్యోన్య సౌఖ్యమొందిరి మిగులన్ 376

ఉ. ఆకసమంత పందిరి మహత్తర వేదియ వంతయంతగా
నాకసమాన పట్టణమున న్విరటుండిడి మానటేంద్రక
న్యాకసము ప్రభారవి ధనంజయ మాలికి గూతు నిమ్ముమన్
నాకసమబ్బెనంచలరె నాకులు లోకులు మూకలై కనన్ 377

ఉ. హెచ్చుగ దిద్ది తీర్చి జగమేలెడి కృష్ణుఁడు పెండ్లి పెద్దయై
మచ్చిక మేనయల్లుఁడభిమన్యున కన్నియనేర్చి కన్నియన్
దెచ్చి విరాటుడీయ జగతీశ్వరుఁడుత్తర జేయిబట్ట వి
న్వచ్చాఁడు వీయ మందెను సుభద్రను కూడి వేడుకన్ 378

వ. మఱియు సదస్యము నాడవశ్యప్రార్థితులై దస్యుగజకేసరియగు పాండవ పౌత్రుఁడభిమన్యునకు మాన్యులు సామాన్యులునగు సభార్యులు దార్యా శాపానుగ్రహ నిగ్రహసమర్థులైనమునివరులు పద్మారముల భాసిల్లు సేవలుగొని విశేష శేష భాషా కోవిదులై యపర బాషాపతారు లనిపించుకొని శ్రుతులవిశ్రుతులై తులలేని ధృతి శతధృతిని గూడ నేలుకోజాలిన యేలు కోటి బ్రాహ్మ్యమ్మొక కంఠ్యముగ శుభతర ఉదాత్తానుదాత్త స్వరిత ప్రచయ ప్రచుర స్వరము లెత్తి యావధూ వరుల పేరులెత్తి సిరలోరిమి కలిమి గలిమి మిగుల గులమునకు వన్నెవాసిదెచ్చి హెచ్చి మీసర మాసరికి మాసరము మానరికి బెరవారు రాలేరు సుమీ యనదగి యనదగని కరి మిదమి త్తమనదగని కవికరము తోఁజేయూత యిడి మనుచు నీ మను మనుమడను సీనినలె సంకల్పిత సర్వకార్య సిద్ధియు వాక్పతివలె వాక్సిద్ధియు బుద్ధియు కలిగి యుండు శ్రీకరమగు నీ కౌమరుని కొమురునకు ననంగత యువకత యనుగత ముగాకయున్న నతఁడు గొంతయెనవచ్చున నన్ను నీ సత్తముండు సమాన డయ్యు ననమానుండై సమానులలో నుత్తమ శ్లోకుండు గావుత సమానా ముత్తమ శ్లోకోస్తు అను నమవాకమును యదార్థపరచ గలవాఁడు గలవారిలో

ముంగలవాఁడై యరికి లోఁగని వాఁడై యవిచ్ఛిన్నపుత్ర పౌత్రాది సంతతి
నాచంద్రార్క స్థాయిగా నుండగలవాఁడు సకల సంపత్సమృద్ధి వర్ధిల్లు నని
వేదోక్త రీతి నాశీర్వాదము లొనర్చిరి. ఇట్టులమోఘ బ్రాహ్మణాశిష మనుగతి
మనుగత సర్వశుభాస్పదముగ నభిమన్యు వివాహమహోత్సవమ్ము నిటనేనాట
విని కని యెఱుంగని తెఱంగున జగన్మోహనముగా వర్థిల్లుడు

379

ఉద్యోగ పర్వము

క అభిమన్యు వివాహమునకు
శుభముం గనవచ్చి నట్టి చుట్టాలు మహా
విభవముల నంపకము లయి
సభదీరిచి యుండ ననియె శౌరి సదయుడై 380

ఉ. విందు రోకో మదుక్తి మనవిందులు పాండవు లిందరుండగా
విందుల చేత గోలుపడి విత్తము రాజ్యము శౌర్యముండి లో
విందుల గానలంబడి రచెంచ గలంచదె వైరి చిత్తమే
విందుల కించి రాజ్యమును నేరిమి వెండియు జెందుటొప్పదే 381

ఉ పాపుఁడు ధార్తరాష్ట్రుఁడట బన్ని దురోదరమందు రాజ్యమున్
బాపుడు ధూర్తుఁడా శకుని పాల్పడి గీడ్పడ గ్రుష్ట శీలమున్
బాపురె ద్వాదశాబ్దములు పాండవు లబ్దము పడ్డ బాధలన్
బాపు నుపాయ మారయు బంధుఋణంబును దీర్పగాఁదగున్ 382

తే కావునను బాండవులు తముగావు మనుచుఁ
బోవువారలొ మిన్నకపోవు వారొ
బారి మున్నేలఁ దగు రాయబారి నంపి
మనుడు మైత్రిని భాగమిమ్మనుడు మొదల 383

వ. ఈ సంధి వాక్యము నాదుర్మదుఁడగు దుర్యోధనుడు వినడేని వడిగల వడముడి
కవ్వడుల బెడిదమ్ములగు వడిదమ్ములతని బుద్ధిమంతుని జేసి వినిపింపఁగల
వపుడు కూడ వినక కౌరంతలాడి గంతులు వేసిన నతనిరంతులు
నిరభ్యంతరముగ శాంతినంద నెంతయు శాంతి నవచాప గురువముఖ

మహాయోధాన యోధులు నడుమపడుదయ్యెదనకు దానయునికొనకెంతయుఁదప్పె
నని యాదుర్జనుండుని కొనడే యునికొనకేమి సేయు నప్పుడుంగూడ దప్పిన
దప్పిన ననేమి సేయుదునని చెప్పి నప్పుడుగాకుండ మాఱకుండి మోరకు
తనంబునకు దిగినేని భీమార్జున నకుల సహదేవులు వారి వారి ప్రతినలు
ప్రతిహతంబుగా ధుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ సౌబలుల నార్చితేర్చి పేర్చి వారల
తండ్రి పెత్తండ్రుల యిరువుర రాజ్య భాగంబులు ప్రాజ్యంబుగఁబూజ్యశ్రీః
పూర్వకంబుగాగ లోగక చేకొని వీరులగువీరలె భాగించక బోగించకల వారని
రుషనిట శగ భగలు విడఁజెప్పి వారి ప్రాయంబు ప్రాయికంబుగాఁదెలిపికొని
పిమ్మట కాగలవని కాగలమేని వేచియుండక లేచి యాచక యప్పటి స్థితి
గతులను బట్టి యొక పట్టు పట్టి చూచికొంద మిందుమనకందరుకు వ్యవహార
తరుమూల కందమనదగిన ద్రుపదులు కార్యఖడ్గము లకు జాలి పారిన నాఁ
గాన వారు దయదైవార సంప్రతించి యిందునకు మందేమి యందురో
ముందరగ వినఁగోరెదనని మాన్యాతీత మహిమాను భావుండగు శ్రీకృష్ణ
దేవుండు తర్జనీ ప్రదర్శి తంబుగా నానావిధ వాఙ్మధురమ్ముగ నానతిచ్చిన
ద్రుపదరాజు వినతుండై వినసొంపగు వచనరచన విట్లనియె

384

ఉ. మన్నిక పెద్దసేసి యదునందను డందరి ముందరన్ నడిన్
బెన్నికతో దయంబలికె నిట్టులు నీయది నాయదృష్ట మౌ
నెన్నికసేయ నేడుగడ యేయన పార్థుల కెంతొగూర్పు వా
డెన్నిక పెట్టులైన హరి యీయన యేగుట సంధిక్షమౌన్ 385

శా. తీయంబెట్ట సమర్థుడచ్యుతుఁడు కౌంతేయార్థ సిద్ధ్యర్థమై
తీయం బుట్టినడంగ నేగినను సంధింగూర్పు నిందేమి లే
దీయం బెట్టను భాగమంచు ధృతరా ష్ట్రాత్మజుండడ్డు వా
దీయం బెట్టదముల్వచించి హరి ప్రాధేయంకరం జేయడే 386

క. ఆ మాటలు విని యందరు
మోమాటముగాదు నిజము మున్మాటికి ను
మ్మీ మాటలె మామాటలు
నీమాటలకేల శౌరి వేంచేయుఁదగున్ 387

ఉ. అప్పట మున్నవారు ద్రుపదాధిపు మాటకు మెచ్చి హెచ్చుగా
నవ్వుచు రాజ తంత్రమున నందెనువేసిన చేయి యీతఁడే
ముప్పట పాలుఁజూపి వినుముప్పటఁగాగ వచించెఁగావ నే
మిచ్చిన నీయువమ్మునా కడింధర కిట్లు ప్రియంబు పల్కునే 388

వ. అని యిట్లు దేవదేవుండయిన శ్రీకృష్ణదేవుండు వరానుగ నుడివిన మామఁదల్పులకు గడు వంతసిల్లి యందుండు నెల్లవారు నీమహామహుండు బావికార్యంబు నొప్పుగ నొడఁగూర్పఁదీర్పరి యని తూర్పుశ్రుతిధపురమునకు భారంబగు రాయబారంబు పొంటె వెంచేయుట కడువంచిదని తత్సభాస్థానమండలి సభాస్తరులందరు నైక కంఠ్యముగ బలుక జగదేక నాథుండ బాధకముగ వారి మనవిని విని యటుల సేయ ననుమతింప బాండవులేగురు శౌరి యండ కరిగి వేర్వేర నిట్లనిరి. యోదేవా దేవరదివ్య చిత్తంబున ననుమతి నుంచి కౌరవ నాథుతో నామాటగా మోమాట వీడి తడయక వెనుదీయ సామదానాది చతురుపాయంబుల నపాయంబుగ జెప్పియుఁ జెప్పించియు సంధికార్యము సఫలపరిచియు బలపరచియు తురీయోపాయము ప్రబల పరిచియు జతమ్ములు విఫల పఱచియు నెలవవలదని వెనుజరచియు వెరచి వెనుదీయక దాయకు దాయక యెత్తెరంగున నయిన యొక్కతెరగునకుఁదెచ్చి సంధినెరవేర్చి తత్తరమున బెందలకడ నిటరమ్మా యావలదేవర చిత్తము మాభాగ్యమని మఱల వేర్వేర నుడివి యేవురు గూడి యేకవాక్యతఁగఁదగ నిట్లనిరి.
389

క మనయొక్క బుద్ధిలో వి
త్తవముల నితరులు నగంగఁ దగవేటికి బె
త్తనముం దక్కఁ మనఁడు పె
త్తనమున నెమ్మదిగఁబ్రతుకదగదే మనకున్ 390

ఉ. పాలును నీరుబుంగలపి పాయక పాయకరంబుగాక భూ
పాలురు మాచినంతపిలఁబుంచి భుజింతము మీరు మేము మీ

పాలును మీరు మాజనకు పాలును మేమును కల్మికల్మి మా
పాలును బంచి యిమ్మనుము బల్కు సుయోధనుతోడ మాధవా 391

శా. ఈ రీతిన్ మృదు నీతి వాక్యములకు వారీకొన్న మేలేగదా
కారాకూరము లాడువాడు మనభాగం బీక దాకొన్న చో
క్షీరంబందు నవాజ్యమొల్కుటయగా చేటిట పోబోరవా
క్రూరున్ సామజ నాకసర్వపరివారుం గూల్తు మంచాడవే 392

కం. ఈ దృశ మార్దవ వచనము
నీ దృశకును వెలిచికాదు నీతి గనుక మే
మాదృతిఁజేసితి మీగతి
మాదృశులకు నిన్ను బ్రతిమలాడుటయేలా 393

వ. అని యిట్లు పాండునందనులు వసుదేవనందనుని తోడఁ దమతమ మనోగతంబులుక యెలుక పలిచి మఱచియు మరలి పాఱఁ జూచికొని వెలనలచి మే మొఱిగి యెఱుంగక మాట తెలుంగునకుఁ గడు వింతగా నుడివితిమి. నీకు నేర్పఁగాఁగల వారమా స్వామీ! హేమాహేములగు మీకు నెఱుంగరాని మఱుంగు లెందేనియుఁగలవే మాకుఁగార్యఖడ్గములకు ముమ్ముంగడవం బెట్ట మీర యేడుగడయు గాన మీరెయ్యది క్షేమం కరంబో యయ్యది తియ్యనగనొడగూర్చి యొనగూర్చి క్షేమానబోయి లాభానదమ్మా. స్వామీ జగన్నాటకసూత్రధారులగు మీకు మేము నేర్పగలవారమే హనుమంతుని ముందఱ కుప్పి గంతులాయెను నట్లుగావె. తాతకు దగ్గునేర్పవలెనా యని యనేక విధముల వినయ విధేయతలు నూపి సర్వాంగాలింగిత భూతలంబుగా దనకు నమస్కరించిన ఫల్గుణాదులను సగౌరవంబుగాఁ గౌగలించుకొని శ్రీ కృష్ణదేవుండు వారలనందఱ నుద్వేత్తుగా వీడ్కొని సాత్యకిసహితుండై సౌవర్ణధ్వజ యుక్తంబై సువర్ణ మయంబగు నిజ రథం బధిరోహించి వెడలి యుపప్లావ్యపు రంబు నిర్గమించి కతిపయప్రయాణముల హుటాహుటినడల గరినగరంబున కరిగిన హరిరాక విని సుయోధనాది కురుకుమారులును భీష్మ బాహ్లికాది కురువృద్ధులును ద్రోణవిదురాది గురు సద్వృద్ధులును నెదురు చనిన వారల నందఱ నందనందనుండు యథార్హంబుగా గారవించి గౌరవించి

జగన్మోహనంబుగా బురప్రవేశంబు గావించి యుందుగాఁ గురురాజ
మందిరమ్మున కేతెంచి యందు పరమమధుర సంభాషణ పురస్సరంబుగా
ధృతరాష్ట్రువిడ్కొని విదురుసదనంబున కరిగి యాతండు వినయమున జేయు
నాతిథ్యాతి సత్కారంబుఁ బ్రీతి పూర్వకంబుగా సంగీకరించి యంద విడిసిన
వినవచ్చి దుర్యోధనుండదరి పడి యదునందనా యర్చనీయుల మైన
దేహబంధువుల నమ్మందఱ విడనాడి గర్హణీయుఁడగు చతుర్థవింట
విందారగించుట యుక్తమే యని నిందించి పలికిన గోవిందుండన్నిటి కన్ని
సదుత్తరములు చెప్పి నొచ్చునీక వత్సా మాకత్యంతాంతరంగ భక్తుండగు
విదురుండేమిటఁ గొఅంత గోరంతయు విచారించక దూషించి భాషించితివి
మాకు సద్భక్తులగు పాండవుల యెడ ద్వేషివైన నీవు మాకును ద్వేషివై యుందువు
ద్వేషియింట భుజియించుట ద్వేషికన్నంబిడుట తగదని పెద్దలు వచింతురు
గాన మమ్ముభజింపనొల్లని నీయింట భుజింప నొల్ల మైతి మింతియ కాక
నీతోడ గొండొక రాచకారియము పొంటె నిచ్చటికి వచ్చితిమి గాన గతికిన
నతుకదని యెడి లోకోక్తి మదివిడి నీయింటికి రానొల్లనైతిమి ఇందు విందులా
వని మాత్రమునవే మనము విందులము గాక యుందమే యని గోవిందుండ
చదురులాడి యప్పటి కా తప్పులెత్తి తప్పించుకొని విదురు సత్కృతి నాదరించి
ప్రకృత మనుసరించు వాఁడై శ్రీగోపాలదేవుండు కౌరవ సభకు మనోభావ
నిశ్శంకుఁడై విచ్చేసి తనకై తెచ్చియిడిన కనకరత్న సింహాసనంబున సుఖాసీనుండై
దృతరాష్ట్ర భీష్మ బాహ్లీక ప్రముఖ నిఖిల కురు వృద్ధులు ద్రోణాది గురు
వృద్ధులు పరివేష్టింప రాధేయ ద్వితీయుండై యిరుగెలంకుల శకుని దుశ్శాసనుల
హస్తముల యందుఁ దనహస్త ద్వయము ప్రశస్త ముగ నుంచి యుచ్చ
సింహాసనంబున వచ్చి కూర్చున్న గాంధారేయ జ్యేష్ఠునిన్ శ్రీహరి తన శ్రేష్ఠంబగు
మేఘగంభీర నిస్వనంబున మంచిని బోధించ దలంచి యోయీ సుయోధనా
యని యామేటి వోటి యారబిల్చి సంబోధించి సురముని లోకంబు
లాకసంబున నొవర లోకంబుల ప్రోక సభాంగణంబునను జెవులు వోరఁ
బెట్టుగొని నెట్టన వినుచుండ మురహారుండిట్లనియె

394

చ. వినివడి దార్తరాష్ట్రులును బాండవు లొక్కటె తెలుంగు మాకునున్
బనివడి సంధి గూర్ప నిటవచ్చితినేఁ బనివేళగానను

వ్వని వడి వారిభాగ్యము సమంబున వారికిమ్ము చొప్పు నా
వ్వనివడి యేలలగాడుఁడిక వారును మీరును బాలు పీరటుల్ 395

క. అదివిని సుయోధనుఁడు కడు
నదరి పడుచుఁ బడుచుఁ దనవు టదిరిపడుట కూ
డ దదితగదంచు నందఱ
బదరఁగ నేఁబాండవులకుఁబాలిడ ననియెన్ 396

ఉ. అంతటఁ దల్లిదండ్రు లవుఁడాత్మ తనూభవు తోడ బాలకా
యింత యఖర్వ మిప్పుడన నేటికి మాధవుఁడావతిచ్చిన
ట్లంత యొనర్చి సంధిపడు మందున కొప్పక తప్పులేవి పీ
చెంత వహింపఁబోదు మన శ్రీయును నాయువు నిన్ను వీడ్కొనున్ 397

ఉ. మమ్మలరంగఁజేసి పెడమాటల నింకను గట్టిపెట్టి నీ
మమ్మలరంగఁ బార్థులకు మంచిగ భాగము పంచిపెట్టు మ
మ్మమ్మలభించు నష్టికలహమ్మనఁబొందు నఁదుష్టి నీదు గో
మమ్ముల పాలు సేయకు మహాత్ములు పాండవు లేల వైరమున్ 398

వ అందుల కంధనృపాగ్ర నందనుండు మొగమ్ము మురకటించు కొనుచుఁ
దరకటింపులు మాని దురభిమాని తన తల్లి దండ్రుల మాట గీటునఁ బుచ్చి
యెల్లరు విన నందనందనుఁజూచి యిట్లనియె
399

ఉ ఏది యెట్లైనను వ్వరియ యొందఱు నెన్నియుఁ బన్నివచ్చి న
న్నేది యొనర్పనవ్వేఱన వీఁతకు మిక్కిలి లోఁతు గల్గనే
నా దురదృష్ట మెట్టు లయినం జనవీ విధివ్రాత తప్పునే
మూదిని మోపినంతయును జోటిడ వారికి వేయునేటికిన్ 400

చ అదియునుగాక పాండవులి యక్రమవాదులు కాదటంచు వే
దదివిన నేమి పార్థకము పారెకు వారికి రాజ్యమెట్లు రాఁ
గుదురును గుద్రికూర్చికొని క్రొవ్విన జూదము లాడి యోడిమా
కరి విడరప్పుడట్లు విడనాటు లిప్పుడు దేరఁగా హరీ 401

వ. ఇంకొకటి కూడ వంకర బుద్ధులు మాని మానిత మార్గంబు శంక దిగ్ద్రావి
కింకిరిపడక కడచక విడక వినుమని నవబోధమండిల్లనియె

402

చ. రయమున రాజసూయమును రాణము జూడఁగఁబోయి నేనటన్
మయుపభఁజూచుచండగను మానము వాయగఁగ్రిష్ణభీముడున్
భయము దొలంగి నాకుఁదలవంపుగ నిప్పని యొప్పనే హరి
ప్రియముగ నన్నుఁజూచి వెలపింపకఁబక్కున నవ్వి రొక్కటన్ 403

గీ. ఇట్లు బహు వైరకారణమెల్ల వారి
వల్ల నిడుకొని నిర్ఘృష్టు లట్ల మమ్ము
పాడిదెలఁగితి మని తూలఁబల్కు లొకటి
కనగ గురిగింజ తనవల్ప గనునె చెప్పుమ 404

క. అదివిని యాదవ నాథుడు
కనకననగి యట్టి చెడుగు ఘటియించుటలో
లవలేశము నందేహం
బవునే ప్రథముడవు నీవటంటకు వల్పా! 405

చ తనరఁగ నెవ్వడీ తనదు తప్పును దామనెఱుంగఁడంచు నీ
వనినది నీకె తాఁకె నివుడన్యునిపై వడిమోపనేటికిన్
గొనకొని కోరుదేవి వినుఁగొన్ని వచించెద ప్రేల్మడంచుమీ
మునుకొని దోషమువ్యపయి మోపినఁబోనె నిజాఘ మంతయున్ 406

ఉ. పుట్టిన నాటఁగోలెఁ జెడు బుద్ధులు నీకవి యుగ్రపాల తోఁ
బెట్టినవే కదా తలఁపఁబెక్కు వెతారము నీవు వారికిన్
బెట్టవె లక్కయింట శుచి పెట్టి రగిల్చియు మాయజూజ మం
దట్టులు రాజ్య మూర్చికొని యారడి సేయవొకో ప్రజాపతిన్ 407

గీ. ఘోషయాత్ర మిషన్వారి ఘోష పెట్ట
బోయి వ్యతిఁదప్పి కములొట్టఁ బోయి తుదకు

వారు కరుణించి విడువంవ వచ్చి బ్రతుకఁ
గంటి వీవు మఱచితివో శౌరవేంద్ర! 408

క. మఱచితివే వారలనే
మఱచి శపింపంగఁ జండమౌని ననిపి యే
మఱచితి వెంచక వెతవే
మఱచిరముగ దైవకరుణ బ్రమందరు వారల్ 409

ఉ. శ్రాంతి నిశాంతమందున విహారిగ భీముఁడు గూర్క వానవి
శ్రాంతిని శాంతమందున విహారుకురాంఘ్రుల నంటగట్టి నీ
వంతట గంగఁద్రోసి వవిషాన్నమిడ న్వణఁ గీలు కొల్పితి
ట్లెంతకు లేవు నీ వహహ! యెంచిన మంచమునింద గన్నులే 410

ఉ. ఉప్పన పట్టె నూఱువుర కొక్కఁడె పావని యుద్ధిమై మిముస్
ముప్పడఁగ న్నఖాగ్రముల మోయగ మీరలు మాఱు మోయగా
యప్పుడు కాలు దంష్ట్రలకు నన్నలుదమ్ములు నైన యల్లడున్
గుప్పున నెత్తి వాని నొకగుండము వంబడఁ ద్రోయలేదొకో 411

మ. అని యన్నింటి నటుండనిమ్ము సభలో న్యాయివై వీవు పాం
డవ పర్వస్వముమాడ్చి జూజమున దానంబోక వవ్వంగ న
న్నువు లాశించితివారి పుట్టముల నీనొట్టులాడెం బరా
భవమే పో ఘనకార్య మంచనితివో పాపాత్మ విన్నేమనన్ 412

క నీచేతనైన వఱకును
నీ వత చేసితివి వారినిజమే వారిన్
గాచెను గాకవి యేటికి
నీ చేతలు వేఱయింక నేనువలెవా 413

క. అవి యెల్ల పాట్లు వారఘు
భవమందియు మఱచి మఱల పరాభవ మందిటుల్
సవినయమునఁ బాలడిగెద
రవివయ మేమిటికి వారి యంశము విడుమా 414

ఉ. ఇంతియకాదు మీరుభయు లెంతయు మైత్రిని గూడి యున్న మే
లింతయు నంతయంచనవి హెచ్చరికం గనువారమయ్య మే
మెంతయుఁగారె వేఱుగతి హీనము నెత్తురుకూడు మేలొకో
శాంతనవాది బుద్ధియనుసారము సారము సాఱఁజాడుమీ 415

ఉ నీవు సుయోధనుండ వొకనింబని లేదడు గంగ నెద్దియున్
శీవిని బాండు భాగము విడిన్విడి పుత్రులకింత నీవునా
రీవిధి మైత్రి నుండుఁడిక నేటికి మాటలు సంధిగాని చో
భావివిగాఁగలట్టిరి యభాగ్యమో భాగ్యమొ యెంచి చూడుమా 416

చ వెడముడి కవ్వడుల్కలహమబ్బి వినుంబడుముంచి యోధులన్
గొడవక మాచుముట్టుగను గొంతులు గోయఁగ పీవు వొంటమై
గడపఁగ దిక్కులేక యదికామొగమై నునుచోఁదలంచవో
కడుదయఁగ్రుష్ణుఁడాడినటుగా వినవైతి నటంచు దుర్మతీ 417

వ ఇట్లు దానపోషకుఁడగు వాసుదేవుండూని యావతిచ్చిన యపామాన్య
సామార్థ్యపాయంబుల ననుబంధించిన సంధిననుసంధింపక జననీ జనకుల
మాట పాటింపకప్పాట నిరాకరించి నరాకృతినున్న దురాగతకలి పురుషుండగు
సుయోధనునకు మహాయోధులగు భీష్మద్రోణ కృప విదురాదులయుఁ
బారాశర్య నారద భృగు భరద్వాజాత్రి మైత్రేయ ప్రముఖ మహర్షులయు
సంధికృత వాక్కులను వినక నిరాకరించినను బరాకు దెల్పు నట్లింక మఱియొక
సారి చెప్పమాతమని యానిరాచారులు నిరాఘాటంబుగా నరాకృతియగు
నాదురాచారునకు వైక్యకంర్యముగా విల్లనిరి

418

చ. రజనికరాన్వయాన ధృతరాష్ట్రుఁడు కాఞుఁడవర్ష్ణడేల్భడిన్
సుజనుఁడు గానఁబాండుపతి చూచెను రాజ్యమున్నదిం బలెన్
విజమువకొంచి చూడధరణీతల మెల్లను బాండురాజా దీ
గజపురివేలఁ బాండవులె కర్తలుగా కెటునీకు వచ్చురా 419

చ. అయినను బాండవేయులు మహాత్ములు గావున రాజ్యమంతయు
నయమునఁ గోదలంచి తమవారయిన లిద్దఱకైన యట్లు గా
దయను దలంచి పైబడక తండ్రి సగంబునె కోరి రిట్టి చో
నయముగ సంధికొప్ప కనయంబును జూపుట నీకుఁబాడియే 420

వ. అనిపెద్దలు సెప్పిన బుద్ధిని విననొల్లక పెడచెవిని బెట్టి కూర్చుండిన సుయోధనునితో మహానుభావుండగు శ్రీకృష్ణ దేవుండు పాండవులు కోరిన సంధి పర్యవసానాంశంబుం గూడ వినుమని మఱియుఁ జెప్పందలంచి యకలంకంబుగ నిట్లనియె 421

చ. కడకొక మాట సెప్పెదను గౌరవముప్పగఁ గౌరవేశ్వరా
యెడపక పాండవేయులకు నేవురి కేనుపురమ్ము లేలగా
వడివిడు వారణావత మవంతియు నింద్రి యామాదిప్రస్థముల్
గడుకొని హస్తినాపురము గాదన కాదన కారణంబుగాన్ 422

వ. అదివిని గాంధారీ నందనుండ దరిపడి చెదరక మళ్ళుజూపిన కెరలు మత్త కరీంద్రము కరణి దురాగ్రహమ్ము సూపుచు వసుదేవనందనా వారొండె వీరొండె పోరఁబగఱఁ బొగరడంచి మగపోడిమి జూపి రాజ్యంబు చేకొనుట యవశ్య కార్యమ్మనియు నది యవశ్య కార్యమ్మని యెంచు వారవశ్యులకు వశ్యులై వారుసెప్పినట్లాడిగము సేసి మను వారుగాఁదీఱుమానము సేసితిని గాన నత్తిరుమానము గలవారు గానకుఁ జని మౌని వృత్తి మనువార విదియును హృదయమూ ఆకనుఁ దూరక యదేవనిగ బోరక యింకనొకటి వినుము 423

ఉ. ఇచ్చెదు వాడటంచు నను నెందఱు నన్నను నోమి భూమినే
నిచ్చెడు వాఁడఁగాను గలహింపక మింపక గోపనందనా
వచ్చిన దారి బట్టు మిక వారికి యూరక పెక్కు లార్చినన్
అచ్చవడంగ నిన్నుఁబెడతొక్కులు గట్టి చెఱందవిల్చెదన్ 424

వ. ఇట్లు క్రిందు మీదు గానక కౌరవ నాథుండాడిన యగౌరవ దురాగ్రహ ఖర్వ గర్వహ ధూర్వహ వచనరచనకు నీయ గోవిందుండును సర్వమంగళా

ప్రదుండునగు శాంత శమార్యనంత కల్యాణగుణుఁడును శ్రీహరి దరహాసగ్ర
పిష్మగండ యుగళుండై కౌస్తుభాలంకృత గళుండై కలకలనగి యిట్లనియె 425

ఉ. ఏలర త్రుళ్ళు నీకిటుల నేలను నేలగ మీరు మీరు పో
రేలర యంచుఁ బంచి తినుఁడీ కొనుఁడీ కొనక్షమయ్యె నీ
కాలము సామజాప్తతను ఖాళిగ నీనవిఁబెట్టనిద్ర పోఁ
గాలము చేరువౌట సుమీ గాలము మ్రింగెడు మీల పోలికన్ 426

చ. ననుఁజెనకంగ నీకుఁగురువందున యిందనకాదు ముందుఁగా
నను దలక్రిందుగాఁ దవమొనర్చును జన్మము లెన్నికోట్లు నె
త్తిన వశమౌన బ్రహ్మకును దీరని కారియ మీవువేర్తువె
త్తినఁబడద్రోసి కొంచు వలతిన్ జని మూరెడుకుంగఁ బారెడున్ 427

ఉ. చిట్టలుగాగ నిందలికి చిల్కకుఁజెప్పిన యట్లు నీకిటుల్
బిట్టుగ బుద్ధి సెప్పఁ జెవిఁబెట్టవు భూప్రజ నీవె కాకపోఁ
గొట్టుదు దీనఁదాఁ జెడిన కోతి వనంబును జెర్చె నన్నయ
ట్లుట్టిని గట్టికొంచు నికనూగెదవో జగముండువంతకున్ 428

ఉ వన్నెయు వాసి గోల్పడిన వాని జడున్ వెనరాజ్యలక్ష్మి తా
విన్నను వీడి ధర్మసుతునిన్ వరియించుఁ దిరంబుగా నిదే
తన్నును నీతలన్ బక నిదారిగ దాహతిఁగూల్చి నీతొడల్
నన్నును నన్న యప్పుడయినన్ మదినెన్నవొ నొచ్చి కౌరవా 429

వ. అనియిట్లు దేవదేవుండైన శ్రీకృష్ణదేవుండు దుర్యోధన దుర్వ్యవసాయంబ సమాధాన ప్రాయంబుగాఁ దెలిసికొని నీకుఁబాండవుల తోఁబొందెడఁగూడఁ గూడని కార్యంబుగాఁ దోచి కూడని కార్యంబగు యుద్ధమె సిద్ధమని బుద్ధి మంచితివేని మంచిది నన్ను నమనస నాఁడు నాడ నంగ లనీసేనలతో నీవు కట్టాయి తమ్మిమ్ర త్తుల కౌస్త్రజల సమృద్ధమైన కురుక్షేత్రమునకు వేరమ్మన వేరమ్మని యావతిచ్చి తన్నుఁబట్ట దలంచిన గాంధారేయు ధురభిప్రాయంబతని కపాయకరంబుగాను భానుని మ్రింగను బిడుగును బిడికిలించను జడధి బుక్కిలించను జదల నక్కిలించనుదమకించు వెంగలిగ రారాజు తన్నుఁదారూ

రుకొని యూరకొను నట్లుగ సభమున్న వారలెల్ల వెల్లడిగ వెఱగుపడి యొఱగి
నోళ్ల దెరిచికొని వెఱచి యఱ్ఱులెత్తి తత్తరపడునంగొను మండ నీతి
మానుషరూపంబగు విశ్వరూపంబు జూపి యాదివ్య రూపంబు చూడగోరిన
ధృతరాష్ట్రునికి దివ్య దృష్టి యనుగ్రహించి భక్తులకు సంతుష్టి యొనరించి
యపారకృపారసంబు నించి యంధనృపుప్రార్థనదివ్య రూపంబునుపసంహరించి
దుర్యోధనాది దుష్టచతుష్టయికి శృంగ భంగంబు కావించి వారల లజ్జాబ్ధిముంచి
పెర వారల సంతోషాబ్ధిడించి నోలలాడించి మరల యోగ మాయగొని
యద్భుతమెల్ల వెల్లడించి యుద్ధసన్నద్ధులై కురుక్షేత్రమునకు రమ్మని భీష్మాది
కురువృద్ధ యోధులకు సమర్మకంబుగాఁ దెల్పి తన తమ్ముడు సాత్యకి
తోడరా విదురుని మదిరింజిల్లఁజేసి కుంతికి జింతవాయనుడివి మరల
పాండవుల వద్దకు విచ్చే యువాడై యానరదుండ రథంబెక్కి రాధేయు మది
దెలియ తన యరదంబుపై లేచి బిలిచికొని రాధేయా నీవు కౌంతేయుండవుగాని
సూతపుత్రుడవు గావని చతురుహాసంబుగార కార్యంబు ప్రకాశముగాఁతెల్పి
నీవుపాండవులఁ గలియ వచ్చిన రా లచ్చికి విన్ను రాజు జేయుదునని నక్కర్ణుని
దాక్షిణించి యోయదు నందనా నాపై కృపారసంబున నీవు పలికి తింతియ
చాలు నిప్పట్టున బాండవులనేఁ గలియ వచ్చుట సర్వధాయ నాదరణీయం
బుసువహా పాండవులకు దివ్య వారింగలసితివని నాకును నాకువెఱచి
మధ్యమపాండుండు నన్ను నీ మూలంబున లోఁగొనెనని ఫల్గుణునికిని
నవినడిన్న మాయిరువురకిల్ల లోకోప వాదంబు శాశ్వతముగా జగంబున
విలుమనది యట్లుండనిమ్ము చిరకాల సర్వజన కాంక్షణీయమగు యుధిష్ఠిరు
సింహాసనా రోహణమునకుఁ గొంత కాకున్నఁగొంత యేవంత రాయంబు
వాటిల్లునతండు రాజ్యంబు సేయుటనేమజేయుట కంటెనా కతిప్రియంబుగావ
నాతని రాజుంజేయు మింకొకటి కూడ మనంబున ఘనంబుగ మంచఁదగినది
యాబాల్యంబుగ నన్ను నమ్మి తనయొత్తు మానిసింజేసి వాసిగఁ జూచు
సుయోధను నే నిప్పుడు మోసము సేసి నేఁడు విడనాడి పాండవులం గలిసినఁ
బదుగురు వఱియుఁ గుప్పగూర దూరుదురు నాకనిమిత్తముగా
మిత్రద్రోహంబు గూడ వాటిల్లుఁ గావున నీమాట నిరాకరించితి నని యెంచక
య్యది మదిమంచక నన్ను మన్నించి సుయోధుని వల్ల నన్నుండనీ నీదయ
జయంబు పాండ వులదని నీవు నేమ గాక యాబాల గోపాల మీ జగ

జ్ఞాలమ్మెఱింగిన పనియె గాన యో గోపాల దేవా నన్నుక్షమించి యీప్రశంస
ప్రసన్నముగా నీమదిమెండ నిచ్చి నన్ను నెమ్మది నీడ్కొల్పవే శ్రీకృష్ణయని
సవినయంబుగా బ్రార్థించి యుత్తరమిచ్చిన యుత్తరణి సుతుని స్థిరాంత
త్యమునకు మెచ్చి యాకర్ణని దనయరదంబు డించి సాత్యకిం గూర్చికొని
వసుదేవ నందనుండు పప్లావ్యంబునకు విచ్చేయుడు నంత నిక్కడ
ధార్తరాష్ట్రుధూర్తతకు నసహ్యపడి భీష్మాది కురువృద్ధు లిట్లనిరి

430

సీ శ్రీకృష్ణునకు మీరు సిరిగల్గమన్నింప
    కల్గుమ శుభమని కవలి రోకలు
ఏది యెట్లైన నీమీఁద గాగల యది
    బాధకే యనిరి భీష్మాది కురులు
కాను వీనము సేయదీ సువాసిగ సభా
    వాసోక్తి వినుమని వ్యాసముఖులు
విదురుని మాటకే యెదురు చెప్పఁగఁబోక
    యదరకు మంచును విదురమతులు

గీ వేయునేటికిఁ గాను పాండవేయుల విల
వెందరేగిరి వారితో నేగకయ్య
భూమి కలకాల మీవుండఁబోదు వాక్కొ
వసుధ నీవెగ నీతోడ వచ్చునొక్కొ 431

వ. అని వల్కిన సుయోధనుడు బెల్లముకొట్టిన ఱాయి చెందముండెన్ 432

వ అంత నక్కడ దేవకీ నందనుండనుజ సహితుండై యుపప్లావ్యంబునకు
నవ్యంబుగా భవ్యగతి సమీపించ వచ్చె నని క్షత్ర సుఖవాణి నాకర్ణించి

433

క ధర్మజాఁడనుజ సహితుఁడై
శర్మదుఁడగు హరికి నెదురునని యుర్ణగతిన్
నిర్మల భక్తి గుమంగొని
ధర్మాంబరు తోడ నిట్లు పలికెంబ్రీతిన్ 434

గీ. అనఘ దుర్యోధనుఁడు సంధికనుమతించె
నేయునఁగడగి శౌరి పేనెఱఁగి యాలు
నెలలు వాయించి విడిన మద్దెలదిగట్టి
యదియొ యోటిదియో యని యడుగ నేలా? 435

క. కనగా ముంజేతి కడెం
బున కద్దంబేల చిత్తమున నుండు తలం
పనువుగ మొగ్గమున వ్రేలఁగ
ననమునఁ చెయియద్దనెట్టి మదికన వలెనో 436

క. చెప్పఁదగినంత చెప్పితిఁ
జెప్పందగు వారిచేతఁ జెప్పించితివాఁ
డొప్పుడు సంధికి నాచే
నప్పటి కయినంత పొర్లు కాడితి నుమ్మీ! 437

ఉ. ఊపిరి భీష్మముఖ్యలోకయూవు సుయోధనుఁడు గొంతులో
నూపిరి యుండగా మనకు నొప్పడు చొవ్వడ భాగమీగ గా
నోపితి రేవి ఊనినవి నోర్చికొనుండిఁక నేల బేలవై
యోపిక బట్టనేల గలియుంచిన పిమ్మట నుట్టఁగవ్వటుల్ 438

వ. ఇట్లు కరిపురమున జరిగిన సంధికథలెల్లఁ జల్లగ శ్రీకృష్ణుండు పాండవుల
కేమియు దాచక పూసగ్రుచ్చినట్లొప్పుగ జెప్పి యనువుగ మీకనుగులగు వారలఁ
జారుల నంపి మీ చుట్టముల పార్తి నాయా పార్తి నాయా పట్టుల కిప్పట్టున ఁబ
ట్టుదలతో సందేశము లంపి జంపు పేయక యాయాదే శాధి పతులఁ బదాతి
సంహతులతో విటకు రప్పించి కావి యవికి నన్నిట సన్నద్ధులై వన్నిటకు
రప్పించికొనుండిడి నెచ్చులారా యచ్చెరువుగఁ బోయి వచ్చెదనని పుండరీ
కాక్షుండు పాండవుల వీడ్కొని వారక ద్వారకకు విజయంబుసేయు
విజయుండరే ప్రకారంబున నాహ్వాన పత్రికలందరికిఁ దొందరగ వాసిగ
వ్రాసిపంపెనంత

439

అరిగెలు తోడరా హరినహోయము గోర సుయోధనుండు ము
న్నరిగిన ద్వారకాపురికి నర్జునుడున్ జని నాఁడ కౌరవుం
డరగిలిఁ గూరుచుండెఁ దలయంపికడన్ హరిపాదముత్తుమున్
నరుడును నిల్వ శ్రీహరి ధనుంజయు మున్గని కాంచెనన్యునిన్ 440

అప్పుడు గొప్ప గద్దియపై గూర్చుండి కౌరవనాథుండు గొంటంబుతో
యదునాథుని కిట్లనియె

441

మున్న వచ్చి తివిరితి నమున్నతి నిర
తిని నొనర్పక తోడరుదెమ్ము నాకు
ననఁగ విని శౌరియనియె నన్నన్నవిజయు
ముందుగంటిమి గానయే ముందు యెందు 442

అయిన నింకొక్కటి గల దిందుగల యోధుల నందఱ నరమర విడఁచెప్పి నారివారి తరముతోగూడ మాముందఱ మఱసేయక యెఱింగించెద చెదరని మదిఁజోసి వానినేమినొఱుగులున్న నవఱఁగ నవరించుకొంచుఁ గించుతనము సేయక మంచి చెడుగు లెంచి పాఱఁ జూచికొని తోచిన తెఱంగున యోచించుకొని కొనుండని వారలిరువురకు నెఱుకపఱచి శ్రీకృష్ణుండు మఱియు నిట్లనియె

443

నిజము విరాయుధుండనగు నే నొకయెత్తు మదీయ సేన వూ
ని జముని రాయశక్తిగల నేర్పరి సాయుధ యొక్క యెత్తె పీ
నిజము ఘలందుఁగొండికయు నేరిమి నేరికొనంగ నన్నవో
నిజముగ నీడి చక్రధరుని న్వరియించెఁగిరీటి కృష్ణునిన్ 444

గోపాలుఁడు నారాయణ
గోపాలురతోడి సాటి గొనఁదగఁడని యా
గోపాలుఁడు విడి కృష్ణుని
గోపాలువరించి చనియె గొబ్బునఁ బురికిన్ 445

అంత గుంటినందమునితో నందనందనుడు కూరిమి మీఱ మేలము లాడుచు

నాలమునకు జాలిన నారాయణ గోపాలురగాలు బలంబుబోవి బాలుర
గాలు బలంబుల విడనాడి తోడువడ జాలని నన్నేల కోరితివి వన్నిటు
లేరికొంటివ న్నిట నెట్టి నైతివి గదా యని గదాయుధ ధరుండు కోడిగంబు
సేయ గ్రీడియుఁగ్రీడగ దగు నుత్తరంబిచ్చె నెట్లనిన

446

క. కనుగొంటివి పొరపాటున
ననుఁగొంటిగ శౌరి పార్థుఁడని నన్నూఁదే
వనికొంటేఁ జాలుదును వి
న్ననికొంటివి గొంటెఁబరముఁడని కొంటినెన్ 447

గీ. ఇట్టువెలలేని నల్లావ మెంతవింత
వంతనమ్మువ జేసి రోరంత ప్రొద్దు
నరుడు నారాయణుండును నరుఁడు మున్ను
విరటువగరికిఁజని హరివెళ్ళ వెనుక 448

వ. సుయోధనుండు కరినగరు కేగుచో బలభద్రు సౌధంబునకుఁబోయి హలింగాంచి
యిట్లనియె

449

మ. అనఘా కృష్ణుఁడు పాండు సూనులకు ముఖ్యాప్తుండుగా నుంటకున్
తవరన్ మీరలె నన్నుబెంచి కడుబెద్దంగ జేసి యుండాక నా
యునికిన్ వీడకనుగ్రహంబుమ గదాయుద్ధాదులన్ నేర్పుటల్
నను మీశిష్యుని నాప్తుగాఁ గొనుఁడు దానన్ గెల్పువాకావనిన్ 450

చ. అనవిని రౌహిణేయుడవి నావ్వుడబోదువు నాకునో సుయో
దన విను కృష్ణువీడి కలతున్ నిమునంబు వశింపజాలనే
గొవ వినురాధి కృష్ణునకు గూడని పార్శ్యమునందు మందు నే
జనియెద దీర్ఘ యాత్రకిటు సాయముపోవని యొట్టు పెట్టితిన్ 451

చ. అనుటయు నాసుయోధనుఁడు నవ్యతునగ్రజు చూచి వెండియున్
మనుగొను వీడు మెట్టులయిన న్సరియే విను మొక్క మాట నీ

యనుజా పురోధ్భలంబునను నైనను గూడకు మయ్య పార్థులన్
గొవకొని యట్టె నీవు నముగూడుట కంటెను జాల హెచ్చగున్ 452

వ. వీరలేగాక యింక దుశ్శాసన దౌశ్శాసనులును జిత్రసేన వృషసేనులును నింకశకునులును లక్ష్మణకుమారుండు నలంబు నుద్వయమ్ముగను లోమగా గరకరులగు గట్టు పకాసులా యోధనమ్మున సుయోధనునకై తమతమ ప్రాణమ్ములు తృణప్రాయంబుగఁ జూచి దాచక విడువనైన విడికిలందు మనుచునున్న వారికీ బాండవ బలంబునగల దండిమగల వినుము 453

సీ శ్రీరాము వంతటి శూరాగ్ర గణ్యుండు
హరికి బహిఃప్రాణమర్జునుండు
హనుమత్సమాన మానాతీత నాగాయు
తత్రాణుడల వృకోదరుడ దరుడు
మహి బుష్పవంతుల మాద్రి మాద్రేయులు
ద్రౌపదేయులు బలస్వాపతేయు
లనిదారి ద్రోణ భీష్మసుమనుల్ద్యావి
గాన దృష్టద్యుమ్నుడును శిఖండి
గీ అనెడు ఘనమార్గహోరులు నపరపార్థు
లగుదురభిమన్యుసాత్యకులాఘటోత్క
చుండురెండవ పంక్తి కంరుండునమ్మ
మనుచు బల్కెను బలరాముడపుడువినగ 454

క. సాత్యకి బార్హద్ర ధుడును
కృత్యజ్ఞుండైన దృష్టకేతుడు విరటు
డత్యంతాదృతి ద్రుపదుడు
బ్రత్యేకాక్షౌహిణులవ్ బద్రంగొని రాగన్ 455

క. కెల్లగ గేకయు లట్టులె
మెల్లగ నక్షౌహిణీ సమేతుండయి రాఁ

జిల్లర మల్లర పనులుం
జల్లగ దాదాపు సప్తసంఖ్యకు నిండెన్ 456

శా. ఏడక్షౌహిణులయ్యె బార్థులకు నాల్గెప్పుడయ్యె లాతుల్ బరుల్
మోదంజేయుచు మేము మేముచు బల్మార్థించి యేరెట్లురై
నీడం బోవక చంపుటొండె రిపుగారేఁ జత్తు మొండె న్మతిం
కేడన్ మూడవ బాట లేదనుచు జేసేప్పువ్విడన్ సైన్యముల్ 457

క. క్రొత్తగ శల్యయవన భగ
దత్తులు భూరిశ్రవుడు సుదక్షిణ నీలుల్
కృత్తరిపుడు కృతవర్మయు
సత్తుగ విందానువింద సైంధవు లంతన్ 458

క. పేరొక్కక యక్షౌహిణి
నూరెల నేలేర దోడు నూపిరి పెరవా
రీ రెండక్షౌహిణులన్
ఘోరుసదుర్యోధనునికి బోడనూపుట యున్ 459

క. అదియిదియు బెరసి వెరసికి
నదముగ బదునెనిమిదయ్యె నక్షౌహిణు లా
యదను బదనగుచు సరిపడ
బదునెనిమిది దినములకును భారతశలికిన్ 460

క. అరిదిగని రువాగులు నిటు
లరిగె గురుక్షేత్రమునకు నాలముసేయన్
హరిహరి కరికరి గిరిగిరి
శరధి శరధి దాకునట్టి చందముగాగన్ 461

వ. సర్వసేనాధిపత్యమున కెవ్వరు సరులని యజాత శాత్రుండడిగిన విరాట ద్రుపదు
లర్హులని మాద్రేయులును దృష్టద్యుమ్నుండు యోగ్యుడని ఫల్గునుండును జెప్ప
462

క. జిష్ణుని మతిముంగవి శ్రీ
కృష్ణుండ భిషిక్తు జేసె దృష్టద్యుమ్నుం
జిష్ణుని సేనకు గుహువశి
జిష్ణునయోనిజుని సర్వసేనాపతిగాన్ 463

వ. మరియు వక్లె విరాటద్రుపద బారాసంధి దృష్టకేతు చేకితానయుయుధాన
శిఖండుల ప్రత్యేకాక్షౌహిణీ నాయకులు జేయుదు నెదిరి బలంబున

464

క దుర్యోధనుడును నతిగాం
భీర్యాంబుధి తనదు తాత భీష్మా చార్యున్
గార్యా కార్యజ్ఞుని ఘన
శౌర్యుని నభిషిక్తు జేసె సైన్యాధిపుగాన్ 465

వ. మరియు కృపద్రోణ ద్రౌణి కర్ణశల్య బాహ్లీక భూరి శ్రవ శ్రుతవర్మ శకుని
కాంభోజ సైంధవుల బదునొకండ్ర యోధాను యోధుల నేకాదశాక్షౌహిణీ
నాయకులుగ బ్రత్యేకంబభిషేకించెనందు.

466

చ. హరికృతికి న్మనువ్యకృతి కంతర వయ్యచలాణులంతగా
హరివియమింప నొక్కి ద్రుపదాత్మజుడేలెను బార్థసేన సు
స్థిరుఁడయి యాజి సొంతమున ధీజథ నూర్మరు కర్ణ శల్యులున్
గరుపతి సైన్యనాథులయి కూలిరలంబి దినాల కొక్కరై 467

వ. అనవిని జనమేజయుండు తదనంతర భారత కథనానతిమ్మనుటయు 468

కమల విలసిత వృత్తము :

కమలనయన ధృత కనక సుచేలా
దమిత దనుజరిత దనక కచేలా
విమల హృదయ ముని విదిత సుశీలా
నమదవర వరదనత శుకలోలా 469

వ. కురుక్షేత్రంబునవతి మాత్ర జయకాంక్షఁ బోరునక బోరున కాయితమై
తారసిల్లియున్న యవసరంబున నిరువారలకు మధ్యస్థుండె కురువృద్ధుండగు
భీష్ముండు గురుబుద్ధిగ నాముద్దిగెకొనుండు కొనుండ పారా వర్గళ జయభాగం
బొండె వీరస్వర్గ భోగం బొండె నని శూరులెల్ల వినవెలుంగెత్తి యిట్లనియె

క. వైకుంఠైకాదశికిని
బ్రాకట ఘనముక్తి యుత్తరద్వారముటుల్
చేకొన స్వర్గద్వారము
నీకినికిని దెరవఁబడియె నేడని కనియెన్ 471

చ. అదియదనుంచు నమ్మతమి నందఱ ముందర ధర్మరాజనెన్
మదిమది డిళ్ళపైఁ భరుతమల్లిన వారలు మట్లఁ డిళ్ళకున్
బెదరక ధార్త రాష్ట్ర పరివీడినుముంగలియంగ నెవ్వరే
నెదఁదమిసేయుచున్నఁ బఱయెంచక రండిటఁ గాతువారలన్ 472

చ ఇటుల యుధిష్ఠిరుండనిన నెంతయు వింతగ స్వాంతనమ్మ
దటుకునఁదాయు యుత్సుఁడొగిఁదత్సరి వారము వెంటరాగ నె
క్కటి విడనాఁడె యున్ననిఁగానలుఁ డంచెనె యెంచి చేరె న
క్కట రిపుఁడైన ధర్మజునిఁ గారణమీతని ధర్మశీలమే 473

మ. అగుణుండైనజనున్సహోదరుఁడు హేయంబంచుఁబాయుంజామి
సుగుణుండైన నమిత్రుపాలికి జనున్ శోధింప నీరెంటికిన్
దమదృష్టాంతములౌ విభీషణుఁడు భ్రాతన్ వీడి రామున్‌గనెన్
బగతున్మెచ్చి యయుత్సుఁడిప్డు విడియున్నం బార్థునింగూడుటల్ 474

న. అట్టియెడ నిరువాగు దొరలత్తుకొని కత్తుకొని కత్తులార వెడలించి నత్తుగ
నొడలు వెంచి చిందమ్ము లలర నొత్తి తోరంబుగ బోరఁదారసిల్లు తఱి
ధర్మరాజు తేరు దిగున డిగ్గనులికి నిరాయుధకవచుండై వినీత వేషంబుతోఁ
బాదచారియై పరసేన కభిముఖంబుగ నెగ నడచి పోవునెడ నివ్వత్సుఁడు
లోనగు వారిది యేమి యచ్చెరు విట్టు లీరాజు వెఱ్ఱి యెత్తి విచ్చుకత్తులపై

కేగనవియుఁజ్ఞులెత్తి మూమమఁవిఱుండవఁ బోవు వారై వాసుదేవునలన తమనముతగమన కారణంబు పూర్ణంబుగాఁ దెలిసికొని మన్నన మన్నకోటు విడువక తిన్నగ నతని నొకకంటఁగనిపెట్టి యుండి కమగొను చుండ యుధిష్ఠిరుండరిసేనఁజొచ్చి భీష్మాచార్యునడుగు దమ్ములపైఁదమ్ములతోఁగూడ వ్రాలి తాతా యీ తరుణంబునఁ ద్యాత వినీతిని సమరంబునకు (నం) నమర నీతిదమగు నను జన్నవదయం దలంచి సన్నిధి కి బనివిన్న వాఁడతిగా ననిందార నామనోరథం బార గూర బండునట్లు ఘనభావన మీదీవన బెట్టి యనికి సెలవిండు అని సవినయంబుగాఁ బ్రార్థించిన నాతని వినీతికి బ్రీతుండై గాంగేయుండు నీవిప్పుడు నాపాలికి తోతెంచి మేలు సేసితి వట్లు రానినాఁడు నీకు నావలన మనస్తాప కరంబగు శాపంబు ప్రాపింపనై యుండె నీయట్టి బుద్ధిమంతున కోరులచే జెప్పింపకొన వలసిన కొలంత గోరంతయైన నే నీకు నావునఃపూర్వకంబుగా న నికి సెలవిచ్చితిఁగాన మువ్వాటికిం జయముగొని ప్రాజ్యంబగు రాజ్యంబు సత్సామ్రాజ్యంబుగా పరిపాలింపుము వత్సానావాక్కు మోయమ్ము కాఁబోదు నాయనా పోయి రమ్మని నోటియార మాటాడి వీడ్కొల్పిన నతండట్ల నవ్వేళ కృపద్రోణ శల్యులగని వారి దీవనలకైవడినే గైకొని తిరిగి యేగి యెప్పటియట్ల తన తన రథంబధిష్ఠించి యుద్ధ సన్నద్ధుండగుటయు

475

శా. గాంగేయుండు సుయోధను ధ్వజిని కేక చ్ఛత్రసేనాని యై
సింగం బాకొని వేటి కూటనకు వాసిన్ దూకు చందంబుగాఁ
బొంగారన్ దినమొక్క రూపుగొనుచున్ బోకార్చి వీరావలిన్
భ్రుంగించెన్ బదివాసరంబులు దమన్ భూషింపఁగా జావఱుల్ 476

క. భరముగ నిరుమొనలును ని
బ్బరముగ బవరమున కదర వసుదేవ సుతుల్
నరుఁ డిరుమొనలను గనుఁగొన
వరదము నడుమ నిడుమన్న హరియటు సేసెన్ 477

భగవద్గీతా ప్రారంభము

కం ఘనుడర్జును డిరువరులన్
గనులారగ రెప్పవేయక యరిది యరథం
బున నిల్పి పెఱవ నందర
గనుగొని తన మనము నందు గరుణ గదురదున్ 478

ఉ తాతల భ్రాతలన్ సుతులధన్యుల మాన్యుల నెల్ల బంధులన్
నీతి విఘాతినై గెడపి నెత్తుర్థి కూడు భుజింపజాల నా
కీతరి చేత విల్లమరకొంతయు భ్రాంతిని యే వణంకెడిన్
జేతము భీతమయ్యెనని సేయగ లేనని జారె దేరిపై 479

చం అదిగని సర్వలోకగురు డచ్యుతు డర్జును జూచి ఫల్గుణా
యిది తగునయ్య నీకు వతిహేయము ప్రాణము కంటె మానమే
మది ఘనమంచెఱుంగవె సమానులు మాన్యులు నవ్వ నెవ్వగన్
వదులుదురే కర్షమకభి వాంఛిత లాభము వెళ్లవై యిటుల్ 480

చం వినుమొకమాట సెప్పెదను వేయునికేటికి జావు వేరు జీ
వునికిని లేదు పుట్టువభవుండవినాశి నెవండు సంపు దే
వునికిని బాయనట్టి వరవున్ ఘను శాశ్వతు శేషభూతు నీ
యునికికి కారణంబు తనుయోగ వియోగము కర్మ చేసగున్ 481

చం. కనుమిహలోకమందు దనకర్మగతిన్ దనువున్గొను న్విడున్
మనుజుడు ప్రాతవల్వవిడి మారుపటంబు ధరించుకైవడిన్
తనువును వీడిగైకొనుట తప్పదు జీవునికెన్న ముక్తిదా
కనుగొనకన్ జగంబున నొకండతవిన్ గెడువ న్సమర్థుడే 482

ఉ. ముక్తికి మార్గము న్వినుము ముఖ్యము రెండు విధంబు లంద్రు మ
ద్భక్తి యునుంబ్రపత్తియును భక్తికి జ్ఞానము సాధనమ్మగున్
శక్తికి సాంఖ్య కర్మములు సాధనమందురు జ్ఞానసిద్ధికా
సక్తిని గాన శ్రీహరికి సాగిలి కాళ్ళబడు బ్రపత్తియా 483

ఉ. భక్తి భజింత్రు మౌనులు నభంగుర శీఘ్ర తమః ప్రభావులై
శక్తులు గాన మానవుల శక్తులుగాన బ్రవర్తిఁజేసి త
ద్వ్యక్తిని సర్వధర్మములు దూరముగాఁగఁ బరిత్యజించి న
ద్వ్యక్తిని ముక్తినిమ్మనుచు నొక్కని నన్ శరణన్న గావెదన్ 484

చ. విరివిగ భీష్మముఖ్య కురువీరులు వీరలు మున్నె సచ్చిరీ
వరయ నిమిత్తమాత్రమగు మందున బొందెదు కీర్తి పూర్తిగా
నరి యిటుమాడు మంచు హరినర్వము గర్వము వాయజెప్పి యా
నరునకు విశ్వరూపముగమన్ ఘనదృష్టి ననుగ్రహించియున్ 485

చ. సకల జగంబు జంతులకు సత్త్వ రజస్తమములుగ్గుణంబు లా
ప్రకృతినిల్పి గల్గి తంతువుల రంగు పటంబున కెట్లు లెక్కనో
ప్రకటము లాగుణంబులు ప్రపంచములోనికి వ్యాప్తమైనటుల్
కకవికగాక సాత్త్వికుడు కంచును మోక్షము నాదు సఖ్యమున్ 486

చ తనర విరాకు లేక విని తత్త్వములా చిద చిత్తులీశ్వరుం
డన జని మూడు మూటికి లయంబును పుట్టువు కేడ చిత్తునం
దునగున సత్త్వమున్ రజమునందము ముందును చిత్తుతఁలోన
త్తును జీవిపించి కర్మగతితో సృజియింతు భరింతు ద్రుంచెదన్ 487

వ. మఱియు నింక దత్త్వంబుల వివరంబు వినిచెద వినుమని హరి నరున కిట్లనియె
488.

సీ చిత్తన జీవుండచిత్తన ప్రకృతి యా
ప్రకృతి మహత్తుగా బరిణమించును
నది యహంకార మా నద్దాన మనసును
జ్ఞాన కర్మేంద్రియ పంక్తి చేత
బది యింద్రియమ్ములు పంచమహాభూత
పంచ తన్మాత్రలు పరిఢవిల్లు
నిట్టులు ప్రకృతియా నిరువది నాల్గు త
త్త్వము లిర్వదేమన తత్త్వమాత్మ

గీ. యిట్టి ప్రకృతి విశిష్టుడైనట్టి జీవు
డీశు శరణనివేడి రమేశుకృపను
ముక్తుడయ్యెడు నందాక పుట్టుగిట్టు
మందు బద్ధుడనం జెల్లియుండు నట్లు 489

వ. కావున జనన మరణమ్ములు లేని జీవుని జంపు వాడెవండు జీవుండు తనకు శరీరంబుగ నున్న బ్రకృతిని దానుగ భావించి తాను గ్రిశించితి దాఁబలిసితినని తనముగా భావించి తన శరీరంబు తానగునా యదియు విపరీత జ్ఞానం బట్టి వనించి విపరీత జ్ఞానంబు నొందనేల ప్రకృతి సంశ్లేషంబు విడుమట కించిత్కాల విశ్లేషంబుగాని జీవునకది మృతిగాదు అట్టి విశ్లేషం బొండొక శరీర ధారణాపాదకంబు గాని బద్ధుడగు జీవునికి ముక్తావస్థ పర్యంతము వేరొండుగాదు. అజ్ఞులు దాని మృతియందురుగాని వాస్తవముగా మృతిగాదట్లు మృతియను కొనుటచే జనుల ప్రార్థకు లనబరగుదురు గాన నీయవస్థయొండు శరీరముజ్జగించి వేరొండు శరీరంబుగాకొనుట ప్రతిపూరుషు నియతంబని తలంచుము మఱియు దేహాత్మ జ్ఞానమ్ము చేతనేగదా. భీష్మ ద్రోణాదుల యాతత దీర్ఘ దేహమ్ములు సూచి తాతలు జ్ఞాతులనుచు వెఱ్ఱిగ దలంచితివి ప్రకృతిలో నుండు జీవునికి నట్టి పెఱ జీవునితో నెట్టి బాంధవ్య మెచ్చటినుండి మొలుచుకొని వచ్చె నీ భారతాజి నిపుడు సమకూడిన నీ వైరి వీరుల కెల్ల మృతియను శరీరాత్మ వియోగమ్ము దైవ యోగమ్మున గవ్వడి వడి నిత్తరనువ్వెత్తుంగా గామన్న పనియైయున్నది. గావ నది యింతకు మున్న యైయున్న పనిగా నెఱుంగు మర్జునా నీకిహపర సౌఖ్యమ్ములు ప్రార్థితములయ్యె నిన్నుంగడ తేర్చి ధన్యుంజేయు సంకల్పం బుగ నీకిప్టి యుపదేశించి యీ ప్రదేశంబున నీకలతయంతయు దీర్చి తేర్చితినని శ్రీహరివ్యాజవత్సలత నానతిచ్చిన విన్నవ్చుండు ధన్యుడైతినని తనుదా మెచ్చుకొనుచు దేవేంద్రాదులకు భానింపరాని దేవదేవ స్వస్వరూపంబు మనస్థాపంబు దీరగని కర్ప్వరీర గనుగొని పెన్నిధి గనిన నిరుపేదవలె విడువజాలకప్పుడు

490

చ. విజయుడు నంస్తుతించిహరి వేయివిధంబుల వేదవాక్కులన్
నిజముగ దేరెనాకలతనిర్మలమయ్యె భవంబునీకృపన్

భజనయొనర్తు న్నెప్పుడు పాలనసేయుము దేవదేవ నీ
నిజతననీగి తొంటి మెయినింగుమమయ్య యటంచు మ్రొక్కినన్ 491

ఉ. శ్రీహరి యట్లసేయఁగ గిరీటిధరించి కరంబు నందులో
బాహర పోవగాండివము బాణము పోలిమ నస్త్రశస్త్రముల్
సాహసమూని నర్జునుడు చయ్యన నేవురు వుట్టి నట్లుగా
నాహవభూమి తేరిపయి నాయితమాయను సంతసంబునన్ 492

ఉ పార్థుని జన్మమెట్టిదో సుభాగ్యము యోగ్యము చెప్ప శక్యమే
సార్థకమే మహర్నిశము చచ్చుచు బుట్టుచు నుందు రెందరో
వ్యర్థముగాగ నెవ్వరికి నబ్బును శ్రీహరి దివ్యరూపమున్
బార్థున కట్లు శౌరిక్రియ భాగవతోత్తమ నామ మీమహిన్ 493

యుద్ధ ప్రారంభము

సీ తొలినాటికల నిల్వఁదొలితాకు బలితమ్మై
కలితమ్మై యిరువాగు చరితమగుడు
నరుడు భీష్మని వృకోదరుఁడు దుర్యోధను
సహదేవుడు సలూక శకునులగొని
నకులుండు చిత్రసేన కురురాట్సూతుల
దృష్టద్యుమ్నుఁడు ద్రోణుసాత్యకియును
జొచ్చి భూరిశ్రవ స్సోమదత్తుల నభి
మన్యుండు నన్యు లక్ష్మణ కుమారు.

గీ అద్రౌణి యుపపాండవుల శల్యుధర్మరాజు
సురవరు వలబను ఘటోత్కచుఁడు విరాటు
దుస్సేనుఁడు కర్ణుఁడును ద్రుపద నృపతిఁ
గెరవి కృతవర్మయును దృష్టకేతుదాక 494

వ ఇట్లు లింకంగల వెంకలు యమకింకరులవలె బలువీరులై మహాగభీరులై నగధీరు
గొంతక పొంకము దరుగక విరగబడి యొండొరులపై కరిగి వీరు వారక

మొనలవారని కనక కనుఁగొనల దనుకదొనక చేతికి దొరికిన వారినెల్ల దలపటికి వెనుక కుటికి వేరొకనిఁ జేటి కనవి వీఁకఁదాకి వితాకు పఱుచుచు నేఁటిని జేరికి దొనక పోరికి దుమ్మని పిలచి విలిచివెూని నిలువనీక నూకుచు బైకి బ్రాకుచు మైమఱుపుల్లఱువుల్పొనర్చుచు దొనర్చుచు.

వైరిపై కురుకుచు లేత మాటలకు దిగి తరుమగ చేతు దెబ్బలవరకు దెగనఱకుచు గొంతులు గోఱుకుచు బ్రేవులు ప్రోవులు వఁడఁబెఱుకు చుఱుగు నగు నగునుకు పరువు విడువ గురువులు వారుచు దూరుచు జేరుచు తీరు సంపుచు గర్దరి తునుమున గర్జించి మర్తించుచు నర్తించుకుమని గర్జించుచు నిన్నిదె పెద్ద ?స్వర వెందించకున్న నున్ను నీపేర బిల్వక మారుపేరుదుమని గట్టి పట్టుబట్టి యెట్టిడిక్కొనుచు దున్ను నెవరో పట్టుకొన్నట్లు విడువిడుమని బదరి యెదిరిఁ బెదరించుచుఁ బదాతుల ఁబదాహతుల నొందొగ దాహతుల నొందెహతులుఁగావించు[illegible] రోసము దావించుచు స్వజితుని హతునిగా నెంచి మృతునిగ భావించి యాపలికి బోవ నింతలోన నరితెప్పిరి నాయరి నీకురియ[illegible]వని వెనుకొని చని మెయిది కలిసికొని సికవట్టికొని యింతకు మున్ను నస్పేమంటివిరా రారా మఱలక మఱల గూయుచు నీగాయము నీకాయము దప్పించునా? నబప్పు దప్పికొంటివేని యాయువు దప్పిన గాయమంతసుగమేదియు లేదనట్లు లేరుకోవచ్చున నిన్నిదె గెడపెదనని పెదవి నుండి నుడి వెడలకయముస్న వెదదయురమ్మున భరమ్ముగు నిరసమున నారసిమ్ము జొనిపి జముపురి కనిపి తన్నుఁ దాఁరనిపి చనుమంద నందని మృతుని సుతుడెండె హితుడొండె నడపడి యేడబోయెద నీదుంబోక యూనాడ నిలుపని యడిదమ్మున బెడిదమ్ముగ వానిండొడిచి గడని పోనీక గెడపియు నిట్లు బాధించి తనవాని పగసాధించియు నింతట మరియొకండు వచ్చి హెమ్ముగ బంతమ్ములకు జొచ్చి కుంతమ్మున గ్రుచ్చిన బ్రతిక్రుతి వీడువట్లె యొనర్చిన విరువురు సొమ్మని మునింగి యనంగి యొండె వెలకండు తెప్పిరిల్లి చన మరి యొక్కండు కొనయూవరితో బడియుండ యొండె నిప్పటికి నాచే దప్పి పోదివిపో యింకొకసారి నాబారి కగ్గుమయ్యెదవేని కయ్యంబున నీకయ్యెడి పాటు నీకు తలముచ-నీకుఁదలముచు కలుగ గాగ దీయ [illegible] కల నిపుఁడేమయ్యె నీవె కనియెదవు-గాక యింతట నిచిక [illegible] వాలయు

లాడి దెప్పుచుఁ దల ద్రిప్పుచు నొప్పి నొప్పుచు రొప్పుచు వేరొండుబో నొండొరుల మొదల్ల నోళ్ల గిచ్చియు రాళ్ల గ్రచ్చియుఁ గురంగటు తురంగముల గముల గోలల గ్రోల్పుల తెనవలీల ఖండించుచు సాధుల నసాధులవలె నవలీల దుంద్రుడించియుం ద్రుంచుకోపము నాపలేక తాపమ్మునఁ దాపము దలంచక నింగినొరయు యేనుంగుల యేనుంగుల చీనుంగుఁ జేయుచు సూప్రుతుల లావుతొలగించుచు స్యందనంబు లందంద బాణాగ్నికి నింధనమ్ములవలె దంధనమ్మొనరించుచు మొనక సురుగి నడిచి మొనక సురుసుడెనరించుచు జోదుల నాదమ్మునకుదించి పాపమ్ముల కంచ నటికిన మలుగాళ్ళు విఱిగిన నేలఁగూలు కీలువొమ్మలవలె గగ్గోలుగ గూలఁగూలిఁకూలి నసుమఁడిను తగునసుచునెగుమడఁబరవాసి ఎచ్చుకొని నేలబెట్టి కాలఁజమురుచు బమువుని కనువువః గిరవాలపుమనఁ గిసుటుపోసివిరుచు నిట్టులా వరుసలా నరులూపకోతకోయ జేతులు మూతులు శిరంబులు కిరంబులు వెక్కిళ్ల పొక్కిళ్లు కన్నులు మెన్నులు కాళ్ల వ్రేళ్ల వోళ్ళ గోళ్ల పిఱుదులు విరుదులు తునిసి తుంచునకలై వింతరపంతరగ జిమ్ముపలై యుపవవలై యువుకు సప్పలై కోవంబులు రేవరంబుగ దురుంచునిడి ధీరంపగు ధీరంబుగ యథాయువలైపడి ఘూతప్రేత పిశాచ శాకినీఢాకినీ కరాపోత్తాలాధిల భేతాలాదులకు సామిరగపగు మేతయ్యె యుండ వ్యోమ తలంబున వ్యోమయానంబుల దేవాధి దేవత లిట్టి దారుణ ప్రవిదారణము వావగ మరణమ్మునకు బిమ్మట నెన్నడు గనివిని యెఱుంగము బెగ్గలంబగు నగ్గవిహానగ్గిము మండి రట్టి కన్ని కయ్యంబునందు 495

విరటుని కొమరుడు యుత్తరుఁ
దురువడి పడినురవడించి యొగిశల్యునిపై
ఖరతర తచ్ఛరహతిఁబడి
దురమున ధూతాలికయ్యెఁ దొలి కబళముగన్ 496

పగటుంగ యాంచఁదక్కొటను బార్థుఁడు భీష్ముడు మొగ్గ తగ్గలే
దాగి సరితూగి పోరి రాకరొక్కని మీఁద మహాస్త్ర జాలముల్

నిగుడుగ జేసి నిర్జరులు నింగిదముంగని సన్నుతింపగాఁ
దాఁగెదె భీష్ముఁడర్జునుడు త్రెంచెను త్రెంచెను లేదులేదు నాన్ 497

ఉ. కప్పి సహించి భీముఁడును గౌరవరాజును జేరి పోరఁగా
హెచ్చును జచ్చు దానఁబడ కించిక సేపటుండ భీముడున్
నొచ్చి యొకింత తెప్పిరిలి నొంప భరంపు శరంబున వివున్
జప్పి సుయోధముండును సారథితేరు దొలంచె నాజికిన్ 498

కం. నకులుఁడు విరథుం జేయగ
సికముడి జీరాడ జిత్రసేనుడు వాతెన్
శకుని యులూకుండటువటెఁ
గకవిక సహదేవుఁడడుపగాఁ దొలగి రనిన్ 499

క. యుయుధానుఁడు భూరిశ్రవ
సుయుధార్భటి నొంచె నానినుతుతోడను_ని
ర్భయముగ జంపె నలంబుసు
మెయివెంచి ఘటోత్కచుండు మేదినియద్రువన్ 500

క అభిమన్యుడు లక్ష్మణుని దు
రభిమానుని బట్టి పదుగురౌనా ననగా
నభయుఁడయి జనకుమెమకకు
నభయార్థము నరగ సురుగు నచ్చులు మోదెన్ 501

గీ. ఎంతవాడు యుధిష్ఠిరుఁడెంత వాఁడ
నగజగంబని శల్యుసు నగవిరోధి
బలునివలె ధర్మజాఁడు వట్టి బలుశరముల
నొంప మూర్ఛిలి మృతునట్లులొరగె నతడు 502

క. అంతట సారథి తెలివిని
వింతగ రథముం దొలంచ వేరణమునకున్
సంతసమున మద్రేశుఁడు
చింతనువిడు మనియె బ్రతుకు జీవుడ యనుచున్ 503

క ద్రోణుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు
తూణంబులఁబట్టి యొకరితో నొకరడరన్
ద్రోణుఁ డంతకుఁడనగా ఁదగి
శోణిత దిగ్ధాంగు జేసె సోమకుడు గురున్ 504

వ విరటుడు దుస్ససేనుఁడును వేకొని తాకి పోరుచోఁ
గరటుల యట్లు బెబ్బులులకైవడి గారెను పోతులట్టులన్
మొరటుతనంబు జూపెడమూర్ఛ్యఁడుగాగ విరాటుకేయు దు
ర్భరమయి దుస్ససేనునికి ఁబారెను గాలికొలంది నాతఁడున్ 505

ప అంతంబోక దుర్యోధనానుజుండు తనయును జమ్ములు కుందఁబెద్దురై తన్నుంగని
యోయన్నా బెదరవేల నిట్టిమలక దనంబేల బేలగఁ జాలుగ నిటు వాటినఁ
బాఱఁబోఁతవని యన రోటుపోటరి మానిపి వగు పీపోటుగొని చేటు
పాటెఱుంగక సురింగెదవేల యెదిరి బెగడుగదుర బోదివి యదురంట బెదరగొట్టి
చెదరనీక నీఁకదాటి విదురింపఁజేయుమని బదరివఁ గుదురుకొని యెదిరి
నదురంట బెదరించి చెదరగొట్టికాని మఱలనని మఱలదుస్ససేనుఁడు కెరలి
యరలివని మత్స్యనాథునిఁ దాకి పెద్దయుంబ్రొద్దు తద్దయు బెనంగి

506

వ విరటుడు దుస్ససేనుడును వెన్కను తిన్నను బోరిపోరివవి
బ్బురముగ వృద్ధుంజంపఁడెగఁ పాపిఁ దూపును దుస్ససేనుఁడు
వ్విరటుడు వాని దప్పికొని వీరిడి నేలొలియింతు నంచు నే
శరమున నొంప వాడెపుడొ వచ్చిన యట్ల రథంబుపైఁబడెన్ 507

క కృపుడున్ ద్రుపదుఁడుఁదల పడి
కృపదొరగి పరస్పరంబు కెరలిశరములన్
నిపుణత నొప్పించుచు గడ
కపాదులఁ బడక యుభయు లరిగి రథయుతులై 508

క ఉపపాండవులును ద్రౌణియు
నుపమింపఁ గ రానియట్టి యుద్ధతిఁగొని మా

నున శక్యముగాని పగన్
గుపితిలు బ్రాణములు విడుకఁ గొట్టికొని రవిన్ 509

క. కృతవర్మ రిపుని దలపడి
శతవిధముల బోరి నిలువఁజాలక తుదకున్
మతిచెడి ధృతివిడి మృతికిం
గ్రితి తప్పంబాతె ధృష్టకేతుని చేతన్ 510

క. ప్రథమ దినంబున జరిగిన
ప్రధనంబున గెలుపుగలిగె పాండుసుతులకున్
బ్రథమా వస ధీయన్య
ప్రథిత సుఖంతస్య సర్వ వర్త్మని తన్వాన్ 511

ఉ. శాంతనవుడార్యుఁడస్త్ర దివమ్ముల పోరొనరించె లీలగా
స్వాంతము పాండవేయుల దెసం బవికౌరవు పట్లఁగాఁగ నా
వెంతను దేహధారకము సేయుచునుంటమ బట్టి ధర్మమే
వెంతనొ యయ్యెడన్ జయము సిద్ధమటంచు నెఱుంగు గావునన్ 512

చ. అదిగని కౌరవేశ్వరుఁడు యామిని పోమిక భీష్మ పాలికిన్
బదిలముగాగ వేగి కడు వర్త్నవసేయుచు బల్కెఁద్రాత నీ
మది యిపుడంతయుం దెలిసె మాకడఁ బాండవపక్షపాతివై
యొదుగుచుఁ గజ్జ గంటు పడకుండఁగ గాచెదు వారిసేనలన్ 513

ఉ. ఆర్భిగఁదీర్భిగర్తవని విన్నిట నన్నిటనమ్మి తాత నేఁ
చేర్చి దురంబు విట్లు తలపెట్టితిఁగాకరి మూకఁబట్టు పా
లార్చెడు వాఁడ వీడువని యక్కట నిక్కమొకింత తెల్పికో
నేర్చిన నేర్పు కర్ణువిడి నీకిట బట్టముఁ గట్టు వాఁడనే 514

ఉ. ఇంతకు నేమిచ్చిన నరియేయని వింతట మామయ్య యో
శాంతన వార్య పెద్దలకుఁ జాలఁగ వాలము దుస్తరమ్మగున్
జింత దొఱంగి యింటికడ జిహ్వకు రుచ్యముగా భుజించుమున్
దాంతి వహింపు మాసయిని దయ్యమొఱంగెడు వాయువస్థలన్ 515

గీ. ఇట్లనంగ భీష్మునకు గోమిత్రి పెలుచ
వెడలుఁ దావక నీకయి యోపినంత
పట్టెటుల్బాట్లు పడు పెద్దవాని నన్ను
బిట్టుకొని, తూలనాట పాడి యొక్కొ 516

వ ఇదియునుగాక పార్థునయి నెత్తంగఁ బూనెడునాడ యా..
దనములోన నర్జునని కట్టెదురుటంబడి ముజ్జగంబులన్
బతికెడువాఁడు వీఁడనుమఁ భార్థునితోననిసేయ నేన కా
దొదపఁగ రుద్రుఁడుందొడర నోపడటంచు సజాటు చెప్పనే 517

వ పెడచెవిఁబెట్టు వానుడులు పేరిమి వేరమి లావుసేసి య
ప్పుడు కడుగ్రవ్వి నీదు తలపుండ్లను గర్జుండు పూర్ణశక్తితోఁ
గడగు నంచు నమ్మియిటు కార్యము భ్రష్టమొనర్చి రేయిన
న్నుడుకుచు వచ్చి దూఱఁగనునోటివుదేనియుఁ బూనుసంధికిన్ 518

మ కనియంటువా వినుము కర్ణుని నీవల దుస్ససేను నా
దనున నీదు మామ నెలమింగొని ఫల్గునుఁదాంతి నాఁటు యా
గాంద నదేమి లెక్కయని జూదమునన్ గెలు పిప్పుడున్యలన్
నాదగు మున్ము నందిడు జనంబులఁగూర్చెదఁ జూప మట్టగన్ 519

క. అయినమ్మను బయినమ్మను
నయ విదుడగు కృష్ణుమాట నమ్మి నడచినన్
బ్రియమగుఁ గాదె విన కది
జయమగునని కర్ణునమ్మి సాగితివనికిన్ 520

ఉ మంచిదిరేవు చూతమని మంచిగ నాతని బంపి వేఁగుడున్
బెంచి యొడల్ల దీనుతుఁడు పేర్చి పదాతులపైకి నర్జును
మ్మంచిన బాణవృష్టి హరి మోఱకుఁ జంపెద భీష్మునంచుఁగు
ప్పించి రథంబు దూకినన భీష్ముడు రమ్మని పెల్చె నమ్రుడై 521

ఉ. కూడని దూఱ క్రీడి హరి కూడని నన్నిటుచిన్న పుచ్చఁగా
వోడఁగ ముఖ్యగంబువకు మూకువ నీకితఁడేమిలెక్క, నా
తోడ నెవండు పోరు నని దోర్యుగ వృత్తిఁ గ్రమ్మఁబట్టి నా
తోడితఁ డోకుమీ యని యదుప్రభు నొట్టిడి చిక్కఁబట్టినన్ 522

ఉ. ఈరస మాటలేరి నొగ లెక్కుడుఁ గ్రమ్మఁడున్నతల్
దీరత చేరి శాంతనవుఁ డీవ్రశరంబుల నొంచె నాతఁడున్
బేరిచిపోరి కౌంటియుల భీష్ముడుగాఁడవిపించెఁ బాండవుల్
గోరినఁ దమ్ము జంపుటకు గొండొక మందుము జెప్పవారికిన్ 523

క. పదియవదివసమ్మున రవి
యుదయమ్మున లేచి భీష్ముఁడు రుడిపేపెన్
బదివేల భీష్మలోక పరి
మదయించి రటంచుఁ జూప ఊహింపంగన్ 524

వ. అట్టులురువడించి భీష్ముండు వెడలుతఱివాలవికి నవశకునమ్ములమ దెల్పు నవశకునమ్ములగతులు నశినశి వారు తమ్ములును వికృతకరి బృంహితమ్ములు నహితవమ్ములగు హయ బాష్ప ధ్వజపాతమ్ములు లోపంగాగల వనేక దుశ్శకునంబులు గావిపించిన నవి శాంతవ వాగ్నికి శాంతికాల సూచకములుగ నుభయ బలంబుల యందెల్ల వారుల్లేకించి రట్టు గాంగేయుండ జేయుండగు పాండవేయ మధ్యములో వ్యజీమన పంద్గి మానముండయ్యు నయ్యెది తలంపక నరులోఁ దలంపడి దుర్భరమ్మగు దురమ్మునఁ బోరి యారుతఱి గుప్పున నుండి పైకెగసి ముగిసి రూపుమాయు దీపంబుఁ బోలెఁ గోపంబొసంగి బాపం బొకవిమునం బోడు కయాపగా నందముండు కుంతీ నందనుతో పోరు తీరుఁగని చూపఱులు వేఁడు దేవవ్రతుండొండె దేవరాజ సూనుండొండె నుండుఁగాని యిరువురు నుండ నమ్ము పడువాయని యనికొని నని కొన శిఖండిని ముచ్చిడుకొని కిరీటి లాటిసిడెపుటన్నవి పెన్నరాని శిఖిశిఖాసఖ విశిఖంబు లడరించి మహాస్త్రంబు లన్నిఁటి జిత్త వితుగఁ బలిపి తెలిపఁ గని యుత్తఱి నతని కుత్తుక నుత్తరింప నుత్తమాస్త్రం బరివోపి యేసి గాపి పటిచిన

నాఁటి సాయహ్నంబున 525

ఉ వేఁడయు భీష్మమయ్యె నవనీతల మల్ల యపార్థమొండె నా
వేఁడవిఁకిందటస్తపడు నిర్భర ముల్లకటంచుఁ గ్రీడితాఁ
బోఁడిమి వాఁడి తూణ మరివోసి పడింగెగలాగి పిడినన్
వాడి శరమ్మురమ్ము చొరఁబారిన యట్టులు గూలె భీష్ముడున్ 526

క అది దక్షిణాయనమ్మని
యదితి సుతప్రతుడు ముక్తి కనను గుణమునె
మ్మది మత్తరాయణము దా
క దినంబున కేగ నన్ను గాండీవి తోడన్ 527

క సదయుఁడు మధ్యమ పాండవుఁ
డెద సెలపెల లాడఁదాత యెడఁగుశలుండై
ప్రదరములఁ గట్టె శయ్యను
బదిలముగా భీష్ముఁడందుఁ బవళింపంగాన్ 528

ఉ తాత తగన్ జలంబులను ద్రావగఁగోరినఁదక్కు పుత్రకుల్
మాతుల కంతగోతులకు నుంజన నీరముతే నతండి పి
ష్మాతలగాంబు ద్రావననఁగాఁ బెలయీాలక యుండి రస్త్రుని
ష్ణాతుడు క్రీడితెచ్చెను రసాతలగంగ నిజాస్త్రశక్తిచేన్ 529

ఉ శాంతనవుండు వద్దనని శాంతిని గౌరవ పాండవేయు లా
వంతయు వైర ముంచికొన కాయనఁ బాయని భక్తిఁ జేరగాఁ
జెంతకుఁబిల్చి రాజా పయిఁజేయుడి భీష్ముఁడు వత్స నీవు పా
లింతటనైనఁ బాండవుల కిచ్చి దురంబు రొఱంగు టొప్పదే 530

క అవి చెప్పనఁ గౌరవపతి
విని విన నొల్లరకుండె వృద్ధుని మాటల్
విన మనసురాక పోకడ
కును దను విధిలాగ మంచిగానవే యొవడున్ 531

ఉ. అంతకు మున్ను శాంతనవుఁడాడిన వేడి మదుల్గలంచఁగా
జింతిలి కర్ణుఁడాతఁజని చేయు దినమ్ములు పోరనంచుఁదా
నెంతప్రతిజ్ఞ సేసియు నదింమక యెంచక భీష్మ పాలికిన్
వంతను బోయి మ్రొక్కి యభివాదనముం దగఁజేసి యిట్లనెన్ 532

ఉ. సూతసుతుండఁ గర్ణుఁడను జూడుఁడు నన్నను విచ్చియున్న మున్
జేత నదీ తనూజుఁడతని స్పృశియించి మొగంబుఁదప్పుతిన్
బ్రీతిని దార్చి వత్సవిను నీయెడఁ గోపము లేదు నాకుఁ గుం
తీ తనయుండ వీవు గణితింపగఁ బ్రహ్మరహస్యమింతయున్ 533

ఉ. నీవును బాండవేయుఁడవ నిక్కమెఱింగితి వ్యాసమౌనిచే
హోవడి నేఁడవ న్వలసి యుంటి నిటొంటిని నీకు వారటుల్
ద్రోవకు వచ్చి సంధిపడలోఁబడ నీవడఁద్రోయకందు దన్
దోఁపరి నేమి నీయొడిఁబడు స్విదుమీ చెడుగంచుఁ దేల్చెదన్

క అది నీకు బుద్ధి సెప్పుట
యది నమ్మను రద్దిసేయు చావంతయుఁ గా
దది నమ్మ నాదు పట్లను
మది నున్నను గలుష మెల్ల మఱవుము కర్ణా 535

వ అని మఱియు గాంగేయుండు రాధేయుతో నిట్లనియె కర్ణకద కింకొకమాట
సెప్పెదఁ గింకవిడి కింకిరి వడక యున్నట్లు నీకొప్పెనఁ బరికింపుముతప్పిన
నొప్పరికింపుమని కర్ణుని చెవినుండి తనమొగంబు తివియ కపాయోపాయములు
పరిశీలించి వరిపాలింపు మని మెల్లగ సమీప చరులవెల్లఁ గనుసన్నల నెడగలుగఁ
బొండని యొక్కొక నెపంబున బలికి వెలుపలికి బోబుచ్చి పొచ్చములేని
మచ్చికను ధర్మసారథేయుండు రాధేయుని కిట్లనియె

536

క. నీదేమి పోయెఁ జెవుమా
వాదింపక కలియ నీరువారును జెలిమిన్
గాదన నేటికి నేఁటికిఁ
బోదుగఁ బాండవులకడకుఁ బొమ్మినమదున్ 537

క. కానీనుఁడిట్టులని పరి
గా నీ నుడి నాడు మీఁదఁ గరుణను గాదే
కాన నుడివెద శ్రావ్యము
గా నీనుడికారమంత కాకయు పోనీ 538

గీ. ఇంతకాలము విడనాడి యిప్పుడేను
ఇంతకాలము విడనాడి యేగనున్న
గానని కదర్యుఁడంచును ఘనులు నగరె
కాన నీకుఁ బంపు దయనన్ను గలహమునకు 539

గీ. నన్ను దుర్యోధనుడు కడు నమ్మి నెమ్మి
వాసి తనయొత్తు మానిసిఁ జేసెఁ గాన
దానికి బ్రతిగా నాచేతనైన పలుకుఁ
బోరి సఖు ఋణమును దీర్చి పోవువాడ 540

వ. అదియునుంగాక మొదలనుండియు గురుపాండవులకు నడుమ మెదలకుండ నేనుండి యపారమగు వైరమ్ము లావు సేసితి సంతతనైన మిన్నకుండక మనమెఱియు మాటల వారల మనముల నప్పనమునొప్పించి కంటకమూట గట్టికొంటి నంతియగాక కర్ణుని తల భారతమని పడిసన్న నాకేఁక బాండవులఁ గూడఁ బోయినను నను నీజన్మమ్మునందు నమ్మరు మఱియు నమ్మరు నయ్య పాండవులకు దండగ నుండుట విజయున విజయమున కగునని స్వతసిద్ధమగు మాటయే గద యేగదమందులకుఁ బూఁట అదిమీ యెఱింగిన యదియకాన నెఱిఁగి యెఱింగి నన్నేల నలంచెదరు. తాతా వెదరని మనమ్మున విన్నఁక నన్ను కలసి పరువట్లుగఁ జెదలఁ గొట్టక బదరక నీపావనమగు దీవన విడి యాజికిఁబో నాకిఁక దయవాట మువమ్మాటికి సెలవిడుఁడని యంగాధిపుడు యేపంగారఁ దాఁ బట్టిన పట్టు విడక తనకడక యంతయు ఁగడకు విడజెప్పిన గంగానందనుండు విని పరమానంద భరితుండయి యోయినవందనా నీమవంబట్టిది యైన నట్లేకానిమ్ము కుమారా మాఱాడక మిత్ర కార్యమ్మునందు నిండు లక్ష్యముంచి సంతోషాబ్ధిముంచి వెనుదీయక కుమూయక పెనఁగుము గట్టియాసక్తితోఁ బగులని పట్టుదల వదలకుండ

మిత్రతేజ సంజాతుఁడవగు నీకది తేజంబకాదెయని శాంతనవుండు సాంత్వన వచనంబుల నీడ్కొల్పి సూతునికి రాధేయుండు మఱల వెడలెఁగి గాంధారేయుని కడకరిగెదనని యరిగె తదనంతరంబు 541

ద్రోణ పర్వము

శా. గంగాసూనుఁడు పడ్డద్రోణుఁడవలం గౌరవ్య సేనానియై
యంగాధీశుఁడు తోనికిం గుడిభుజంబై విల్వెన్ద్రొక్కులల్
సింగం బాఁకొని మేకలం బొదువు పోల్కిం బాండవానీకముల్
బెంగం బంచదినంబు లాజి మొనరించెం దున్మి తూటాడుచున్ 542

ఉ. ఏర్పున పాండవేయుల జయించున ద్రోణుఁడు నేడొ రేపొ యం
చోర్చి యహర్నిశంబును సుయోధనుడుండగ వారిఁబట్టి పా
లార్చుచునున్న ద్రోణుఁగని యాయని నాయన ధార్తరాష్ట్రుడున్
మార్చి మనంబునం గడుపుమంటను బట్టగ జాలకిట్లనెన్ 543

శా. భారద్వాజునితో సుయోధనుఁడు మీభారమ్ముగా నమ్మితిన్
పైరంబార నజాత శత్రు నవిలోఁబట్టింతు నాద్రోణుఁడే
యూరక్షేనిది పేరఁ బిల్చిరగునే నోర్వంగ లే నర్జునున్
నీరాగ్రేసరుఁడాతఁ డడ్డపడఁడే నేఁబట్టుదు న్ధర్మజున్ 544

వ. అట్లై వట్లనంటినా చెప్పెదవిను. 545

చ. మొదలనె వీరసింహమైలు పుట్టెను బార్థుడు దాన్కిఁ దోడుగాఁ
బదిలముగాఁగ వర్తితన పాశుపతంబును గట్టిపెట్టె బైఁ
జదలమునందు సారధిగ శౌరియుఁ గంటికి తెప్ప చందమై
పొదులుచు రేఁబవల్గతనిఁ బ్రోచు నితెవ్వడు పోరు వానితో 546

క. అమాట విని సుయోధనుఁ
డామాటకు కర్ణుఁడుండ నర్జునుబలమే
యామాట యదేమాటగ
నేమాటను బట్టువోరె వినిచెదరేలా? 547

వ. అని మఱియును దుర్యోధనుండా చార్యుతో నిట్లనియె 548

ఉ. ఈవును భీష్ముడిందు నహియింపఁ డెయుఁ బాండవ పక్షపాతులై
కావలి కూనమంచెను పగండయి మెండయి కూటికుండకున్
దావునఁ జేరెదన్న మడి తథ్యముసేసితి రారడింబడన్
వావుడుఁ గుంభ సంభవుఁడు నవ్వుచు నిట్లనె ధార్తరాష్ట్రుతోన్ 549

ఉ. వింతగఁ జెప్పనేల మనవీటికిఁ బెట్టనికోట మేటియా
శాంతనవుండు యుద్ధ నవిశారదుఁడోడెను బార్థు చేత న
న్వింతట లేని వానిఁగని యొంచుము భీష్మునితోడి పాటునన్
జింతల వంతలం బెలుచఁ జీకగఁజేటికి సంధికొప్పుమీ 550

ఉ ఏటికి నీదుపాల నహియించితి పక్కట దిక్కు మాలిమున్
నోటికి వచ్చినట్లు మము నొవ్వఁగ దూఱకు దూఱుచేగడున్
మూటను గట్టుకొందు వఘమున్ మఱి యేమియు గల్గ బోదుము
మ్మాటికి వింతలైనఁ గడుమంచిగ సంధి నొనర్పు బాలకా 551

చ తరణి తనూజనమ్మకొని దాయలకాయువు శ్రీయుయానమున్
వరునగ గోలుపోక వినువాసిగ సంధికిఁ బూను మింతటన్
ధరఁ బరుగెత్తి క్షీరములఁద్రావుట కంటెను నీరమున్ దగన్
మఱలక త్రావుటెంతయును మంచి దటంచును నీ వెఱుంగదే 552

ఉ. ఇప్పుడు చాల యుద్ధమయి యేలయుధిష్ఠిరుఁడొప్పె సంధికిన్
దెప్పరమిప్పవిందలఁ పఁదేలదు పోలదనంగఁ బోకు నేఁ
జెప్పిన ధర్మరాజును వివి సేయును భీముఁడు నన్నమాటకున్
దప్పడు సవ్యసాచి జవదాటఁడు నాదగుమాటకుంగవల్
సెప్పరు మారుమాట విరసింపక నీవు తథాస్తు నాఁదగున్ 553

శా. సంధింగైకొనుమంచు నీకు విటువేసారు ల్విచారించి వి
ర్బంధంబైనను నొత్తిసెప్పు చెప్పుడుం బాల్మాలికా దాజికిన్
బందీభూతు లరాతులంగొని మెయింబ్రాణమ్ము లున్నంత దా
కంధీభూతులఁజేసి వైరుల నపాయంబందఁ జెండదాడుదున్ 554

ఉ. మానక సంధిసేయు మనుమాట వచింపక దేమి పాపమో
న్యూనముగాఁగ నీకుఁదలఁపొప్పియెసంగుఁ బరాన్న భుక్తిబల్
హీనము నీమపాల వసియించిన తప్పునకై విడంబరా
ధీనతఁ బోరి నీఋణము దీర్చెదఁ దాపక ప్రాణమానముల్ 555

వ. అని ద్రోణాచార్యుఁడు దుర్యోధనునదిక్షేపంబునకుఁ దగు తెలంగున సమాధానము సెప్పి పాల్గకూటక్కై యతని పాల వసించుటం బట్టిగదా యిప్పగిది నీతని చెప్పుపడవలసివచ్చె నైనఁ దద్ఋణంబు నేత్రఘణంబువఁ దీర్చెదనని కదంగి యొరులకు దురవగాహంబుగా చక్ర బాహుళ్యంబుగఁ బద్మవ్యూహంబు పన్నిఁ దన యనుకుండు సంశప్తకులతోఁ బోరు చుండుటం బట్టి ధర్మరాజు లోనగు పెదతండ్రి పినతండ్రులచే ప్రేరితుండై యభిమన్యుండు యుద్ధాభిమానుండై యుచెనే సే వ్యూహంబు ప్రాంతభోమ తెలవేతఁ జీలిసిచ్చు చించి చీరికాలించెద నే తప్పి రాపకుఁడగు చాపగురు నీప్రొత్త్రుంచి ధార్తరాష్ట్రసంపదఁ బడుమిడి తొంచి సంపూర్ణ గర్వుసెల్ల సఫల్వ గర్వంబు ఖర్వపటచి నాతండ్రు లేవురికి భావుకంబు ఘటింపక్రమించి సమంబున నివారణ సేసెద నవారణగతి రణగతిఁ దప్పక నాతోడఁ గూడరండని ధర్మరాజాదులకుఁ జెప్పి ప్రణతిపూర్వకంబుగా వారి వేర్వేల వీడ్కొని సరథుండై సంపూర్ణ మనోరథంబున మొగ్గరంబునకు డిగ్గిడిగ్గ పద్గతి తలుక్కుమెఱుము మేలుసి నల్లె గసి యొలుసికొని పోవుచుఁ గసిమసంగి కవిసిబాహా బాహాతి పైనఁ గుజోదులు బాహిరపడి మోహాటింప వ్యూహం బర్ధనిమేషంబున నవగాహించి నిప్పురేకయు వహించుచున్నవాఁడు వీఁడెవ్వండొకో యని యంత్లసం మటపించెదు నాతనికొమరుండు గావలయు నని కాపలుఁ బోధాను యోధులుండయుఁ గను లొప్పవేయక దన్నుంగనుంగొను మంద నెవ్వానిని డగ్గలుకుఁ జేరనీక వీఁకనుదగ్గలించిన వానినెల్ల డిగ్గువఁ దలఁపడి పెదతలదీసి రణస్థలికి బలిదీసి విడుచుచుండు వీఁడిఁక నిమేషమాత్రంబు మనమోర్చిన మోహరమున మనవారినెల్ల మనతో మననీక యమునప్రోలికి నతిథులుగఁ బంపకమానండు గావున న్యాయయుద్ధంబుచే సాధ్యుండుగాఁడని యెంచి ద్రోణకర్ణ దుర్యోధన దుశ్శాసన సౌబలాద్యనేక యోధుల న్యాయంబున జయింపం దలంచి రథహయధ్వజ సారథి జ్యాధనుర్మర్మ చర్మాది విచ్ఛిత్తికై వారు చెలి యొకని

చేసి విరథుంగావించినఁ దమ్ము విరథుంగావించిన గురు కృపకృతవర్మాశ్వత్థామ
కర్ణ శల్య దుర్యోధనాదు లందఱు కన్నె దూపులై యుండఁ నర్జునుహస్త
మాత్రంబున విరథులం గావించుటయకాక విగతఖడ్గులను విహతముష్టులను
విస్రుతాస్త్రులను విగలితాశ్రులను బలాయితులను ఎలాఘాతులను గావించి
లేడుల గుంపు నింపుగఁ దఱుము తోడేలు యుండఁ దలముగిందు చేసి
యిది యెక్కడి పిల్లల పిడుగోయని యచ్చెరుపంది లోక పెద్దలు చూపఁటులు
మెచ్చి కొనుచుండఁ గంటు గనఁబడ్డ వాని నెల్ల సుంచు గల్పము నిండు
కమలాకరంబు జొచ్చి విచ్చలవిడి పడిపడి పడఁజేకొని పఱుచు గంధ సింధురంబు
చందంబున నుండ నాతనికిఁ తోడుపడఁ గూడఁ బొవు యుధిష్ఠిరాది పాండ
వ చతుష్టయంబునకు రుద్రవర మహిమ నారంగ సైంధవు డడ్డపడి పోనీక
పెను పీఁక నాపిన నప్పుడొంటి యుల్లు బలుపంచు నాతని పోత్రుండనిసేయు
నన్యాయంబుగాఁ ఎలుపురు దలపడి తన్ను గాలు చే యూడనీక పెనఁగినను
సణంగక పెనంగి కడు దప్పియుండ దుర్యానని తలపడిన సరసతో వాహావాహి
పెనంగి

556

మ. తగ సౌభద్రుడు మించి మించుపలెఁ బద్మవ్యూహముం జొచ్చి మ
త్తగజం బొత్తి తటాకమందు దిగి పద్మవ్రాతముం ద్రుంచు రీ
తిగ దుర్యోధను పుత్రులందు నిమిభ్రాంతిచేతి రీతాఁగాఁ
దిగ యక్షౌహిణులార్చి యొక్కఁడనిలోఁద్రెళ్ళెఁ బముం ద్రుంచగన్ 557

ఉ. పుత్రుని పోక కర్ణుఁడు ఘోరస యేడ్చి తదార్తి కారకున్
శత్రుని సైంధవుంగదిసి సర్వజనంబులుఁ జూడ నెల్లియే
గోత్ర మడంగఁ గూల్తు రవిగుంకకమున్నని యొట్టు పెట్టె త
న్మిత్రము కృష్ణ సత్కృపను మించి వధించె సంబంధుసైంధవున్ 558

శా. నాఁడాఁక్రీడికిఁ గోప మెత్తిన తఱింగన్నెత్తి ఫాలాక్షుఁడుం
జూడంజాలఁడె ద్రోణ కర్ణ కృపరాజుల్ ద్రౌణి శల్యాదులం
డేఁడే నద్దము సొచ్చెనే తనదు ప్రాణేచ్ఛన్పడిం బాతెఁగా
దే డక్షౌహిణులూఁచ కోతను సహాయింపన్నుండెతానొక్కఁడున్ 559

చ. ప్రమదము పేర్చి యొండువిశి ఖండన మంచు మయోధముండురా
గ్రచరుల మూలుకొల్పి హరిదీటుగ నాటుడు నాఁటరే ఘటో
త్కచునాతఁ డొంచి రక్కసులఁ గర్ణునిఁ దల్పడి పుష్టిముంచఁగాఁ
బ్రచలితుఁడై కొనె న్విజయు ప్రాణముకై యిడికొన్న శక్తినిన్ 560

ఉ. అవ్వన భైమియంతఁ జెలరేఁగి చివాలునఁ గర్ణుమీదికిన్
నవ్వుచుఁదాకి సారథిని నాలుగుమావులఁ జంపి తెంపునన్
గెవ్వున నార్చి కర్ణనిముగీ టడగించెదఁ జూడు మిపుడే
దవ్వుల గొంచుపోయి యొకతావున మింగెదఁ దేరితో నసన్ 561

క. అని వినువీధికి నాతఁడు
పనివడి వడివెగసి పగఱపైఁ బడి వారిన్
మునుమిడి మూఁడక్షౌహిణు
లను జంపెను సురల సురలు లావుగఁ బొగడన్ 562

వ. అంత ఘటోత్కచుఁడు కర్ణునిపైఁ గన్నికి తేరితోఁ గూడ నీసారి యీ
సూర్యసూను నెగవెత్తికొనిపోయెదనని వినువీధికెగసి భూమికి దిగివచ్చుచుండ
సమీపవర్తులు నిర్వ్యాజగంది కుంది కర్ణున కిట్లనిరి

563

చ. విడువిడుశక్తి గర్ణ వినువీధి ఘటోత్కచు డేగురెంచెడిన్
దడయక విన్నుజంపు నటదాఁచిన నేమి ఫలంబు గల్గు ము
న్నడి విటఁజావుదప్పినను నాఁటికి దైవమొకండు గల్గదే
గడువగఁ బెట్టు క్షత్రియన కర్ణుఁడు భైమిని ద్రుంచె శక్తిచేన్ 564

వ. ఇట్లింద్ర దత్తాస్త్ర ఘంటాశక్తి భైమిపయి న్విడువంబడి వానితోన నమ్మగుట
నర్జును బ్రతికింపఁ గంటి నని మురారి నరాదుల ఘటోత్కచ మృతిక్షత
చింతనుడిపి స్వాంతమ్మున నెంతయు సంతసించె నని సంజయుఁడు
ధృతరాష్ట్రునకుం జెప్పిన నయ్యంధ నృపతి సంజయున కిట్లనియె.

565

చ. కొనుమని ఇంద్రుని న్సహజ కుండలవర్మము లిచ్చినప్పుడో
దనయుని రక్షసేయుమని తానటు గొన్న యమోఘశక్తినిన్

బనివడి కృష్ణులందొకనిపై విడకేటికి వీడె భైమిపై
వెనుకొను బెబ్బులివ్వదలి వీడె శతఘ్నుని గొబ్జెపిల్లపై 566

అనుడు సూతుండు ధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె 567

అనుదినము న్నివేశనమునందు నవేయనుకొందు మింక రే
పనువుగ శక్తిఁబార్థునయి నాదిని వీడక తప్పు మంచునన్
వెనుకను విద్రబోదు యుట వేఁగిన కోట వదేమి చోద్యమో
చనుతఅఁ బోరి కెవ్వరికి శక్తినిఁ గూఱిచి యాదిరాదనిన్ 568

గొనకొని శక్తి మాటనిశి గొంగునమ్మడివేసి గట్టిగాఁ
బెనకువ కీము పోదుముట విస్మృతి గళ్గి దినాంతవేళఁదాఁ
కనుస్మృతిరాద యేరికిని గవ్వడి చెక్కు చెమర్పకుండఁ బో
నునుదిన మిట్ల యేగె నరునాయువు కల్మినొ దైవమాయనో 569

సంజయుమాటవిని యంధనృపునకేమియు నన నోరాడక యురకుండెఁ
దదనంతరంబ దశనంతర యుద్ధం బిట్లు జరిగె నెట్లనిన
570

విరటుని వారు సోమకులు వీకను ద్రోణునిఁ దాకి పోర గ్రొ
వ్విరటుని వృత్తి సేసెదను వీరల నంచు గురుండు నుగ్రుడై
వీరటుని వానితో ద్రుపదు వేటున కొక్కనిగాగ జంప న
వ్విరటుని టుంగలట్టి ఘన వీరులు ద్రోణునిచేత కాతరిన్ 571

విశ్వాసంబున ద్రోణుదాత్మ వధకున్ వీలొప్పితాఁ జెప్పగా
విశ్వాత్ముండగు శౌరి బొంకుమనగా భీముండు గోజాడఁగా
నశ్వత్థామ యదంగె నంచెలుగు రాయన్ జెప్ప యాచార్యుతో
చశ్వత్ప్రఖ్యుడు నెమ్మ గుంజరమనెన్ చెల్వారిలో గొణ్గుమన్ 572

ధర్మరాజు మాట తథ్యంబు బట్టి కొం
చస్త్రములను ద్రోణుఁడ మల తోడఁ
దొఅగెఁ దేరిపైకిఁ దూకి ధృష్టద్యుమ్ను
డతని శిరముఁ గోడి యువనిఁ ద్రోచె 573

క. ఆపని కోపక తోడా
యాపని కోపంబు తోడనోఁ బార్థుఁడు బల్
పాపము పొందుగుమ గురుకుల
నాశకు మొగము నుగ్గనంద గవియున్ 574

ఉ. ఆపని వల్ల వల్లనము వానం నార్పుచు ధర్మరాజున్
బాప గురుండు ఫాల్గుని బంపె నధర్మపుటాజి బాలునిన్
బాపండు గాఁడు వీఁడు కృతపాపుఁడు పాపము దల్పనప్పనే
కోపము నాఁపలేక యటుగోపితి ద్రోణుని శీర్ష మీర్ష్యతోన్ 575

చ. అని మఱి సోమకుండరిగి యర్జునుతోఁ దన తప్పుఁదాన వం
దునుగఁడంబోని నిన్ను నెవండు వ్రదిపెంచమిఁ గాదె యిట్లునొ
వ్వను మన సాత్యకిం గలితవంబునఁ బంపను దమ్ము నెక్కి యె
త్తిన యలపేమ దత్తి వెయిఁ ద్రెంచితి నీవది విస్మరించితే 576

వ. అనుటయుఁ గ్రవ్వడికి శిష్యుండు యుయుధానుండు దాని కోర్వం జాలక
మండిపడి

577

చ. అకుటిలుఁడైన సాత్యకి మహోగ్రహుఁడై యఱకాలి మంట వె
త్తికి నెగఁదట్టి సోమకుఁడ! దెప్పెదు వాఁడవె నీవునమ్ము నో
పిక విను గ్రుడ్డు వచ్చి యొక పిల్లను వెల్లున వెక్కిరించి వ
ట్టకట దురాగ్రహంబునను నాడిన గోయుదు నీదునాలుకన్ 578

వ. అనుటయు 579

క. ధృష్టద్యుమ్నుండును నో
ద్రష్టుండని యేల యిటు లడిపి పాటులు నీకుం
గష్టము కాలము పేకుఁటే
దుష్టుండ యిఁకఁ జిక్కనగుము ద్రుంచెదనిన్నున్ 580

వ. అని యిట్లు సాత్యకి ధృష్టద్యుమ్నులుభయు లభయులై యకాలవుఁ గా లాపము

శత్రి మదించెదరు గదుర మీగన్నుల విప్పు కలుదుల నొండొరుల చెదిరి యకారణ మారణమ్మొనరించకొన బెడిదమ్ముగా నడిదమ్ములఁ చిలకద లెదలించి తలలు తెగనఱికి కొన మఱికి తాఁక మాఁడించుమతఱి వారల విరువుర శ్రీకృష్ణ వృకోదరులు చెఱియొకరిని గౌఁగిటఁ గుదియు చెట్టిగుదియబట్టి పట్టుదలతోఁ దలతోక లేని యావని యేమిటియని యదురంటఁ గదరికొని బదరులఁ బదరుచుఁ జెదరనీక కుదురుకొన విలువరించివట్టి యదరు పాటు ముదురువక నీకిది తగదు నీకిది తగదని వారిని వారించిన వారు తద్భుజాంత రాళంబున వల్మీకంబు నుండి వెడలు నలీక బుసకొట్టుచు దిరుగుండ్లఁ బడి తిరుగు కోడె సెలస్రాముల నడుమన వడిసుడినడుచుఁ గొంత వడికి వారి సాంత్వ వచనమ్ములఁ దెప్పటిల్లి యుల్లోలకల్లోల న గమున్న తిల్లి నంతఃకల్లోలములఁ దొఱంగి యా దొరలుదాదర తరంగి తాంతరంగులై కెలఁకులఁ దమ్ముఁ గని యిది యెట్టి మగపాఁడి యని నగువారలఁ దగు కార్య భారనిర్వాహకులఁ గని యావనీల దిగితి మని లక్షించి యది వర్జించి నరగ సురఁగ నెఱుంగ నట్టు లెవరిదారిన వారరిగిరి వారరిగిరి భీరులుగాన బలుగాకుల వలెఁ బలుపోకలకుఁ బోక యేకతమ యేకతమంబునఁ బడి మడియక తమ తమ పనుల మీదికి దామెఱుగ నల్లరిగిరి దామోదర వృకోదరులును మేదురమోద రసంబులు పరసంబులందిరి, తదనంతరంబ 581

లయగ్రాహి:

దీప్త బలుఁడై దెసలనావ్తులు సెలంగఁగన
వావ్తులను భీముఁడనలుప్త గతిహస్త
ప్రాప్త ధృతరాష్ట్ర జాలదృప్తులను మాఱ్వురను
నప్త దశకోటి రథ నప్తి గజపత్తి
వ్యాప్తమగు సేనఁగని గుప్తగతిఁ జంపెఁగద
కాప్తతము పర్వముగ శప్తులటుగా నం
శప్తకుల శూరుల సమాప్తి నొనరించెను బ్ర
క్లుప్త శతకోటి సితనప్తి యుత చేతన్ 582

కర్ణపర్వకథ

ఉ. చాపగురుండు చెల్లుడును సైన్యపతిత్వము కర్ణునందిడన్
జాపగురూరుద్యమాహుండు రవిజాతుండు గైకొని మూడుప్రొద్దులున్
జాపగుణంబు లొక్కి ని మునంబెడలేక నటింపజేత ప
ర్వాప గురు ప్రమాహారి వృషకేతి శల్యుల పాల్పడం దొగన్ 583

వ. అందులఁ బూర్వోత్తరంబు వివరించెద వినుమని యిట్లని చెప్పఁదొడంగె 584

దశపాది

చ. కదిసి యహర్ముఖంబునను గర్ణుఁడు సాధనసేయఁ దూపులన్
మొదవొకటడ్డమై తెగిన భూసురుఁడుం బడఁదిట్టెఁ గర్ణుభూ
మి దిగఁబడ న్నధారి యనిమిత్తముగా నని మిత్తిగాఁడటం
చదర శపించె భార్గవుఁడు వస్త్రము వేళకుఁ దోపకుండగా
నొదిగి కులంబు దాచి తన యొద్ద వ జాస్త్రము సంగ్రహించుటన్ 585

చ కదియగఁ గ్రీడి కంఠమునకై గుఱిపెట్టిన పాదతూపునో
నదిమె రథంబు శౌరి దివి జాధ్యులుదు కంకతకుండలాలొనెన్
మదినిఁగలంచె మద్రపతి మాటలు నాటఁగ నాడి కుంతికిన్
మొదల విడె న్వరం బతఁడు మూఁడె[illegible]యుఁగర్ణుపోనికై 586

వ. శల్య సారథ్యంబు కర్ణున కొప్పగిదిఁ [illegible] తన్మూలంబు వినుమేయని యిట్లని వినిపించె 587

క. వరు సారథ్యంబునకు ను
హరి కుదిరెను గనుకఁ దనకు నట్టిఁడె లేమిన్
తరణి తనూజుఁ డెదురు గ
గురు ధరణీపతికిఁ దనదు కోరిక దెల్పెన్ 588

చ. మనరథంబు దోలు యదునందను వంటను మాతుఁడున్నవే
నరు నరుదంద గొల్వనౌకా నాలిని రాజున శల్యుతోడనో

నరు వరునేరునుంగొను మునంగొని శల్యుని (గర్ణుఁడొప్పి కో
నరు నరులోగుబాగు విధి వాచికొనం బెడదారిఁ ద్రొక్కినన్ 589

వ. యాదవేంద్రుతోఁ దా సముఁడని మత్సరించు వాఁడుగానుమద్ర వాధుండు శ్రీకృష్ణుకంటె హెచ్చువాడుగాని లొచ్చువాఁడుగాఁడు తనకు సారథ్యంబునకు నేఁడొక్కఁడు తగఁడని కర్ణుండా మద్రేశు దనకు నన. గాల సారథిగా నముకొనిచేకొన నమ్మేలించె నంత దుర్యోధనుండు శల్యుకడకుం బాదచారియై చని వినీతగతి నిట్లనియె

590

మ. నముఁడీ కర్ణుని సూతకృత్యమునకున్ వేతెవ్వరుం జాలర
ర్జున సారథ్యము (గృష్ణునట్లు తగమీరు న్వారితో పాటు జే
కొనుఁడంచు న్నుతి యింపఁ గర్ణుడలరంగొంకేగి శల్యుండు క
ర్ణుని తేరెక్కియనంతరంబ తొడఁగె న్నోనాడఁగాఁ గర్ణునిన్ 591

మ తనకు న్సారథిగాఁగ శల్యుఁగొని రాధాసూతి తేరెక్కినం
తన కొండాడుచు వేయినోళ్ళ నరు మద్రక్ష్మాధిపుండొక్కటొ
వనిగా నోటికి వచ్చి నట్లినజా లోపాలన్నియుం జూపి య
ర్జునుతో నీవటెతాఁకు వాఁడ ననిలో రుద్రుండు సాలండు నాన్ 592

వ అంత నిలువక యింక మఱి శల్యుండు శల్యకృత కర్ణ పంచనము 593

మ. కని ఖద్యోతను జ్యోతిరింగణము దాఁకం జాలునే కాకి హం
సను దాఁబోలునె యంచు (గర్ణుమది పెల్బందాఁగలంచంగ నె
ట్టును దారింజను బ్రహ్మహత్యఁగొని బొట్టుంగాటుకం బెట్టి యిం
దునుక న్నమ్మని పిల్చినట్లతని సూత త్వార్థముం బిల్చితిన్ 594

మ. క్రమలభ్యుండగు సారథిం బడసి పోరంబోక నేవేల గొం
తెను కోర్కుల్గొని శల్యుమద్రపతినేఁడెమ్మంటి నాతండు దె
ప్ప మదింజింత స్వయంకృతాపకృతికిం బాటిల్లె నెట్లుగ్ర కో
పి మఱల్తుం బెడదారి ద్రొక్కు విధిఁ దప్పింపంగ నెవ్వాఁడిలన్ 595

వ. అని రాధేయుండు మదిలోనింక నిట్లని చింతించె చనునున్నం

జనఁడీతఁడిప్పుడవు దానం బిల్చి సిలివుడొప్పనగం బోయెడు వాఁడవే
చెప్పులుతప్పంగుల్లరే నా కటంమమా ముమ్మాటికిఁ జాలుఁడాలు నని పింమ
న్మాటలన్మాటికంయుము మద్రేశుఁడు బ్రింగరావి కడియంచుం గర్ణుఁడుత్సాదు
మున్

596

వ. అంతగొంతవడి చింతించి కొంతవడి తలఁగియు నెఱుంగవి యట్లు
మఱుఁకున మఱుఁగు పఱిచి తఱచు సైనికుల కేకలు బొబ్బలతోఁ జాపఱు
వెఱగు పడ పెడలి

597

శా. రాధేయుండును గ్రీడితోఁ దొడరి పోరం బోరు ప్రాణాంతమై
బాధంజెందిన రేయులన్నిలువ నెప్పాటం గరం బాడమిన్
సాధింతు న్నరు నంచు సర్పశరముప్పంధించి చాపంబునన్
బ్రాధన్యంబుగఁ గ్రీడి కంఠమునకుం బట్టించి దట్టింపుచోన్ 598

ఉ. శల్యుఁడు సూచి కర్ణగుఱి జాణెను గ్రిందికిఁ దేమి యర్తికిన్
దుల్యముగా నమర్పు మనఁదూపును లేమ బేకలండు చాం
చల్యమతి వ్యయూద్వహుఁడు స్యందనముం దనకాల నొత్తినన్
స్థౌల్యదశ న్నడంగుళము ధారుణిఁగ్రుంగెను దేరుభోరునన్ 599

గీ. పాము తూపుదుల్పి పార్థు కిరీటమ్ము
ఖాండవమ్ము నాఁటి కసిని వెనను
దిరిగి క్రీడిపైకిఁ దెరిలిన శ్రీహరి
కలవ నరుఁడు దానిఁ గత్తి నఱికె 600

ఉ. పించఁగ దుస్ససేనుని భీముఁడు దాఁబడవైచి భూమిపై
మించఁగఁ గూరుచుండి మెడమీఁద దురాత్ముఁడ నాదు ద్రోవదిన్
వంచన నీవువల్వ లొలువంజవి కూసిన కూతలిల్లఁ గ్ర
క్కించెద నిపుడంచు నఱికెన్ ఛురికం వాని కంఠమ్మునన్ 601

వ. హతమున దుస్ససేను దెగటార్చి యమ్మాను బ్రక్కలించి నె
త్తుట నటఁ దోగి గ్రాగి యొక దోసెడు రక్తము జల్లికొంచుఁబై

వట దలయూని లేని గదాని భుజాగ్రలి నాప్రతిష్ఠలం
దిటు లోకదాని దీర్చిరి వీఁ కేగిద రెండవదాని దీర్చగన్ 602

క ఆమాటవిని సుయోధనుఁ
డామాటకు భీముఁడింక నాగఁడనుము నం
దేమున నోరాడక తనమేలు
నేమఁఅకుఁడనుము వేఁడె బలియురన్ 603

క మూఁడవ దినమున వాయువు
మూఁడవగం గర్ణుఁడడరె మొగి రథ చక్ర
మ్మూఁడవడి నతని ప్రాణ
మ్మూఁడువ నరుఁడా తుగమ్ము వ్రాగి నరిపోసెన్ 604

ఉ ఆశర మాశరారు ఫణియై రసఁ గౌరవరాజ్యలక్ష్మిఁ గీ
నాశరసజ్జనా వెడలి నాళ్ళలు గోడుముఁ నాటునంది త
న్నా శరలి వ్వడిం తరణి నందమ నందుముఁ బ్రాణవాయుల
న్నా శరయానఁ గ్రోలునతఁడట్టిన హర్షలి యుల్లసిం బడెన్ 605

వ. అంత బార్థుపై మరులు, సుమవర్షంబు గురిసె రిరు నాగుల నారతని కడిమి
కచ్చెరువందుచు వందులవలెఁ గొనియాడుచు శిబిరమ్ములకుఁ జనిరి
తదనంతరంబ

606

శా. అంగాధీశుఁడు వడ్డవాఁడు కురుదేశాధీశుఁడత్యంతమున్
భంగంబందితివంచుఁ బద్దనెత చెప్పందీఱ దావంతయున్
గంగానూనుఁడు సైంధవుండు సుతుఁడు న్వ్వభ్రాత దుశ్శాసనుం
డుం గోదండ గురుండునుం బడిన నాఁడుంజెందఁడాదుఃఖమున్ 607

శల్యవర కథ

ఉ. కర్ణుడు వడ్డనాటికిని గౌరవసేనయు పల్వపల్లపై
తూర్ణనదీ ప్రవాహజల పూరము నేపవి దీపి పోయిని

ర్మార్గతిఁ జిల్పవిల్పగుచు గుంటల నిల్చిన నీరుతీరునన్
శీఘ్రముగాఁగ శల్యుఁగురు సేనకుఁ బట్టము గట్టె రాజొగిన్ 608

ఉ. బట్టముఁ గట్టఁబోవుతఱిఁ బట్టెక్కువుండుమ ద్రోణి రాజతో
బెట్టవి కోటలీమొనకు భీష్ముఁడు ద్రోణుఁడు వర్కి నూనుఁడున్
బట్టుగలట్టి పోటరులు బల్వురు పెల్లిరి యింక ఁబోరుదే
యుట్టికి నాల్గు తేర్లుదెగియుం గలహించిన నవ్వరే జనుల్ 609

ఉ. నాటముగాఁగ మమ్ముల నవధ్యులుగాఁగొని పోరఁబోకు మీ
వేటికి మేటి పోటరులు భీష్ముఁడు ద్రోణుడు స్వైరసంచతుల్
ద్రేటున కొక్కరై తెగిరి వీరుడు పార్థునకేము లెక్కయే
వేటను మీటఁడే మములఁగూడను గూడిమిత్రైనఁబార్థులన్ 610

ఉ. తేటగఁ జెప్పినారమని తీరవి పోరఁగ బద్ధకించి కా
దోటమి గాదు నీవయిన నుండిన మేలని యంటిమన్న రా
జేటికి లేయి యింతవఱ కిట్లయి యిప్పుడు లొంగఁబోదునే
రోట శిరంబు దూర్చి వయి రోకటి పోటున కేల భీతిలన్ 611

చ. అని యట్లు శల్యవింగొని కృపాదులఁ దోడ్కొని రాజరాజు తా
నవి కరిగెన్ జయంబుఁగొను నాసను దుర్దశ నయ్యె నస్తలో
నొనరఁగ రావణుండును సుయోధనుఁడిర్వురు కట్టు మూర్ఖులం
దును బెడమూర్ఖుఁడందురు కనుంగొన వేరమి నంధరాట్సుతున్ 612

చ. రణమున కట్లువచ్చు ధృతరాష్ట్రతనూభవ వర్యుఁబాండవుల్
గనుఁగొని విస్మయంబొదవగాఁ బొదువంగను దాముదాయపై
కనువుగఁ దాఁకి రత్తఱిని యాదవనాథుని పంపు పెంపునన్
బెనఁకువకు న్యుధిష్ఠిరుఁడు పిల్చెను శల్యుని దన్ను దాఁకఁగన్ 613

వ. నిరుపద్రవంబుగా నావలికిం బోవు మద్ర నాథుండుమేనల్లుని పిల్పునకున్నిద్ర
నేత్రుండై కన్నుదెఱచి కనుంగొని రెండవ దండధరుండును బోలె దండధర
నందనుపైకిఁ దరలి చెలియలి కట్టఁ బొరలివచ్చు సముద్రుండునందగినమద్రేశు

సముద్రముంగాంచి ధర్మరాజు మర్మంబులుగాఁడనాడుచు నిట్లనియె 614

చ. మునమొక చెయ్యి చూచికొన మాతుల నేడు ఘటించెఁగాన నా
మనమునఁగొంకు లేదె నను మార్కొని నీవు వధింప లెస్స వే
మన మురియంగ వచ్చునని మామను గెల్చితి నన్ను కీర్తి వ
ష్మనమున నేఁదలంతు నిటులంచును శల్యుడు దాఁకె దర్మజున్ 615

క. ఇతఁడాతని నతఁడీతని
నితరేతర మారణాశ వేయుచు శరముల్
మఱి మఱచిరి బాంధవ్యము
తలఁగొని వధియించు వేళ దయయుండునొకో 616

ఉ. పోరున శల్యునింగెడపు బుద్ధినిఁ దానరి వోసి బాణమున్
వీరుడు ధర్మరాజు దయవీడక తూణము మేనమామపై
నారసి యేయ కింక నొక యాశుగయుండెగలాగి వీడుఁద
చ్ఛూరుని ప్రాణహాని కది చుట్టరికంబులు మాచువేళయే 617

ఉ. తోడును నీడవేఱయుని దూఱుదురేసిన నంచు శల్యుడున్
గూడదు మేనయల్లుఁ బొరిగొంట యటంచును మాని కాలుసే
యాడఁగ నీక ధర్మజుడు నావలఁదూపులగుప్పఁబోరఁగా
క్రీడను కొందురంచు విధి లేకయ నొంచును శల్యుఁడాతనిన్ 618

క. ఈరీతిని వారిరువురు
వారణగతి వాజినోజ వారణగతులై
పోరుచు నసమానులుగ వి
చారము విడి ధర్మరాజు శల్యునిఁద్రుంచెన్ 619

చ. శకుని సులూకునుంగదిసి సాదియుతు న్సహదేవుఁడల్కతో
శకుని కులాధిపుండు విషసర్పయుగంబును జీల్చుపోలికన్
సకలాభమత్త సామజముఁ జండు మృగేంద్రము త్రుంచుమాదిరిన్
శకలము లౌనటు ల్దునిమి చంపె నిజాగ్రజులెల్ల మెచ్చగన్ 620

చ. కడక సుయోధనుండు తనకన్నులఁగ నొనిమేనమామ వా
వడలును మున్నె భీష్మగురుతాత్మజకర్ణులు శల్యముఖ్యులున్
జెడుటయు నీళ్లనట్టిన పశింటరి పోలదికామొకంబునె
తడయక యొంటిఁ డేజిడిగిదాఁ గెహ్రదంబునఁబోయి కాల్నడన్ 621

మ. తనతోడం బదివేల రావుతులు వేదండంబులుం గొల్వగాఁ
జనుదేరం బెనుదేరులెక్కి తన పక్షప్రాఁగ యోధావళుల్
మను దుర్యోధనుఁడప్పు భాగ్యవతి విర్మానుష్యమై యుద్ధ బా
మి నేత్రక్షుఁగముంగొనంగ నెవడున్మిట్టాడలే కొంటమై 622

మ. చని ద్వైపాయన నామక హ్రదములో స్తంభించి నీరంబు స్తం
భన విద్యం దన చేతఁ బూనిగద మహారాజరాజంపు గొ
ప్పను గొన్నట్టి సుయోధనుండు మృతి దప్పిం దాగె వాబ్రహ్మాయుం
గమనే కాలము తప్పవచ్చి తనకుంగాఁబోవు సంతాపమున్ 624

చ తగ శతతాళదఘ్నమాహ్రదంబున దాఁగిన ధార్తరాష్ట్రు తోఁ
దెగఁబడి మాటలాడ నటఁదీరము చేరి కృపాది యోధులం
బగఁగొని భీముచారు లటుఁబారి వృకోదరు తోడఁజెప్పఁగా
నగు విడె వారికిం బసదనంబులు కొల్లఁగ భీమసేనుడున్ . 625

చ రణమున నొంటిఁ బారి కురురాజు హ్రదంబున దాఁగియున్న వా
ర్తను బవనాత్మజుండును ముదంబున నన్నకుఁజెప్ప ధర్మరా
జును వడిలేచి సామజుఁడు సోమక మాత్స్యయదూద్వహాదులున్
వెనుకొనిరా రథంబులను వేసవె వాహ్రద తీరభూమికిన్ 626

ఉ. ధర్మజుఁడట్టు లేగి తనతమ్ములు కృష్ణుఁడు కృష్ణసోదరు
డర్మిలిఁ గృష్ణసోదరులు వాదటుగాఁదట సీమవిల్వ వ
త్ర్యార్మి మహోగ్ర వక్రఝుషతోయ సరంబగు వాహ్రదంబునన్
బేర్మిసహింప కౌరవుని బేర్కొని కోర్కొయుమంగ విట్లనెన్ 627

ఉ. ఆదుది వోశె నీప్రాదము నందున నీగతి డాఁగనేల నీ
వాదుదు మున్నుద్రుంచి మము నందఱ రాజ్యముఁగొందువంచు నీ
వాడుక లెందడంగె నవి భానుజ తోడఁ బోయెనొక్కొ నీ
వాఁడును నీవు దెచ్చితిరి వారని వేయము నోమయోధనా 628

ఉ. లెమ్మిటు లేల వారిఁబడ లీలను నాలము సేయరమ్ము ని
న్నెమ్మెయి నేనియుం బ్రతుక నీయము రమ్మనియున్న రాజెడం
గ్రమ్మెడు సొమ్ముతో వెలుఁగు రాలఁగ నాజమొల్లఁ బోయె నీ
తమ్ములు నీవు చుట్టములు దక్కితి రేలుము రాజ్య మిచ్చితిన్ 629

చ అనవిని ధర్మరాజనియె నచ్యుతుఁ డప్పుడు సంధికేగి నం
చిని వినిపించి వంచుమని చిల్కకుఁజెప్పిన యట్లు చెప్ప నా
మున నిలవాడి సూదిమొన మోపిన యంతయు నీయనంటవే
వినుమనయంబు లెందడఁగె నీటిడి మాటలకేమి రమ్మిటన్ 630

వ అనవుఁడు ధార్తరాష్ట్రుడని నాగ్రహ ముంచక ధర్మరాజ నా
మునిని నాలకించి యొకమానము కాలము విశ్రమించ నే
తనరఁగ గొన్ని నాళులు నిదానము సేసిన సేఁగూర్చి నేఁ
చెనఁకున కేగుదెంతు నటువెన్క జయించెద మిమ్ము నందఱన్ 631

ఉ. కాదన కాజి యేమునకుఁ గానలె నంటినయేని నేము నీ
మేదిని శ్రద్ధ సంపదల మెండుగ నేలితి దీర్ఘ కాలమున్
బీరగిలె న్మహీతలము నీతలనే వడిఁగట్టు కొమ్మికన్
సాదరమొప్ప నిచ్చెద ననాదృతి సేయక యట్లు సేయుమీ 632

వ అనుటయు ధర్మనందనుండు గాంధారీ నందనా పొందెఱుంగ నీ వెఱిమెచ్చు
మాటలకొవ్వడుమెచ్చు నుమువిరి శ్రీకృష్ణునలుకు లాదరించెడు వాఁడవయిన
వింతలు పొసంగ కుండుఁగదా భీష్మాది కురువృద్ధులకు ద్రోణాది
గురువృద్ధులకుఁ చేటు వాటిల్లకుండుఁగదాఁ ఇప్పుడీ యొద్దారపు మాటలు
నీటి మూటలు గదా గదా యుద్ధము కూడఁ గడవెళ్ళఁ గళ్ళుగాంచి యావల
గావలసిన పని వలసినట్లు చూచికొందగు గాక నీకసెడి నీటిలో డాఁగి పరుగెత్తలేక

వామీద బలదూఁరవట్లు నేల నీకిప్పితి 633

వ. నేలుమనుట యశక్త దుర్జనతగాదే యిట్లాడిన బాగగునే మాటల కేఁడ మందల పెందలకడ తెమ్ము రమ్మనుడువంధనృపతి వందనుండు విరానంద హృదయమ్ముతోనిరుత్తరుండై యూరకుండిన సదయుండగు ధర్మ తనయుఁ డతని కిట్లనియె 634

ఉ. మీర లనేకు లేవొకడ మిమ్మట మిమ్మట వెట్టు గెల్తు నం
చారయ నల్వ దైదుగురియందును నీగురియందుఁ దౌలునె
వ్వారినినైనఁ గోరి గెలువన్మహిలోకము లొంగ నాకమే
తీరునఁ గొమ్ము లెమ్మని సుధీమణి ధర్మజుఁ డోలిఁ బల్కినన్ 635

ఉ. ఆదర మొప్ప నావలుకు లన్ని సుయోధనుఁ డాలకించి నా
నాదర మీగి నీదుపచనమ్ము శిలాక్షర నుంచు నమ్మి నే
నాదర బుద్ధి వత్తునని యగ్రజా ధర్మజా సంస్తుతించి లా
నాదరహాస మొప్ప గదనాని భుజంబునఁ జేరె దీరమున్ 636

వ. ఇట్లు నిజభుజాదండ మండిత గదాధ రుండై రెండవ దండధరుండుంబోలె సుయోధనుండు తన జలస్తంభన విద్యాకౌశలంబునం దత్పుష్కరిణీ జలంబుపై శుష్క కర్కశ స్థలంబు మీఁద వలె నడిచి తలముడిచి దిండలవరించి పారంబు చేర నప్పుమండు నంతనంత నందనుండు ధర్మ నందనుఁగని కనలి యోశమన నందనా మీ యేఁగురిలో నతని నుతి కభిమతు నొకనితోఁ బోరి తద్రాజ్యనంతరము రాజ్యమ్ము సకల సామ్రాజ్యమ్ముతోఁ గొమ్మని హితమ్ముగ దాయకు నెమరీయక నెరవాయఁ బలికితి విదియె గదా యీనఁగాచి నక్కల పాలొనరించిరన్న లోకోక్తిని జ్ఞాపక మది యెట్లున్న నపరిచిత గదాయుద్ధు నిమ్మనెండె గవలలో నొక్కని నొండె వనవాస విరోప నాపాది నానావిధ మనశ్శరీరాయాస కృశీభూత శ్వేత వాహను నేని కోరి యేరికొని వాఁడ శ్రమంబున జయించిన నంతటితో మాత్రమో దశాబ్దాను బూతా భూతా నశ దుర్దశానిష్పిష్ట కష్టములు నష్టా దశాసరాయోధన ప్రాప్త నానా విధాప్త బంధు మిత్రాది ప్రాణి నాశముమ భస్మాహుతి ప్రాయములై తలవేయిది యలంకృత్య

శిరశ్ఛేధమను వాక్యమునకు దృష్టాంతము దృష్టాంతికముగ నుండను గాదె
జూదము నాఁటఁగోలె నేటి తుదగా నీకును నీసోదరాది పోష్యవర్గమునకు
మితిలేని యాపదకు నీ సాహస కృత్యమే నిదానమ్ము కదా ఒంటిని వాడగు
దాయ కంటఁ బడి కైదండగొ కందకుండ నంటఁబట్టి తల నెగురఁ గొట్టి
నడిచప్పుడు గాకుండ బుడమిఁ త్రేఁడు పగలు వేగతినైనఁ దెగటార్చి పగ నగుఁట
బాగు చేతఁగాక మొగమోట మాటల మీదు మిక్కిలి తలస్థపడు నెదిరి యిదే
నీ చరణాశ నా చరణా భ్యానమునకు దీరమునకు దార సిల్లెడి నీ మాటల
కెడలేదు మీఁద నీవెట్టులయినఁ జూచికొందము లావుచేవలు పూని గదచేఁ
బూని దాయన్ దాయము తొడలు విఱుగవేయు ముత్తీర్ణ సంగరుండ వగు
మని సర్వప్రాణిత్రాణంబగు తన పాణితలంబున జగత్ప్రాణనందను భుజ
మప్పళించి యప్పళముగ రణస్థలి కరిగి యరిగెలువుమని సెలవిడి మెన్నం
డతని మెన్ను జఱచి బరవస మిచ్చిన వడముడి మై పరవశమై కొండంత సత్తువ
చేకూరి శౌరిఁగని యయ్యా యుధిష్ఠిరు నిమ్మరంబు లాడం బనియేమి
నీమహిమ కలిమి నీమహిపతి కలిమికై యాపనియేన తీర్చి యజ్ఞాతవ్యాయ
మాజ్ఞాతి నిప్పపొత్తుమ్మ నూరులు నూఱు ప్రయ్యలుగ విఱుగమోది నాగదకుఁ
బండు గొనర్చెద తప్పక యిప్పుడ నీ మెప్పు నొందెద నని శ్రీకృష్ణుతో సమీర
నందనుండుఁ సల్లాపించి తత్త్పరణమున రణమున కాంయితవై
దుర్యోధనుంగాంచిన మాత్ర నతని చేవయంతకు నూఱంతలు పెరిగి సరఁగ
దలచక్కనుడిచి చిక్కఁగ దిండు బిగియించి లయకాలాంతకు వలె
నాయోధనము సుయోధనుందాఁకి

637

చ గదఁగొని భీమసేనుఁడు వెగాదిగఁ గన్గొని ధార్తరాష్ట్రునిం
గదగొని నీవు ధర్మజాని కాళ్లను బడ్డను వీడ నిన్ను నా
గదకొనరింతుఁ బండువ నికన్నిలు నీతొడలం బగిల్చి పొం
గఁ దగ నిను వ్యధించి ప్రతిన వైరవేర్చెద నంచు దాఁకుడున్ 638

చ. మదమొదయించి యిర్వురటు మార్కొని పేర్కొని మోరికొంచు దు
ర్మదమునఁ బోరుచో గదల మారుతిమార్తుని చేతి వేఁతన

మ్మదముదుఱంగ నొచ్చుతటి మాధవు బోధమ గ్రీడి మన్న కా
మదముగ భీముఁడెంచి పరిమార్చె సుయోధను గూల్చి పెంపొదల్ 639

చ. వడముడి వ్రేటువందొడలు వ్రస్సి యుద్ధరణస్థలి న్వడిన్
బడియెడు రోషణాద్రిగతిఁ బడ్డ సుయోధను శీర్ష మీర్ష్యచేఁ
గడువడిఁ దన్ని భీముదరకాలను ద్రౌపది భంగపాటు వాఁ
డడరుచు మాట గట్టికొని నట్ట ఫలంబిదె మెక్కు మంచొగిన్ 640

వ. ఆయవమానంబు మంగమ్నులారఁ గనిపేరి కౌరవేంద్రుండు ప్రియ శిష్యుండు
గాన నోర్వలేక

641

ఉ. బద్ధ నఖిత్వమూని బలభద్రుడు భీమునిపైకి లేచి నీ
యుద్ధ మధర్మ మెట్లు గద యుద్ధములో నరినాభిక్రింద న
ద్బుద్ధులు మోదరాదనఁగ బోయిన మారలద్రెంచితీవు విన్
సిద్ధముకూల్తు నంచెగయ శ్రీహరి మాన్పెను పేరికోపమున్ 642

మ. రణభూమిన్ గదచేఁ దొడల్వ్రిటిగి కౌరవ్యుండు నేలంబడన్
గనఁగా వచ్చిన ద్రోణనందనుఁ గృపున్హార్ధిక్యుని వ్రాత్రిఁ దా
ననియెన్ రాజు సుయోధనుండు మదిలో నార్తింబ్రలాపించుచున్
నను గావంగను మీరు మువ్వురిటులున్నారా యదృష్టంబునన్ 643

వ. అనిన ద్రోణ సుతుండతని కిట్లనియె 644

ఉ. నేమును జెప్పినట్లు విన నీకిటు రావుగదా వృథానదల్
మేమిఁక నీకుఁజేయగల మేలేదియేని యున్నఁ జెప్పు మీ
నీమది రంజిలంగ నవనీతిని నొండెను నీతినొండె నీ
సేమము సేయుదు న్విదక చెప్పుము తప్పక సేయ కాయలిన్ 645

చ. అనవుడు రాజరాజనియె నంతకుఁ జాలుదు నీవెటుంగవే
ఘనుఁడవు ద్రోణమామఁడవు గావున నీవిక నీదులావునన్
జెనకి వధించి పాండవుల సేనల నెల్లను నాచముల్లగా
బెనకువ నీజయంబు వివిపించిన నెమ్మది నుత్క్రమించెదన్ 646

చ. అనవిని ద్రౌణి యిట్లనియె నాధృతి నారుప్రతిజ్ఞ దెల్పెదన్
విను పడినేగి యీనిశన నేగము పాండవసేనఁ గూల్చెదన్
కినిసి వధింతు నడ్డపడఁ గృష్ణుఁడు వచ్చిన బ్రహ్మరుద్రులున్
గొనియని కడ్డపడ్డ నిడఁ గూల్చెదఁ బాండవ సోమకాదులన్ 647

క. అనివిని కృపముఖ్యులచే
మదకముఁ దెప్పించి యపుడ యుర్వీశుఁడు దా
నెద సంతుష్టి ద్రౌణిని
ముదమున నభిషిక్తుఁ జేసె మొనకుం బతిగన్ 648

మ. నగసాధింపెను జప్పియున్నటులుగాఁ బాపంపు దుర్యోధనుం
డగతిం బోవుచు నేఁడ ద్రౌణి నిశి నిద్రానక్తులై యున్నచోఁ
దెగఁగోసె ద్రుపదాత్మ జాదులతలన్ తీక్ష్ణాసిచే వ్యాధు రీ
తిగ ద్రస్టాంబరి శౌరి సాత్యకులు కౌంతే యుల్కవల్లక్కగన్ 649

వ. ఇట్లత్యంత దుర్ణయంబున ననయంబు నయాప్రదంబు జిహ్మగమనుండగు బ్రాహ్మణ బృవుండును దామన శీలుండును గామిరియు ననంబరఁగిన యశ్వత్థామ శస్త్రధ్ధాముండునై యారాత్రి ఖండనార్థము పాండవశిబిరంబు నిబిడాంధకారంబునఁ జొచ్చి యచ్చట నావగటితోఁ బగలెల్లఁ బగఱ పోగరడఁగి విశ్వేషంబుగాఁ దెగి వెనుక దిగులేమియు లేమింజేసి నిర్భయులై యరమర యుఱచే యురమ్మున విడికొని దండితారాతులై యారాతిరి బాండవ శిబిర గతులగు పాంచాల పాంచాలీ సుతాదులగు యోధులు మూఁకలుగ నిద్రించు చుండఁ గాకముల ఘూక తతులు హింపించువేళ యుగుడు లోప నిగుడు కాతాళమునఁ బాతాళమ్మున కైన నేగి సురక్షితులైనను దాయల నెల్లఁ బెల్లగింపందలంచి తన యిష్టదైవతమగు హరి బూజించి యాతండు మెచ్చియిచ్చిన హేతిచేత ధరించి పలుమేలు కల్లతో మెలఁగు పట్ల శతవిధ దీపికా దేదీప్యమాన గృహమ్మున హంసతూలికా తల్పంబున శయనించి గాఢ సుషుప్తి నొడలెఱుంగక నిద్రించు ధృష్టద్యుమ్నుం ద్రౌణి పాదిని క్రిందికి దిగలాగి రొమ్ముపైఁ గూర్చుండి యక్కటిక మెదలి యక్కటిక నానివలె నాతని గొంతుకోసి గంతుఁ గొల్పి పేర్చి తనజనకు ఋణంబు దీర్చితినని యు

దదనుజ శిఖండిని మొండి యిరుదల శిఖండి యనుమఁ గ్రూరదమజాండ
పోలె శిఖండితికిఁ బెవేసి తలఁగోసియు ద్రౌపదేయులఁ బ్రతి వింధ్యాది
నామధేయుల వశేయుల సుజన విధేయుల నాయువులకు నెడఁబాపియుఁ
బాపియై యాచంఁజాలని కోపమ్మునవాశిబిరమ్మునఁ గలప్రాణులమ మావులమ
గోవులను వరదమ్ముల ద్విరదమ్ముల గాలరుల బాలురను ద్వారపాలురను
సర్వనృపాలురను వేరమ్ము దీరఁ గరవాలమ్మున శరీరమ్ములు పీఅ మూఅగ
దునపాణి కృపాణికి బలి హరణ మ్ము వేల్చి కూలి మదిఁదాల్చిన కోపంబు
నాచలేక పాండవేయులు తప్పి పోయిరని వగుముచు నీరసమూరక నీరసమైన
నిరామిష పాండవ స్కంధా వారమున దునచేత మారణింపఁ దగిన జంతు వీక
నేదియు లేదని చింతిల్లి పిల్లినలె మెల్లన నడుగు లిడుచుఁ బాండవ శిబిరంబుఁ
బరిత్యజించి వెడలి కృతవర్మలఁ గూడికొని తాఁజేసిన నిర్వాహకంబెల్ల
గర్వధూర్వహత వారికిఁదెల్పి దానొనరించిన యాదనాష్కార్యంబు
మహాఘనకార్యంబుగఁ గొనికొన యూపిరితోనె గఱొప్పుచుఁ బ్రాణము
లప్పుడ యుత్క్రమింపఁ బోవుతరి దుర్యోధనుఁగని ద్రౌణి యోనృప
దృష్టద్యుమ్న శిఖండి ప్రముఖ సర్వసోమకులును బ్రతివింధ్యాది ద్రౌపదేయులమ
బంచోప పాండవులను మాత్స్యులను యాదవులను శ్రీకృష్ణ పాత్యకి
పంచపాండవులను నీయేడువురు దక్క దక్కిన పాండవ శిబిరంగతం బగు
ప్రాణి సంఘంబు నెల్ల నొక ప్రాణినైన వీడక గతప్రాణులంజేసి నాపాణి కృపాణికి
బలివెట్టితిఁ బాండవు లెట్లరిగిరో యెందణంగిరో కానరారైరి వారియడ పొడ
కానవచ్చిన నడెండె నేనెండె దండధరాగారభ్యాగతులము గాకుండ మందుమే
యేది యెట్లయిన నీకింతవట్టు సువు వెడలకయ మునువ నీ పశువిశసన
సమాన మదీ మానకృత కృతిఁ గ్రతివగు నీ చెవింబడవేయఁ గలిగె నాకింతయు
సుకృతము చాలు నని వ్రాక్రుచ్చి యూరకున్న ద్రౌణిని దుర్యోధనుఁడాముదొరగి
సొమ్మసిల్లి నేలపైఁ బడి ధూళిం బొరలి లేవలేక లేచి మండిపైవెల్లవో కూర్చుండి
యతి కరిసముగఁ దునచేసాచి ద్రౌణిని నిండారఁ గౌగలించికొని యిట్లనియె 650

శా. అశ్వత్థామ భవద్భుజాబలము నాకగ్గింపఁగా శక్యమే
శాశ్వత్కీర్తికి నాస్పదంబయితి ప్రాశస్త్యంబు నన్నాదురా

జైశ్వర్యంబులు పాండవేయుల కవశ్యం బౌట కీ దోర్బలై
కాశ్వాసాంతము సేసినాఁడ వరి కాహా వేగ నీ వద్దమై 651

నాపయి నీదు మైత్రి నెఱనమ్మిన యందున కీ నిశీథినిన్
గోపము నాఁపలేక వని ఘోరముగా రిపు రాజిఁబట్టి నా
తాపము దీఱఁ ద్రుంచితివి ధన్యుఁడనైతిని నాదు జన్మము
దీపిత మయ్యె నీఋణము తీర్పఁగ శక్యమె ద్రోణ నందనా 652

అని యిట్లు దుర్యోధనుండు పు మూర్ఛితుండయ్యు డయ్యుమ నొక చెయ్యి గురునందనుపై నిడి యాతండొనరించిన యతి పాపకార్యంబు మహాఘన కార్యంబు గానందన దివికేగుచున్న తనకొక ప్రాజ్యసామ్రాజ్య మబ్బినట్లుగా నుబ్బి తబ్బిబ్బుల గుచుం గొనియాడి యోయీ గురునందనా నీవొనరించిన యీ మహత్కార్యము నీకును నాకును గురువైన ద్రోణునికి త్రివిష్టపమున నిష్టముగాఁ జెప్పవలయుఁ గావునఁ బోయి వచ్చెద నన్నెప్పటికి మఱువకు మీ యని వీడుకొని కృతాంతుని నిశాంతమునకు నిశాంతవేళ నాగాంధారే యుండరిగె నట్లు పదునొకండక్షౌహిణులలో ప్రుందక మిగిలిన ముప్పురిలో గృప కృతవర్మ లిరువురు తమదారిని దామేగి యెందేని తలలు దాచుకొనిరి పుహాడవవాడగు నశ్వత్థామ శశ్వర్థావ ధౌరేయులగు పాండవేయుల వలన దనకుఁ దోడనే కీడు మూడ వచ్చునని ''నయిలుకున్న యువమ్మకుఁ గులుకెక్కువ'' యన్నట్లు తాఁజేసిన ఘోర పాపములు ''అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపైరిహైవఫల మశ్నుతే'' యన్నట్లు తనమదిఁ దానెఱుగు గాన గుండె గూడు బట్టక కాలుకొలంది నుఱుక యారేయి వేఁగు లోన వేగ గంగాతీరమున కేగి కృష్ణద్వైపాయను నాశ్రమమున కవతిదూరమ్మున నెవ్వాని కెఱుంగ రాకుండ ''భగ్నా క్షాషి ర్భాగవతా భవంతి'' యను న్యాయంబున గాషాయ దండధరుండై యొక త్రిదండి ముండిగ నొండె నంత విట తరువాత వరునాత పాండవులు లేచి యున్మత్త వారణమ్ముచే నవారణమ్ముగ నపసాదింపఁ బడిన నవవారణవుంబు పావనమ్ము తీరున పున్నగఁ బాడరియున్న నిజశిబిరంబును గని శ్రీహరి సహితులై విచ్ఛేసి యచ్చేరుపవచేతుప ప్రాయులగాఁ బడియున్న స్కంధావారపు పారివాంద్రలో నదృష్ట వశంబున సప్రాణుండై ప్రాణంబులఅచేత నిడికొని కొనయూపిరితోఁ బడియున్న ధృష్టద్యుమ్ను

సారథిచే నయ్యుజన్యంబు ద్రోణిచేతఁగాని యుద్ధకృత్యంబు గాదని సత్యమంతయుఁ దథ్యముగాఁ దెలిసికొని యాఘాతుకుండేగిన తెరువున సమగా నడి యాలంబుల వలన నధ్యాహారంబు సేసికొని సహదేవ సాత్యకులం బాంచాలీ రక్షణార్థమ్ము శిబిరమ్ముకడ నిడి తక్కు పాండవులు దేవకీనందన సహితులై రథారూఢులై వెడలి పోవుచో వారలందఱుఁ దలకడచి వడముడి నడిచిడని రోషంబునఁ గడువడి నరిగి భాగీరథీ తీరంబునఁ బారాశర్యు నాశ్రమ సమీపంబున సన్న్యాసివలె ధ్యానంబున ముక్కు బట్టుకొని యొక్కచే తిరువ ఒకధ్యానంబు చేయుచుఁ బాయక మౌని వలె గూర్చుండిన ద్రోణనందనునిఁగని సమానానందమండోరీ భారద్వాజ కులాంధమా రేయెల్లఁ బ్రాణివధ యాచరించిన ప్రబుద్ధుడవు నీకుఁ దల్పాప పరిహారప్రాయశ్చిత్తార్థమై చిత్తమున కెతలో గరిష్ఠనిష్ఠ చేకూరె నీయాషాఢ భగాత్యాది యత్యాసయోగోపకరణములు తొల్లి యొకయతిప్రహారకుఁడగు నాషాఢభూతి యను మోసగాని స్థితినుపస్థితి సేయుచున్నది. ఓరీ! నీచబ్రాహ్మణా నీచరిత మతి నీచతరము కురుపాండవ ప్రథమ చాపార్యుఁడగు ద్రోణాచార్య కడుపు సెడఁబుట్టితి నిట్టి కట్టఁడివి విన్నమిసేసినను దోసమ్ము లేశము లే దాకవేళ కలిగి నమభవించుటకైన నోర్పాదము గాని యాదుష్కృతికి నిష్కృతిగ నీతలగోసి నిన్నుప్పు పాతఱం బెట్టక పోము విప్రుఁడవై యుండి నిద్రాసక్తుల బాలుర నీ జోలికి రాని నృపాలుర హత్యచేసి మూటగట్టుకొన్న పాపంబునకు మున్న నీకు బ్రహ్మ నొసట వ్రాసి ధారవోసిన చిరంజీవిత్వము పాపి చిరాయువను న్యాయమునకు నస్థాపకంబగుట విధివిధానము శ్లాఘానిధానమ్మై యున్నది వన నీవు కష్టపడి యార్జించిన యీ పంచమహా పాతకఫలంబు నీ కెప్పుడు కట్టి కుడువక మిన్నక పోదుగదా యని కడుపు మంట కొలందిఁ గడుపగ మాటుమండ నింతలోన యుధిష్ఠిరాదులు గాడ్పుమాలికి దోడ్పాటుగ వచ్చి కలసి

653

ఉ॥ ద్రౌణిని జుట్టు ముట్టుకొనిఁ ద్రౌపది కోపము దీర్ప బాండవుల్
పోణిమిఁ బట్టి తెచ్చి తల భూషణరత్నము నూడ లాగి మేఁ

బ్రాణము తోడ వీడుడు నపాండవ యస్త్రము ద్రోణివీడె న
త్ప్రాణుఁడు శౌరిగాఁచెఁ దనపాండవుల న్మనుమన్ బరీక్షితున్ 654

ఉ. భారత భరతంత్రకురు పాండవ ఖాండ విభాగపైర న
త్కారణ కారణంనఁబగం బదునెన్మిది దండి పౌఁజులం
దారస తారసిల్లి విజయంబుగొన న్మదిఁ బేర్చియొండొరుల్
బోరఁగఁ బోరఁ గృష్ణుదయఁ బొందె జయంబల పాండవేయులన్ 655

చ. మునుకొని ద్వాపరమ్మిఁకను ముప్పదియాఱవరాబ్దముల్పనం
గను దుదుముట్టుచున్న తరుణంబగుడున్ శుభకృత్సమాబ్దమం
దమవు శమంత పంచకము నందుఁ దొడంగి యు మాసముండి యా
యెను ఘనభారతాజా పదునెన్మిది ఘస్రము లొక్క తీరునన్ 656

ఉ. కూర్మికరేబవల్ దురము ఘోరముగా నెఱవేర్చి శౌరి తన్
బేర్కొను ధర్మరాజునకుఁ బ్రీతిఁబతివ్రత చేరి భిక్షగా
గార్కొను పానముల్దొలగఁ గట్టెను బట్టము శాశ్వతంబుగాఁ
గోర్కెల నెల్లవారలకుఁ గొల్లలుగాఁగొన సాగె నెల్లెడన్ 657

శా దైవానుగ్రహ పాత్రుఁడౌటనె కదా ధర్మాత్మజాండాదిలో
లావౌ దుఃఖములంది కట్టకడకు న్లాభించి సామ్రాజ్యమున్
రీవివ్వార్థి సమాజినిం జయము వాటిల్లంగ నేలె న్భువిన్
గావంగాఁ దనవాఁడుగా నిలిచి శ్రీకాంతుఁడు కన్పట్టఁగన్ 658

ఉ కవ్వడి మీఁద గ్రృష్ణునికి గల్గిన యాదయయింత యంతయే
కవ్వడిఁ బట్టి సోదరులఁగాచెను గంటికి ఱెప్పకై నడిన్
నొవ్వఁగ నీక పాండవుల నొంచి సుయోధనుఁగృష్ణుఁడాజిలో
నెవ్వదనంగఁ ద్రవ్వితల కెత్తఁడె రాజ్యము ధర్మసూతికిన్ 659

వ. అని చెప్ప జనమేజయుండు భారతకథ ధర్మరాజు పట్టాభిషేక పర్యంత
మాకర్ణించి కువలాశ్వదండ యాత్ర కథ కూడా జాలింపక మరిఁ గదిరిన
ముదంబున వానతీయుమని యడుగుటయు

660

పంచచామరము

సురేంద్ర సూనుసారధీ విసుద్ధ సద్గభీరధీ
నరేంద్ర ముఖ్యవందితా సనంద నాభి నందితా
జరానులాది భంజనా ప్రణామనోమ రంజనా
శరార్వగ ప్రభంజనా ప్రశస్త హృన్నిరంజనా 661

గద్యము:

ఇది శ్రీనాధ యామునావతార పవిత్ర శరమర్షణ గోత్ర బుక్కపట్టణ కులకలశాంబుధి రాకానుధాకర విద్యా నగర సంస్థాన సముపార్జితానేకాగ్ర హార బిరుదాంచిత కర్ణాట రాజాచార్య శ్రీ వెంకటాచార్య పౌత్ర శ్రీనివాస తాతాచార్య పుత్ర స్వీయ ప్రతిభా సముపాదిత రాజకీయ హూణ భాషా ప్రాభావ ధుర్య అష్టావధాన కరణ చణ శిష్టజన హిత వైయాకరణ పండిత రాఘవాచార్య ప్రణీతంబైన కువలాశ్వ విజయంబునందు

చతుర్థాశ్వాసము సంపూర్ణము

కువలాశ్వ విజయము
బుక్కపట్టణ రాఘవాచార్య రచితము
పంచమాశ్వాసము

దుందుమారు దండయాత్ర

శ్రీకృష్ణాయదునందన
స్వీకృత కౌంతేయపక్ష జితచేది పయః
ప్రాకృతమంగళ విగ్రహ
వ్యాకృత శరణార్థి విద్య వసుదేవసుతా 1

వ. దేవా దివ్య చిత్తంబున నవధరింపు మట్లు మేము నయ్యుండగు జనమేజయుండు ప్రస్తావవశంబున విస్తార పాలిత జన సంభావిత పారాయణ పరాయణమగు శ్రీమద్రామాయణము యొక్కయు నగణ్య పుణ్య కథా భాగవతంసమగు శ్రీభాగవతము యొక్కయునసార సంసార మహోభారతరణ చణ మహోభారత రణప్రకరణాది విశిష్టమై వ్యాసభట్టార కోపదిష్టమై సకలవేదసార మహోభార తరమగు మహాభారతము యొక్కయు వివిధ కథాసుధారసమ్ము కర్ణపేయమ్ము గావించి యనంతరంబ దుందుమారు దండయాత్రా శేషంసేషము వినమనీష యయి తదుపరి వృత్తాంత మెత్తెఱంగున ప్రవృత్తమయ్యె నయ్యది యెఱింగింపుమని యడిగిన వైశంపాయనుం డిట్లనియె అట్లు కువలాశ్వ కువలయేశ్వరుండ సమానవరము సమవర్తి సమవర్తిగాఁ బొగడ్త కెక్కి విశేష విజయాభిలాష దుందుపైకెత్తి పోవుతఱిముందుగ నప్రతిహతగతిఁ గతి నయగ వ్యూాతి వహాత్రయహాత్ర వడి బలువిడి వడిసేసి నడిచి యూపెనుక మొవలుమొనకుల్లి వెనుకంజవేసి జడను వీడిన వెడనెడముడ గలువడి యడుగిడలేకసుడివడుచున్న భూపతి యాడరానికోపంబు దీపింప వానరినెల్లఁ బరికించి కసరి చేనిసరి యిట్లనియె 2

ఉ. కాలుకొలంది వేగఁజనఁగావలెఁ గావలె నాదు పూన్కి ప్రాల్
ల్మాలిన దారి తగ్గనొకొ మానదు మానదురాప దైత్యుతో
నాలము నాలమందు పులియట్ల తడుండగ వానిఁజంపకే
మలను మీకుఁ బెండ్లి నడలేటికిఁ జాలును వెండ్లికన్ 3

గీ. ఈవగిరి భూవుఁడా పరిగోపగించి
పట్టుదల తోడ నెంతయు బట్టు పట్టి
దారిఁ బెట్టినఁ బేజంత దారి బట్టి
హెచ్చి వడచెను దోడ్తొనఁ బెచ్చు పెరిగి 4

వ. ఇట్లు మాన సేనాపరివృతుండై కువలాశ్వుండు కతిపయ వాసరపు యాణమ్ముల
నదంకముని ప్రదర్శిత పదవినిగొని చనిచని సకల వస్తు సమాజ సమావేశ
భ్రాజమానంబగు నొకవనంబుగని వసంతాది షడృతువు లొక్కచో
నవస్థితంబు లగుటయు నిట్లని తలంచె

5

క. శుకమునకు బడిపంతులు
పికములకు స్వరోపదేష్ట ప్రియకరుఁడగ మా
లికి మధుకర కులమునకును
మకరందాన్న ప్రదాత మాధవు డలరెన్ 6

ఉ. పూయక కాచున్ మేడిపట భూరుహ పర్కటి పిప్పలాదులున్
బూయుచుఁ గాయు రేలయును మోదుగు మామిడి దాడి మా దులున్
గాయకపూయు మొల్లలును గాంచన ముఖ్యమిగర్భిఁ గంటిరే
కూయిడుఁ గన్న తల్లిఁగని కోయిల పంపుడు తల్లి పిడ్కొనెన్ 7

చ. సకల మహోరుహమ్ములు వసంతు నెదుర్కొని తేఁటి పాటఁబా
యక శుక వాకులం గుశల మారసి యెత్తుడు మంగళారతుల్
పికకుల శాక లీకలవఁ బెట్టిన లగ్నము లాతఁడాన పాం
శుకములఁ దాల్చి వావదవి శుష్క దళమ్ము లిగిర్చి వృక్షముల్ 8

చ. పవనుడు నాకు రాల్పుతఱి బత్రములేక చిగుర్చు బ్రాకులీ
యవగడ మాలకింపుమని యామనికి ఫిరియాదు సేయఁగాఁ
దివిరి విచారణార్థ మరుదెంచె వసంతుఁడు రెండటంచు వే
కువకవ గూనె మావులను గోవెల చారుఁడు వాదులంబడెన్ 9

ఉ. ఏరుల నీరు లెండఁ బడె నెండలు మెండయి దూఁటె నేలయుఁ
దూలుచు నెండమావులకు ద్రోలగ నీచెవిగాడు పాచెవికిన్
జాలగ బిట్ట ప్రేలి పడి చావఁ బడిన్ పెను గాడ్పు తోడ్పడన్
నేల పటుక్కనం బగిలి నెఱ్ఱెలు విచ్చె మఱింగెవం బుధుల్ 10

చ వడ తఱి నాడు కానలను బాతెడు నీరెగఁజల్లి మట్టిమన్
గడుకొని ఎట్టివేర్ల తడికల్లిగ వ్రేలగఁ జల్వ పందిటన్
దడియను కందు వాసెనలఁ దార్చి నక్రొత్తపనంటి నీటికై
వడ సుడివడ్డ యాయికులు వత్తురు పొత్తురు పేద దీరగన్ 11

శా ప్రీతిం గొల్పెడు లేఁత బొండ్లములతో పెచ్చింత చీల్పించ వ
ర్ద్వాతంత్రాలును మెల్చి కల్లులకు జాడం గట్టి పీటంబడవ్
నూతంద్రోఁబి వెడల్లి యెండతఱి మున్గోటించి పెన్మచ్చి కల్
భ్రాతింజక్కెరఁ గూర్చి తజ్జలము లాస్వాదింతురావేసవిన్ 12

చ. లవణము శొంఠి చూర్ణము దళమ్ముగఁ జేర్చిన, యావయిన్ ఛవి
వివరముగాఁగి లేఁత కరివేప దళమ్ముల నుల్చి కల్పియున్
సవరని నిమ్మకాయల రసమ్ముగిఁ బిండిన తేట మజ్జిగల్
చవిగొను భాగ్యమబ్బునొకొ శక్రుని తేనియు మందువేసవిన్ 13

శా. వేసంగ వ్వడపప్పు శీతలములు వ్వేచోవు లేబొండ్లముల్
ఘసాచ్ఛాదిత శీతలానిల శిరోగారంబులు నంధవి
న్యాసేశీనరమూల విస్తృత కటర్యాసక్త భిత్తి స్థితిన్
వాసంతిన్ కుసుమాది సౌరభములు న్వాచింత్రు వేసంగిలోవ్ 14

క. వేసవి వలుగాసికిఁ జూ
వే సవితముఁ దోడు పడియె వేధింపఁగ రా

వేసవిధమునకు మీసర
వే సవిశేషముగ నంము వేడెదురు జనుల్ 15

క. మీసరముగ వేసవి తుద
మీసర బిందించి వేఁడిమిని మ్రింగెను సు
మ్మీ సారంగఁ గర్మ సాక్షిత
మీసర దంధం తమస్సు మ్రింగెడు కరణిన్ 16

ఉ. ఆకసమెక్కెఁ గార్మొగులు పోలిక కోటి పాలాల కెక్కెఁ జీ
కాకుగఁ బన్ని కొంచుఁ దొలికారున నెర్ఘులు నేరగుల్పలన్
వేకటి కోకిలల్నెమకె వేగ నరిష్ట కులాయ వృక్షముల్
మూకొని యేణము ల్మెసవె ముక్కుమునుంగను వేలతాడులన్ 17

వర్షాసమయము

ఉ ఈఁకొని పాంథకోటి తమ యిండ్లకుఁ జేరెను దీటెనాంద్రకున్
గాఁకలు కాకులూళులను గట్టెను గూళుల అచ్చ్రమాకులన్
బ్రోకలు గట్టి మానస సరోవర భూమికిఁ బాఱె హంసముల్
బ్రాకట దావమల్లె వనపాలిని జాతకి కోరె దాహమున్ 18

ఉ. అంతట మిన్ను చిల్లు వడి వట్టొకపెట్టునఁ గుండపోతగా
సంతత ధారలం గురిసె జాముగ వానలు వావ కాళ్లతో
గొంతులు లేచి బేకములు గూసె బెకా బెక నీటి పట్టులన్
జెంతల గుంతలం జెవులు చీఁదఱగా వినువారి కెంతయున్ 19

ఉ. వానలు వెన్కెఁ బట్టెఁ గడవానలు మ్యానములయ్యె ఘస్తముల్
హీనములయ్యె సస్యమునఁ దామవ తంపర మూడపొంపయెన్
మానుగఁబూసె మొల్లలును మల్లెలుగాసెను, బందు వెన్నెలల్
గావము నేర్పెఁదేటి తెగగాసెను విష్కుట శాకపాకముల్ 20

శరద్హేమంతములు

చ. కలఁకలఁ బొద్దు పొడ్పు తటిఁగార్కొని భాను హిమాని గప్పెడిన్
గుఱవలుగాఁ బవళ్లు సమగూడె బొరింబొరి కన్నుమూసి కన్
దెఱచెడి నంతలోనఁ గడతేఱెనుగా హిమమంతమందు నే
కొఱతలు లేక సస్యములు కొల్పుల నీనెను గుప్పులంటగన్ 21

ఉ మించి నెగళ్లు వీథులను మెండగ బండెను తేలవళ్ళ నా
శించిక వోష్ణ భోజనము సేయుచుఁబానము వేడి నీటి నుం
గొంచెము కాలు మేకెరుపు కుంపటి మంచము క్రించఁగ్రాలగాఁ
గించుక కింబలంబులను గప్పను పోలిక కోటి సేతునన్ 22

ఉ తత్తరమెత్తి వేసవిని దాల్చి భరించిన సైత్య క్షాత్యముల్
బొత్తుగ హత్తపయ్యె నొకపూటయు సీతున సీతకాలముం
దెత్తిన యుష్ణ క్షాత్యములు హేయములాయెను వేసవిన్ జలిన్
గ్రొత్తులె యెత్తనాలులొక కొన్నియుఁ గోడలి నాఁచు కొన్నియున్ 23

ఉ పావనుఁడయ్యె గుస్త్యఁ గని పంకము లింకె నదీనదంబులన్
మావులిగిర్చి పూసెను వనప్రియ కోటి రసాల శాఖపై
లావుగఁ బూటకూళ్ల బసలంగొని మాధవు రాక నార్పుచున్
లావుగఁ బూటకూళ్ల బసలంగొని మాధవు రాక నార్పుచున్
వీవనఁ గొఁగి లించికొని వీడ్కొని శీతము మంచు కొండకున్ 24

చ. సుమము లొసంగి నింబమిడఁ జూతము సూడిచె జీడి పిందెలన్
మమతను గొల్పు తోరణపు మండలు గుజ్జపుఁ బీటలెక్కఁజ
క్రము నవమాన్న లోణిక సుఖింబిడ నీయ గుడంబు నిక్షువున్
భ్రమత సుగాది నింబసుమ భక్షణసేసిరి హైందువులోమహిన్ 25

వ. ఇట్లు షడ్రుతు సముపస్థితి కంబై యొప్పారు నప్పావన వనంబునకేదు 26

సీ. పరిసమానమ్ముగా పయ్యాట లాడుచుఁ
గరుల ముద్దాడు పింగము లగములు
పాటించి లేఁబూరి పోటికందిమ్మను
నాలదూడల మేపుఁ గ్రోలు పులులు
నువ్వువ్వు గోనెల ద్రిప్పి వీవువఁ గూర్కు
పాముల జోకొట్టు బర్హిణములు
నేవేళ కావేళ యేర్చి యేఁతము వీళ్ళు
బెట్టి గొల్లెలసాకు వృకచయంబు
పడగ నీడను గూర్కు కప్పకును నిద్ర
భంగమగునని పెలత్రాఁచు పాము నింగి
భానునకు నడ్డముగఁదన పడగ విప్పి
త్రిప్పి కాపాడుఁ గంటికి తెప్పవోలె 27

వ. ఇంక మఱియును 28

చ. శుకశిశువు ప్రభాతమునఁ జొక్కుచుఁ గోటరసీమ నాఁకటన్
వకనకలాడఁ బిల్లి యెద నాటిన కూరిమి పోటమున్న కూ
నకు నొక యెల్క నెడ్డియు ననంటి ఫలంబులగుత్తి శాక శా
బకములకిచ్చి తెచ్చి క్షుధ బాపెడుఁ గంటిరె వీని సఖ్యముల్ 29

ఉ. కాకము ఘూకముంబవలు కన్గలవాఁడది లేనివానిన్
జేకొని దారిజూపుగతిఁ జెచ్చెర నచ్చెరు వొప్ప మెప్పుగా
జీఁకును దోకవెంటగొని చీఱుచు వెల్తురు లేని చోటికిన్
దోకొని పోకఁ గంటిరెయ వోకహవాసుల యైకమత్యముల్ 30

చ. పొలమున ధేనువీనఁ బడఁ బొంతనె యంతరపాని నోలెబె
బ్బులి యొడలార్చి లేఁగకును యేపిన యోపికఁ బాలు గడ్పువే
పులిగుణమొ పొలమ్ము గుణమో మునినాథు తపో మహత్యమో
వులి వసికూఁడిగమ్మలను బూని యొవర్చుట లెందుగ

చ. మహిఁగన సింహకుంజరము మాకలిఘూకము మోతు
మూషిక మ్మహీనకులమ్ముమ వ్మశకశాదనము వ్వణి దర్పు రమ్మునున్
మహిష తురంగ మమ్ము హరిణమ్ము తరుషువు గోవు వ్యాఘ్రముయున్
సహజ విరోధు మంద్రది యసత్యమగాఁ గనిపించె నీపనన్ 32

క. తనరఁగ నది మున్యాశ్రమ
మని యొకళులు సెప్పకయత సంతటఁదానీ
వని జంతువులప్రచారం
బున మౌని తపో మహత్త్వమును దెల్పెడిగా 33

చ. ఇటులను రాజుమాటకు మునీశ్వరుఁడిట్లను నర్థి దేవతా
విటుటిదియే మదాశ్రమము వెట్టుము బట్టఁగ దాడి వెట్టుమా
యిటకొకి నల్పమాత్రముప కెవ్వా యొకించుక చొచ్చాయుండు నా
కుటిలుడు పండు తావు ఘన కోవిద వాని గనంగఁ బంపుమీ 34

చ. అనవిని రాజు నందనులనందఱఁ గన్గొని పుత్రులార యా
దనుజకులాధముండెచట దాగెను యేగడు విల్లవీఁగి యా
తని యపుగాము లారసి మృధమ్మున కాయితపర్చి రండుగాఁ
డనువుగఁ జింక దుద్దు శరణార్థిగ నుండును మోసపోకుడీ 35

చ. తనరగ దానవుండెటనొ దాకొని తాఁబొడ సూపకుండినన్
గమపడు నంతదాక కడఁదన్విడకెన్నక వెన్కముందులన్
గునపముల న్ఖనిత్రముల గ్రొచ్చిరసంగనుఁడంట త్రవ్వియా
వనధికి నేతమెత్తి చలపట్టి జలమ్ము వెలార్చి యేనియున్ 36

సర్గ్యాటము

చ. అనియటు సూనులంబనిచి యాకువలాశ్వుఁడు ముందుగా వడిన్
దన శిబిరంబు నాశ్రమము ముందు నిడుండని పంచి చెప్పగా
చిన నటుపేసి రాజులట సేవలతోనల చోవ్వడిన్ జనన్
జనపతి హాళితో విడిసె శాత్రవ జైత్ర మతిన్ దలంచుచున్ 37

అంబురహావృత్తము

చ. పాఱలు వల్గులు భోరునఁ జేకొని
ఫౌజులు నౌఁజులు గూడరాగనా
ధీరులు దారులు దారల వారిధి
తీరమారసి బాలురా యనన్
ధారుణిఁగానక దైత్య మరుస్థలిఁ
ద్రవ్వఁగ ద్రవ్వఁగ ధన్యమున్ గనన్‌జే రెడు
వేలను వీడక వాఁడవ
నింబడి పండి కనంబడె వేగమే 38

మానిని

కానక కానక కష్టము మీరట
గప్పద దుందుఁడు ముప్పద వా
రేమఁగు నెక్కిన యంతటి సంతస
మెచ్చగ మెచ్చుగఁ దంద్రి తమున్
గూనల సలసల గ్రాగెడు సీసము
గూబల నిండను బోసి మహో
ధ్యానము జేసిరి శంఖముఖాదుల
వారణముల్పయిఁ బడిమెట్టన్ 39

సీ. తన నిద్ర గుఱకలు విని వనవ్యాఘ్రముల్
సాటి మెక్కుమ్మంచు ఝుంకరింప
వన వరాహ సమూహ ఘన ఘుర్ఘరధ్వని
భ్రమ సారమేయము ల్భౌకలింప
స్రక్విణీ యుగగళ త్స్రుణీ కావృతావన
స్రవకు దంశాలి పిపాసు మూఁగ
నిట్టూర్పులకు నింగి నెగయు విమానమ్ము
లొడ్డ గెడవు గాఁగ నెఱఁగి తూఁగ

నాస్యగుహకును రసన వాహనముగాఁగఁ
గూడి శ్మశ్రుల గిజిగాళ్ళు గూళ్ళు వెట్ట
నొడలెఱుంగక నిద్రించుచున్న యసుర
యెంత లేచిన గదల డావంత యేని 40

క. అందుల కల్యాశ్చర్యం
బందుమ నృపసూనులసుర యావంతయుహో
గందడు గుందఁడు డెందం
బందుల మాతఱమె లేప నీతని నంచున్ 41

వ. మఱియు నింకం గొంతదూరము భారమునకమనకు జేతనైనంతపఱకు యాతనఁ జేసి చూతముని యారిపు జేతలు పరాతుల కొనతీయ వారలు చేసితఁ జేసినగాని యెట్లనిన 42

సీ. ఒకవంకన కలంక సకలాంకుశ ప్రక్షి
దేవవర్ధకులు బాడిసెలఁజెక్కి
నొకదండ నౌజాలు నుద్దండ ఘనదండ
గండిశిలల్మీదఁనిండడొల్ప
నొక మూల నొక్కొల మత్తాలపు ఫిరంగు
లార గూరగ గుండ్ల బారువేప
నొక చెంత నొడలంత హొంత కారులుసేరి
వింతగాఁ గీళ్లెల్ల విఱిచిపెట్ట
గమరములఁగ్రుచ్చి చెమట కొకలకుఁద్రెచ్చి
గునపముల నెఱకలన్నియుఁ గుములఁగాల్చి
నల్లి మల్లగు నీళ్లైగిఁ జల్ల మేన
నల్లి గుట్టిన పాటియు నాటదయ్యె 43

వ. ఇట్లు నానావిధ బాధలొనరించి ప్రాణములు విసిగి కొసుగందని యా రక్కసిఁకి ప్రాణాంతకరముగ నింక నేక యాతనల నొనరింప నొక్కతఱికి మధుకైటభాత్మజుండగు నాపిసాళి రాకాసి నొపాళ మంటె విడిన ఫిరంగి గుంటిదెబ్బ

జెబ్బులు దెగ నురంబును గాఁడి వెన్నున వెడల బడల్పడి యావులించి యావలి
నుండి యావలికి నువ్చినవఁ బొరలి యకాల సంభవ దంభోధర గర్జా
సముజ్జృంభణవిభవిజ గాత్ర విజృంభణ సమయాయత్న వక్త్ర నిర్యద్ధంభోళి
ధారావిచ్చిన పక్షుకుల శైలగు హోద్యద్విరావాను కార్యారావ బధిరీ భూత
భూనభోంతరాళుండును గారాళారాళదంతాంతర్దష్ట్రార్ధ భక్షితార్ద్రోష్ట్ర యుగళము
ధ్యగళత్స్రవణక్షణ కుణప భక్షణా శావ శాంతి క గమనోత్తర రక్షణ క్రమా
గోచరీ భూతప్రభూతాకుంఠ భైరవ నిజ కంఠరవా క్షణ మాత్రాతి మాత్ర
విద్రావణ పరాయణ శరారు మృగ విహగనివహా వివిధ విక్రుతి రుతుగతి
సూచితాత్యాపన్నానపాన కాలుండునునై లయకాల వాసరమ్ములఁ గీనాశుని బలు
మానసరమును మోసి కొని గాసివడి గూర్కు కాలును కాసరము వలె గుఱక
విడుచు వాముకొని భూమీశు కొమరులు పేయు పలుబాములలో బామరపడి
శూలిప్రమోలపై పరవశమై ఖడ్గముల వరించు వీరశైవుని మేనఁ గుచ్చు వానములఁ
బోని పెమనారీనముపీరప మెత్తి మొత్తి యొడవెల్ల నెడలేకుండఁ జొప్పించి
దెప్పరముగ నొప్పింపఁ గుప్ప గూర వప్రధారలలోఁ దెవుల దొప్పఁ దోగి
యప్పాపాత్ముండు కొందొక చులుక యెత్తి యద్రులద్రువ నార్చుచు నిద్రదెలిసి
యావులించనాయులివు నీకు సైనికులదరి భయభ్రాంతస్వాంతులై బడిపంతుల
రంతులకు గంతులిడుచు బాలు బాలురవలెఁ బరువున మీఁగి పరువాఁగి రెల్లనివ

44

సీ. వల్లముల్బడ వేసి కళ్ళెము ల్దిగఁ దీసి
పఱచెడు తట్లపైఁ బాఱువారు
కైదువుల్బడఁ డించి కత్తార లెడలించి
నుడివడి వడి గాళ్ల నురుఁగు వారు
హస్తిమస్తకముల నాగలేకిలఁదూఁటి
చాటుమాటుల డాఁగి దాటువారు
పేరులలో దూఱి తాఱుమాఱుగ గ్రోలి
యొడ్డగెడవు గాఁగ నెఱఁగు వారు

కానకయు కానవచ్చె రక్కసి యటంచు
విఱిచికొని చెప్పికొంచును వెఱచిపోతె
సీప చ్రబ్రాళిపైఁబడిం చిట్లు పనఁటి
చిద్రుపల నీఁగును జెల్లాకు చెదరు గాగ 45

వ. ఇప్పగిదిఁ జెప్పనలవిగాని చప్పుడుగాని చప్పుడుప్పరం వెగయ రక్కసి చిట్టు సేసినయట్ల హాసంబు సెవింబడఁ గువ లాశ్వుండు స్కంధా వారంబు నుంకి యయ్యమరారి పండిన బొందిసుక మరుదేశమునకుఁ జయ్యన నేతెంచి కొమరులుఁ దానును దానవుఁ రాక నుమకట్టుడు నాతని వికృతాకృతి మాచి మాచితారిష్టులై మాచిత కార్యా కార్యానభిజ్ఞులై పాఱుచున్న బారులదూఱి ధారుణీ ధవుండు ధారుణీ ధర ధైర్యుండై యిట్లనియె 46

ఉ. అమ్మక చెల్ల యిల్వెడలి నప్పటి గప్పము లెంరడంగె మే
యమ్మక చెల్లనే బలిమి నాశరు నాశమొనర్చ రానెని
క్కిమ్మని లేఁత లొఁత సారకాయలఁగోసిన మాసటేంద్రు పి
కిమ్మెయి వైరిఁగాంచి పరునెత్తిన నవ్వరె పర్వువోవదే 47

క గొంతున మాపిరి యుండెడు
నంత వఱకుఁ బోరి రిపుని యంతయొ తవదే
హొంతయొ కనవలెఁ గొనవలె
నంతట సుఖ మైహికమ్ము యాముష్మికమో 48

గీ. అట్లు గాక విఱిగి యపకీర్తి పాలయి
వఱవవేమి మీకు ఫలము గల్గు
మాట లింకనేల మూటికి ముడివేసి
వఱవఁగోర్కి యున్నఁ బఱచిపొండు 49

సీ. ధరణిలో సంభావితస్య చాకీర్తి ర్మ
రణాతో తిరిచ్యతే యనఁగ వినమె
పదుగు రేగెడు నట్టి బాటవేగుట లెస్స
పదుగురుతోఁ జావుపరిణయమ్ము

గాన మహాజనో యేన గత స్సపం
    థాయ ను లోకోక్తిఁ బాయఁదగునె
రణమున జయమే న్మరణమేని ధర్మశ
    రణమైన శూరలక్షణ మటంద్రు
మృధము విడి పాఱి పోయిన మేలుగలదె
యేలవెళ్ళిగఁ బఱచెద రిహముఁ బరము
చెడగనేటికి మృత్యువు గడవు గడచి
యేగునేఁ దేని నవల నూఱేండ్లకేని 50

గీ పేరు ప్రఖ్యాతి బోఁద్రోలి పెఱలు నవఁ
జెంగి పోనేల పదుగురు సేయనం గ
మాల కిటురండు డీ కొన మూర్తుపైకిఁ
బైన నేనుండ మీకేటి భయము సెప్పుఁడ 51

వ అని తమప్రభువుజని తైకప్రభుతన్ జనితగునట్లు హెచ్చరిక సేయఁ బెమ్పు పెరిగి మచ్చిక హెచ్చి పెచ్చారి తనమ్మున నమ్ము విడచి విచ్చలవిడి యచ్చేరువ చేరువ లచ్చెరు వందఁ దేకువ చేకొని తిరిగి తరుగని గరగరిక బరగి బలంబు చలంబు పెరిగి యలవు దొఱంగి మెలవు లెఱింగి యలవు చులువుల రిపుపైఁ బడఁ గడంగి నేరుపు మీఱ (దారసిల్పుచు దారని ముఫలాద్యాయుధములతో నాయోధులా యోధనమునకు ధనమునకై చను నధనులవలె దాయపైఁబడి వడి సడలక బడలక యొడలిక, గడలుకొను కీడువడి హాహాలిక లెసంగ ఁగసి మసంగి కదలించి కండ్లగవిసె వదలించి కుదిలించి విడిచిన కేటి కూటువునకు డచ్చాటుమాటు కొనవంగి లంఘించు సివంగుల భంగిఁగఁ గవిసెన వెడలించిన బడల్పడుఁ బూరేటి వేఁటకై పాసారణంబుల కరణి నురువణించుచుఁ బఱ వళ్ళు ద్రొక్కి యొక్కుమ్మడి మ్రుక్కడి రక్కసి యెక్కడెక్కడని దిక్కులు కలయ వెదుకుచు సిదకు నొదవు గొదకొలందిఁ బరుగిడి తమవరవరుడు వెఱగుఁ పదునట్లుఱికి పిరికి తనమ్ము నఱికి గొంతు కొఱుకు దమను రక్కసి పైకుఱికిన 52

చ. దనుజుడు నంగదంగొని గదంగొని చేతఁబదాతిఁదాఁకి మీ

దనుజులు కందల బ్రులుష దాళఫలంబులు వోలె రాలె రా
ట్తనుజులు కొందఱాదుకొవిడాఁగొన వారివి మ్రింగ సాఁగె నం
దనుజులు దక్కువారరిగి యాశరుముంవిరి యాశరావలిన్ 53

ఉ. ఆయసురేంద్రు డేగి ఘనమాయన మాయెడ మాయ మా ం
దాయె సురేంద్రుడై యిటులు నా నృపుతోనా చుంచుఁడోదెఘో
నాయసులైన నాకులకు నాకును నాయెను సంతసమ్ము సు
మ్మాయస మాయె నీకుఁ జను మాత్మజులంగొని వీటి కింతటన్ 54

చ ఆనుటయు రాజచూచి యిదియాసుర మాయయె కాక వేఱొకో
దనుజ విరోధి యేడ నిటులా నరుదెంచుట యేడ వచ్చె బో
చను మిఁక నూరికంచనఁగ శక్రునకేవి యవస్థ గల్గె నం
చని కువలాశ్వుఁడేసె శరమాశర మాయట మాయ వాయెడన్ 55

ఉ. అంతట దనువుండడరి యాగ్రహ ముగ్రముగాఁగ భీతి యా
వంతయు లేక సింహ శరభాదుల రూపము లెత్తి రాఁగనా
వింతల నెల్ల మాన్పి నృపవీరుఁడు తత్పరిహార శస్త్ర వి
క్రాంతిని జూప వాఁడు పరిఘంగొని విల్చియ నెన్నుసాలుతోన్ 56

ఉ. ఓమతి హీనుడా నృపతి యొవ్వమి నాకిటఁజేయబూని నీ
కీమతి మాలినట్టి ముని యేమని చెప్పెనొ పొమ్మ నాకిసీ
లేమను మూఁడు కాళ్లమునలింగొని నాపయికెత్తి వచ్చితీ
వే మహతంపహొనర్చితిని యేమహితంబగు నీదు ధాత్రికిన్ 57

చ. అదియటు లిండనిమ్మధిపుఁ డాత్మబలంబుమలాఁతి బల్మియున్
బదిలముగా నెఱింగి చవినం గనవచ్చు శుభంబు గాక దు
ర్మదమున ఁగొండ్లయంతరివు మార్పుశు మార్కొనఁ గన్ను గావకి
ట్లదరి వడంగ వచ్చిన మహాపదగాక జయంబు గల్గునే 58

చ. వినుమొక మాట సంబరిభవింపగ సీతరమొవె తొల్లి వా
జవకుడు కైటభుండు వనుజన్మని తో జవబ్రహ్మమీఁది కా
యన తన తండ్రి చాటునను నల్లన తల్లడమంది డాఁగఁడే

నమఘనుఁడత్సుతుండ నఁగ నాదిట నేర గణింప నేటికిన్ 59

ఉ. శూచిఱుధన్వ మేరుమునిశిష్యిన మాన్యము పిఃకీర్తి కా
ణాచియు తాత తండ్రుల ధనంబుగ నేరిని చేరనీయఁ డీ
నీఘఁడు నేను నిందు శయనించిన నీతని ముల్లె యేమి పో
నే చఁగ నేల నష్టితఁడు నిందఱతో ఁగలిలింతు నీమునిన్ 60

చ. అనిన నృపుండు దుండుగని యాడఁగ శక్యముగాని కోపమున్
గొని యనియె న్నలాశి యిది గోనిమ యేయెడనేని లోక నీ
ననరత ప్రతిష్ఠుడగు నాశ్రమవాసికి గాసి సేయు చిం
దన శయనింపనేమిటికి దానికిం గయిలాట కాఁదనై 61

క. నీకేటికిఁ గైలాటము
నాకలముందిముఁగాన నసెడు మునితోఁ
జేకుఱదె యిట్టి ధన్వము
నాకంబో బ్రహ్మ పదము నాకిదిసెపుమా 62

ఉ. ఇట్టి మరుస్థలంబులు మహింగల నెల్లర సొమ్ము మున్నుమున్
మెట్టిన వాని కెల్లయిన మిక్కిలి హక్కుగుగాన లాతి మున్
బట్టిన వాని సమ్మతిని వానము సేయుట నీతిగాక యే
మట్టు బడంగఁ బ్రాధమికు నొత్తిన నాతఁడు దండ్యుఁ డెన్నఁగన్ 63

ఉ. కావున నీస్థలమ్మునకు ఁగాఁడె స్వతంత్రుడుదంక మౌనియే
భూ విదితంబుగా మనువు పుట్టిన నాఁటను గోలె నీతఁడే
యావరణంబమర్చికొని మాశ్రమ మిందొనరించి యుంట నిం
దీనన నాసి యొన్నత శయింనఁగ జెల్లునె బ్రహ్మకేనియున్ 64

ఉ. నీవిటఁ జేరి సారెక ననీతుల మెల్లను దల్లడిల్లను
న్నావిధి చెందే వయుగ నామహి కీమని నేఱ సేయఁగా
రావలె నోటు సాధులకు రాయిడి కంటెను గంటుకల్గున్
కావున మిన్నకింతటను గ్రక్కునఁ బొమ్మెటకైన దుర్మతి 65

వ. అరియుమ గాక యింకొకటి యాడెదనేఁడు పరాకు లేక నీ
మరిగొని యింకముం బ్రతక మానసమందుఁ దలంచితేని నా
పృథుల పృషత్క వహ్నిఁ బడి ప్రేలక కూలక యుండునైన మున్
బరిలవు చొచ్చి కేగి యటఁ బండు మిడే యుటజంబు వీడుముస్ 66

వ. అని మఱియు నిట్లనియె 67

ఉ. దా నసమానమంద మతి ధారుణిలో మనమున్న యాతడున్
దానసమాన మందడు గదా పృథ్రమందకెట్టైన బొమ్మ లే
దా నసమాన మానిత మదాంధుడ నీదగు ప్రాణ వాయు విం
దాన సమద్విషాగ్నికిడ యాకలి దీర్చెద నాశరాహితస్ 68

ఏకాక్షర కందము:

క. వానను వానిన వానను
నేనని మాని నను విన్ను నేనున్నను నా
నా నేనను నున్ననో నా
నేని ననున్నాను నెన్న నీనను నానన్ 69

వ అనుటయు జనపతి దనుజాన కిట్లనియె 70

ద్వ్యక్షర గీతము:

లావు వోవు లేవ లే వెవలా వలి
వేల వోలె వాలవేవలేవ
వాలు వీలు వోల వాలు వీలీవేల
లేవ లీల నీవు లోని వోలె 71

వ. అనియిట్లు మనుజేంద్ర దనుజేంద్రుల న్యోన్య సంవాదములకు దిగి పగ
యెదిగించుకొని యించుక వారింక నాదించఁ దలపడి యిట్లనుకొనిరి

72

సీ. ఏ చమత్కృతి విన్న నేల పాలొనరింతు
నీచమత్కృతి విన్న నేలఁ గల్గు

బోరాము లేక గాల బోరాము పిపైకి
    బోరాము లేక గాము బోయునికిఁ
బాచితమేఁ గూర్తుఁ బాపి నిమెడ పేయు
    ప్పాచితమే గూర్తుఁ చాపి నిమ్ము
పిరపనముగంచు నిన్ దునిమెదఁ బట్టి
    పిరసనుగంచ నిందునిమెద
పి దురంతార్చిరుగ్రావ మాదముడ్తు
నీ దురం తార్చిరుగావ మాదమూడ్తుఁ
బోరణ చేఁదెగప్పికు బొమ్మ వ్రాసెఁ
బోరనాచేఁ దెగప్పికు బొమ్మ వ్రాసె 73

వ. అని యిట్లు యిరువురు వడిఁ బరువళ్లు ద్రొక్కుచు బరువడి మరుపడించి వెఱవుమై మొఱకు తనమ్మపై కుఱకఁ బైకుఱక జాఱకని మాటల నెఱకలునొ నాడికొనుచు నొండొరులఁ జాఱచుఱ గుమగొనుచుఁ గుముగొనల నిప్పు కలురల నొరుల హెచ్చును మెచ్చక తచ్చెనలాడుచు నాయిద్దరు దొరలు దెలరలేని మానంబుల నభిమానంబు దెలఱ దెలఱక యున్నచో మనుజాధిపుడు దనుజాధిపుని ప్రాణము మానములు దక్కనీయ వనియు నొక్కవేళ జక్కనై తనమ్రోల నిలువఁ బడిన నక్కి నమ్మ నమ్మగా నతనిఁ దనబాగాలికి బలియిడు వాడ నందునక వెనుక దొడిగిన జోడూడు ననియు గట్టిగ రాయి గ్రుద్దిన యట్లొట్టు వెట్టి రాజ బెట్టిదమగు కట్టలుక ప్రట్టిములు కథనంబుట్టే పడఁ బలికి మెలకువ మొలకలెత్త గయ్యమునకు గాలు ద్రువ్వుచు బడల్పడక వెడలు ననియె
74

ఉ. నావడు దుంధు దానవుడు నాకిటి నాఁకటఁ గొట్టు మిట్టుగా
నావుల గుంపుక్రోల్పులికి నందిన చందము మిమ్ము నిమ్మని
న్నావిధి తెచ్చియిందు విడెనాకడ నాకడ నాల్క తప్పునోఁ
గావడి మిమ్ము నొక్క కడిగాఁ దిని తీర్చెద ముందు నాక్షుధన్ 75

తరువోజ

అని యిట్లనుజాఁడు నచ్చోటు దొలఁగి
వగవడకుండఁ గా వభియాతిపైని
నని వారిలాశనుల దరి పడంగ
నవరితమ్ముగా నభము భంగి
ఘన కరకా వృష్టిఁ గావింప రాజు
గని గాడ్పు టంప ఖండ. ప్రేయ
వని చీకటికి వోయి నట్లర్క దీప్తి
నవిసి పోయెను మాయల మ్ముహూర్తమున 76

లయగ్రాహి:

అందునకు దుందునకు నందఁ దగ నట్టి రుష
జెంది యొకప్రాణియును గంది తసి గందం
దందరుల యందరులు గ్రందుకొన ముందరను
నరిదరిక నందరికిడన్ దుడుకు నాకున్
బొందికను బొందనగు బొందికను బొందఁ బడె
దెందనుక వేఁగుద నరిందముల తోడన్
ప్రుందు వఱ కిందఱును మందునకు నేన్విదద
టిందరిని మ్రింగెద నిటందరి నటంచున్ 77

ఆకెలంకులఁ గలంక లేక మెలంకువ మెలంగ నుదంకముని మృగాంకుంజూచి
యా బూఁముల రేఁడిట్లనియె

78

కరిబృంహితము:

ఒరి తలిసి మదించి యుఱికి య
యోధ్య కబలు నృపాధమున్
భీరులను గనుగాయలను బడి
పిల్లలను మఱికొందఱున్

పారతములని నాదు పయికివి

జంక విడికొని నీవు నే
తేర భయమిట నేరికిఁక ఁగడ
తేరి బ్రతికెదు లెమ్మురా 79

మత్తకోకిల

పటికి పసికూన లన్నుల హీనుల న్వృపహందీనులన్
బోటు మామనులంచుఁ దెచ్చితి పుణ్యమాపుష్కరమా
పేఁట పెట్టి పపింప నాకిట భీతొకింతయుఁ బుట్టునా
తాటియాకుల చప్పుడులకుమదా శశం బలుకొందువా 80

చ. అదివిని రాజనెన్ దనుజయాశర మ్రింగెద మమ్మటంచ నీ
మదరెదవేల నిన్లను జయాశ శరారువు నాశరమ్ము నిన్
యెదువుపు మ్రింగు నందనుక ఘోరువఁ బోరున నోరు మూయుమా
యది నిజమేని జాతమెది హామిక యుండిన మ్రింగు మందఱన్ 81

క. అనుటయు సత్యాశ్చర్యము
గనుగనుగొన రాజా నిప్పుకలు బులువిడిగాఁ
గనుగను గొనల వ్రాలం
గనుగను మంచసుర కడువు మంట లెగయఁగన్ 82

చ. ఇరువది యొక్క వేవురు మహీశతమాజాల లక్షసేనతో
విరవున దానువుండడరి యార సమారి మపంగి నట్టుగా
విరవు పదంబడం దిగిచి హేలగ మ్రింగి నిమేష మాత్రలో
విరవధి కొగ్రుడై విలిచె నిమ్మకు పీరము నెత్తి నట్లుగన్ 83

వ. ఇట్లు ధృదాశ్వ భద్రాశ్వ కపిలాశ్వులను వారు ముక్కంటి మూఁడు కన్నులుం బోని రాజా మామలు ముష్వురు మాత్రము దవ్వులంబడి యుంట నొవ్వక యొవ్వలమ వగోశరారుఁడగు వానురారి బారికిఁ దప్పి తప్పి జాతి బ్రతికిరి తక్కిన వశిష్ట మహీశ నందనుల నందఱను దురంగాది చతురంగ బలంబులను రణరంగంబునఁ దాళఫలంబుచ వఱెఁ దలలు పగిల్చి మధుర భక్ష్య విర్విశేషంబుగా మ్రింగి యందఱను దింటినని తనివి నవక తమమునముద నిమవక తమకు నింకఁ

గబలిభవ బలంబింక కయింకనేమని శోషింపవదే మోయని యాలమునవి మదిటక
యాఁకటి పెల్లున పెలవుఁ దాటించి నాలుకతో నాకుమ నాకటి క్రోల్పులినశి
వారక్షసి నలుదెసలు కలయం గనుంగొను చుండ గునలాశ్వ మహేశ్వరుండు
తనమనంబున 84

తరల

నగుచు నవ్వుచు నాకి దుర్మ్యఁడు నాదు నందము లిందఱున్
జగతికిం గడువ్రేఁగు వాఁడగ సైన్యమెల్లను మ్రింగ హో
తెగిన దాఁక బిగింపరాదని తెల్పియుం దినుమంటనే
మిగిలెఁ గార్యము నింకఁ దడసిన మీఁదు మిక్కిలి నవ్వుఁగా 85

వ. ఇట్లు మనుజనాథుండు తనమనమున నమ్మకొను నెడ దనుజ యోధుండు
మహాయోధ గాన మృగయూథంబున కురులొడ్డి పట్టఁ దివురు వ్యాధుండు
బోలె ననశ్వర రాజసైన్యయూథంబు పైకిఁ బ్రాలి యాబాధ కంతటికి నీ యవాధ
మునియు కదా మొనగాఁడు మునుగా ముని వామదేవుండు వోలె గాముల
తోవిరాహువు వోలెఁ గబళించి ప్రబలించి యామునగించెదఁ గుండె చెదర
బండగఁ బడి చెదరఁ గొట్టి కాలమట్టి మల్లామట్టాన రించెద విడె వదలమునఁ
జతురంగ బలంబును వలెఁ జతురతతోఁ దురుతుగ నీ మతకంబు మునుకని
బ్రతుక నీక నీఁకఁ గుత్తుక గొటికి నాబ్రతుకున కలి కుతుకమ్మున గూర్చెద
నీయాత తాయికి నాచేతిప్రేత దినిపించి సాధనగా నీధరణి నిర్బాధము సేసెద
నీని తాత యేఁవాడడునడి యెడునో మూచెదుగాక యొకవేళ బ్రాలి నీలుకొలంది
నడ్డపడఁ బోవాఁడెవ్వడైన నగుంగాక యెవ్వడైన నగుఁగాక యెట్టైన నగుఁగాక
వానిని వాని యబ్బను నిబ్బరంబుగ దెబ్బకొక్కనిగఁ దలఁద్రొంచి దెనశిల్లన
నమునగు ననమునించెద మించెద నొడలు పెంచి రాయబడల్పెద నెందాయ
మెంచెదఁ బట్టి యీ వెట్టును పుట్టి మునచెదనని యెంచి యెద నమన
తమినదను గని మదిఁ గొదఁగొని యకలంకు నదంకు తలద్రెంపగ నుకింపమఁ
దమ కెం. ౯ చేరునమన్న రాకాపిఁ గని రాకురా కాశికిఁ బోయినఁ గర్మను
మానదురా మానదు రావులమగు మాపైన నొండెనమాన దురాత్ముడగు నీతావ
కెండెనెత్తి నచ్చితినేని నచ్చిగి పెట్టెదవు కాక నీకు గాఁబోవు ఫలమెద్ది లేదు సుమా

యని సుమాలించుచు ఖచరాధీశుండడ్డపడి యొద్దారించి యాగద్దరకాని గ్రద్దన గద్దించి యిట్లనియె

86

క. సంతత క్షాపుని విరాగను
దాంతు మునింజంపి యేమి దవ్వి కొనవాదు
స్స్వంతుడను పేరుదక్కున
హంతవ్యో బ్రాహ్మణ యన నాలింపవొకో 87

మహాస్రగ్ధరాహం

విడుమీ కంటింతటైన న్వెడఁగు దనమున వ్విల్లు పీగంగ నేలా
పడు మీమ్మ పాలు వాడుంబడఁ ఎవుడు ధరం బందు వాఁడుండు నల్లే
యడు మంద్రొక్కంగ నేలా యడుగుఁ గడగ నేలా మునింజంపనీ వో
గడుపా నేనిత్తు విమ్మంగలనికి బలిఁగాఁగఁ దమ్ముంద్రుంచి హేతిన్ 88

స్రగ్ధరా

లంచు న్మిండంగ నిట్లా యధిపుడ మరమాయావి మాయింప మాయల్
బ్రాంచవేసందార యుక్తిం బరమఁ బరవుగా బాణ వర్షంబు వాడున్
గొంచెం బెన్నుంచను చ్చెః కుధరగతి క్రూరుడై యేర్పి పేర్చెన్
జంపత్రొక్కఁ వారి తుల్యాశయుడతి శయుఁడై శస్త్రము విస్తరించెన్ 89

వ. ఇట్లు విస్తార శస్త్రాస్త్రములిసుము జల్లినట్లు విసువక వెల్లిగొల్పఁబజల్పింపక యుపజ్ఞమ్ముగ సేసిన నవుయు నవుక కలుయుచునచురను మఱుమఱుపఱచినను వియవ సమ్ములు వయమ్ముల వయమ్ములకు వెఱచఱవ కతఁడు తఱుము గదరను మఁడదు వరజంతునంతముల తు లతులిత భీతి నదిరిపడి పఱుచు నట్లఱచుచు ఁబన్నిదంబు వఱచి ఖరతర శరము లన్నిటిని జన్ని విడివిన యాఁబోతు వప్పెమువలె తెప్పగమెదవి మిసి మింతుఁడు గాక మినమిన దాడుచు వివవిన దిరిగి తరగవి కసిఁ గమమసంగి పవగల దొవంచులు పొసంగవెసంబవగవొ వంగక యె వంగుచుయునొదయఁడు దడయకదయ్యక వాఁగి వరుసఁ గదరి కరవాలమున విసిరి వరిగ వరి గెలఁగొవి యరిపై కరిగి యోరి విమ్ము మన్ను కరిగి కరుగున ఁబోసి యవ్వెత్తి యెత్తి గందారవుం బొమ్మగా విమ్మ వాకొమ్మయి నైన

నెమ్మి ద్రుష్టి బొమ్మను గావించునని యామెయుఱుకునకు జాలుకరెత్తి చిందమ్మ నొత్తి యొత్తి యాడి మెత్తని వాడికత్తి చేకొని చూపులు వెలుగువడ నుఱికి కలుక్కున దెగనఱికిన గాయమునకుఁ జోటీయక పడి గంయి మెసువెంటమాని గంటియే పడలేదనుకొనునట్లుగా నుండి యా మానిసి దిండి సంధాన పఱచి ఒరణియో విశల్యకరణాగ్ని కరణియో గాకున్న ఘరికఁ దెగనఱికిన దారక మాత్రమేని మఱకపుట్టదయ్యె నిదిదయ్యమో పెనుభూతమో యాతఁడేత వివిరి దుడుమునట్టి లీతనికిఁ గుములి నంతమాత్రమేని మేనికి గంటియే కంటికి గానరాదు కానరా దుర్మాత్ముని సరణివి నేరు నేకరణి పీడు మరణింప మికి గారణము పురణింపకున్నయది గాన మౌనివరా వెరవు కరుణింపవే యని నకరుణంబుగా నొడివిరా వెరవు కరుణింపవే యని నకరుణంబుగా నొడివి జననాథుండు మఱియు ముని నాథుం గనుంగొని యో మునిలోక గ్రామణీ యీ గామిడి దానవు పిడిసిపాట్లు గంటిరే యేను మగంటిమిని గరకరి ఘరికచే నఱికిన వీనికొక పరక పాటి నొప్పియేని నరుకేని యొదవ దాయె వీని పానమున కపాయకరమగు నుపాయము గలదా యీ మాయదారి దానవుఁడు గలవికొని నావలను పాట్లకి సుమంతయు మిసి మిసిమింతుఁడు గాక మిసమిస లాడును గుసికండఁడు కుంచడు క్రిందడు నాక్రేటీ యాట్లని కాటులుగా నుండెడిఁ వైగా గాట్ల పులి పులి వలె నన్నుకొని నన్నుగాని మన్ను మిన్ను గానక నన్ను నిస్సు క్రింగ నోరు దెఱచికొని మనమీదికిఁ బరచిరా నాయితమై యున్న వాఁడు నాయిత మయ్యానీకు నాయత సుకార్యమని మీరలె యెఱుంగుదురు గాన నేను వేఱ విప్పి చెప్పనేల నేన్నెందు నిట్టి జగజెట్టి క్కనవు రక్కసి నెక్కడను గనివిని యెఱుంగనవి నాగతముల యందుఁ దమకు గోచరంబుగానిదీ చరాచరంబున లేదీ విశే,ఖు లేవియు లేవుగదా? కావున నీకావలుని యాయు శేశనంబ శేషంబును చేసిర దివ్య దృష్టిం బరికించి వీని నుందింప మందెయ్యది యేమున్న యెడల నయ్యది నాకాముల గ్రముగా ననుగ్రహింపుఁడీ యన నత్తపోనిధి భూత భవిష్యద్వర్తమమాన కేదిగాన త్రికాల ప్రవర్తనలు లెస్సగ బాలుమారి యోజనఁ జేసి యోజన నాథా ఈదీన దానవు నాయుర్భాగ్యము శేష మల్పావశేష భోగ్యమై యున్నది మఱియు నాశ్రమవాసులయు భాగ్య విశేంబువఁ దోషంబుగ నిర్దోషంబుగ నాద్రవ నివారణ రాసై యున్నది. యదిగావ నృపాలా యాలము సేయక యాలము సేయుము భయహీనక దిటమానక మొగమాట దక్షి

మొగి నా మాట ప్రత్యక్షంబగును. మఱియు నామనవి విని వినియు నాతఁడమ్మఱి
శుభస్థై యరదంబు డిగ్గి యరుదుగడం బుడిగి యరిది బత్తి నొందిగ శ్రీపతిని
మతిమాని ధ్యానింపు మనింపు ముదంబున నియుందా దేవదేవుండా సహిళ్ళి
దాయమ దుమము సుమా సమాళింపఁ బగిస్థై నీవి మరారిని మరాళింపి
ద్రుంప బోవు తఱికి హరి తన సదర్శనము నిదర్శనముగా నీవాలున నీలునఁ
బ్రవేశింప నాదేశింమ నంతటఁ నీవు నంతమమున నంధ తమసము నుండి నదలున
కెగఁ బ్రాఁకు లోక బాంధవు నందున నేళాళ్ళి తేరెక్కి పదలమున కెక్కనడపి
పదిలముగా నాళ్క్పసివి జక్కఁగఁ జక్కాదెదవు. ఆ ప్రముక్కడి రక్కసి రాకకు దక్కినవు
దిక్కాదురు సూచింమ చున్నది. యదియట్లగా నున్నయది గామున్నవి యున్నట్లు
కలరూపు విరూపించి చెప్పెద నీ మార్తునకు నిమేష ముహూర్తమాత్ర మింక
నాయువు వుండ బోవు నావల వింకఁ బోవు సమీ నా మాట రూఢియన
రాజనివి తానామాని యాదేశించిన యట్లే యొనరించుడుఁ బరమేశ్వరుండైన
రరేశ్వరుండు కలా మాత్రమాన వేశ్వరునంధుఁ బ్రవేశించి తదుత్తర క్షణమునం
దుత్తమ జనరక్షణ దక్షస్థై రమేశు దక్షిణ హస్త న్యస్తనం దర్శనీయమైన సదర్శన
మా నీవ దానవుఁ గవాకలిఁ బట్టి నహరించి నట్టి మట్టుకొని యొత్తి కత్తిక గొఱక
మఱకలానుటికి రాజ తరకమున కుటికి తనయందు దముజారి నలెనానుడివాలు
మదవోని కడిమిఁ దన వాలున నావహించె నంత బుహధ్య్వ సూనుండ
మానమానుండైనహస్రహరిద్వసూనుండ మానమానుండైనహస్రహరిదశ్వ
నమానదీప్తి జాజ్వల్య మానుండై వెలుంగుచు 90

సుగంధి

మించి కొంచె మింప ఉమించు మించు నెంచు కేతువె
త్తించి మేరతీరు నారిచేరి తేరు తేర్పై
వంచి తుంట వింటి బంటు వంటి దంటవింటి బల్
మంచి రూపు మోపి రూపుమాపఁ నాపెఁ బాపువిన్ 91

ఉ. ఆశర మానరుందివెడు నాశను నాశతకోటి ధాటి గీ
నాశుని పాశముంబలె ఘనమ్ము జనమ్ము సుదర్శనమ్మనన్

గీశము లేశము మీఁగకిడి కేశవ కేశవ వరప్రసాది యా
క్రోశము జేసి ముందనికిఁ గోపి తలప్పనిరిసె దుందునిన్ 92

క. ఇప్పదిగి దెప్పరమ్ముగ
నప్పాపసురారి నృపతి యంపఱ నొంపన్
దెప్పున ద్రెళ్ళెను మర పడి
చప్పుడు గాకుండ శౌరి చక్ర మహిమ చేన్ 93

చ. మొఱసెను దేవదుందుభులు ముచ్చట నచ్చట నాడిరచ్చరల్
గురిసెను పుష్పవర్షములు ఘమ్మన ముమ్మరమైన తావులున్
విరిసెను మందమారుతము వీచెను హాయి సమస్త దిక్పతుల్
బిరబిర వేల్పులెల్ల తమవెంటనెరా హరి వచ్చి రాజుతోన్ 94

ఉ. మాకును లోకులందఱకు మాటకు ముందుగ పొట్లు తప్పెఁగా
నీ కరుణ న్మహీశ యతని వ్యయించితి ప్రాణ గొడ్డమున్
లీకము నీనిపేరనినఁ బిట్టలు కూడగ నీరు ద్రావ వే
బేకొని లోకమింకెదను జేయుడి విద్యురఁ జెందు హాయిగాన్ 95

ఉ. కావు వరాలి నన్ను ననగాచి తుదంకముని స్థనున్ననున్
గావునఁ బెట్టి మట్టి నురకంటకు దీనికి సాటి యేనియున్
గావు నరేంద్ర యిట్టి యుపకారికి ప్రత్యుపకార మీదగున్
గావునఁ గోరు మీవరకు నన్ బలిసీదయయున్న జాలునాన్ 96

శా. భావంబున్ గువలాశ్వమెచ్చికొని సంభావించి సంక్రదమం
దే వింత స్తుని దందుమారుఁ డన ప్రత్యేకాఖ్య మం జెందుమా
దేవ బ్రాహ్మణ భక్తి కల్గి యరులం దెంపార నిర్జించి యే
దేవేశ న్మది నీవగోరు దది యట్లే సిద్ధియౌ నెప్పుడున్ 97

ఉ. ఇంకను గోరు మీవు వరమిచ్చితి మెచ్చితి నీక్షితంబవన్
శంకను దక్కి భూమి పతి శక్రుని కిట్లని దేవసేయవే
కింకరు నచ్చరించి, పరికించి రణస్థలి బద్ధ బిడ్డలన్
గొంకక సైనికావళులఁ గూడఁ జిరాయురుపేతులౌ నటుల్ 98

వ. అనిన విని యాసురపతి వసుపతి కిట్లనియె 99

చ. సురలకుదంక మౌని కతి శూరత నీవొసరించి నట్టి మే
ల్పిర తర మింతయేని చెప్పఁగఁ దీఱదు రాజసీవు నా
స్మరణము నెప్పుడు వచ్చెదవు మన్ననఁ గొమ్మన సేన సూనులన్
బరువడి నిద్రలేచి నటువారక లేచిరి లబ్ధజీవులై 100

వ. ఇట్లు జగదీశ్వరు కృపచే గువలాశ్వ మహేశ్వరుండు దుందు రాక్షసుపై కెత్తి చని చెక్కు చెదరక యలచేనెత్తులు గాకుండఁ దలపువ్వు వాడకుండ నలవోకయుగా లోక భీకరుండును మునిలోక కంట కుండును నగు దుందుని వ్రంరించి కుటజాశోకాద్యావృత్తమగు ముని యుటజాంగణమ్ము నిష్కంటకమ్ము గావించి భావించి సురపతికి దయరావించి లబ్ధ విజయుండై తన నయ వినయములకుఁ బరమానంద భరితుండగు సురపతి వలనవంప్రాప్త సర్వమనోరథుండైనవారుధ ఘన రథుండై యుద్ధ మృతులగు సుతులను బదాతి ముఖ చతురంగ బలంబును దద్వర బలంబును లబ్ధ జీవితులుగ బడసి తత్సహితుండై సహితుండై యుదంకముని మహేంద్రునకు బృందారక బృందమ్ము నకు నభివందనమ్ము లాచరించి యాదరంబుగ వారల యాశీర్వాదంబులొంది వీడ్కొని పరమానందంబు తో పరివారంబుఁ దోడ్కొని పురంబు నుండి వెడలు నాడు వచ్చినవారు వచ్చినట్లుగ నొకప్రాణియేని దీరుకపోకుండ నుడివోని కడిమి కడలగడలుకొనఁ గొంగందని కసిగుందని కాంతిగుందని శాంతి రణవిజయమ్ము చేకొని నందన ముఖే చరవీధి నెగసి సంతతతముగా వెల్లి విరియ హరి చందనవు విరిసోనల గుప్పు గూర దొప్ప దోగుచు శీతల సుగంధ పరిమళమ్మై పథ శ్రమాపహారకమగు మంద మారుతము చారు తరముగ నేమూరు పీవ భావుక శుకపికాది మధురతర రుతములకుఁ దోడ్పడి మంగళ వాద్యమ్ములు చోద్యముగ నాకమంటి చెలంగ రంగరంగ వైభవములతో వైభవములతో వెడలి వేంది మాగధ బృందమ్మభి నందింపని కడక వసుంధరా బృందారక బృంద మహదా శీర్వాదములతో దుర్వాదములు లేక యెదుర్కొని శతసహస్ర విధమ్ముల నిమతింప సకల సామంత ప్రధాను లెదుర్కొన మహారాజోప చారములతో జారులు చూడవచ్చిన జనసమూహము నదువుసేసి దారి భార్లా యొవర్చ మహారాజ

నిదానముగు నిజరాజధానిని గువలాశ్వ చక్రవర్తి సపుత్ర పరివారుండై సుఖముగా శుభముహూర్తమున ప్రవేశించె వెల్లనిన

101

క. ఈ కువలాశ్వ విజయమును
ప్రాకట సత్కృధను భక్తిఁ బఠియించినవా
రూఁ కొనినవారు పుణ్యము
చేకొందురు వాంఛితములు సిరిసంతతులన్ 102

ఇది శ్రీనాథ యాముః నావతార పవిత్ర శరమర్షణ గోత్ర ఋక్షిపట్టణ కుల కలశాంబుధి రాకాసుధా కర విద్యానగర సంస్థాన సముపార్జితానేకాగ్ర హార బిరుదాంచిత కర్ణాటక రాజాచార్య శ్రీవేంకటాచార్య పౌత్ర శ్రీనివాస తాతా చార్య పుత్ర అష్టావధాన కరణ చణ శిష్ట జనహిత వైయాకరణ పండిత స్వీయ ప్రతిభా స్వయం సమాదిత రాజకీయ హూణ భాషా ప్రాథవ ప్రభాదుర్య రాఘవా చార్య ప్రణీతంబగు కువలాశ్వ విజయంబు నందు

పంచమాశ్వాసంబు

సర్వము సంపూర్ణంబు

18-10-1920

	శ్రీ	కరుండును,
	బు	ద్ధి సింధు
వ	క్క	రవేళ
కు	ప	కారియౌ
చు	ట్ట	మువ
కర	ణ	ము, సత్య
ధా	రా	ఘుండు
సత్సం	ఘు	శుభదాయి (యిచ్చువాడు)
	వా	మాస్మరుడు,
	చా	రుధాముఁ
డా	ర్య	మ్మతుండు (పూజ్యుల)
	వి	శిష్ట
సొమ	ర	స్యజ్ఞుండు
సం	చి	త బహు
మ	త	సారవేది
	కు	టిల
దాన	వ	శైల
చటు	లా	వియు
వి	శ్వ	విశ్రుత
కో	వి	ద (పండితుడు)
నుత	జ	యుఁడు,
కలి	య	బురికేగ
	ఋ	దితుతుడై
క	వి	యుఁగృతియు
	లి	లిని
విల	పి	ల్లఁదవ
వె	ఘ్న	వలుమ
రాఁ	గా	
దొల్లబంతి	శ	దండాక తోనెవ్వాని [illegible] లేకుండ